

Verzia 2.2 k Stratégii CLLD

Názov stratégie CLLD: SPÁJAME SA PRE ROZVOJ DOLNÉHO LIPTOVA

Názov MAS: OZ „Partnerstvo pre MAS Dolný Liptov“

Aktualizovaná verzia Stratégie CLLD v znení Verzie 2 k Dodatku č. 2 verzie 2.1 (zo dňa 11.12.2018) schválená Valným zhromaždením per rollam OZ „Partnerstvo pre MAS Dolný Liptov“ dňa 10.10.2019

Logo MAS:

Úvod k Verzii 2.2 k Stratégii CLLD OZ „Partnerstvo pre MAS Dolný Liptov“ Spájame sa pre rozvoj dolného Liptova

Valné zhromaždenie schválilo dňa 10.10. 2019 Stratégiu CLLD OZ „Partnerstvo pre MAS Dolný Liptov“ v znení Verzie 2 Dodatku č. 2 k Stratégii CLLD OZ „Partnerstvo pre MAS Dolný Liptov“ Spájame sa pre rozvoj dolného Liptova (ďalej len „verzia“) na základe predloženej návrhu verzie Radou združenia. Tento návrh verzie bol odporučený Radou združenia hlasovaním per rollam dňa 7.10.2019 .

Cieľom verzie bolo zohľadniť požiadavky a podmienky vyhláseného usmernenia Riadiaceho orgánu pre Program rozvoja vidieka SR 2014-2020 č. 3, ktoré definuje podmienky pre predloženie aktualizovanej stratégie CLLD pre miestne akčné skupiny, ktorým bol udelený štatút.

V Ružomberku, dňa 11.10. 2019

Ing. Rastislav Horvát

Predseda

OZ „Partnerstvo pre MAS Dolný Liptov“

OBSAH

1. Základné informácie o MAS.....	10
1.1. Identifikačné údaje MAS.....	10
1.2. Vymedzenie oblasti a obyvateľstva, na ktoré sa stratégia CLLD vzťahuje	10
2. Vznik, história a tvorba partnerstva a stratégie CLLD.....	12
2.1. Vznik a história partnerstva	12
2.2. Tvorba partnerstva a stratégie CLLD.....	14
3. Analytický rámec.....	22
3.1. Analýza zdrojov územia.....	22
3.1.1 História územia.....	22
3.1.2 Všeobecná charakteristika územia.....	22
3.1.2.1. Zemepisná poloha a ohraničenie oblasti.....	23
3.1.2.2 Geologická stavba a geomorfologické pomery.....	24
3.1.2.3 Reliéf krajiny.....	25
3.1.2.4 Klíma.....	26
3.1.2.5 Vodstvo.....	26
3.1.2.6 Rastlinstvo.....	27
3.1.2.7 Živočíšstvo.....	27
3.1.2.8 Širšie územné vzťahy a ich koordinácia.....	27
3.1.3 Demografický potenciál	29
3.1.4 Infraštruktúra	33
3.1.4.1. Technická infraštruktúra.....	34
3.1.4.1.1 Verejný vodovod.....	34
3.1.4.1.2 Kanalizácia.....	34
3.1.4.1.3 Plynofikácia	34
3.1.4.2 Dopravná infraštruktúra	35
3.1.4.3 Informačná infraštruktúra.....	36
3.1.5 Kultúra.....	36
3.1.5.1 Zoznamy kultúrnych pamiatok a ich stav.....	36
3.1.5.2 Kultúrne domy, knižnice a ich stav	39
3.1.5.3 Kultúrne združenia a súbory.....	40
3.1.6 Športové zariadenia a športové spolky.....	41

3.1.7 Školstvo.....	47
3.1.8 Sociálne služby v okrese Ružomberok	49
3.1.8.1 Verejní poskytovatelia sociálnych služieb.....	49
3.1.8.2 Poskytovatelia sociálnych služieb –Žilinský samosprávny kraj.....	50
3.1.8.3 Poskytovateľ sociálnych služieb – štát.....	50
3.1.8.4 Neverejní poskytovatelia sociálnych služieb.....	50
3.1.9 Zdravotníctvo.....	51
3.1.10 Ekonomické zdroje územia dolný Liptov.....	51
3.1.11 Nezamestnanosť	54
3.1.12 Cestovný ruch	56
3.1.13 Poľnohospodárstvo a lesníctvo.....	57
3.1.14 Rozpočty obcí.....	60
3.1.15 Realizované projekty v území.....	60
3.2. SWOT analýza	62
3.2.1 Vyhodnotenie analýzy SWOT - disparity pre rozvoj územia.....	73
3.3 Identifikácia potrieb.....	74
4. Strategický rámec.....	82
4.1. Definovanie vízie a strategického cieľa.....	83
4.2. Stanovenie priorít, špecifických cieľov a opatrení	84
4.3. Súhrnná tabuľka strategického rámca.....	94
4.4. Integrované znaky stratégie CLLD.....	96
4.5. Inovatívne znaky stratégie CLLD.....	103
5. Implementačný rámec.....	105
5.1. Popis riadiaceho a implementačného procesu.....	105
5.1.1. Riadiaci proces - organizačná štruktúra MAS.....	105
5.1.2. Implementačný proces.....	109
5.2. Akčný plán.....	114
5.2.1 Časť A) Akčný plán pre základnú alokáciu MAS.....	115
5.2.2 Časť B) Akčný plán pre dodatočnú výkonnostnú alokáciu MAS.....	115
5.3. Monitorovanie a hodnotenie stratégie CLLD.....	119
5.3.1. Opis monitorovacích a hodnotiacich opatrení stratégie CLLD.....	119
5.3.2. Monitorovacie ukazovatele.....	129

6. Finančný rámec.....	132
6.1. Financovanie stratégie CLLD.....	132
6.2. Finančný plán pre opatrenia	135
7. Zhodnotenie prínosov stratégie CLLD, jej synergie a doplnkovosť.....	141
7.1. Prínosy k zlepšovaniu ekonomického rozvoja územia.....	141
7.1.1 Prínosy k podpore zamestnanosti	141
7.1.2. Podpora podnikania.....	141
7.1.3 Podpora cestovného ruchu.....	141
7.1.4 Zameranie na miestne špecifiká	142
7.1.5 Konkurenčné výhody územia.....	142
7.2. Prínosy k napĺňaniu cieľov PRV.....	142
7.3 Prínosy k napĺňaniu cieľov IROP.....	144
7.4 Synergie a doplnkovosť stratégie CLLD.....	144
7.4.1 Popis iných stratégií, ktoré sa na danom území realizujú, resp. plánujú realizovať	144
7.4.2 Synergie a komplementarity	145
7.5 Popis multiplikačných efektov.....	146
8. Prílohy k stratégii CLLD.....	149
Príloha k stratégii CLLD: Povinné tabuľky základnej alokácie MAS.....	149
Príloha č. 1: Vymedzenie územia a obyvateľstva MAS	
Príloha č. 2: Doklad o súhlase všetkých obcí so zaradením do územia pôsobnosti MAS	
Príloha č. 3: Mapa územia MAS	
Príloha č.4: Zoznam členov MAS podľa sektorov (vrátane obcí)	
Príloha č.5: Dokumenty preukazujúce proces tvorby a formovania partnerstva	
Príloha č. 5.1: Dokumenty preukazujúce proces tvorby stratégie CLLD (informačné aktivity)	
Príloha č. 6: Zoznam zdrojov (analýzy) a vstupných dokumentov	
Príloha č. 7: Organizačná štruktúra MAS	
Príloha č. 8: Personálna matica MAS	
Príloha č. 9: Štatúty, interné smernice, stanovy MAS	

Zoznam tabuliek (uvádzajú sa povinné aj vlastné tabuľky)

Zoznam povinných tabuliek:

Tabuľka č. 1: Identifikačné údaje MAS Dolný Liptov	str. 10
Tabuľka č. 2: SWOT analýza	str.62
Tabuľka č. 3: Súhrnný prehľad strategického rámca.....	str.94
Tabuľka č. 4.: Opatrenia Stratégie CLLD, prehľad.....	str.101
Tabuľka č. 4.A – 4.M.: Opatrenia Stratégie CLLD.....	str. 149
Tabuľka č. 4.Y: Opatrenia PRV – akčný plán pre dodatočnú výkonnostnú alokáciu	str. 115
Tabuľka č. 4.Z: Opatrenia IROP – akčný plán pre dodatočnú výkonnostnú alokáciu.....	str. 118
Tabuľka č. 5: Povinné ukazovatele na úrovni programu – PRV SR 2014-2020	str.129
Tabuľka č. 6: Celkové verejné výdavky – PRV SR 2014-2020.....	str.129
Tabuľka č. 7: Povinné ukazovatele na úrovni IROP 2014-2020.....	str.130
Tabuľka č. 8: Celkové zdroje pre MAS z PRV a IROP.....	str.138
Tabuľka č. 9: Celkové zdroje pre MAS z PRV a IROP rozdelené podľa fondov	str.134
Tabuľka č. 10: Rozdelenie zdrojov na jednotlivé typy nákladov v rámci príslušných programov	str.135
Tabuľka č. 11: Sumárna tabuľka finančného plánu.....	str.136
Tabuľka č. 12: Celkový pomer medzi fondmi na stratégiu.....	str.138
Tabuľka č. 13.1: Zameranie stratégie podľa sektorov.....	str.139
Tabuľka č. 13.2: Zameranie stratégie podľa sektorov.....	str.139

Vlastné tabuľky v rámci jednotlivých častí:

Tab. 1 informácie o území a obyvateľstve	str.10
Tab. A 1 Rozloha obcí v okrese Ružomberok	str.24
Tab. A 2 Počet obyvateľov v r. 2006 – 2014 -stav trvale bývajúceho obyvateľstva okresu Ružomberok	str.29
Tab. A 3 Počet obyvateľov v r. 2010 – 2014 - stav trvale bývajúceho obyvateľstva okres Ružomberok bez obce Liptovské Sliache (územie pôsobnosti OZ)	str.29
Tab. A 4 Hustota obyvateľstva v jednotlivých obciach partnerstva (počet obyvateľov na kilometer štvorcový)	str.31
Tab. A 5 Hustota obyvateľstva v jednotlivých obciach partnerstva (počet obyvateľov na	

kilometer štvorcový).....	<i>str.31</i>
Tab. A 6 Prirodzený prírastok/úbytok obyvateľstva v r. 2006 – 2014 územie OZ.....	<i>str.31</i>
Tab. A 7 Migrácia obyvateľstva - prírastok (úbytok) obyvateľstva v r. 2006 – 2014 - územie OZ	<i>str.32</i>
Tab. A 8 Celkový prírastok (úbytok) obyvateľstva v r. 2006 – 2014 – územie OZ.....	<i>str.32</i>
Tab. A 9 Index starnutia v okrese Ružomberok za roky 2010 – 2015.....	<i>str.33</i>
Tab. A 10 Cestná infraštruktúra v okrese Ružomberok	<i>str.35</i>
Tab. A 11 Zoznam kultúrnych pamiatok a ich stav.....	<i>str.37</i>
Tab. A 12 Zoznam a počet knižníc a kultúrnych domov a ich stav.....	<i>str.39</i>
Tab. A 13 Kultúrne združenia, súbory a pod. v dolnoliptovskom regióne	<i>str.40</i>
Tab. A 14 Zoznam športovísk v obciach	<i>str.41</i>
Tab. A 15 Športové spolky a pod. v dolnoliptovskom regióne	<i>str.45</i>
Tab. A 16 Prehľad školských zariadení na území OZ (v roku 2014)	<i>str.47</i>
Tab. A 17 Prehľad MŠ a ZŠ na území partnerstva (rok 2014)	<i>str.48</i>
Tab. A 18 Podniky v obci podľa veľkostnej štruktúry zamestnancov v okrese Ružomberok	<i>str.52</i>
Tab. A 19 Najvýznamnejší zamestnávateľia v okrese z hľadiska počtu zamestnancov... ..	<i>str.52</i>
Tab. A 20 Právnické osoby pôsobiace na území OZ k 31.12. 2014	<i>str.52</i>
Tab. A 21 Fyzické osoby pôsobiace na území OZ k 31.12. 2014	<i>str.52</i>
Tab. A 22 Vývoj evidovanej nezamestnanosti v okrese Ružomberok.....	<i>str.54</i>
Tab. A 23 Vývoj priemernej ročnej evidovanej nezamestnanosti v meste Ružomberok	<i>str.55</i>
Tab. A 24 Štruktúra uchádzačov o zamestnanie k decembru 2014 veková kategória	<i>str.56</i>
Tab. A 25 Počet návštevníkov v ubytovacích zariadeniach za posledných 10 rokov v okrese Ružomberok.....	<i>str.56</i>
Tab. A 26 Rozloha pozemkov na území pôsobenia OZ spolu.....	<i>str.58</i>
Tab. A 27 Hektárová úroda vybraných poľnohospodárskych plodín okres Ružomberok	<i>str.58</i>
Tab. A 28 Intenzita chovu hospodárskych zvierat v okrese Ružomberok	<i>str.58</i>
Tab. A 29 Rozpočty obcí v roku 2014	<i>str.60</i>
Tab. A 30 Počet a suma realizovaných projektov v rokoch 2000-2015	<i>str.60</i>
Tab. A 31 Identifikácia potrieb.....	<i>str.76</i>
Tab. S 1 Zoznam priorít	<i>str.84</i>

Tab. S 2 Zoznam opatrení	<i>str.86</i>
Tab. S 3 Príslušnosť špecifických cieľov k fokusovým oblastiam PRV a špecifickým cieľom IROP.....	<i>str.91</i>
Tab. S 4 Inovatívne aktivity na úrovni projektov	<i>str.104</i>
Tab. I 1 Identifikácia rizík stratégie a ich eliminácia.....	<i>str.120</i>
Tab. I 2 Dodatočné ukazovatele výstupov sledovaných MAS dolný Liptov – PRV SR 2014 – 2020	<i>str.130</i>
Tab. I 3 Vlastné ukazovatele výstupov sledovaných MAS Dolných Liptov	<i>str. 131</i>

Abstrakt

Dolný Liptov je územie s bohatou históriou a zaujímavou súčasnosťou. Je to územie, ktoré leží v hraniciach okresu Ružomberok, je známe svojimi termálnymi prameňmi a krásnou krajinou. Snaha o spoločný, koordinovaný rozvoj územia sa začala v roku 2014 zásluhou niekoľkých aktívnych rodákov a vyústila do vzniku Občianskeho združenia „Partnerstvo pre MAS Dolný Liptov“ v roku 2014. Členská základňa verejného sektora bola vytvorená zástupcami obcí na celistvom území okresu Ružomberok okrem jednej obce, t.j. z 25 obcí okresu je 24 obcí členom združenia. Členská základňa súkromno-občianskeho sektora sa vytvárala paralelne s formovaním verejného sektora OZ a sú tu pomerovo vyrovnané zastúpené sektory miestnych podnikateľov, živnostníkov, poľnohospodárske družstvo, urbáre, ale aj fyzické osoby.

V roku 2015 sa začalo aktívne pracovať na príprave strategického plánu pre rozvoj územia. Dôležitými princípmi bola pritom participácia verejnosti a pochopenie základného poslania stratégie – **spájanie síl pre rozvoj územia**. Potreby aktérov v území sme zisťovali počas spoločných workshopov, dotazníkových prieskumov, seminárov a osobných konzultácií. Zároveň sme realizovali analýzu územia pomocou kvantitatívnych údajov a kvalitatívnych informácií. Na začiatku plánovania sme si definovali spoločnú víziu, v ktorej zástupcovia verejného a súkromného sektora vyjadrili svoje predstavy o živote v území. Dominuje v nej atraktivnosť územia pre obyvateľov a návštevníkov, zdravé životné prostredie, tradičné hodnoty v oblasti spravovania krajiny a územia, diverzifikácia ekonomiky a občianska spoločnosť.

Strategickým cieľom je zvýšenie konkurencieschopnosti regiónu dolný Liptov a skvalitnenie života v ňom prostredníctvom zlepšovania služieb pre obyvateľov a podmienok pre podnikanie. Strategický cieľ je rozpracovaný v troch prioritách: zlepšenie podmienok pre diverzifikované podnikanie, zvýšenie kvality a dostupnosti služieb pre obyvateľstvo a návštevníkov, efektívne riadenie MAS a posilňovanie partnerskej spolupráce. Zameriava sa na zvýšenie zamestnanosti, rozvoj poľnohospodárstva, lesníctva, cestovného ruchu, ako aj rozvoj služieb a infraštruktúry pre občanov a návštevníkov územia.

Stratégia CLLD podrobne rozpracúva ciele do opatrení, akčného a finančného plánu podľa metodík PRV a IROP. Predpokladá viaczdrojové financovanie, a to zo zdrojov PRV, IROP, ako aj iných vonkajších a vlastných zdrojov, presne v duchu spájania síl pre rozvoj územia.

1. Základné informácie o MAS

1.1 Identifikačné údaje MAS

Údaje o MAS	Názov MAS	Miestna akčná skupina Dolný Liptov
	Dátum registrácie v zmysle zákona č. 83/1990 Zb. o združovaní občanov v znení neskorších predpisov	Dňa 29. mája 2014
	Sídlo	Mostová 17, 034 01 Ružomberok
	IČO	42432430
	DIČ (ak relevantné)	2120038943
Údaje o banke	Názov banky	Slovenská sporiteľňa
	Číslo účtu	5070203025/0900
	IBAN	SK09000000005070203025
	SWIFT	GIBASKBX
Údaje o štatutárovi	Meno a priezvisko	Ing. Rastislav Horvát
	E-mail	horvat.rasto@gmail.com
	Telefón	0907258497
Údaje o kontaktnej osobe	Meno a priezvisko	Ing. Rastislav Horvát
	E-mail	horvat.rasto@gmail.com
	Telefón	0907258497

1.2 Vymedzenie oblasti a obyvateľstva, na ktoré sa stratégia CLLD vzťahuje

Tab. 1 informácie o území a obyvateľstve

Rozloha územia (v km ²):		627, 22				
Počet obyvateľov (spolu):		53 630				
Hustota obyvateľstva (obyv./km ²):		85,50				
Priemerná nezamestnanosť (za MAS):		11,08%				
Počet obcí (spolu):		24				
p.č.	Zoznam obcí:	Mesto (označiť)	Mesto nad 20 000 obyv. (označiť)	Administratívne zaradenie		Priemerná nezamestnanosť (za okres)
	Názov			Okres	Kraj	

1.	Švošov			Ružomberok	Žilinský	11,87%
2.	Stankovany			Ružomberok	Žilinský	11,87%
3.	Lubochňa			Ružomberok	Žilinský	11,87%
4.	Ružomberok	X	x	Ružomberok	Žilinský	11,87%
5.	Martinček			Ružomberok	Žilinský	11,87%
6.	Liptovské Revúce			Ružomberok	Žilinský	11,87%
7.	Liptovská Osada			Ružomberok	Žilinský	11,87%
8.	Liptovská Teplá			Ružomberok	Žilinský	11,87%
9.	Turík			Ružomberok	Žilinský	11,87%
10.	Ivachnová			Ružomberok	Žilinský	11,87%
11.	Bešeňová			Ružomberok	Žilinský	11,87%
12.	Lúčky			Ružomberok	Žilinský	11,87%
13.	Kalameny			Ružomberok	Žilinský	11,87%
14.	Liptovský Michal			Ružomberok	Žilinský	11,87%
15.	Lisková			Ružomberok	Žilinský	11,87%
16.	Komjatná			Ružomberok	Žilinský	11,87%
17.	Štiavnička			Ružomberok	Žilinský	11,87%
18.	Liptovská Štiavnica			Ružomberok	Žilinský	11,87%
19.	Ludrová			Ružomberok	Žilinský	11,87%
20.	Likavka			Ružomberok	Žilinský	11,87%
21.	Valaská Dubová			Ružomberok	Žilinský	11,87%
22.	Potok			Ružomberok	Žilinský	11,87%
23.	Hubová			Ružomberok	Žilinský	11,87%
24.	Liptovská Lúžna			Ružomberok	Žilinský	11,87%

Pozn.: údaje počet obyvateľov, hustota obyvateľstva a priemerná nezamestnanosť sa udávajú k 31.12.2014, priemerná nezamestnanosť sa udáva za okres, na ktorom sa MAS nachádza, v prípade viacerých okresov sa uvedie aritmetický priemer nezamestnanosti týchto okresov.

2. Vznik, história a tvorba partnerstva a stratégie CLLD

2.1. Vznik a história partnerstva

Pri budovaní partnerstva sme sa snažili využiť bohaté skúsenosti Združenia Dolný Liptov založeného 17.07. 2000, ktorého účelom je ochrana oprávnených záujmov účastníka v oblasti zlepšovania podmienok životného prostredia mesta Ružomberok a vybraných obcí okresu Ružomberok a Liptovský Mikuláš, odkanalizovaním mesta Ružomberok a obcí a za tým účelom spojenia finančných prostriedkov, ako aj získania ďalších finančných prostriedkov z fondu Európskej únie ISPA.

Prvé stretnutia predchádzajúce vytvoreniu partnerstva sa konali v prvej polovici roku 2014 a vyvrcholili založením OZ „Partnerstvo pre MAS Dolný Liptov“ (ďalej len OZ) registrovaného dňa 29.05. 2014. Toto partnerstvo vzniklo s cieľom rozvíjať celistvé územie dolného Liptova, a preto boli za členov oslovené všetky obce okresu Ružomberok a mesto Ružomberok, ako aj zástupcovia súkromno-občianskeho sektora na tomto území. Prvé informačné stretnutie pre verejný sektor sme uskutočnili 26.6.2014 na Ružomberskom združení mesta a obcí (ďalej len RZMO). Do marca 2015 sa stali členmi partnerstva všetky obce okresu Ružomberok s výnimkou jednej a mesto Ružomberok. Konkrétne ide o obce: **Bešeňová, Hubová, Ivachnová, Kalameny, Komjatná, Likavka, Liptovská Lúžna, Liptovská Osada, Liptovská Štiavnica, Liptovská Teplá, Liptovské Revúce, Liptovský Michal, Lisková, Ľubochňa, Ludrová, Martinček, Potok, Stankovany, Štiavnička, Švošov, Turík, Valaská Dubová.** Členská základňa verejného sektoru bola vytvorená zástupcami obcí na celistvom území okresu Ružomberok bez obce Liptovské Sliache, ktorá odmietla ponuku stať sa členom OZ. Členská základňa súkromno-občianskeho sektoru sa vytvárala paralelne s formovaním verejného sektoru OZ a sú tu pomerovo vyrovnané zastúpené sektory miestnych podnikateľov, živnostníkov, poľnohospodárske družstvo, urbáre, ale aj fyzické osoby.

Do procesu tvorby stratégie boli zapojené kapacity, ktoré sa na danom území vedia dobre orientovať a poznajú jeho potenciál i priestor pre ďalší rozvoj. Členovia prípravného tímu majú skúsenosti s tvorbou Programov hospodárskeho a sociálneho rozvoja pre roky 2014 – 2020 pre väčšinu (21 zo všetkých 23 obcí a mesta Ružomberok) členských obcí tohto územia.

Členovia prípravného tímu sa aktívne zúčastňujú domácich aj medzinárodných

konferencií venovaných rozvoju vidieka, a tiež prístupu LEADER. Z uvedených akcií možno v krátkosti spomenúť napr. LEADERFEST v Českej Republike. Čo sa týka rozširovania si obzoru v rámci problematiky rozvoja vidieka, prípravný tím nadviazal spoluprácu aj s MAS Terchovská dolina a MAS Horný Liptov, s ktorými si počas častých stretnutí mohol vymieňať poznatky a skúsenosti.

Partnerstvo bolo úspešné aj pri získavaní menších grantov, ktoré prispeli hlavne k rozvoju voľno-časových aktivít na území mesta Ružomberok. Z týchto možno spomenúť napr. výstavbu workoutového parku alebo športový deň pre deti Po stopách ovečky Valašky financované z nadácie Pontis pre spoločnosť KIA. Podobné aktivity dávajú široký priestor verejnosti, ako sa zapojiť do komunitného života, prípadne ako rozvíjať zručnosti detí.

Partnerstvo sa zapojilo aj do výzvy Žiadosti o poskytnutie nenávratného finančného príspevku z Programu rozvoja vidieka SR 2014-2020, podopatrenie 19.1., uzavreté 28.7.2015, kedy už malo stanovenú pevnú členskú základňu, ktorá sa neskôr rozšírila o ďalších členov súkromného sektora.

Medzi najväčšie pozitíva tvorby OZ „Partnerstvo pre MAS Dolný Liptov“ patrí veľká snaha spájať komunity, privádzať k spoločnej komunikácii verejný sektor spolu so súkromným, nakoľko na našom území existuje len malý priestor, kde by sa tieto dve skupiny zástupcov mohli stretnúť a otvorene komunikovať. OZ ponúklo už aj v rámci workshopov pre tvorbu PHSR obcí priestor pracovným skupinám z každej obce, kde sa mohli stretnúť až piati zástupcovia z každej obce a predniesť svoje návrhy, čo by sa mohlo na danom území vylepšiť alebo zmeniť. Miestne obecné úrady neskôr na podnet OZ zapájali do procesu tvorby aktívne aj verejnosť v obciach. Diskutovali s občanmi o slabých, silných stránkach obcí a územia dolného Liptova všeobecne. Tu by bolo vhodné poznamenať, že OZ je na dolnom Liptove prijímané ako aj verejným, tak aj súkromným sektorom veľmi kladne a vytvára priestor pre ešte harmonickejšiu spoluprácu obyvateľstva na danom území.

Pomer zastúpenia jednotlivých sektorov v členskej základni (verejný, súkromný a občiansky) a rozloženie členskej základne v území verejno-súkromného partnerstva (MAS)

Miestna akčná skupina má k 13. júnu 2017 nasledovné pomerné zastúpenie sektorov z členskej základne: verejný sektor 24 členov, čo je 41,38% (a 24 hlasovacích práv), záujmová skupina občianskeho sektora je zastúpená v počte 16 subjektov, čo je 27,59 % a 16

hlasovacích práv a záujmová skupina podnikateľského sektora je zastúpená 18 subjektmi, čo predstavuje 31,03 % a 18 hlasovacích práv. Spolu je to 58 členov OZ.

Geografické rozloženie členskej základne k 13.06. 2017 v území OZ „Partnerstvo pre MAS Dolný Liptov“ je nasledovné:

Bešeňová: 2, Hubová: 1, Ivachnová: 1, Kalameny: 3, Komjatná: 1, Likavka: 2, Liptovská Lúžna:1, Liptovská Osada: 2, Liptovská Štiavnica: 1, Liptovská Teplá: 2, Liptovské Revúce: 2, Liptovský Michal: 1, Lisková: 4, Ľubochňa: 1, Lúčky: 3, Ludrová: 2, Martinček: 1, Potok: 1, Ružomberok: 21, Stankovany: 1, Štiavnička: 1, Švošov: 2, Turík: 1, Valaská Dubová: 1.

Resumé:

Na základe vyššie uvedeného je splnené hodnotiace kritérium A1 Tvorba a založenie partnerstva, nakoľko viac ako 40% obcí má zastúpenie aspoň 1 členom z občianskeho alebo podnikateľského sektora a proces tvorby a formovania partnerstva prebiehal už od roku 2014.

2.2. Tvorba partnerstva a stratégie CLLD

Verejnosť sme do procesu tvorby verejno-súkromného partnerstva zapájali predovšetkým prostredníctvom dotazníkov, seminárov, workshopov, pracovných a pracovno-informačných stretnutí a zasadnutí, osobných konzultácií, prostredníctvom informácií uverejňovaných v médiách či zasielaním formou e-mailov a informovaním cez facebookovú (https://www.facebook.com/MASDolnyLiptov/?ref=aymt_homepage_panel), neskôr webovú stránku (www.masdolnyliptov.sk).

Pre vznik verejno-súkromného partnerstva boli dôležité predovšetkým nasledovné aktivity:

- **Zaregistrovanie OZ „Partnerstvo pre MAS Dolný Liptov“ –29.05.2014** – v tomto období sa okolo občianskeho združenia zoskupili zakladajúci členovia, ktorí si zobrali za cieľ komunikovať s verejnosťou o problémoch na území dolného Liptova a spoločne túto situáciu riešiť.
- 15.06. 2014 – stretnutie realizačného tímu OZ a príprava prezentácie pre verejný sektor.
- RZMO v Stankovanoch 26.06.2014 - 1. oficiálne stretnutie tímu tvoriaceho sa partnerstva a verejného sektora, kde bol vysvetlený prístup LEADER a miestny rozvoj vedený

komunitou práve zástupcom všetkých obcí v regióne.

- 15.07.2014 –na Mestskom úrade v Ružomberku sme sa zúčastnili stretnutia verejného sektora a zástupcov Žilinského samosprávneho kraja, kde bol odprezentovaný prístup LEADER a vysvetlené programy IROP a PRV na nasledujúce programové obdobie – prítomní tu boli zakladajúci členovia partnerstva, zástupcovia verejného aj súkromného sektora so zámerom budovania verejno-súkromného partnerstva v regióne dolného Liptova.
- 11. septembra 2014 sa konalo RZMO v Liptovskej Teplej, kde sme prehľbovali komunikáciu s verejným sektorom, a tak napreďovali v kreovaní partnerstva.
- Po 11. septembri 2014 nastalo obdobie individuálnych stretnutí a formálnych konzultácií, kde sme prediskutovali otázky zástupcov verejného aj súkromného sektora. Tieto stretnutia sa zväčša konali na pôde obcí.
- 29.09. 2014 sme uskutočnili poradu realizačného tímu OZ. Toto stretnutie bolo zamerané na dohodnutie postupu a metód, akými budeme OZ kreovať.
- 06.10.2014 sme usporiadali Valné zhromaždenie na nasledovné témy: zmena členskej základne, schválenie zmeny stanov, odvolanie a menovanie členov rady združenia.
- 15.01.2015 sa konalo stretnutie s MAS Terchovská dolina, kde sme si vymieňali názory a skúsenosti.
- 29.01. 2015 - stretnutie členov realizačného tímu OZ, kde sa vyhodnotili činnosti z roku 2014 a predstavený plán aktivít pre rok 2015.
- 26.02.2015 sa uskutočnila konferencia k predstaveniu celého Programu rozvoja vidieka SR 2014 -2020 v Banskej Bystrici, ktorej sme sa zúčastnili aj my. Cieľom bolo predstaviť základné priority Programu rozvoja vidieka, finančné rámce a zhrnutie Programu rozvoja vidieka 2007 - 2013.
- 16.03.2015 – vo vile Fénix sme usporiadali stretnutie zástupcov všetkých obcí, kde boli prezentované opatrenia jednotlivých operačných programov nasledujúceho programového obdobia 2014-2020. Tu boli prizvaní aj zástupcovia Horný Liptov, ktorí odprezentovali, na tvorbe akých aktivít sa podieľali v rámci minulého programového obdobia. (<http://www.masdolnyliptov.sk/fotogaleria/stretnutie-a-prezentacie-mas-vo-vile-fenix-13sk.html?page=2>)
- Zúčastnili sme sa aj na seminári uskutočnenom 17. marca 2015 v kongresovej sále Úradu Žilinského samosprávneho kraja, kde bol predstavený Program rozvoja vidieka 2014 – 2020 so zameraním na prípravu implementácie prístupu LEADER v novom programovom

období.

- Do konca marca r. 2015 sa sformovalo zastúpenie členov verejného sektora – zástupcovia katastrov 23 obcí a mesta Ružomberok sa stali členmi OZ „Partnerstvo pre MAS Dolný Liptov“.
- V súvislosti so schválením Integrovaného regionálneho operačného programu (IROP) na programové obdobie 2014-2020 Európskou komisiou zorganizovalo Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR v spolupráci so Združením samosprávnych krajov a Združením miest a obcí Slovenska konferenciu zameranú na predstavenie Integrovaného regionálneho operačného programu. Konala sa 9. apríla 2015 v priestoroch hotela Holiday Inn v Žiline.
- 10.04.2015 OZ v spolupráci s mestom Ružomberok, OZ Lokál a i. zorganizovalo dielne pre deti, kde mohli hlavne rodičia s realizačným tímom diskutovať na témy rozvoja regiónu dolný Liptov. Projekt bol financovaný z národného projektu Komprax. (<http://www.masdolnyliptov.sk/fotogaleria/detske-dielne-v-parku-s-hyrosa-22sk.html>)
- 10. apríla 2015 sme uverejnili článok v miestnom periodiku Ružomerský hlas, kde sme verejnosť informovali o združovaní sa obcí v OZ a o možnostiach podpory cez miestne akčné skupiny.
- 14. apríla 2015 bol v Liptovských novinách MY uverejnený článok o spájaní sa obcí dolného Liptova do OZ a možnosti čerpania finančných prostriedkov cez plánovanú miestnu akčnú skupinu.
- RZMO v Likavke sa konal 16.4.2015 – na tomto zasadnutí sme ako členovia realizačného tímu OZ predstavili informáciu o ponuke vypracovania Programu hospodárskeho a sociálneho rozvoja (ďalej len PHSR) pre obce okresu Ružomberok. Ponuku na vypracovanie PHSR prijalo 21 obcí z celkového počtu 23 členských obcí OZ.
- 06.05.2015 sme v priestoroch Hotela Kultúra zorganizovali prvý workshop k tvorbe PHSR pre zástupcov obcí a pracovné skupiny za dané obce. Pracovné skupiny boli zostavené z poslancov, lokálnych podnikateľov alebo aktívnych občanov, ktorí chceli predstaviť víziu obce, z ktorej pochádzajú a riešiť silné a slabé stránky spolu so starostom, čo bolo náplňou práve 1. workshopu k PHSR. Ďalej sa ešte rozoberali príležitosti a hrozby pre obec z vonkajšieho prostredia. **Tieto podnety boli kľúčové aj pri tvorbe Stratégie CLLD, kedy verejný aj súkromno-občiansky sektor prinášali rôzne nápady na rozvoj územia.**

<http://www.masdolnyliptov.sk/fotogaleria/1-workshop-k-programu-hospodarskeho-a-socialneho-rozvoja-16sk.html>)

- 02.06. 2015 sa konalo stretnutie členov realizačného tímu OZ, kde sme si upevňovali poznatky a skúsenosti získané z dovtedajšieho obdobia a rozoberali sme problematiku podopatrenia 19.1 – prípravnú podporu pre tvorbu stratégie CLLD, do ktorého sme sa neskôr zapojili.

- 13.6.2015 bola zorganizovaná akcia s názvom Liptovská ovečka – otvorené majstrovstvá Liptova v suchom slalome pre žiakov a predškolákov, pričom partnerstvo sa podieľalo ako spoluorganizátor tejto akcie. Účastníkmi tejto akcie boli hlavne mladé rodiny a mamičky s deťmi, s ktorými sme konzultovali ich potreby v regióne.

- 13.6.2015 sme v jednej z našich členských obcí pri príležitosti organizovania Liptovského vínného festivalu pokrstili OZ „Partnerstvo pre MAS Dolný Liptov“. OZ Liptovskí milovníci vína, ktoré organizovalo festival, sa tiež stalo členom partnerstva. OZ sa podieľalo ako spoluorganizátor tohto festivalu. Krst OZ mal významnú úlohu pri informovanosti verejnosti, kde sme predstavili úlohy OZ, dovtedajšiu činnosť OZ a šírili sme myšlienku zakladania miestnych akčných skupín.

<http://www.masdolnyliptov.sk/fotogaleria/krst-oz-partnerstvo-pre-mas-dolny-liptov-20sk.html>)

- 18.-19. jún 2015 – medzinárodný festival LeaderFEST v ČR v Náchode organizovaný NS MAS pre všetky MAS a partnerstvá tvoriace sa v Čechách a na Slovensku. Na tomto podujatí sme mali možnosť nadviazať nové kontakty s predstaviteľmi MAS z ČR pre realizáciu projektov nadnárodnej spolupráce a zároveň načerpať inšpiráciu pre vlastné aktivity OZ. V rámci tohto festivalu sme mali možnosť zapojiť sa do exkurzie a vidieť ukážku zrealizovaných projektov cez MAS Stolové Hory. Na festivale sme sa zúčastnili aj jednotlivých konferencií na rôzne témy, a tiež sme mali možnosť nadviazať spoluprácu s MAS Opavsko. <http://www.masdolnyliptov.sk/fotogaleria/leader-fest-v-nachode-33sk.html>)

- 25. júna 2015 vyšiel v lokálnom periodiku Spoločník článok o krste OZ a vínnom festivale, kde sa okrem iného uvádza aj predstavenie a zámery OZ.

- 07.7.2015 sme v priestoroch KD Likavka zorganizovali druhý workshop k tvorbe PHSR, na ktorom jednotlivé pracovné skupiny za každú obec tvorili stromy problémov, uvažovali nad príčinami a následkami problémov v území. Po ukončení workshopu boli

výstupy spracované a následne poslané jednotlivým obciam, aby do procesu tvorby PHSR zapojili aj verejnosť v obci. (Rovnako tak bolo postupované aj s výsledkami z 1. a 3. workshopu.) Následná komunikácia s verejnosťou bola riešená prostredníctvom rôznych metód: formálnej konzultácie, dotazníka vyveseného na úradnej nástenke a na nástenke webového sídla obce, oznamom v obecnom rozhlase, atď.

- Valné zhromaždenie bolo uskutočnené dňa 24.7.2015, na ktorom sa schvaľovali žiadosti o vstup do OZ a schvaľoval sa aj vstup do NSS MAS a Národnej siete rozvoja vidieka. Boli schválené.
- 28.7.2015 sme sa zapojili do výzvy a predloženie žiadosti o nenávratný finančný príspevok z Programu rozvoja vidieka SR 2014 – 2020 na opatrenie – 19 – Podpora na miestny rozvoj v rámci iniciatívy LEADER, podopatrenie 19.1 – Prípravná podpora.
- 25.8.2015 sme v spolupráci s mestom Ružomberok, OZ Tvorivý rozvoj a OZ Lokál s finančnými prostriedkami nadácie Pontis otvárali Workoutové ihrisko v Ružomberku. Táto akcia slúžila ako motivačný stimul pre verejnosť, kedy sme informovali širokú verejnosť najmä v meste Ružomberok o tom, čo verejno-súkromné partnerstvo znamená, a čo by v budúcnosti chcelo dosiahnuť. (<http://www.masdolnyliptov.sk/fotogaleria/pripravy-na-vystavbe-workoutoveho-parku-23sk.html>)
- 9.9.2015 sme v KD Likavka zorganizovali 3. workshop k tvorbe PHSR pre pracovné skupiny obcí, na ktorom sa rozoberali strategické plány pre nasledovné programové obdobie a pripomenkovali sa ex-post investície z minulého programového obdobia 2007-2013.
- 23. októbra 2015 sme v lokálnom periodiku Ružomerský hlas uverejnili pozvánku na plánované stretnutia a workshopy k tvorbe stratégie CLLD, kde sme podrobne popísali, že privítame nápady pre rozvoj regiónu, a čo bude náplňou pripravovaných workshopov. Všetky články sú uvedené na stránke: <http://www.masdolnyliptov.sk/pisali-o-nas/>
- **27.10., 28.10., 29.10. a 4.11.2015 sa konali workshopy a semináre pre verejnosť k tvorbe stratégie CLLD.** Workshopy sme organizovali v priestoroch Björnsonovho domu v meste Ružomberok, a to pre širokú verejnosť, ktorá sa chcela prísť podeliť o svoje projektové zámery a názory. **Stretnutia boli organizované jednotlivo podľa tematických okruhov podopatrení pre jednotlivé sektory nasledovne: 27.10. sme sa stretli so zástupcami súkromného sektoru a cestovného ruchu, 28. 10. sme sa stretli s poľnohospodármi a lesníkmi, 29.10. sa s nami o svoje názory a projekty podelili neziskové organizácie a 4.11. s nami prišli tvoriť a diskutovať zástupcovia verejného**

sektoru – zástupcovia, starostovia a starostky jednotlivých obcí, zástupcovia mesta. Spomenuté workshopy boli pre tvorbu stratégie nosné piliere, nakoľko sa tu zozbierali podnety pre rozvoj regiónu, vytvorila sa tu vízia a SWOT analýza regiónu dolného Liptova, čo bolo pre celý proces tvorby stratégie CLLD dôležité a dá sa povedať, že stratégiu CLLD sme tvorili spoločne s občanmi regiónu dolného Liptova. **Tí, ktorí nemohli na stretnutia prísť, ale chceli sa do celého procesu tvorby zapojiť, mali možnosť tak spraviť na našej facebookovej alebo web stránke, kde sa cez jednotlivé linky mohli presmerovať na dotazník s predstavením jednotlivých podopatrení, ktoré by bolo možné financovať cez miestnu akčnú skupinu..**

Do procesu tvorby stratégie CLLD bola prizvaná aj zdravotne znevýhodnená (zrakovo) skupina obyvateľstva, ktorá sa veľmi aktívne zapájala do tvorby a OZ zoskupujúce občanov s podobným znevýhodnením (OZ STOPKA) je členom partnerstva. (<http://www.masdolnyliptov.sk/fotogaleria/tvorba-strategie-clld-18sk.html>)

- 29.10.2015 – RZMO Komjatná – realizačný tím tu v krátkosti predstavil metódu, akou sa bude pri spracovávaní stratégie CLLD postupovať
- Po vyhodnotení všetkých workshopov, ktoré sme zorganizovali, sme všetky výstupy systematicky spracovali do jednotlivých dokumentov, ktoré sa následne prostredníctvom e-mailov rozoslali účastníkom workshopov na pripomienkovanie, a tiež sme víziu a SWOT analýzu uverejnili na našej webovej stránke, kde ju mohla pripomienkovať široká verejnosť a záujmové skupiny.
- 09. 11. 2015 sa konalo stretnutie členov realizačného tímu OZ v Björnsonovom dome v Ružomberku, kde sme si zhrnuli výsledky workshopov, rozdiskutovali víziu a SWOT analýzu regiónu dolný Liptov a zhrnuli dovtedajšie výsledky projektových zámerov.
- 16. novembra 2015 bola v Mestskej televízii Ružomberok uverejnená reportáž s názvom Stratégia pre Dolný Liptov, ktorá informovala o aktivitách a postupe práce na tvorbe stratégie CLLD občanov regiónu. Reportáž je možné si pozrieť v nasledovnom linku: <http://www.mtr.sk/videoarchiv/>.
- Okrem iných priateľských stretnutí sme v rámci vymieňania si skúseností zorganizovali stretnutie s MAS Horný Liptov 16.11.2015, kde sme diskutovali aj na tému pripravovanej stratégie CLLD. Pracovných stretnutí s MAS Horný Liptov sme však zorganizovali oveľa viac.
- 21.11.2015 sa v ružomerskej synagóge konal Šikovný trh, ktorý sme v spolupráci

s ďalšími tromi občianskymi združeniami pomáhali organizovať. Hlavnou myšlienkou bolo predstavenie ručne robených výrobkov lokálnych.

- 23.11.2015sa v kongresovej sále Hotela Kultúra konalo Valné zhromaždenie OZ „Partnerstvo pre MAS Dolný Liptov“. Bol tu schválený návrh stratégie CLLD. Na valnom zhromaždení sme schválili aj zmenu stanov, kde bola okrem iného uvedená jedna zásadná zmena, a to zmena sídla OZ na nové sídlo Mostová 17, Ružomberok, kde sme založili novú funkčnú kanceláriu občianskeho združenia. (<http://www.masdolnyliptov.sk/fotogaleria/valne-zhromazdenie-19sk.html>)
- 28.11.2015 sme v priestoroch klubu Panoptikum v Ružomberku spoluorganizovali Zónu bez peňazí. Táto akcia sa konala na podporu menej majetných obyvateľov a marginalizovaných skupín (marginalizovaná rómska komunita a pod.) okresu Ružomberok. V rámci tejto akcie sme konzultovali potreby spomenutých skupín obyvateľstva.
- Na stretnutí orgánu Rady a kontrolnej a revíznej komisie OZ sa 3.12.2015 konala voľba predsedov týchto orgánov.
- V priebehu roka 2016 občianske združenie podporilo množstvo kultúrnych, spoločenských či športových podujatí, ktorých kompletná fotogaléria a popris je prístupný na www stránke: <http://www.masdolnyliptov.sk/fotogaleria/> **Na týchto podujatiach sme pravidelne informovali verejnosť najmä o plánovaných aktivitách OZ a pýtali sme sa na názory všetkých záujmových skupín.** Z uvedených podujatí možno spomenúť najvýznamnejšie a to: 1. športové podujatie pre deti Po stopách ovečky Valašky, na ktoré sme získali grant z nadácie KIA (<http://www.masdolnyliptov.sk/fotogaleria/po-stopach-ovecky-valasky-49sk.html>), 2. **Informačný stánok na Ružomerskom jarmoku v rokoch 2016, 2017, kde sme sa pýtali na potreby rozvoja územia občanov a na ich vzťah k územiu, a kde sme rozdávali ankety s otázkami ohľadne rozvoja a formovania územia dolného Liptova a tiež sme s občanmi vyplňali krátky dotazník** (<http://www.masdolnyliptov.sk/fotogaleria/ruzomersky-jarmok-45sk.html>) 3. Spojky, festival literatúry a súčasného umenia(<http://www.masdolnyliptov.sk/fotogaleria/spojky-2016-festival-literatury-a-sucasneho-umenia-60sk.html>), 4. Výtvarná súťaž pre deti MŠ a ZŠ s témou Spájame sa pre rozvoj dolného Liptova (<http://www.masdolnyliptov.sk/fotogaleria/vyhodnotenie-vytvarnej-sutaze-85sk.html>), 5. Cyklokorytnička – vybudovanie cyklotrasy, kde sme figurovali ako partner 6. Podujatia organizované v spolupráci OZ RosArt, Plejády (Lampiónový sprievod sv. Martina, divadelné

predstavenia, čítačky, umelecké workshopy), 7. **Privítanie jari 2016, 2017 – kultúrno-spoločenské podujatie**, kde sme sa pýtali na potreby rozvoja územia občanov a na ich vzťah k územiu, a kde sme rozdávali ankety s otázkami ohľadne rozvoja a formovania územia dolného Liptova a tiež sme s občanmi vyplňali krátky dotazník.

- **Príprava papierových informačných a prezentačných materiálov:** A) **Katalóg výrobcov lokálnych produktov dolného Liptova: OZ združuje lokálnych výrobcov a spoločne ich propaguje v počte 63 v katalógu, pričom tento počet sa neustále navyšuje. Výrobcovia sú aj našou kanceláriou pozývaní na rôzne podujatia.** B) **Kalendár podujatí, ktorý bol pripravený pre rok 2016 a 2017.** (<http://www.masdolnyliptov.sk/najnovsie-clanky-1/krst-katalogu-vyrobcev-lokalnych-produktov-dolneho-liptova-51sk.html>)

- V roku 2016 sme sa zúčastnili aj medzinárodného stretnutia miestnych akčných skupín LeaderFEST 2016 v Karlovej Studánke. (<http://www.masdolnyliptov.sk/fotogaleria/leaderfest-2016-65sk.html>)

- Sme členom Národnej siete miestnych akčných skupín a pravidelne sa zúčastňujeme Valných zhromaždení, Predstavenstva (21.4. 2016, máj 2017).

- Konferencia Regionálnej antény k tvorbe žiadosti o schválenie stratégie CLLD a udelenie štatútu MAS 14. novembra 2016 v Žiline.

- Medzinárodná konferencia organizovaná NSS MAS 21.-22. 06 2017 aj k otázkam ohľadne tvorby stratégie a nadväzovaniu partnerstiev.

- Valné zhromaždenie sa konalo v roku 2016 22.11.2016 (ktorému predchádzalo stretnutie Rady a Revíznej a kontrolnej komisie), kde sa okrem iného schválila Stratégia OZ „Partnerstvo pre MAS Dolný Liptov“ v zmysle Dodatku č. 1.

- Uznesením č. 1/2017 zo dňa 13.06. 2017 Valné zhromaždenie OZ schválilo zmeny Stanov OZ a Stratégiu v zmysle OZ „Partnerstvo pre MAS Dolný Liptov“ Dodatku č. 2. Valnému zhromaždeniu predchádzalo stretnutie Rady OZ.

Resumé:

Hodnotiace kritérium A2 Tvorba stratégie CLLD bolo splnené, keďže sme uskutočnili viac ako 3 informačné aktivity, prostredníctvom ktorých bola do tvorby stratégie zapojená verejnosť a stratégia sa tvorila za účasti zástupcov viac ako 2 záujmových skupín.

Uvedené podujatia a propagačné výstupy sú dokumentované v prílohe č. 5 a prílohe č. 5.1 Dodatku č. 2 Stratégie CLLD.

3. Analytický rámec

3.1. Analýza zdrojov územia

3.1.1 História územia

Na území okresu Ružomberok boli sídliskové nálezy lužickej kultúry z mladšej doby bronzovej, sídlisko púchovskej kultúry zo zlomu letopočtu. Ružomberok sa spomína od roku 1233 ako Reucha, z rokov 1332-1337 ako Rosenberk, z roku 1337 ako Rosonberch, z roku 1376 ako Rosumbergh, z roku 1459 ako Rozembere, z roku 1808 ako Rožmberk, z roku 1920 ako Ružomberok, maďarsky Rózsahegy, nemecky Rosenberg. Pristáhovali sa sem nemeckí osadníci. Karol Róbert potvrdil v roku 1339 mestské výsady pochádzajúce z roku 1318 udelené Ružomberku podľa Partizánskej Ľupče. Od roku 1376 patrili mestu obce Černová, Biely Potok, Vlkolíneec a Ludrová.

Dolný Liptov sa vďaka Ferdinandovi III. rozšíril a sa stal významným trhovým strediskom. Mesto Ružomberok má renesančný erb s ružou, ktorého semenník je prestrelený šípom. V 14. storočí bola správa mesta v rukách nemeckých hostí, od 15. storočia prechádzala do rúk slovenských obyvateľov. Značný stupeň úpadku práv a postavenia mesta dokumentuje urbár z roku 1625, podľa ktorého obyvatelia mesta i ulíc boli povinní vykonávať poddanské roboty rozličného druhu a odovzdávať poplatky ako ostatné dediny panstva.

Región zaznamenal v 18. storočí hospodársky rozvoj. V roku 1625 mal Ružomberok 126 domov so 136 sedliackymi rodinami a 19 želiarskych domov, v roku 1715 mal 3 mlyna a 155 daňovníkov, v roku 1720 mal 92 daňovníkov, v roku 1784 mal 268 domov a 1889 obyvateľov, v roku 1828 mal 357 domov a 2532 obyvateľov, ktorí sa zaoberali poľnohospodárstvom, chovom dobytky, remeslami a obchodom.

Ružomberok bol dejiskom rôznych prejavov protestov. Zvlášť veľký význam mali protifašistické prejavy ľudu Liptova a Oravy v rokoch 1936, 1937 a 1938. Po ústupe nemeckých vojsk zaujali povstalci postavenie na Bielom Potoku a Ružomberok bol oslobodený dňa 15. 4. 1945 vojskami 2. ukrajinského frontu a I. československého armádneho zboru v ZSSR. Ružomberok bol vyznamenaný Radom Červenej hviezdy a Radom SNP I. triedy. Pri príležitosti 650. výročia založenia bol Ružomberok vyznamenaný Radom práce.

3.1.2. Všeobecná charakteristika územia¹

¹ Pripravené v spolupráci s Mgr. Stanislavom Krakovským – starostom obce Turík

Výhody z hľadiska polohy a lokalizácie územia

- územie nášho VSP je vytvorené na území okresu Ružomberok, čo zakladá veľmi dobrú regionálnu spoluprácu zástupcov samospráv, ktorí sú združení v RZMO (Ružomerské združenie mesta a obcí)
- dostatok prírodného bohatstva
 - množstvo rôznych živočíšnych druhov
 - množstvo geologicky bohatých oblastí
 - množstvo prírodných prameňov
 - bohatá kultúrna história, rozmanité tradície
 - vhodné územie pre rozvoj cestovného ruchu
 - rozsiahle zalesnené územie
 - vhodné územie pre výstavbu a pestovanie rôznych športovísk
 - dopravný uzol
 - celistvé územie okresu Ružomberok (okrem obce L. Sliače)
 - množstvo rôznych komunít s kultúrnymi, spoločenskými alebo športovými záujmami
 - množstvo šikovných remeselníkov a výrobcov lokálnych produktov
 - vodný Thermal park Bešeňová
 - areál Gothál s bazénmi
 - rozsiahle vodné plochy
 - VSP patrí pod Žilinský samosprávny kraj, ktorý ma veľký rozvojový potenciál.
 - Kúpele Lúčky

Nevýhody z hľadiska polohy a lokalizácie územia

- ľudia musia cestovať za prácou a nemajú dostatok pracovných príležitostí
- nie je možné rozvíjať podnikanie v chránených oblastiach
- neschopnosť zástupcov samospráv zladit' svoje plány rozvoja obcí
- mnohé kultúrne domy, školy a športoviská potrebujú rekonštrukciu
- absencia denných stacionárov alebo domovov dôchodcov
- absentujúci diaľničný úsek a problematická doprava najmä počas víkendov
- nedostatočné zhodnotenie prírodného dedičstva a prírodných surovín
- fabrika na výrobu papiera situovaná priamo v meste Ružomberok
- znečistené ovzdušie
- slabá komunikácia s ľuďmi zo znevýhodnených skupín
- nedostatočný rozvoj potenciálu cestovného ruchu
- nedostatočná výroba poľnohospodárskych produktov
- dlhšia vzdialenosť od hlavného mesta

Resumé:

Na základe uvedenej tabuľky – Výhod a nevýhod z hľadiska polohy a lokalizácie územia VSP a podrobnejších dolu uvedených informácií o území splňame hodnotiace kritérium B.1 Analytickej časti.

3.1.2.1 Zemepisná poloha a ohraničenie oblasti

Okres Ružomberok je súčasťou Žilinského kraja. Nachádza sa v západnej časti Liptovskej kotliny a susedí s okresmi: Martin, Dolný Kubín a Liptovský Mikuláš. Jeho prirodzenými hranicami sú pohoria Veľká Fatra na západe, Chočské vrchy na severe, Nízke Tatry na juhu a východe. Mesto sa nachádza takmer v strede okresu, pretože toto územie je

hornaté a v strede plynulo prechádza do Liptovskej kotliny. Polohu okresu môžeme určiť aj matematicky – súradnicami: najsevernejší bod okresu asi 49°10', najzápadnejší 19°04', najjužnejší 48°46', najvýchodnejší 19°27'.

Najväčšiu rozlohu majú mesto Ružomberok (126,7 tisíc m²), obec Ľubochňa (113,7 tisíc m²) a obec Liptovské Revúce (76,9 tisíc m²). Najmenšími obcami z hľadiska rozlohy sú: Potok (1,5 tisíc m²), Liptovský Michal (1,6 tisíc m²) a Štiavnička (1,9 tisíc m²).

Tab.A 1 Rozloha obcí v okrese Ružomberok

Obec	Rozloha obce v m ²
Ivachnová	5894188
Turík	8 266979
Bešeňová	4 296979
Hubová	16 696845
Kalameny	8 702694
Komjatná	14 542635
Likavka	18 261484
Liptovská Lúžna	54 662455
Liptovská Osada	50 195211
Liptovská Štiavnica	32 371813
Liptovská Teplá	9 431305
Liptovské Revúce	76 896661
Liptovský Michal	1 594965
Lisková	15 946065
Ľubochňa	113 678430
Lúčky	21 847027
Ludrová	5 340944
Martinček	2 476181
Potok	1 498520
Ružomberok	126714797
Stankovany	18 923810
Štiavnička	1 913876
Švošov	4 273182
Valaská Dubová	12 789531

Zdroj: Štatistický úrad SR

3.1.2.2 Geologická stavba a geomorfologické pomery

Z geologického hľadiska patria Nízke Tatry do skupiny tzv. jadrových pohorí. Znamená to, že obsahujú vlastné kryštalické jadro vystupujúce hlavne v okolí hlavného hrebeňa, zložené z najstarších a najodolnejších hornín – žúl a kryštalických bridlíc. Na

obvode sa nachádzajú pásma pôvodných alebo premiestnených obalových sérií zložených prevažne z druhohorných hornín – vápencov, dolomitov, slieňovcov. Vyvreté horniny v západnej časti Nízkych Tatier predstavujú dva trochu odlišné typy: žuly typu d'umbierskeho, rozšírené v páse na hlavnom hrebene od Čertovice po Latiborskú hoľu a žuly tzv. prašivského typu, ktoré sú čiastočne premenené a vystupujú na západnom ukončení hlavného hrebeňa až po Hiadel'ské sedlo, avšak i severnejšie v páse medzi Liptovskou Lúžnou a Krížskou dolinou.

Na obalovú jednotku sú na severe pohoria nasunuté tzv. príkrovy. Krížňanský príkrov, typický obsahom kriedových, menej odolných slienitých hornín, je rozšírený v západnej časti pohoria, okolo Korytnice na styku s Veľkou Fatrou, kde má najtypickejší charakter. Triasové, odolnejšie vápence a dolomity tohto príkrovu zasahujú v páse z Revúckej doliny cez Salatín až do oblasti Demänovskej doliny, kde sa v tmavých tzv. guttensteinských vápencoch vytvorili svetoznáme jaskyne. Na krížňanskom príkrove spočíva vyšší tzv. Chočský príkrov.

Odolné vápence stredného a vrchného triasu vystupujú v Revúckej doline od Patočín po Podsuhú a ako trosky tvoria aj najjužnejšie bralnaté výbežky severných rázsoch pri Ružomberku (Borovisko 866 m, Kohút 1015 m) a nad Sliačmi. Vo východnejšej časti pohoria však chočský masív vytvára súvislý masív Krakovej hole, Poludnice, Ohnišťa s významnými krasovými javmi – jaskyňami a priepaťami.

Juhozápadnú časť územia vyplňa Veľká Fatra. Najvyšším vrcholom pohoria je Ostredok (1592 m). Týčia sa tu i ďalšie známe vrchy ako napr. Šíp pri Stankovanoch (1169 m) a Čebrať pri Ružomberku (1060 m).

Chočské vrchy tvoria spojnicu medzi Západnými Tatrami a Veľkou Fatrou. Chočským vrchom dominuje masív Choča s najvyšším vrchom pohoria Veľkým Chočom (1611 m).

3.1.2.3 Reliéf krajiny - Pri potenciáli rozvoja krajiny zohrávajú dôležitú úlohu psychologicko – estetické vlastnosti reliéfu. Jedná sa hlavne o nasledovné vlastnosti reliéfu:

- nadmorská výška, členitosť reliéfu – nadmorská výška a veľká členitosť reliéfu predurčujú okres Ružomberok na rekreačné činnosti ako sú lyžovanie, vysokohorská turistika, horolezectvo, jazda na horských bicykloch, vyhliadkové jazdy na koňoch a pod.,
- dôležité pre atraktivitu reliéfu sú geologicko – morfológické osobitosti reliéfu –

označované ako kontrastné formy reliéfu. Mimoriadne atraktívne sú doliny Nízkych Tatier (okolie Liptovskej Lúžnej, Ludrovská dolina), Chočských vrchov (Turická dolina, dolinky v okolí Valaskej Dubovej, Lúčok, Kalamien), ďalej Veľkej Fatry (Ľubochnianska dolina, okolie Revúc, Trlenská dolina),

- v závislosti od geologickej stavby sú mimoriadne dôležité rôzne atraktívne geologicko – geomorfologické útvary ako napr. skalné okná, kaňony, tiesňavy (Hučiaky pri Ludrovej), vodopády (Lúčky, Brankovský vodopád), meandre (Váh pri Ivachnovej, Liptovskej Teplej, Turíku, Liskovej, Ľubochni, Stankovanoch, meandre Revúcej a Lúžňanky), atraktívne príkrovové kopce (Šíp nad Stankovanmi, Choč, Sidorovo nad Ružomberkom), jaskyne (Liskovská jaskyňa, menšie jaskyne v Turickej doline), rôzne skalné útvary (bralá Haliny na Malinom Brde, Krkavá skala na úpätí Sidorova, Jánošíkova päť pri Liskovej, bralá Sokoly v doline Kramariská pri Likavke, vrch Kunovo nad Valaskou Dubovou, skalné veže v Komjatnej a Turíku), travertínové útvary (Bešeňovské travertíny, Lúčanské travertíny, Sliačske travertíny, Močiar pri Stankovanoch, Jazierske travertíny, Ludrovské travertíny).

3.1.2.4 Klíma - Z hľadiska teploty vzduchu je pre letnú turistiku dôležitý počet letných dní, t.j. dní s dennými teplotami 25 stupňov C a viac. Týchto dní má byť najmenej 35 v roku. V Liptovskej kotline sa počet letných dní pohybuje približne na tejto úrovni, pričom najteplejšími mesiacmi sú jún, júl a prvá polovica augusta. Tieto dni sú vhodné najmä na dovolenku pri vode a táborenie v prírode. Za parameter atraktívnosti teplotných podmienok na lyžovanie a zimné športy možno považovať slnečné počasie s teplotami okolo 0 stupňov C. Ďalšími podmienkami pre lyžovanie je snehová pokrývka vhodná na lyžovanie a pretrvávajúca do neskorého jarného obdobia. Na dolnom Liptove je to predovšetkým lyžiarske stredisko Malinô Brdo, Smrekovica a Liptovské Revúce. K negatívam nižšie položených lyžiarskych stredísk z hľadiska klimatických podmienok patrí vysoký podiel dní s hmlami a klimatickými inverziami (Turík, Kalameny, Biely Potok).

3.1.2.5 Vodstvo - Vodstvo je taktiež veľmi dôležitým prvkom pre využitie krajiny z energetického hľadiska, aj v oblasti cestovného ruchu. Medzi hydrologické prvky s celoštátnym významom patria vodná nádrž Liptovská Mara, termálne kúpalisko v Bešeňovej a z atraktivít Lúčanský vodopád. K hydrologickým prvkom s regionálnym významom zaraďujeme rieku Váh, Revúcu a Ľubochnianku. Zo stojacich vôd prirodzeného charakteru

treba spomenúť jazero Blatná. Z umelých nádrží sú to tajchy v Turíckej doline, vodárenské nádrže Čutkovo, Hrabovo a rybníky v Liptovskom Michale.

3.1.2.6 Rastlinstvo - Medzi najdôležitejšie fyto geografické faktory patrí les. Mimoriadne vhodnými lesnými spoločenstvami sú dubovo – hrabové lesy, zmiešané dubové lesy, vápnomilné a reliktné borovicové lesy a kosodrevinné spoločenstvá. Vysokou atraktivnosťou sa pre bizarnosť stanovišť vyznačujú borovicové spoločenstvá, ktoré sa vyskytujú na vápencových skalách. Takéto spoločenstvá môžeme nájsť hlavne na južných svahoch Chočských vrchov (Likavka, Martinček, Lisková, Turík, Lúčky, Kalameny, Valaská Dubová, Stankovany).

3.1.2.7 Živočíšstvo - Živočíšstvo na tomto území je zaujímavé hlavne z hľadiska poľovníctva a rybárstva, ktoré možno priradiť k exkluzívnym formám športu a cestovného ruchu. Špecifikom tejto formy je obdobie povoleného odstrelu lovej zveri a chytania rýb. Z horských pásiem je na zverinu najbohatšia severná časť Veľkej Fatry, najmä oblasť Ľubochnianskej doliny, v Nízkych Tatrách predovšetkým oblasť Salatína a v Chočských vrchoch oblasť Turíckej, Lúčanskej a Kalamenskej doliny. Vyskytuje sa tu najmä jeleň, diviak, líška, ale aj medveď hnedý a rys.

3.1.2.8 Širšie územné vzťahy a ich koordinácia - Územie okresu tvorí západná časť Liptovskej kotliny, z nej pokračujúce úzke údolie Váhu po sútok s Oravou a hlboké doliny prítokov Váhu, riečok Revúcej, Ľubochnianky a Likavky, obklopené zo severu Chočskými vrchmi, zo západu Veľkou Fatrou a z juhu Starohorskými vrchmi a Ďumbierskymi Nízkymi Tatrami. Ťažiskovým, silne urbanizovaným priestorom okresu je mesto Ružomberok a okolie sídla Likavka a Lisková, ktoré tvoria prirodzenú sídelnú aglomeráciu. Medzikrajskú spoluprácu a koordináciu si vyžadujú hlavne tieto priestory:

- s Banskobystrickým krajom: Liptovské Revúce, Liptovská Osada, Liptovská Lúžna a Korytnica v okrese Ružomberok,
- medziokresné väzby rekreácie a turizmu sú pomerne bohaté a rôznorodé. Najintenzívnejšie sa prejavujú v otvorenej Liptovskej kotline a to s okresom Liptovský Mikuláš v smeroch Lúčky – Liptovská Anna, Liptovská Teplá – Vlachy, Sliač – Partizánska Ľupča a Liptovská Lúžna – Železnô, Magurka. S okresom Dolný Kubín v smeroch Stankovany – Kral'ovany, Komjatná – Žaškov, Valaská Dubová – Jasenové a

Lúčky – Malatiná a s okresom Banská Bystrica v smeroch Vyšná Revúca – Turecká a Nižná Revúca – Donovaly, Korytnica – Donovaly.

Rekreačný potenciál okresu je veľký a jeho prírodné a civilizačné danosti vytvárajú pomerne rozsiahlu a vyváženú rekreačnú ponuku. Deficitná je len možnosť letnej rekreácie pri vode. Aktivity územia majú prevažne regionálny až celoštátny význam. Umožňujú ďalej rozvíjať všetky pobytové, migračné a pasantné formy horského, mestského, kúpeľného a vidieckeho turizmu a tiež zimných lyžiarskych športov. Kultúrne a historické danosti okresu sú vhodné pre podstatne intenzívnejší rozvoj poznávacieho, kultúrneho a spoločenského turizmu. Svetovým unikátom je Pamiatková rezervácia ľudovej architektúry (PRLA) Vlkolínec, zaradená do zoznamu UNESCO. Špecifickou danosťou sú aj liečebné kúpeľné miesta, založené na využití prírodných liečivých vôd v Lúčkach, klimatických podmienok v Ľubochni, alebo v minulosti obidvoch faktorov v Korytnici. Charakter klimatických relaxačných kúpeľov majú aj zotavovne na Smrekovici. Obdobné klimaticky vhodné podmienky sú aj inde, napr. v Revúckej doline.

V meste Ružomberok je potrebné ďalej aktivizovať mestský poznávací, kultúrny a spoločenský, prípadne aj nákupný turizmus a zachytiť mototuristický tranzit.

Vidiecky turizmus má spolu s horskou turistikou dobré rozvojové podmienky hlavne v Stankovanoch a v Turíku. Vidiecky turizmus s agro- a ekoturistikou sa môže rozvíjať v okolí Likavky. Tradičnú pešiu horskú turistiku je treba ďalej podporovať vo všetkých pohoriach okresu. Horskú cykloturistiku je nutné usmerňovať na spevnené lesné cesty. Podstatne je možné rozšíriť a skvalitniť vodnú turistiku na Váhu a sezónne aj na jeho prítokoch.

Zvláštnosti /špecifiká územia, typické črty (zhrnutie na základe analytickej časti, kapitola 3.1.)

- množstvo minerálnych prameňov, z ktorých každý má špecifické účinky na zdravie
- množstvo možností pre rozvíjanie turistiky, horských/zimných aj letných športov (Malinô Brdo)
- Thermal park Bešeňová a s tým spojený rozvoj cestovného ruchu, Kúpele Lúčky
- Väčšie vodné plochy – priehrady (Hrabovo, Čutkovo)
- bohatý folklór a ľudové tradície
- každoročne sa tu koná množstvo významných kultúrnych a športových podujatí
- rozsiahle geologické náleziská (travertíny)
- množstvo byliniek a chráneného živočíšstva vyskytujúcich sa na území VSP
- množstvo významných prírodných a kultúrnych pamiatok na území VSP
- dopravný uzol
- množstvo remeselníkov čerpajúcich nápady a spôsoby výroby od predchádzajúcich generácií
- Poľnohospodárske družstvá vyrábajúce špecifické liptovské výrobky

- významný rozvoj cestovného ruchu
- niektoré z obcí sa rozrastajú, stúpa v nich zamestnanosť a pokračuje výstavba IBV
- viacúrovňový školský systém až po univerzitu (Katolícka univerzita v Ružomberku)

Resumé:

Na základe uvedenej tabuľky – Zvláštnosti /špecifiká územia, typické črty (zhrnutie na základe analytickej časti, kapitola 3.1.) splňame hodnotiace kritérium B.1 Analytickej časti.

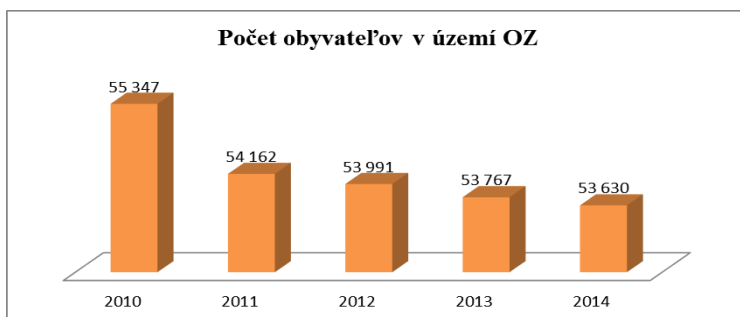
3.1.3 Demografický potenciál

Obyvatelia okresu Ružomberok žijú v jednom meste a dvadsiatich štyroch rôzne veľkých obciach, z ktorých 23 je členom občianskeho združenia. Mestské obyvateľstvo okresu tvorí 48,5% obyvateľov. V prvej polovici dekády 2005 – 2014 počet obyvateľov okresu stagnoval, v druhej polovici dochádza k jeho celkovému úbytku, čo je spôsobené prirodzeným úbytkom obyvateľstva a tiež záporným migračným saldóm.

Tab. A 2 Počet obyvateľov v r. 2006 – 2014 -stav trvale bývajúceho obyvateľstva okresu Ružomberok k 31.12.

Rok	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Počet obyv.	59 047	59 036	59 011	59 108	59 113	57 953	57 762	57 543	57 403

Zdroj: Štatistický úrad SR

Zdroj: Štatistický úrad SR

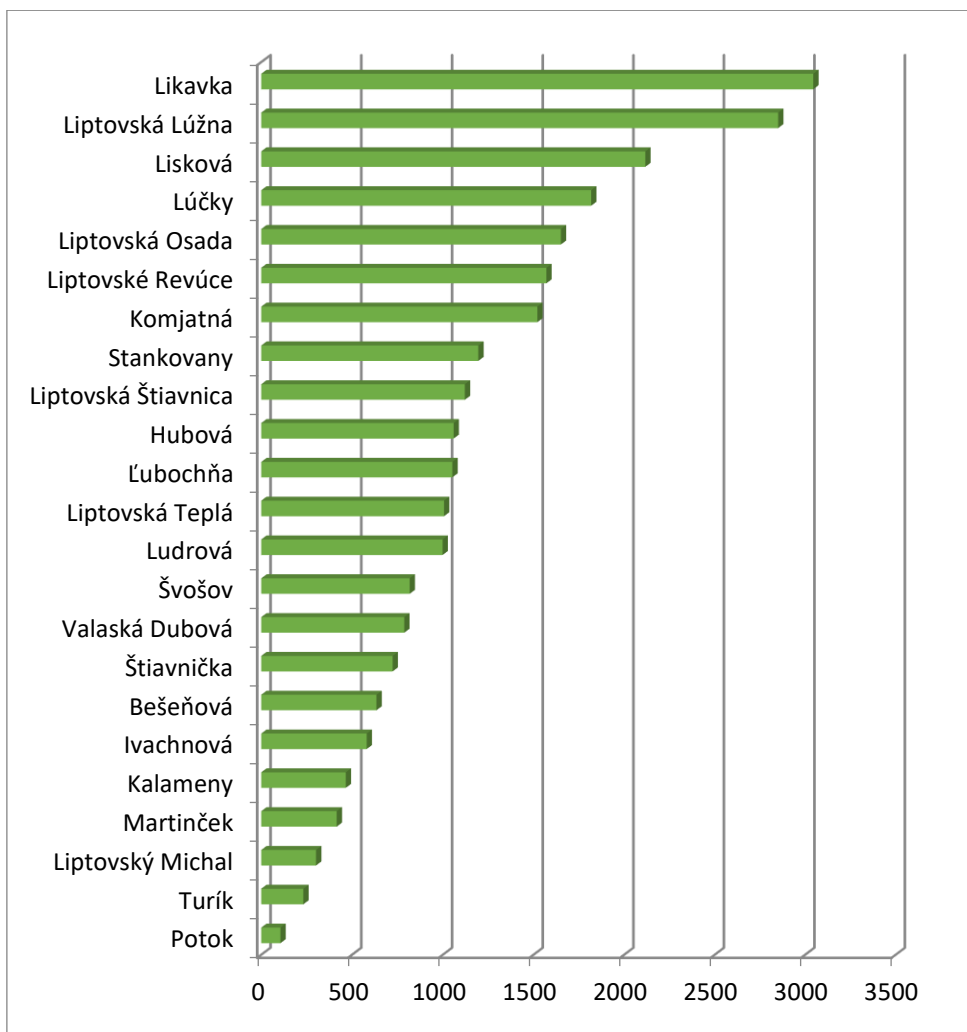
Tab. A 3 Počet obyvateľov v r. 2010 – 2014 - stav trvale bývajúceho obyvateľstva okres Ružomberok bez obce Liptovské Sliache (územie pôsobnosti OZ)

Obec/rok	2010	2011	2012	2013	2014
Bešeňová	406	561	572	574	635
Ivachnová	533	505	526	552	581
Hubová	1083	1069	1068	1059	1060
Kalameny	477	452	454	461	466
Komjatná	1494	1499	1511	1518	1521
Likavka	3124	3086	3045	3053	3045
Liptovská Lúžna	2901	2898	2882	2859	2851
Liptovská Osada	1647	1639	1660	1647	1651

Liptovská Štiavnica	1048	1066	1089	1104	1122
Liptovská Teplá	1006	955	966	981	1007
Liptovské Revúce	1616	1627	1593	1585	1571
Liptovský Michal	293	296	296	300	302
Lisková	2110	2077	2090	2104	2117
Ľubochňa	1098	1062	1047	1039	1053
Lúčky	1772	1832	1831	1822	1818
Ludrová	1008	977	1008	1000	999
Martinček	386	383	386	385	416
Potok	117	108	107	110	106
Ružomberok	29525	28364	28145	27884	27551
Stankovany	1242	1216	1207	1205	1196
Štiavnička	623	646	676	701	724
Švošov	829	823	818	821	818
Turík	214	226	221	226	232
Valaská Dubová	795	795	793	777	788
Spolu	55 347	54 162	53 991	53 767	53 630

Zdroj: Štatistický úrad SR

Počet obyvateľov v obciach k 31.12. 2014

Zdroj: Štatistický úrad SR

Tab. A 4 Hustota obyvateľstva v okrese Ružomberok vr. 2006 – 2014 (počet obyvateľov na kilometer štvorcový)

Rok	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Počet obyv.	91,25	91,34	91,16	91,31	91,43	89,68	89,45	89,13	88,86

Zdroj: Štatistický úrad SR

Tab. A 5 Hustota obyvateľstva v jednotlivých obciach partnerstva (počet obyvateľov na kilometer štvorcový)

Obec	2014
Ivachnová	96,11
Turík	27,7
Bešeňová	140,68
Hubová	63,46
Kalameny	53,26
Komjatná	104,49
Likavka	166,96
Liptovská Lúžna	52,23
Liptovská Osada	32,85
Liptovská Štiavnica	34,38
Liptovská Teplá	105,39
Liptovské Revúce	20,52
Liptovský Michal	188,72
Lisková	132,35
Ľubochňa	9,2
Lúčky, okres Ružomberok	83,31
Ludrová	187,14
Martinček	161,74
Potok, okres Ružomberok	72,07
Ružomberok	218,74
Stankovany	63,44
Štiavnička	372,28
Švošov	191,78
Valaská Dubová	61,18

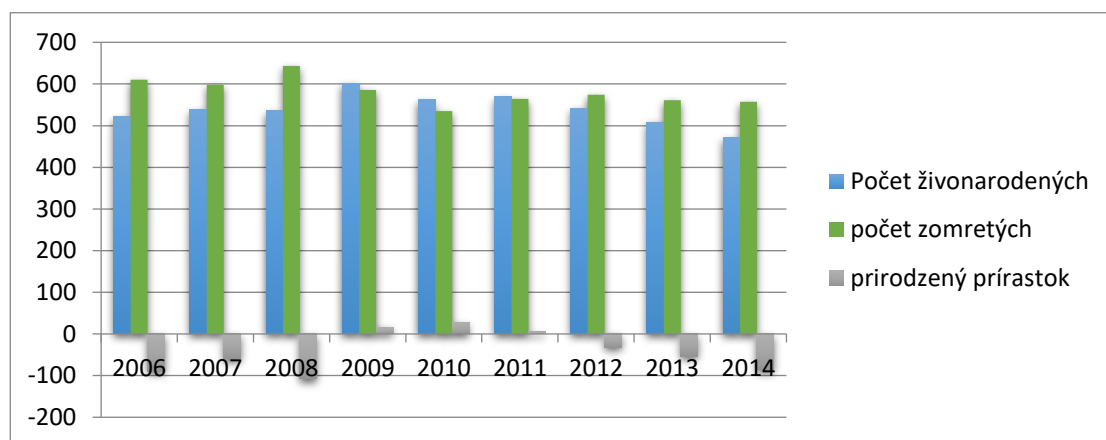
Zdroj: Štatistický úrad SR

Tab. A 6 Prirodzený prírastok/úbytok obyvateľstva v r. 2006 – 2014 územie OZ

Rok	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Počet živonarodených	521	538	536	602	562	569	542	508	471
Počet zomretých	610	598	643	586	535	564	574	561	557
Prirodzený prírastok	-89	-60	-107	16	27	5	-32	-53	-86

Zdroj: Štatistický úrad SR

Prírodný prírastok/úbytok obyvateľov v r. 2006-2014

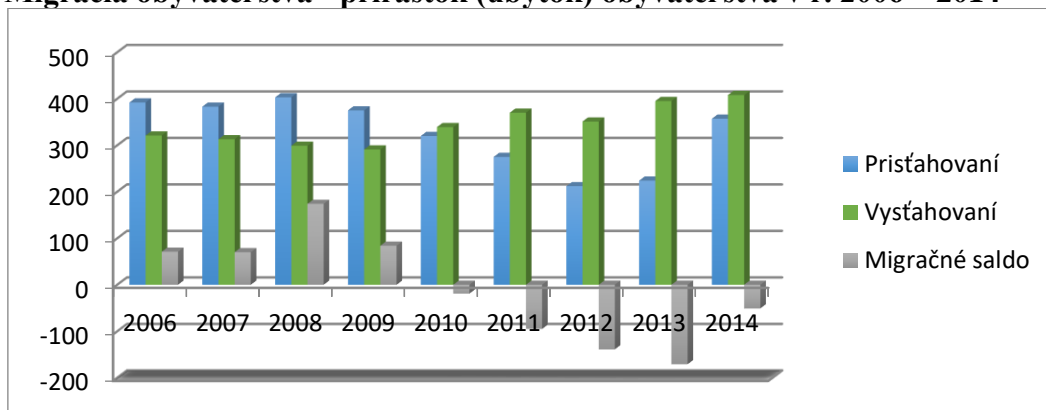
Zdroj: Štatistický úrad SR

Tab. A 7 Migrácia obyvateľstva - prírastok (úbytok) obyvateľstva v r. 2006 – 2014 - územie OZ

Rok	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Priťahovaní	392	383	403	375	320	275	212	224	357
Vystáňovaní	321	313	299	291	339	370	351	395	408
Migračné saldo	71	70	174	84	-19	-95	-139	-171	-51

Zdroj: Štatistický úrad SR

Migrácia obyvateľstva - prírastok (úbytok) obyvateľstva v r. 2006 – 2014

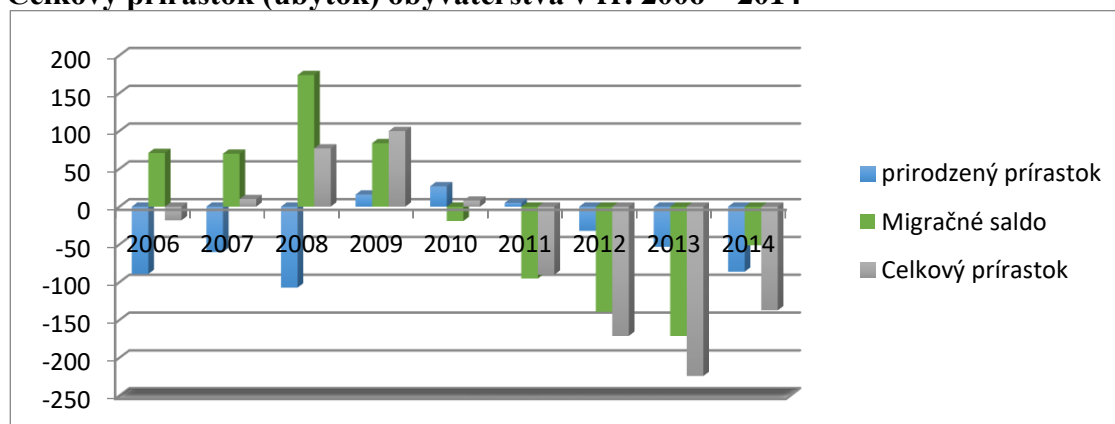
Zdroj: Štatistický úrad SR

Tab. A 8 Celkový prírastok (úbytok) obyvateľstva v rr. 2006 – 2014 – územie OZ

Ukazov./rok	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
prírodný prírastok	-89	-60	-107	16	27	5	-32	-53	-86
Migračné saldo	71	70	174	84	-19	-95	-139	-171	-51
Celkový prírastok	-18	10	77	100	8	-90	-171	-224	-137

Zdroj: Štatistický úrad SR

Celkový prírastok (úbytok) obyvateľstva v rr. 2006 – 2014

Zdroj: Štatistický úrad SR

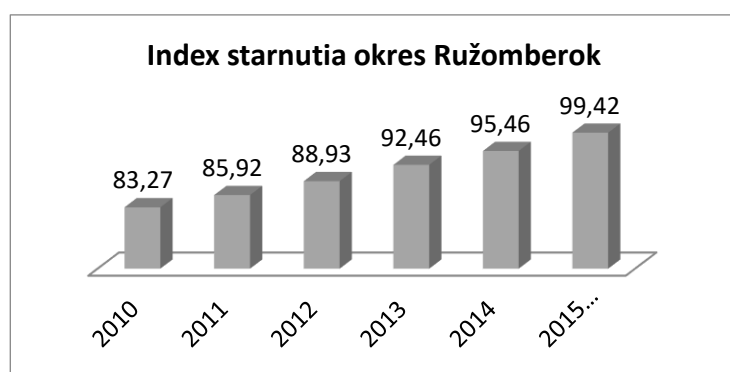
Jedným z ukazovateľov veku populácie je index starnutia. Vyjadruje počet osôb v poproduktívnom veku (muži vo veku 60 a viac, ženy vo veku 55 a viac, podľa metodiky EÚ všetky osoby nad 65 rokov) pripadajúcich na 100 osôb v predproduktívnom veku. Index starnutia v okrese Ružomberok podľa údajov štatistického úradu dosiahol takmer 96%. Prognóza na rok 2015 je až 99,4 %.

Tab. A 9 Index starnutia v okrese Ružomberok za roky 2010 – 2015

2010	2011	2012	2013	2014	2015 prognóza
83,27	85,92	88,93	92,46	95,46	99,42

Zdroj: Štatistický úrad SR

Index starnutia v okrese Ružomberok za roky 2010 – 2015

Zdroj: Štatistický úrad SR

3.1.4. Infraštruktúra

3.1.4.1. Technická infraštruktúra

3.1.4.1.1 Verejný vodovod

Celé členské územie OZ „Partnerstvo pre MAS Dolný Liptov“, všetky jeho členské samosprávy sú vybavené verejným vodovodom. Poskytujú tak rozvod pitnej vody. Niektoré oblasti sú vybavené aj vlastnými súkromnými vodovodmi občanov.

Vodárenská spoločnosť Ružomberok, a.s. (VSR, a.s.) zabezpečuje zásobovanie pitnou vodou obyvateľov miest a obcí na území okresu Ružomberok. V záujmovom území je 92,1 % obyvateľov zásobovaných pitnou vodou z verejného vodovodu. Na území v pôsobnosti VSR, a.s. bolo v roku 2011 evidovaných 25 obcí, verejným vodovodom bolo vybavených 25, čo je 100%. VSR, a.s. prevádzkuje verejné vodovody v 23 obciach, ktoré sú v majetku a v prenájme spoločnosti. Verejný vodovod v obciach Liptovská Lúžna, Komjatná a Turík prevádzkujú obecné úrady.

Okrem rozširovania vodovodov tam, kde je vodovod v prevádzke, je potrebné venovať zvýšenú pozornosť poruchám na vodovodných potrubiach a rekonštrukciám poruchových úsekov.

3.1.4.1.2 Kanalizácia

Na území pôsobenia OZ „Partnerstvo pre MAS Dolný Liptov“ je vybudovaná kanalizácia na 2/3 územia. Kanalizáciou nie je vybavená 1/3 obcí: Ivachnová, Kalameny, Komjatná, Liptovské Revúce, Potok, Turík, Valaská Dubová. Niektoré z obcí by však potrebovali rekonštrukciu kanalizácie alebo čističky odpadových vôd.

K odkanalizovaniu územia vo veľkej miere prispel aj projekt ukončený v minulom roku: Hubová, Ľubochňa, Stankovany, Švošov – kanalizácia a čistiareň odpadových vôd spolufinancovaný z Kohézneho fondu Európskej únie a štátneho rozpočtu Slovenskej republiky v rámci Operačného programu Životné prostredie..

Ďalším projektom spolufinancovaným z kohézneho fondu a štátneho rozpočtu v r. 2014 bol: Ružomberok a ČOV Liptovská Teplá, Liptovské Sliache.

3.1.4.1.3 Plynifikácia

Na viac ako polovici územia dolného Liptova sa uskutočnila plynifikácia obcí, v nasledovných jedenástich obciach však rozvodná sieť plynu stále chýba: Hubová,

Komjatná, Liptovská Lúžna, Liptovské Revúce, Liptovský Michal, Ľubochňa, Potok, Stankovany, Švošov, Turík, Valaská Dubová. Na vykurovanie sú v obciach používané väčšinou tuhé palivá. Vykurovanie elektrickou energiou je využívané len minimálne, je využívaná prevažne len na ohrev teplej vody. Vykurovanie tuhými palivami má negatívny dopad na životné prostredie obyvateľov, a preto treba plynofikované územie rozširovať alebo vo väčšej miere využiť možnosti OZE.

3.1.4.2 Dopravná infraštruktúra

Ekonomický rozvoj územia dolného Liptova je mimo veľkej rozlohy chránených území determinovaný najmä potrebou dobudovania diaľnice D1 ako hlavnej dopravnej tepny prepájajúcej región východo – západným smerom s jeho okolím. Vo výstavbe je úsek Hubová – Ivachnová, úsek Turany – Hubová je v príprave, pričom až jeho dobudovanie bude znamenať skutočné diaľničné prepojenie Bratislavy a Košíc. Neexistencia nadradenej cestnej infraštruktúry presúva dopravné výkony na cesty I. triedy (najmä I/18), ako aj na cesty II. a III. triedy, najmä tie, ktoré zabezpečujú pripojenie územia na sieť TEN – T, čo vedie k rapídному poklesu ich kvality. V línii základnej dopravnej siete TEN – T vedie Liptovom tiež železničná trať č. 105, pričom jej rekonštrukcia a modernizácia s cieľom zvýšenia traťovej rýchlosti ako aj s cieľom zvýšenia podielu železničnej dopravy na verejnej osobnej doprave je žiaduca. Pre tento účel je potrebné, osobitne v hlavných centrách regiónu, vyriešiť tiež moderné napojenie na verejnú osobnú dopravu a vytvoriť podmienky pre kombináciu využitia individuálnej automobilovej dopravy a nemotorovej dopravy pri zabezpečovaní podmienok každodennej migrácie obyvateľstva. Prepojenia sú dôležité aj v zmysle zvyšovania atraktivity územia pre jeho návštevníkov (prepojenie na cyklotrasy a turistické chodníky).

Tab. A 10 Cestná infraštruktúra v okrese Ružomberok

Cesty "E" pre medzinárodnú premávku	59, 943 km
Trasy "TEM"	51, 829 km
Diaľnice	2, 992 km
Diaľničné privádzače	0 km
Rýchlostné cesty	0 km
Privádzače rýchlostných ciest	0 km
Cesty I. triedy	59,975 km
Cesty II. triedy	0 km
Cesty III. triedy	92, 161 km
Hustota cestnej siete:	0, 241 km/km ²
	2, 633 km/tis. Obyvateľov

Zdroj: PHSR ŽSK 2014 - 2020

V mnohých obciach okresu Ružomberok sú cestné komunikácie poznačené intenzívnou cestnou dopravou a potrebovali by rekonštrukciu asfaltového povrchu.

Vychádzajúc zo zdrojov obecných Programov hospodárskeho a sociálneho rozvoja možno zhodnotiť celkový stav chodníkov na území pôsobenia občianskeho združenia ako stav nevyhovujúci, s vysokou potrebou dobudovania chodníkov v miestnych infraštruktúrach, nakoľko v mnohých obciach tieto chodníky popri významných obecných cestných ťahoch chýbajú. V obciach by bolo nutné tiež dobudovať alebo rekonštruovať autobusové/vlakové zastávky, mosty a parkoviská.

3.1.4.3 Informačná infraštruktúra

Čo sa týka obecnej informačnej infraštruktúry, možno za územie dolného Liptova zhrnúť, že na väčšine územia by bolo potrebné rekonštruovať miestne rozhlas. Vo väčšine obcí sú miestne drôtové rozhlas v zlom technickom stave a potrebovali by nahradiť novou bezdrôtovou technikou. Okrem toho s pokračujúcou výstavbou nových domov a bytov v obciach potrebné bude rozšíriť rozhlas o širšie územie v obci.

Každá z obcí a aj mesto Ružomberok majú vlastnú internetovú stránku, na ktorej prinášajú nové informácie o dianí na danom území. Vo viacerých obciach vychádzajú občasníky s prehľadom diania a s novými informáciami o obci pre obyvateľov. Vychádzajú v tlačenej alebo elektronickej podobe.

Turisticko-informačné centrum funguje v meste Ružomberok a v obci Likavka. V niektorých ďalších obciach by tiež chceli zriadiť turisticko-informačnú kanceláriu.

3.1.5. Kultúra

3.1.5.1 Zoznamy kultúrnych pamiatok a ich stav

Územie je bohaté na kultúrne pamiatky. Významnou z medzinárodného hľadiska je pamiatková rezervácia ľudovej architektúry – podhorská osada Vlkolínec zapísaná v Zozname svetového dedičstva UNESCO. Osada predstavuje typ dedinského stredovekého sídla s drevenou architektúrou horských a podhorských oblastí s nenarušenou zástavbou zrubových domov uprostred krajinárskeho zázemia tvoreného úzkymi pásikmi polí a pasienkov, zo severu chránená masívom Sidorova. Osada Vlkolínec má veľký význam aj z hľadiska rozvoja cestovného ruchu. Nasledujúca tabuľka uvádza prehľad kultúrnych pamiatok v jednotlivých obciach a ich stav.

Tab. A 11 Zoznam kultúrnych pamiatok a ich stav

Obec	Názov kultúrnej pamiatky	Stav
Bešeňová	Renesančný kaštieľ Mitošiny z 1. Polovice 17. storočia	Vyhovujúci
	Park pri kaštieli Mitošiny	Vyhovujúci
	Murovaná sýpka pri kaštieli Mitošiny z 19. storočia	Vyhovujúci
	Oplotenie kaštieľa Mitošiny	Dobrý
Hubová	NKP Zrubová sýpka I.	Dezolátny
	NKP Zrubová sýpka II.	Dezolátny
	Kostol rímsko-katolícky neskorobarokový z roku 1787, nástenné maľby od J. Hanulu (1908)	Dobrý
	Kaplnka z roku 1831	Dobrý
Ivachnová	Kaplnka sv. Jána Nepomuckého, 1858	Vyhovujúci
Kalameny	Kostol sv. Petra a Pavla, 1921	Dobrý
	NKP Liptovský hrad, 123	Sprístupnená ruina hradu
Komjatná	NKP Kostol Zaniknutý, 12st., archeologická pamiatka	Dobrý
Likavka	NKP Hrad Likava, 1315	Sprístupnená ruina hradu
	NKP Pamätník popravených antifašistov, 1961	Dobrý
	NKP Soľný úrad so sklodom, 19 st., technická pamiatka	Vyhovujúci
	Kostol sv. Juraja, 19 st.	Dobrý
Liptovská Lúžna	NKP Pamätník padlým v SNP	Dobrý
	NKP Maloroľnícky ľudový dom, zač. 20 st.	Narušený
	NKP Zrubový ľudový dom, 1882	Dobrý
	NKP Zrubový ľudový dom, 1787	Dobrý
	Kostol Najsvätejšej Trojice, 1848	Dobrý
Liptovská Osada	NKP Pamätník sovietskym parašutistom, 1974	Vyhovujúci
	NKP Gul'ometné opevnenia SNP, 1944, vojenská pamiatka	Vyhovujúci
	NKP Zrubový ľudový dom, 19 st., ľudová pamiatka	Vyhovujúci
	NKP Zrubový ľudový dom, 1872, ľudová pamiatka	Dobrý
	NKP Pamätný dom Sporiteľňa, 1920	Dobrý
	NKP Pamätná tabuľa revolučného NV, 1. pol. 20 st.	Dobrý
	NKP Liečebný dom Hygea - Grand hotel Korytnica, 1873, bez využitia	Narušený
	NKP Pamätná tabuľa Vojenskej povstaleckej nemocnice 1944, 1945	Dobrý
	NKP Kúpeľný park Korytnica, 19 st.	Narušený
	NKP Pomník padlým účastníkom SNP, 1962	Dobrý

	Kostol sv. Jána Krstiteľa, 1756	Dobrý
	Kostol čs. cirkvi husitskej, 20 st., bez využitia	Nevyhovujúci
	Drevený kostolík sv. Ondreja v Korytnici, 1860	Nevyhovujúci
Liptovská Štiavnica	NKP Hradisko Lúčny hrib, 800-400 p.n.l.	Archeologická lokalita
	NKP Kúria L. Štiavnica, 15 st., architektonická pamiatka	Súkromný bytový fond, stav v reštaurovaní
	NKP Park pri kúrii, 19 st.	Narušený
Liptovská Teplá	NKP Kostol sv. Filipa a Jakuba, 1280	Dobrý
	Kaštieľ Madočany, 1830	Vyhovujúci
	Kaštieľ L. Teplá, 17 st.	Narušený
Liptovské Revúce	Kostol obetovania Pána, 19 st.	Dobrý
Liptovský Michal	Kostol sv. Michala 2.pol. 13. Storočia	Dobrý
	Drevená zvonica – pri kostole sv. Michala 17. St	Dobrý
Lisková	Kostol s barokovou vežou nazývaný farský kostol Premenenie Pána - vznik v roku 1697, NKP	Vyhovujúci
	Pomník padlým obč. I.a II. sv. Vojny	Dobrý
	Hradisko Konislav-doba vzniku: 400 až 100 p.n.l.	Archeologická lokalita
	Kaplnka Panny Márie	Dobrý
Lubochňa	NKP Železničná stanica Lubochňa, 1871, technická pamiatka	Dobrý
	NKP Vodná elektráreň Lubochňa, 1904, technická pamiatka	Dobrý
	NKP Rozdeľovňa vody Lubochňa, 1904, technická pamiatka	Dobrý
	NKP Vila Vécsey, 1893., architektonická pamiatka	V reštaurovaní
	NKP Liečebný dom Bratislava I, 1907, kúpeľné a liečebné zariadenie,	Vyhovujúci
	NKP Kolárov dom, 19 st., kúpeľné a liečebné zariadenie	Dobrý
	NKP Pamätná tabuľa založenia Komunistickej strany	Vo fyzickom zániku
	NKP Kúpeľný park Lubochňa, 19 st.	Vyhovujúci
	NKP Vila Schneider Jaiser, 1896, pamiatka bez využitia	Dobrý
	Kostol	Vyhovujúci
Lúčky	NKP Hradisko z 10.-12. storočia – archeologická lokalita	Archeologická pamiatka
	Kostol rímsko-katolícky klasicistický z rokov 1820-1824	Dobrý
	Kúpeľný dom (M. M. Harminec 1943-1948)	Dobrý
	Sgrafito na prístav ku kúpeľnému parku od R. Dúbravca	Dobrý

	z roku 1960	
Ludrová	NKP Výšinné hradisko Páncová, 100-0 pnl.	Archeologická lokalita
	NKP Kostol Všetkých svätých, 1825	Dobrý
	NKP Gotický kostol Všetkých svätých Kút, 13 st.	Narušený
Martinček	NKP Gotický kostolík sv. Martina, 1260	Dobrý
	Drevené pivničky, 19 st., ľudová pamiatka	Vyhovujúci
Stankovany	NKP Dom strážny – železničná zastávka	Dobrý
	NKP Dom ľudový – pltnický dom, 20. St. 30. roky.	Dobrý
	Kostol - rímskokatolícky neogotický z rokov 1898-1901	Vyhovujúci
Štiavnička	Kostol sv. Rodiny, 21 st.	Dobrý
Švošov	Dom strážny: stará železničná stanica, 1871	Vyhovujúci
	Kostol	Dobrý
Turík	Kaštieľ - pôvodne barokový z polovice 18. storočia, v prvej polovici 19. storočia klasicistický	Dobrý
	Kostol rímskokatolícky z roku 1798, z konca 19. storočia je drevená nadstavba veže a nová strecha.	Vyhovujúci
Valaská Dubová	Jánošíkova krčma, 19 st.	Dobrý
	Zvonica, 1831	Dobrý
	Kostol sv. Michala, 1860	Dobrý

Pozn.: NKP – Národná kultúrna pamiatka, Zdroj: Pamiatkový úrad Slovenskej republiky

3.1.5.2 Kultúrne domy, knižnice a ich stav

V území partnerstva je 21 kultúrnych domov v obciach a 4 sú v Ružomberku. V 16-tich kultúrnych domoch je potrebné realizovať rekonštrukciu, zatepliť alebo vymeniť okná, z čoho vyplýva aj potreba rekonštrukcie knižníc, ktoré sú vo väčšine umiestnené. Iba v dvoch obciach v rámci partnerstva sa nenachádza žiadny kultúrny dom. Knižnica sa nachádza v každej obci okrem obce Turík a v Ružomberku sa ich nachádza 5. Celkový prehľad o kultúrnych domoch a knižniciach je uvedený v nasledujúcej tabuľke.

Tab. A 12 Zoznam a počet knižníc a kultúrnych domov a ich stav

Obec	Kultúrne domy: počet - stav	Verejné knižnice vrátane pobočiek: počet
Bešeňová	1 – potrebná rekonštrukcia, zväčšenie priestorov	1
Hubová	1 – vyhovujúci stav	1
Ivachnová	1 – potrebná výmena 6 okien	1
Kalameny	1 – po zateplení a rekonštrukcii	1

Komjatná	1 – vyhovujúci	1
Likavka	1 – potrebná rekonštrukcia	1
Liptovská Lúžna	1 – dobrý	1
Liptovská Osada	1 – vyhovujúci	1
Liptovská Štiavnica	1 – havarijný stav	1
Liptovská Teplá	1 – potrebná rekonštrukcia	1
Liptovské Revúce	1 – vyhovujúci	1
Liptovský Michal	1 - potrebná výmena 6 okien a dverí, zateplenie	1
Lisková	1 – potrebná rekonštrukcia	1
Eubochna	-	1
Lúčky	-	1
Ludrová	1 – potrebná výmena okien a zateplenie	1
Martinček	1 – havarijný stav	1
Potok	1 – potrebná rekonštrukcia	1
Ružomberok	2 – dobrý, 2 – potrebná rekonštrukcia	5
Stankovany	1 – nový	1
Štiavnička	1 - potrebné rekonštruovať strechu a zatepliť budovu	1
Švošov	1 – potrebná rekonštrukcia	1
Turík	1 – potrebná rekonštrukcia	0
Valaská Dubová	1 – potrebná rekonštrukcia	1

*Farebne odlišené riadky uvádzajú kultúrne domy v obciach, ktoré potrebujú rekonštrukciu.
Zdroj: Štatistický úrad, príslušné obecné úrady*

3.1.5.3 Kultúrne združenia a súbory

Región dolného Liptova je bohatý na kultúrne tradície, o čom svedčí aj množstvo dlhodobo fungujúcich i novovznikajúcich folklórnych či divadelných súborov, ktoré spracúvajú hodnoty a odkazy predchádzajúcich generácií.

Tab. A 13 Kultúrne združenia, súbory a pod. v dolnoliptovskom regióne

Obec	Kultúrne združenia, zariadenia
Bešeňová	-
Hubová	- Ochotnícky divadelný súbor, Detský spevokol
Ivachnová	-
Kalameny	- spevokol, kurzy šikovných rúk
Komjatná	- Folklórna skupina Veselosť, Folklórny súbor Slniečko
Likavka	Ľudová hudba Hudbička z Likavky, Folklórna skupina Likava, Ochotnícke divadlo v Likavke s vyše 70 ročnou tradíciou
Liptovská Lúžna	Dychová hudba Lúžňanka, Folklórna skupina Lúžňan, Detský folklórny súbor Lúžňanček, Spevácka skupina JDS v Liptovskej Lúžnej
Liptovská Osada	- Osadský zbor sv. Jána Krstiteľa

Liptovská Štiavnica	-
Liptovská Teplá	-
Liptovské Revúce	- Ochotnícky divadelný súbor RETA, Folklórna skupina Revúčan
Liptovský Michal	-
Lisková	- združenie saleziánskej mládeže Domka
Eubochňa	-
Lúčky	- Folklórny súbor Lúčan
Ludrová	- Občianske združenie Ludrovská iniciatíva
Martinček	-
Potok	-
Ružomberok	- Fotoklub Ružomberok, FOTOFORUM, OZ Stopka – divadelné hry + široký záber aktivít, OZ RosArt – Ružomerské neprofesionálne divadlo, OZ Tvorivý rozvoj, OZ Folklórny súbor Liptov, Folklórny súbor Radosť spod Salatína, Dychová hudba Supranka, Združenie ROZETA, Centrum voľného času „Elán“
Stankovany	- Ochotnícke divadlo Bajaja, Folklórny súbor Podšíp pôsobí od roku 2010
Štiavnička	-
Švošov	- ochotnícky divadelný súbor, OZ Hrdoš vydáva občasník HRDOŠ
Turík	-
Valaská Dubová	- Farská charita od roku 1993, spevácky chrámový zbor, Folklórna skupina Choč – harmonikári, fujara, spev, píšťalky.

Zdroj: obecné úrady, PHSR mesta Ružomberok na roky 2007- 2010

3.1.6 Športové zariadenia a športové spolky

V tejto časti uvádzame informácie o športoviskách na území pôsobenia občianskeho združenia, o stave týchto športovísk a o športových združeniach, ktoré tu pôsobia. Všeobecne môžeme zhrnúť, že v mnohých obciach chýbajú športoviská pre deti, mládež aj dospelých, čo zapríčiňuje, že občania z daných obcí vyhľadávajú športové atrakcie v iných obciach alebo v meste Ružomberok. Nasledovný prehľad športových zariadení v obciach a ich stav poskytli obecné úrady:

Tab. A 14 Zoznam športovísk v obciach

Bešeňová
- futbalové ihrisko, minifutbalové a trávnaté ihrisko,
- druhé rávnaté ihrisko – dobudováva sa,
- dva tenisové kurty – 1 pre dvojhru, 1 pre štvorhru - stav vyhovujúci,
- nohejbalové/basketbalové ihrisko,
- obecná posilňovňa v priestoroch kultúrneho domu – menšie priestory, stav vyhovujúci,

- Thermal park Gino Paradise Bešeňová – areál s bazénmi s termálnou vodou. Je tu aj množstvo víriviek, tobogánov, relax centrum, saun, reštaurácií a iných atrakcií.
Hubová
- v obci chýbajú priestranstvá na rozvoj športových aktivít ako sú: telocvičňa, multifunkčné ihrisko, klzisko a pod., futbalové ihrisko so šatňami – 10 000m ² – stav vyhovujúci, ihrisko pri požiarnej zbrojnici, ihrisko medzi cestou a Váhom, ihrisko školského dvora, požiarne zbrojnica – vyhovujúca, stolný tenis – stoly sú umiestnené vo vestibule kultúrneho domu, volejbal, basketbal – školské športovisko.
Ivachnová
- futbalové ihrisko - potrebná rekonštrukcia plochy,
- detské ihrisko: treba dokúpiť detskú zostavu,
- tenisové kurty - treba položiť umelú plochu alebo antuku, zakúpiť tenisovú a volejbalovú sieť, upevniť basketbalové koše.
Kalameny
- futbalové ihrisko a klzisko s betónovým podkladom sú vo veľmi dobrom stave, je potrebná rekonštrukcia šatní so sociálnymi zariadeniami a oplotenia,
- lyžiarsky vlek 350 m,
- žiadosť o dotáciu na nové multifunkčné ihrisko bola obci vo výške 40 000 € v súčasnosti schválená.
Komjatná
- futbalové ihrisko – vyhovujúci stav, detské ihrisko pri obecnom úrade – stav dobrý, stolnotenisový klub – v priestoroch kultúrneho domu.
Likavka
- obec chce vybudovať: fitnesscentrum, cyklochodníky, posilňovňu, prípadne minigolf, basketbalové, volejbalové ihrisko. Bolo by vhodné rozšíriť športový komplex o ubytovacie kapacity,
- športové ihrisko po hradom Likava – súkromné ihrisko (futbal, tenis),
- športový areál so športoviskami pre: futbal, plážový volejbal, asfaltový ovál na kolieskové korčule, tenisové kurty, plocha pre klzisko – stav vyhovujúci. V prevádzkovej budove je aj priestor pre stolný tenis a šatne,
- školské ihrisko a telocvičňa v školskom areáli - stav dobrý,
- škvárové futbalové ihrisko – stav nevyhovujúci – možná úprava na park a detské ihrisko, ktoré chce obec dobudovať,
- v novembri 2015 vybudované multifunkčné ihrisko s umelou trávou a osvetlením na futbal a volejbal.
Liptovská Lúžna
- telocvičňa ZŠ – stav dobrý – kolaudácia 2014, viacúčelové ihrisko – vybudované v r.2008, futbalové ihrisko, rekonštrukcia v r. 2008, basketbalové ihrisko – rozšírenie v r. 2008, hasičská zbrojnica – po rekonštrukcii 2010, detské ihrisko – rekonštrukcia v r. 2014, lyžiarsky vlek – rekonštrukcia v r. 2014, tenisový kurt, hokejbalové ihrisko.

Liptovská Osada
- obec by chcela vybudovať: lyžiarske zjazdovky, lanovky, golfové odpalisko. Lyžiarska zjazdovka - plánované vytvorenie lokalita Čepelka 400 m, lokalita Máleniak 200 m. Golfové ihrisko v budúcnosti plánuje vybudovať spoločnosť Yvex, s.ro. Všetko je v ÚPN,
- telocvičňa,
- športové (futbalové) ihrisko - v nevyhovujúcom technickom stave. Sú tu vybudované sociálne zariadenia, murované šatne, zasadačka, malá tribúna, bufet. Štadión nevyhovuje technickým ani hygienickým požiadavkám (plocha ihriska má v pozdĺžnom smere až 2-metrové prevýšenie),
- lyžiarsky vlek Čepelka – potrebná rekonštrukcia - je situovaný v extraviláne v časti Čepelka a je obecným majetkom. Má dĺžku 400 m. Pri vleku nie je zabezpečené umelé zasnežovanie. Vlek je miestneho významu pre mierne až stredne náročných lyžiarov. Kapacita prepravy je 280 osôb/hod. Vlek prešiel rekonštrukciou v r. 2006,
- v rámci strediska Gothál čaká na otvorenie 25 m bazén, detský a odpočinkový bazén,
- v areáli ZŠ - športovisko pre deti a žiakov - basketbalové ihrisko, ihrisko pre malý futbal, bránky, doskočisko, tenisový kurt, futbal. Povrch je asfaltový, v dobrom technickom stave. V zime sa využíva aj ako ľadová plocha na korčuľovanie a hokej,
- v priestoroch ZŠ je zriadené fitnesscentrum.
Liptovská Štiavnica
- telocvičňa a futbalové ihrisko, vyhovujúci stav.
Liptovská Teplá
- futbalové ihrisko – potrebná rekonštrukcia, telocvičňa s posilňovňou – potrebná rekonštrukcia, 2 basketbalové ihriská, fitpark – nový.
Liptovské Revúce
- futbalový štadión - v jeho okolí sa nachádzajú disponibilné rozvojové plochy pre umiestnenie ďalších športových a športovo-rekreačných zariadení,
- športový areál s tenisovými kurtmi - nedostatkom je nízky štandard technického a hygienického vybavenia. Zámer - rozšírenie športového areálu,
- lyžiarske centrum SKIFUN Liptovské Revúce- prvým krokom k vzájomnému prepojeniu lyžiarskych stredísk na Donovaloch a v Liptovských Revúcoch je uvedenie marketingovej značky PARK SNOW v stredisku Revúcky raj. Lyžiari tu majú k dispozícii 5 vlekov a 7 zjazdoviek (najdlhšia z nich - červená - má viac ako 2 km), lyžiarsku školu, požičovňu, servis a možnosti občerstvenia priamo pri svahu. Je však potrebná rekonštrukcia vleku.
Liptovský Michal
- športové zariadenia v obci nie sú, je potrebné futbalové aj multifunkčné ihrisko.
Lisková
- obec by chcela v budúcnosti vybudovať športové plochy pre deti a mládež pri výstavbe IBV, HBV určené

na loptové hry a pod.,
- futbalové ihrisko – vyhovujúce,
- tenisové kurty – vyhovujúce,
- telocvičňa pri ZŠ – vyhovujúci stav.
Lubochňa
- tenisové kurty – vyhovujúce, telocvičňa – vyhovujúca, futbalové ihrisko – vyhovujúce, bazén s budovou v areáli kúpaliska – dezolátny nefunkčný stav.
Lúčky
- stav obecných športových zariadení v obci je havarijný,
- minigolf: v súkromnom vlastníctve – potrebná rekonštrukcia,
- tenisové kurty: nové v súkromnom vlastníctve,
- Kúpele Lúčky prevádzkujú kúpaliská a vitálny svet pre verejnosť. Majú vysokú návštevnosť počas celého roka – stav dobrý,
- futbalové ihrisko a futbalový klub pre mladších žiakov, starších žiakov, dorast a dospelých - havarijný stav,
- lyžiarsky vlek - je tu aj nástupný bod na bežecko-lyžiarske trate – potrebná rekonštrukcia,
- dobrovoľný hasičský zbor – požiarna zbrojnica sídli v areáli drobných prevádzok obecného úradu,
- v telocvični ZŠ sa cvičia aj športy: volejbal, hádzaná, basketbal, joga, nohejbal, floorbal, aerobic, stolný tenis. Telocvičňa je v dobrom stave – vybudovaná v r. 2004.
Ludrová
- futbalové ihrisko – vyhovujúci stav,
- polyfunkčné plochy na individuálne a kolektívne športy ako napr. tenis, basketbal, volejbal.
Martinček
- minifutbalové ihrisko a basketbalové ihrisko v rámci MŠ – v havarijnom stave.
Mesto Ružomberok
- Ružomberok má pomerne dobre vytvorené podmienky pre rozvoj športových aktivít. V meste je vytvorená široká základňa športových a relaxačných zariadení (podľa PHSR Ružomberok 2007-2010): regulárne futbalové ihriská –7, malé ihriská pre futbal–23, „plácky“ pre futbal –7, tenisové dvorce–13, telocvične –20, basketbalové „plácky“, ihriská–18, posilňovne – fitness pre verejnosť–3, účelové haly pre stolný tenis –3, atletické dráhy, rovinky–4, športové haly–2, zimný štadión –1, zaľadené plochy - 1 (sezónne 2 až 3), plaváreň –1, zariadenie pre technické športy–1, lyžiarske vleky – SKI PARK –8.
Stankovany
- futbalové ihrisko – dobudované zastrešené sedenie - vyhovujúci stav,
- v rámci futbalového ihriska je vybudované aj detské ihrisko so šmýkačkami, hojdačkou a pod.,
- klzisko - vyhovujúci stav,
- telocvičňa v ZŠ s MŠ Stankovany - vyhovujúci stav.

Štiavnička
- športový areál so šatňami a futbalovým ihriskom, vyhovujúci aj pre súťažné zápasy nižších tried,
- na vykonávanie niektorých interiérových športov (napr. stolný tenis) je možné využiť aj viacúčelovú sálu v kultúrnom dome.
Švošov
- v obci chýba ďalšie multifunkčné ihrisko pri futbalovom štadióne. Toto ihrisko by malo spĺňať podmienky pre hru viacerých športov, hlavne tenis a volejbal. Ďalej by to mal byť typ plochy, kde bude umiestnený system chladenia pre tvorbu ľadu v zimnom období.
- detské ihrisko – vyhovujúci stav,
- futbalové ihrisko – nutnosť vysporiadať pozemky pod ihriskom, rekonštrukcia fasády všetkých budov obecného športového klubu v majetku obce, výmena okien a dverí, rekonštrukcia striech na budovách na ihrisku.
Turík
- lyžiarsky vlek vo funkčnom stave, prevádzkuje ho však obec Lisková,
- stolnotenisový klub (v priestoroch kultúrneho domu) – tu by bolo potrebné vymeniť parkety,
- trávnaté ihrisko na minifutbal, kde sa organizujú rôzne zápasy a tréningy. Ihrisko potrebuje opraviť oplotenie a skvalitniť povrch, prípadne zakúpiť nové bránky. Počas zimy sa na tomto ihrisku dá vyrobiť ľadová plocha – ihrisko je vo vyhovujúcom stave,
- dobrovoľný hasičský zbor - dobre vybavený, ale chýba mu hasičské auto.
Valaská Dubová
- futbalové ihrisko so šatňami – vyhovujúci stav – základná vybavenosť, detské ihrisko – základná vybavenosť, telocvičňa.

Zdroj: PHSR obcí na roky 2014-2020

V obciach pôsobia obecné športové kluby, dobrovoľné hasičské zbory, rôzne oddiely a kluby. Najviac športových združení a klubov je v meste Ružomberok (Tab. 13). Len v dvoch obciach neboli zistené žiadne športové subjekty – Kalameny a Potok. Prehľad športových subjektov pôsobiacich v jednotlivých obciach uvádzame v nasledujúcej tabuľke.

Tab. A 15 Športové spolky a pod. v dolnoliptovskom regióne

Obec	Priemerný počet športových podujatí organizovaných obcou/rok	Športové spolky v obciach
Bešeňová	7	OŠK Bešeňová
Hubová	2 - 4	TJ Poľana, DHZ
Ivachnová	1	OŠK Ivachnová

Kalameny	1	-
Komjatná	7	Stolnotenisový klub, Futbalový klub
Likavka	15	OZ Meteníci Likavka – Florbal, OŠK Likavka, DHZ
Liptovská Lúžna	1	Športový klub cyklistiky Liptovská Lúžna, Obecný futbalový klub Liptovská Lúžna, TJ Partizán Liptovská Lúžna: turistika, kulturistický fitness oddiel, lyžiarsky oddiel, DHZ Liptovská Lúžna. Hokejbalový klub SERAFINS EAGLES o.z
Liptovská Osada	rôzne	OŠK Liptovská Osada (12 oddielov)
Liptovská Štiavnica	3	TJ Družstevník Liptovská Štiavnica, Šachový klub, DHZ
Liptovská Teplá	7	OŠK Renop Liptovská Teplá (4 oddiely), DHZ
Liptovské Revúce	3	TJ Tatran Liptovské Revúce, Outdoor klub Čierny kameň , Tenisový klub
Liptovský Michal	2	DHZ
Lisková	3	DHZ, Aeroklub Ružomberok – letisko Lisková OŠK Lisková
Lubochňa	4	TJ Havran, DHZ
Lúčky	0	DHZ
Ludrová	5	OŠK Ludrová, DHZ
Martinček	3	Športový klub stolného tenisu, DHZ
Potok	-	-
Ružomberok	-	Šachový klub Ružomberok, Klub nadšencov amatér. Cyklistiky, Šachový oddiel B. Potok, Lyžiarsky klub Rbk, Klub slov. turistov Ružomberok, SKI Junior RBK, Tenisový klub Ružomberok, Lyžiarsky oddiel SKI profesionál, Športový klub stolného tenisu SCP, Lyžiarsky oddiel Team Rudea, Belan Stolnotenisový oddiel, Lyžiarsky klub Biely Potok, Športový klub stolného tenisu RBK, Klub slov. lyžiarov a turistov, ŠK ST telesne postihnutých, Klub RTVŠ „REA RBK“, Volejbalový klub VK SCP Rbk, Klub – odbor RTVŠ Akcent M, Behvolleyball klub, Krasokorčuľarsky oddiel – RUŽA, Mestský futbalový klub RBK, Skauting RBK, TJ ISKRA Hrboltová, HK IAMES Rbk, FK Biely Potok, Slov. cykloklub Liptov, TJ Máj Černová, Plavecký oddiel, Mestský Basketbalový klub, Futsalový klub, Mestský hokejový klub, Streetball, TJ DIANA – OROL, ŠK karate, TJ FATRA Rbk, Horská služba, Rally team – občianske zdr. RBK, BUDO – AIKIDO, TJ Slávia Rbk – vzpieranie, ARMWRESLING, Slov. OROL – telových. Jednota, YACHT klub, TJ SOKOL, Ostriež klub potápačov, TESPO - Aeroklub Rbk, Marieta FIT KLUB, TESPO – Automotoklub Ruža, Atletický oddiel B. Potok, TESPO - Klub leteckých modelárov, Tanečné štúdio

		MAESTRO
Stankovany	30	Poľovnícke združenie, Lyžiarsko-turistický klub, Cykloturistický klub, Obecný šachový klub, DHZ Stankovany, Futbalový klub Sokol Stankovany
Štiavnička	1	TJ Štiavnička, DHZ
Švošov	7	OŠK Švošov, DHZ
Turík	2 - 6	DHZ, Stolnotenisový klub
Valaská Dubová	0	Aerobic, Chočský vysokohorský turistický klub, OŠK Valaská Dubová, DHZ

Zdroj: Obecné úrady, PHSR Mesta Ružomberok 2007-2010

3.1.7 Školstvo

V okrese Ružomberok sú zastúpené všetky úrovne školstva, ktoré zabezpečujú plnohodnotný vývin detí, mládeže a dospelých.

V meste Ružomberok pôsobí aj 6 Základných umeleckých škôl (súkromného alebo mestského zriaďovateľa), ktoré umožňujú hlavne deťom plnohodnotné trávenie voľného času v rôznych záujmových krúžkoch.

Tab. A 16 Prehľad školských zariadení na území OZ (v roku 2014)

Školské zariadenie	Počet zariadení
Materské školy	32
Základné školy (1.-4.)	7
Základné školy (1.-9.)	16
Základné umelecké školy	6
Stredné odborné školy	5
Gymnázia	2
Špeciálne školy	8
Vysoké školy	1

Zdroj: Štatistický úrad SR

Školstvo na území mesta Ružomberok:

Jasle - 3: Detské jasle (Ulica Za dráhou), Súkromné detské jasle (Malé Tatry), Detské centrum Slniečko.

Materské školy (MŠ) - 13: MŠ Bystrická cesta, MŠ Za dráhou, MŠ Riadok, MŠ A. Bernoláka, MŠ Š. Moyzesa, MŠ Hrabovská cesta, MŠ SV. Lujzy, Súkromná materská škola (Malé Tatry,) MŠ TatraKuK (Malé Tatry), MŠ Biely Potok, MŠ Černová, MŠ Hrboltová, MŠ Klačno.

Základné školy (ZŠ) - 8: ZŠ Biely Potok, ZŠ Klačno, ZŠ Sládkovičova, ZŠ Bystrická cesta, ZŠ Zárevúca, ZŠ sv. Vincenta, Súkromná ZŠ, ZŠ Andreja linku (Černová)

Stredné školy - 7: Gymnázium, Gymnázium sv. Andreja, Obchodná akadémia, Škola úžitkového výtvarníctva, Stredná odborná škola polytechnická, Spojená škola – Stredná

odborná škola obchodu a služieb, SZŠ M. T. Schererovej,

Vysoká škola - 1: Katolícka univerzita – rektorát univerzity, Filozofická fakulta, Pedagogická fakulta a Fakulta zdravotníctva.

Počet materských škôl v obciach je 19. Len v 4 obciach sa materská škola nenachádza: Liptovská Štiavnica, Liptovský Michal, Potok a Turík. Základná škola 1.-4. sa nachádza v 6 obciach a 1 sa nachádza aj v Ružomberku. Základná škola 1.-9. sa nachádza v 9 obciach a 7 sa nachádza v Ružomberku.

Tab. A 17 Prehľad MŠ a ZŠ na území partnerstva (rok 2014)

Obec	Počet MŠ	Počet ZŠ 1.-4.	Počet ZŠ 1.-9.
Bešeňová	1	0	0
Hubová	1	1	0
Ivachnová	1	0	0
Kalameny	1	0	0
Komjatná	1	0	1
Likavka	1	0	1
Liptovská Lúžna	1	0	1
Liptovská Osada	1	0	1
Liptovská Štiavnica	0	1	0
Liptovská Teplá	1	0	1
Liptovské Revúce	1	0	1
Liptovský Michal	0	0	0
Lisková	1	0	1
Ľubochňa	1	0	1
Lúčky	1	0	1
Ludrová	1	1	0
Martinček	1	0	0
Potok	0	0	0
Ružomberok	13	1	7
Stankovany	1	1	0
Štiavnička	1	0	0
Švošov	1	1	0
Turík	0	0	0
Valaská Dubová	1	1	0
Spolu	32	7	16

Zdroj: Štatistický úrad SR

Podľa informácií z obcí by školy potrebovali zriadiť a vybaviť odborné učebne a zefektívniť vyučovací proces prostredníctvom modernejších technológií. Niektoré školy potrebujú aj zateplenie, výmenu okien, výmenu strešnej krytiny či kompletnú rekonštrukciu.

3.1.8. Sociálne služby v okrese Ružomberok

V okrese Ružomberok je situácia v oblasti sociálnych služieb územne nevyrovnaná. Pokiaľ na území mesta Ružomberok najmä v posledných rokoch vzniklo niekoľko nových súkromných sociálnych zariadení, v mnohých obciach by bolo potrebné vybudovať denný stacionár, alebo aspoň zabezpečiť pravidelný rozvoz obedov v obci pre tých občanov, ktorým je táto činnosť spôsobuje ťažkosti.

Podľa vlastného výskumu dokumentu 2. Komunitný plán sociálnych a súvisiacich služieb mesta Ružomberok na obdobie rokov 2015 – 2017 (Kamanová, 2015) je najväčší dopyt v sociálnej sfére o nasledovné služby:

- domáca opatrovateľská služba,
- nepretržitá (non-stop) opatrovateľská služba,
- prepravná služba so sprievodom,
- odľahčovacia služba,
- sociálne poradenstvo,
- pracovňa,
- domov sociálnych služieb pre dospelých,
- hospic a
- domáca hospicová starostlivosť.

3.1.8.1 Verejní poskytovatelia sociálnych služieb

Mesto Ružomberok je zriaďovateľom nasledujúcich troch zariadení sociálnych služieb (Kamanová, 2. Komunitný plán sociálnych a súvisiacich služieb mesta Ružomberok na obdobie rokov 2015 – 2017, 2015):

- 1. Nízkoprahové denné centrum pre deti a rodinu – RK PREROD-** poskytuje sociálnu službu krízovej intervencie pre deti a rodinu. Činnosť denného centra je zameraná na sociálne poradenstvo, sociálnu rehabilitáciu, pomoc pri uplatňovaní práv a právom chránených záujmov, preventívne aktivity a osvetovú činnosť,
- 2. Komunitné centrum - Útulok pre občanov bez prístrešia.** V útulku sa poskytuje ubytovanie pre 15 klientov - občanov bez prístrešia, ktorí spĺňajú podmienky štatútu zariadenia služby strediska osobnej hygieny a pracovne,
- 3. Výdajňa potravín „Slniečko“** – chránené pracovisko –v roku 2011 bola uvedená do prevádzky prvá výdajňa potravinovej banky v Žilinskom samosprávnom kraji a zároveň štvrtá

na Slovensku. Zriadením potravinovej banky sa predchádza plytvaniu potravín a zároveň sa pomáha ľuďom, ktorí pomoc potrebujú, nakoľko sa nachádzajú v stave hmotnej núdze.

3.1.8.2 Poskytovatelia sociálnych služieb – Žilinský samosprávny kraj

Žilinský samosprávny kraj je zriaďovateľom dvoch centier sociálnych služieb – Trojlístok a Likava.

1. Trojlístok – centrum sociálnych služieb pozostáva z komplexu nasledovných zariadení:

Zariadenie pre seniorov, domov sociálnych služieb pre dospelých a špecializované zariadenie v Ružomberku. Budova má spolu 48 bytových jednotiek a poskytuje celoročný pobyt 70 klientom, prevažne seniorom s rôznym druhom postihnutia a v súčasnosti je plne obsadený,

Rehabilitačné a krízové stredisko- rehabilitačné a krízové stredisko poskytuje sociálne služby na dobu určitú 11 klientom (rehabilitačné stredisko: 4 klienti, krízové stredisko: 7 klientov) , ktorí sú odkázaní na pomoc inej fyzickej osoby v domácom prostredí, alebo ktorí sa ocitli v krízovej životnej situácii. V súčasnosti stredisko nie je v prevádzke,

Domov sociálnych služieb pre deti a dospelých - zariadenie tvorí jeden komplex, je v dobrom technickom stave. Poskytuje týždenný a denný pobyt 46 chlapcom a dievčatám od 6 do 30 rokov veku s mentálnym postihnutím,

2. Likava - centrum sociálnych služieb- sociálne služby na riešenie nepriaznivej sociálnej situácie z dôvodu ťažkého zdravotného postihnutia, nepriaznivého zdravotného stavu alebo z dôvodu dovŕšenia dôchodkového veku. Ide o sociálne služby: domov sociálnych služieb, špecializované zariadenie a zariadenie pre seniorov. Zariadenie je určené pre 231 klientov. Disponuje 102 jednolôžkovými a 82 dvojlôžkovými izbami.

3.1.8.3 Poskytovateľ sociálnych služieb – štát

Detský domov na Kalvárskej ulici– štátny detský domov, zriadený Úradom práce sociálnych vecí a rodiny v Žiline. Má kapacitu 68 klientov.

3.1.8.4 Neverejní poskytovatelia sociálnych služieb:

1. Via Vitae, n. o. – vzniklo v auguste 2013 ako zariadenie pre seniorov poskytujúce pobytové, ambulantné a terénne formy sociálnych služieb. Cieľom centra je podať pomocnú ruku rodine, jednotlivcovi pri jeho problémoch prostredníctvom sociálnych služieb ako sú: zariadenie pre seniorov, denný stacionár, opatrovateľská služba, odľahčovacia služba,

2. Spišská katolícka charita - Mobilný hospic Charitas Ružomberok– zabezpečuje holistické sprevádzanie klienta, pomoc terminálne chorým a ich blízkym v prirodzenom prostredí.

3. Senires, n. o.- poskytuje sociálne služby na riešenie nepriaznivej sociálnej situácie z

dôvodu ťažkého zdravotného postihnutia a dovŕšenia dôchodkového veku. V objekte je vybudovaných 50 izieb (jednopoŕteľových a dvojpoŕteľových) s hygienickým zariadením bunkového typu s kapacitou 103 lôžok. Celková kapacita zariadenia je 115 miest,

4. Detské domovy zriadené neštátnymi subjektmi sú dva: Detské centrum na ulici Karola Sidora – neštátny akreditovaný detský domov má kapacitu 40 miest a Detský domov „Detský smiech“ so sídlom na ulici I. Houdeka -v súčasnosti požiadal o akreditáciu. Domov má kapacitu 12 miest.

5. Úsmev ako dar - spoločnosť priateľov a detí z detských domovov má regionálnu pobočku v Ružomberku. Venuje sa deťom, ktorým bola nariadená ústavná starostlivosť.

3.1.9 Zdravotníctvo

Zdravotnícke zariadenia sú umiestnené v Ružomberku a vo väčších obciach: Bešeňová, Likavka, Liptovská Lúžna, Liptovská Osada, Liptovská Teplá, Ľubochňa, Lúčky. V 17-tich obciach sa nenachádza ťiadne zdravotnícke zariadenie: Hubová, Ivachnová, Kalameny, Komjatná, Liptovská Lúžna, Liptovská Štiavnica, Liptovské Revúce, Liptovský Michal, Lisková, Ludrová, Martinček, Potok, Stankovany, Štiavnička, Švošov, Turík, Valaská Dubová.

V Ružomberku sídli Ústredná vojenská nemocnica SNP Ružomberok, ktorá je zároveň aj najväčším zamestnávateľom v okrese, a ktorú navštevujú aj pacienti z okolitých miest, ako napr.: Liptovský Mikuláš, Dolný Kubín a pod. Nemocnica je vybavená modernými technológiami a odborným personálom.

K vybaveniu zdravotníctva možno poznamenať, že podľa informácií z PHSR obcí, niektoré budovy, v ktorých sa nachádzajú zdravotnícke zariadenia, si vyžadujú rekonštrukcie a rovnako tak aj v meste Ružomberok.

3.1.10 Ekonomické zdroje územia dolný Liptov

Záporné migračné saldo posledných rokov v okrese Ružomberok zapríčiňuje aj neschopnosť obyvateľov nájsť si prácu v regióne, z ktorého pochádzajú. V regióne sa tvorí len málo nových pracovných miest.

Voči priemeru Žilinského kraja majú medzi podnikmi v okrese Ružomberok z hľadiska ich počtov vyšší percentuálny podiel odborné, vedecké a technické činnosti a ubytovacie a stravovacie služby. Mierne nižší podiel než krajský priemer vykázalo podľa PHSR Žilinského kraja aj stavebníctvo a priemyselná výroba. Ešte väčší rozdiel v neprospech

okresu Ružomberok voči krajskému priemeru vykázalo pôdohospodárstvo.

V okrese pôsobia podnikateľské štruktúry s rozdielnymi počtami zamestnancov. Najviac sú zastúpené podniky s 0-19 zamestnancami, čo tvorí 86,53 % z celkového počtu podnikov v okrese Ružomberok.

Tab. A 18 Podniky v obci podľa veľkostnej štruktúry zamestnancov v okrese Ružomberok

Veľkosť podniku podľa počtu zamestnancov	Počet k 31.12.2005	Počet k 31.12.2014
0-19	408	1118
20-49	24	25
50-249	27	20
250 a viac	4	3
nezistený	9	126

Zdroj: Štatistický úrad SR

V nasledujúcej tabuľke uvádzame najvýznamnejšie podniky podľa počtu zamestnancov a najvýznamnejších zamestnávateľov za okres Ružomberok aj s počtom zamestnancov.

Tab. A 19 Najvýznamnejší zamestnávatelia v okrese z hľadiska počtu zamestnancov

Názov	Počet zamestnancov	Činnosť
Ústredná vojenská nemocnica SNP Ružomberok	1485	Činnosti nemocníc
Mondi SCP, a.s.	1038	Výroba papiera a lepenky
Katolícka univerzita v Ružomberku	661	Vzdelávanie
SAD LIORBUS, a. s.	380	Mestská alebo prímestská osobná pozemná doprava
GATE, s.r.o	363	Obchod
Mesto Ružomberok	335	Samospráva
ENRICO PRODUKTIONS s.r.o.	203	Výroba ostatného vrchného ošatenia
SVP, š.p., Správa horného Váhu	198	Vodné hospodárstvo
Národný endokrinologický a diabetologický ústav n.o.	100-149	Činnosti nemocníc
KÚPELE LÚČKY a.s.	160	Ostatná zdravotná starostlivosť i. n.
TOPAS D.A., s.r.o.	100-149	Veľkoobchod s tabakovými výrobkami
EUROCOM Investment, s.r.o.	100-149	Prevádzka športových zariadení
Poľnohospodárske družstvo	100-149	Chov dojníc
Technické služby Ružomberok, a.s.	50-99	Zber iného ako nebezpečného odpadu

Zdroj: PHSR Žilinského samosprávneho kraja na roky 2014-2020 a Sociálna poisťovňa, In: <http://ruzomberok.dnes24.sk/top-9-najvacsich-zamestnavatelov-v-ruzomerskom-okrese-tipnete-si-poradie-220559>, 2.11.2015

Počet právnických a fyzických osôb za jednotlivé obce a mesto Ružomberok je v nasledujúcich tabuľkách. Spomedzi obcí sídli najviac právnických osôb v Likavke, Liskovej, Liptovskej Osade, Liptovskej Štiavnici a v Lubochni.

Tab. A 20 Právnické osoby pôsobiace na území OZ k 31.12. 2014

Názov územia	Organizácie spolu	Organizácia zamerané na tvorbu zisku	Neziskové organizácie
Okres Ružomberok	1861	1292	569
Ivachnová	10	8	2
Turík	4	3	1
Bešeňová	31	26	5
Hubová	13	9	4
Kalameny	12	9	3
Komjatná	20	12	8
Likavka	75	55	20
Liptovská Lúžna	30	18	12
Liptovská Osada	45	28	17
Liptovská Štiavnica	39	29	10
Liptovská Teplá	34	23	11
Liptovské Revúce	28	18	10
Liptovský Michal	7	3	4
Lisková	52	40	12
Eubochňa	39	20	19
Lúčky	27	10	17
Ludrová	19	13	6
Martinček	7	1	6
Potok	3	0	3
Ružomberok	1236	891	345
Stankovany	18	40	8
Štiavnička	19	14	5
Švošov	12	4	8
Valaská Dubová	14	8	6

Zdroj: Štatistický úrad SR

Najväčší počet fyzických osôb sídli v Ružomberku a spomedzi obcí v Komjatnej, Likavke, Liptovskej Lúžnej, Liptovskej Osade, Liptovských Revúcach, Liskovej, Lúčkach a Liptovských Sliačoch. Súkromne hospodáriaci roľníci pôsobia najmä v Ružomberku (22) a v Liptovských Revúcach (10). Na území partnerstva je spolu 70 súkromne hospodáriacich roľníkov.

Tab. A 21 Fyzické osoby pôsobiace na území OZ k 31.12. 2014

Názov územia	Fyzické osoby spolu	v tom:		
		živnostníci	slobodné povolania	súkromne hospodáriaci roľníci
Okres Ružomberok	3945			
Ivachnová	50			
Turík	18	11	4	3

Bešeňová	65	63	1	1
Hubová	54	51	1	2
Kalameny	22	20	2	0
Komjatná	100	95	1	4
Likavka	199	183	14	2
Liptovská Lúžna	206	199	5	2
Liptovská Osada	124	114	6	4
Liptovská Štiavnica	63	56	4	3
Liptovská Teplá	79	75	3	1
Liptovské Revúce	134	117	7	10
Liptovský Michal	22	21	0	1
Lisková	114	110	2	2
Eubochňa	85	78	7	0
Lúčky	112	104	6	2
Ludrová	69	62	3	4
Martinček	21	20	0	1
Potok	11	9	1	1
Ružomberok	1955	1766	167	22
Liptovské Sliache	256	240	7	0
Stankovany	69	67	2	0
Štiavnička	38	34	3	1
Švošov	40	36	4	0
Valaská Dubová	39	34	3	2

Zdroj: Štatistický úrad SR

3.1.11 Nezamestnanosť

V území partnerstva bolo k 31.12.2014 spolu 3653 nezamestnaných, čo tvorí 11 %-nú nezamestnanosť (Tab. 22). Spomedzi obcí je najvyšší počet nezamestnaných v obciach Liptovská Lúžna (244), Likavka (175), Liptovská Osada (141), Komjatná (139).

Tab. A 22 Vývoj evidovanej nezamestnanosti v okrese Ružomberok

Obec	Počet nezamestnaných v roku 2014
Bešeňová	31
Hubová	73
Ivachnová	24
Kalameny	27
Komjatná	139
Likavka	175
Liptovská Lúžna	244
Liptovská Osada	141
Liptovská Štiavnica	61
Liptovská Teplá	57

Liptovské Revúce	110
Liptovský Michal	28
Lisková	110
Eubochna	48
Lúčky	106
Ludrová	75
Martinček	26
Potok	8
Ružomberok	1787
Stankovany	82
Štiavnička	33
Švošov	71
Turík	13
Valaská Dubová	46
Spolu	3 653
Spolu v % na území OZ	11,08

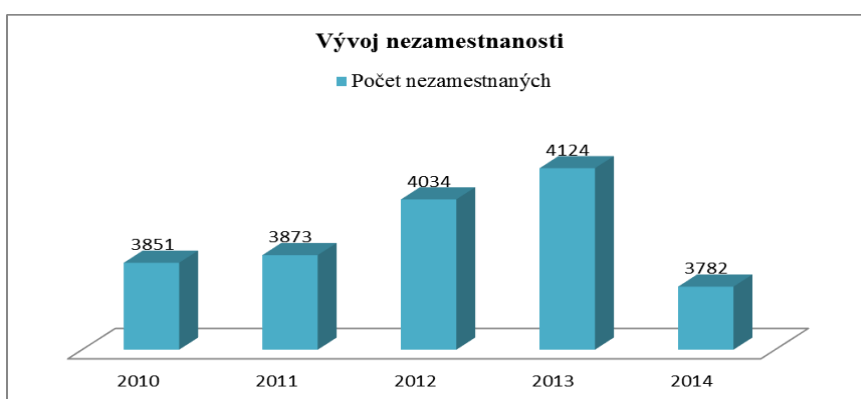
Zdroj: Štatistický úrad SR

Priemerná ročná nezamestnanosť v okrese Ružomberok sa v roku 2014 oproti roku 2013 znížila o 2,05% a skoro dosiahla úroveň roku 2010 (Tab. 23).

Tab. A 23 Vývoj priemernej ročnej evidovanej nezamestnanosti v meste Ružomberok

Rok	Počet nezamestnaných	%
2010	3814	11,17
2011	3924	12,27
2012	4223	13,35
2013	4098	13,92
2014	3782	11,87

Zdroj: Štatistický úrad SR

Zdroj: Štatistický úrad SR

Podľa vekovej štruktúry evidovaných uchádzačov o zamestnanie môžeme vidieť, že najvyššie percento uchádzačov je vo veku 20-29 rokov (Tab. 24), to znamená práve vo veku

po ukončení štúdia a zaradenia sa do pracovného pomeru, čo je pre rozvoj územia veľmi nevýhodné. Práve táto veková skupina je najviac ochotná cestovať za prácou za hranice okresu s najväčšou pravdepodobnosťou usadenia sa na novom mieste.

Tab. A 24 Štruktúra uchádzačov o zamestnanie k decembru 2014 veková kategória

Veková kategória	Do 19	20-29	30-39	40-49	50-59	60 a viac
%	1,08	26,06	21,67	22,19	20,43	2,11

Zdroj: Štatistický úrad SR

Zdroj: Štatistický úrad SR

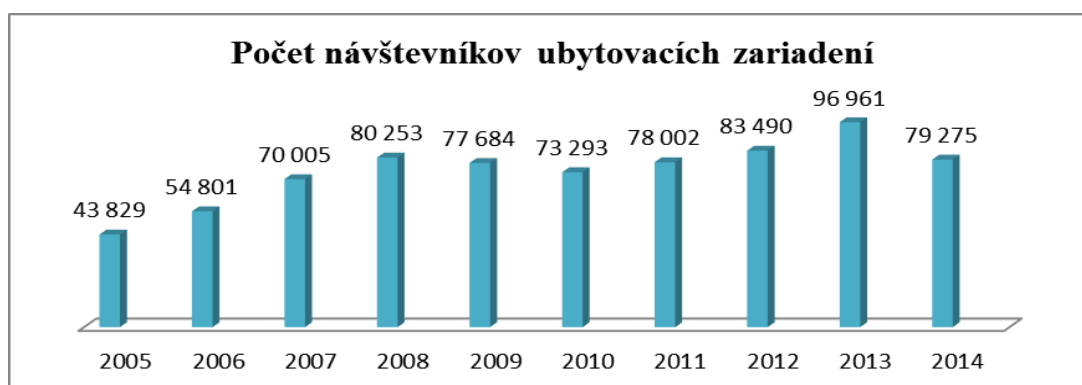
3.1.12 Cestovný ruch

Podľa štatistík Štatistického úradu SR bolo k 31.12. 2014 v okrese Ružomberok 100 ubytovacích zariadení s počtom lôžok 3 730. Počet návštevníkov v ubytovacích zariadeniach dosiahol v roku 2014 počet 79 275, čo je však menej ako v predchádzajúcich dvoch rokoch (Tab. 25). Počet prenocovaní týchto návštevníkov v ubytovacích zariadeniach bol 244 773.

Tab. A 25 Počet návštevníkov v ubytovacích zariadeniach za posledných 10 rokov v okrese Ružomberok

Rok	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Počet návštevníkov	43 829	54 801	70 005	80 253	77 684	73 293	78 002	83 490	96 961	79 275

Zdroj: Štatistický úrad SR

Ako môžeme vidieť z tabuľky 24, počet návštevníkov ubytovacích zariadení od roku 2005 stúpal, pričom v roku 2013 dosiahol takmer dvojnásobok. K tomu samozrejme prispievajú hlavné turistické atrakcie ako sú: Termal park Gino Paradise Bešeňová, Kúpele Lúčky či rôzne chatové oblasti v blízkosti prírodných krás dolného Liptova.

Na druhej strane treba povedať, že oblasť dolného Liptova má ďaleko vyšší potenciál pre cestovný ruch a získanie väčšieho počtu turistov. Na tomto území nájdeme okrem iných aj dve prírodné kúpaliská s termálnymi prameňmi v Kalamenoch a Rojkove – miestna časť obce Stankovany, ktoré by po vybudovaní dokázali pritiahnuť ešte väčší počet turistov. Vysoký potenciál rozvoja cestovného ruchu tohto územia možno nájsť aj v zimných mesiacoch v lyžiarskych strediskách. Pre milovníkov zimných športov je hlavným lákadlom Malinô Brdo v Ružomberku, no treba spomenúť aj obecné lyžiarske strediská, ktoré si však pre skvalitnenie služieb a funkčnosť vyžadujú rozsiahlu rekonštrukciu (napr. Liptovské Revúce, Liptovská Osada, Turík – vlek Lisková).

Región zahŕňa územie pohorí západných Karpát, ktoré sú vyššie ako 1500 m n. m. Tieto pohoria zasahujú aj do územia, na ktorom sa rozprestiera Ružomberok a pre turistov ponúkajú zaujímavé využitie dovolenkového času. Ďalším potenciálnym priestorom pre rozvoj cestovného ruchu by bolo napríklad vybudovanie cyklotrás, nakoľko v regióne môžeme nájsť zaujímavé panorámy, ktoré by cyklotrasám zabezpečili vysokú návštevnosť.

V mnohých obciach však chýba komplexnejšia ponuka využitia voľného času pre turistov. Aj keď sú v jednotlivých obciach pomerne slušne zastúpené ubytovacie zariadenia často prevádzkované v rodinných domoch, chýba ponuka napr. požičovne bicyklov, kolieskových korčúl, splav po rieke Váh alebo zrekonštruované už existujúce športové zariadenia.

3.1.13 Poľnohospodárstvo a lesníctvo

Región dolného Liptova má dobré predpoklady pre poľnohospodársku produkciu a chov hospodárskych zvierat. Na tomto území pôsobí 6 poľnohospodárskych družstiev, a tiež mnoho lokálnych výrobcov rôznych mliečnych, mäsových a obilninových výrobkov s tradíciou. Na podporu miestnej ekonomiky by bolo žiaduce vytvoriť miestny trh, kde by sa združovali výrobcovia z oblasti poľnohospodárstva a chovu hospodárskych zvierat a predávali svoje výrobky spoluobčanom, nakoľko je pre nich ťažké prežiť popri veľkých obchodných

reťazoch. Mnohé poľnohospodárske družstvá by tiež potrebovali novú techniku a pod.

Celková výmera pozemkov na území partnerstva je 627 216 577m², z čoho najväčší podiel má nepoľnohospodárska pôda (456,3 mil. m²) a lesné pozemky (421,3 mil. m²). Poľnohospodárska pôda zaberá 170,9 mil. m², trvalý trávnatý porast 138,7 mil. m² a orná pôda (28 mil. m²) (Tab. 26).

Tab. A 26 Rozloha pozemkov na území pôsobenia OZ spolu²

Druh pozemku	Výmera m ²
Poľnohospodárska pôda	170 867 798
Orná pôda	28 018 842
Chmeľnica	0
Vinica	77
Záhrada	4 161 040
Ovocný sad	20 837
Trvalý trávnatý porast	138 667 002
Nepoľnohospodárska pôda	456 348 779
Lesný pozemok	421 332 827
Vodná plocha	4 135 091
Zastavaná plocha a nádvorie	19 856 686
Ostatná plocha	11 024 175
Celková výmera	627 216 577

Zdroj: Štatistický úrad SR

Najvyššiu hektárovú úrodu majú v okrese Ružomberok zemiaky (21,14 ha). Zrniny majú 4,97 ha, viacročné krmoviny (na ornej pôde) 4,47 a olejniný 2,50 ha (Tab.27).

Tab. A 27 Hektárová úroda vybraných poľnohospodárskych plodín okres Ružomberok

Druh plodín	Úroda v hektároch
Zrniny spolu	4,97
Obilniny	4,97
Olejniný	2,50
Zemiaky	21,14
Viacročné krmoviny na ornej pôde	4,47

Zdroj: Štatistický úrad SR

Čo sa týka chovu hospodárskych zvierat, najvyšší počet na 100 ha ornej pôdy patrí hydine (4 352 ks). Počet oviec na 100 ha poľnohospodárskej pôdy je 104, hovädzieho dobytká 27 a ošípaných 26 (Tab. 28).

Tab. A 28 Intenzita chovu hospodárskych zvierat v okrese Ružomberok

Hovädzí dobytok na 100 ha poľnohosp. pôdy	27,3
Kravy na 100 ha poľnohosp. pôdy	13
Ovce na 100 ha poľnohosp. pôdy	104,2
Ošípané na 100 ha ornej pôdy	25,9

² Okres Ružomberok mínus rozloha územia Liptovské Sliače, ktoré nie sú členom OZ „Partnerstvo pre MAS Dolný Liptov

Hydina na 100 ha ornej pôdy	4352,5
Sliepky na 100 ha ornej pôdy	2827,1

Zdroj: Štatistický úrad SR

Keďže je dolný Liptov pomerne hornatá oblasť, funguje na tomto území množstvo pozemkových spoločenstiev, urbáriátov zodpovedných za hospodárenie v lese. Mnohé z nich by potrebovali novú techniku, rôzne stroje a zariadenia a urobiť úpravy pozemkov, lesných ciest, a pod. (úprava niektorých lesných ciest bola z časti zrealizovaná v posledných dvoch rokoch prostredníctvom projektov financovaných z EPFRV). Podľa portálu lesných úradov a registra pozemkových spoločenstiev pôsobí na území pôsobenia združenia týchto 28 subjektov (zdroj: <http://www.lesnyurad.sk/index.php?choice=23&office=24>):

- Pozemkové spoločenstvo Bartková Liptovská Lúžna,
- Osadský urbársky spolok pozemkové spoločenstvo Liptovská Osada,
- Urbariát - pozemkové spoločenstvo Potok,
- Urbárske spoločenstvo pasienkov a lesa - pozemkové spoločenstvo Hrboltová,
- Pozemkové spoločenstvo Stankovany,
- Urbár Stankovany,
- Urbár Babala - Kašša Dierová,
- Pozemkové spoločenstvo Turík,
- Pozemkové spoločenstvo Ivachnová,
- Spoločenstvo lúk, pasienkov a lesov - pozemkové spoločenstvo Švošov,
- Urbárske spoločenstvo - pozemkové spoločenstvo Liptovská Teplá,
- Spoločenstvo bývalých urbárníkov - pozemkové spoločenstvo Hubová,
- Pozemkové spoločenstvo bývalí urbárníci obce Švošov,
- Pozemkové spoločenstvo Liptovský Michal,
- Pozemkové spoločenstvo urbárialistov obce Valaská Dubová,
- Pasienkové pozemkové spoločenstvo Ludrová,
- Urbariát - pozemkové spoločenstvo Lúčky,
- Urbariát - pozemkové spoločenstvo Liptovská Lúžna,
- Pozemkové spoločenstvo majiteľov pasienkov Liptovská Štiavnica,
- Pozemkové spoločenstvo majiteľov lesov Liptovská Štiavnica,
- Bývalí urbárníci - pozemkové spoločenstvo Komjatná,
- Obecný urbariát - pozemkové spoločenstvo Lisková,
- Pozemkové spoločenstvo urbariát Martinček,
- Komposesorát - pozemkové spoločenstvo Kalameny,
- Pozemkové spoločenstvo urbariátu Liptovské Revúce,
- Šoltýssky komposesorát pozemkové spoločenstvo Liptovská Lúžna,
- Urbárske pozemkové spoločenstvo Likavka,
- Urbárske pozemkové spoločenstvo Bešeňová.

3.1.14 Rozpočty obcí

Rozpočty obcí závisia od ich veľkosti. Najniží rozpočet majú obce Potok (20 tis. €), Turík (50 tis. €), Liptovský Michal (70 tis. €). Okrem Ružomberka majú najvyšší rozpočet (nad 1 mil. €) obce Likavka, Liptovská Lúžna, Liptovská Osada, Liptovská Teplá, Lisková, Ľubochňa, Lúčky. Podiel kapitálových výdavkov na celkových výdavkoch je rozdielny a závisí aj od tvorby rozpočtu na ten-ktorý rok (Tab. 29).

Tab. A 29 Rozpočty obcí v roku 2014

Obec	Príjmy	Výdavky	Kapitálové výdavky	Podiel kapitálových na celkových výdavkoch v %
Bešeňová	437 328	437 328	56 041	12,8
Hubová	353 949	347 227	0	0
Ivachnová	234 607	234 607	83 543	35,6
Kalameny	367 797	367 797	245 000	66,6
Komjatná	819 777	818 481	191 199	23,4
Likavka	1 418 000	1 321 693	29 901	2,1
Liptovská Lúžna	1 627 450	1 627 450	552 520	34
Liptovská Osada	1 130 355	1 102 760	23 462	2,1
Liptovská Štiavnica	487 592	463 289	151 586	32,7
Liptovská Teplá	1 170 110	1 115 403	309 453	27,7
Liptovské Revúce	688 735	642 170	16939	0
Liptovský Michal	70 344	70 248	3 850	5,5
Lisková	1 088 282	1 088 282	240 550	22,1
Ľubochňa	1 011 992	982 781	52 676	5,4
Lúčky	1 058 500	701 225	98 085	14
Ludrová	411 559	393 234	4 650	1,2
Martinček	184 683	184 683	33 660	18,3
Potok	20 800	20 800	0	0
Ružomberok	20 627 743	19 941 258	2 978 180	14,9
Stankovany	374 644	374 644	31 000	8,3
Štiavnička	249 030	247 755	3 500	1,4
Švošov	280 448	280 445	0	0-
Turík	50 200	50 200	0	0
Valaská Dubová	268 598	255 483	0	0
Spolu	34 432 523	33 069 243	5 105 795	

Zdroj: obecné rozpočty

3.1.15 Realizované projekty v území

V rokoch 2000 – 2015 bolo v obciach na území partnerstva realizovaných cca 70

projektov z mimorozpočtových zdrojov v celkovej sume cca 3,5 mil. € (mimo mesta Ružomberok) (Tab.30). Nevýhodou získavania vonkajších zdrojov pre malé obce je ich veľkosť, s čím súvisí aj veľkosť rozpočtov, ktoré neumožňujú dostatočné spolufinancovanie projektov. Čím menšie obce, tak sa dá predpokladať aj menšia personálna kapacita na tvorbu a riadenie projektov. Tieto skúsenosti majú - okrem niektorých samospráv – aj niektoré organizácie pôsobiace v treťom sektore a menej subjektov zo súkromného sektora. Práve naše partnerstvo chce odstrániť túto nevýhodu a spojiť sily a tie najlepšie skúsenosti a kompetencie z každého sektora pre rozvoj dolného Liptova.

V tomto období sa podarilo realizovať dva veľké spoločné investičné projekty, dva projekty spolufinancované z Kohézneho fondu a Štátneho rozpočtu:

- kanalizácia a ČOV Hubová, Ľubochňa, Švošov,
- Ružomberok a ČOV Liptovská Teplá, Liptovské Sliače.

Tab. A 30 Počet a suma realizovaných projektov v rokoch 2000-2015

Obec	Počet realizovaných projektov v obciach	€
Bešeňová	7	723 000
Hubová	1	10 000
Ivachnová	1	130 000
Kalameny	3	180 000
Komjatná	-	-
Likavka	3	1 366 000
Liptovská Lúžna	5	3 326 000
Liptovská Osada	3	600 000
Liptovská Štiavnica	10	450 000
Liptovská Teplá	2	-
Liptovské Revúce	0	0
Liptovský Michal	2	143 000
Lisková	-	93 000
Ľubochňa	-	-
Lúčky	0	0
Ludrová	6	15 000
Martinček	6	-
Potok	-	-
Ružomberok	-	-
Stankovany	10	420 000
Štiavnička	1	23 000
Švošov	1	57 000
Turík	2	7 000
Valaská Dubová	7	507 400

Spolu	67	3 358 400
--------------	-----------	------------------

Pozn.: - = nezistené

Zdroje: PHSR obcí na roky 2016-2020

3.2 SWOT analýza

Analýza silných, slabých stránok, príležitostí a ohrození (analýza SWOT) pomenúva hlavné charakteristiky vnútorného prostredia (silné a slabé stránky) a vonkajšieho prostredia (príležitosti a ohrozenia) územia dolný Liptov.

Analýza zdrojov územia VSP Dolný Liptov vychádza z:

- analýzy SWOT obcí dolného Liptova spracované v Programoch hospodárskeho a sociálneho rozvoja,
- stanoviská účastníkov štyroch workshopov k tvorbe Stratégie Dolného Liptova metódou CLLD, ktorými boli zástupcovia verejného a súkromného sektora.
- Formálne aj neformálne stretnutia so zástupcami všetkých záujmových skupín, zisťovanie informácií pomocou ankiet, dotazníkov, rozhovorov.

Resumé:

Na základe získaných informácií pomocou horeuvedených metód (a ďalších informačných zdrojov uvedených v prílohe č. 6 k Dodatku č. 2 stratégie CLLD) sme spracovali kapitolu 3.1 a zanalyzovali zdroje na území dolného Liptova. SWOT analýza sumarizuje závery z analýzy zdrojov územia. Na základe uvedeného splňame hodnotiace kritérium B.1 Analytickej časti, kapitola 3.2 a SWOT analýza obsahuje sumarizáciu z analýzy zdrojov.

Tabuľka č. 2 Analýza SWOT

Silné stránky	Slabé stránky
Prírodné podmienky a lokalita	Prírodné podmienky a lokalita
<ul style="list-style-type: none"> - výhodná geografická poloha medzi Veľkou Fatrou, Nízkymi a Západnými Tatrami - prírodné bohatstvo, kvalitné životné prostredie s jedinečnými prírodnými zvláštnosťami a chránenými územiami (CHKO, NP VF, NAPANT, chránené prírodné rezervácie a pamiatky) - veľké plochy lesov, 	<ul style="list-style-type: none"> - nedostatočné využívanie existujúceho prírodného potenciálu - nevyriešené vzťahy medzi vlastníkmí pôdy a ochranou prírody brániace rozvoju - znečisťovanie životného prostredia v dôsledku nedobudovanej kanalizácie - výskyt čiernych skládok odpadu - priemysel - významný zdroj znečistenia

<ul style="list-style-type: none"> - dostatočné zdroje pitnej vody, výskyt minerálnych prameňov, - dostupnosť okresného mesta, ktoré poskytuje pracovné príležitosti a služby pre občanov z obcí, dostupnosť inštitúcií štátnej a verejnej správy, - vhodné podmienky pre rozvoj celoročného cestovného ruchu a pestovanie športu - bohatá fauna a flóra, množstvo turistických chodníkov 	<ul style="list-style-type: none"> - upadajúca krajinotvorba vidieckej krajiny, chýbajúca podpora pre poľnohospodárov, ktorí zabezpečujú starostlivosť o krajinu - absencia cykloturistických trás, málo parkov, parčíkov a oddychových zón v obciach - nedostatok ihrísk pre menšie deti a priestorov pre mládež - nedostatok technických kapacít zberu, dopravy, triedenia, zhodnocovania a likvidácie odpadov, - nízka disciplína pri nakladaní s odpadmi - pretrvávajúce vykurovanie hlavne tuhými palivami
<p>Voľný čas</p>	<p>Voľný čas</p>
<ul style="list-style-type: none"> - významné historické a športové osobnosti - tradičné festivaly, spoločensko-kultúrne a športové podujatia - vytvorené kultúrne a športové zázemie Ružomberku - diverzita – široké možnosti trávenia voľného času v rámci územia dolného Liptova <p><u>Šport</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - v mnohých obciach fungujú športové kluby v rôznych druhoch športu, v území OZ je viacero rôznych športových ihrísk - aktívne dobrovoľné hasičské zbory - vhodné podmienky pre poľovníctvo <p><u>Kultúra</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - pomerne vysoký počet miestnych kultúrnych a spoločenských akcií, zachovávanie kultúrnych tradícií v niektorých obciach - prítomnosť organizácií, združení, spolkov aktívne pôsobiacich v oblasti organizovania kultúrno-spoločenského života, regionálneho 	<ul style="list-style-type: none"> - nedostatočné zainteresovanie detí z ohrozených skupín, najmä MRK do organizovaného voľného času, nedostatočná podpora nízkoprahových programov pre ohrozené deti a nerozvinutý streetworking - nedostatočné využívanie viaczdrojového financovania <p><u>Šport</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - zastarané alebo chýbajúce športové ihriská v niektorých obciach - nedostatočné podmienky pre rozvoj športového talentu v rôznych druhoch športu po skončení základnej a strednej školy - málo parkov, parčíkov a oddychových zón v obciach, nedostatok ihrísk pre menšie deti a priestorov pre mládež, nízke obecné rozpočty vzhľadom na potreby rozvoja <p><u>Kultúra</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - v mnohých obciach sú zastarané kultúrne domy, priestory na kultúrne podujatia sú nevyhovujúce - nevyhovujúci technický stav kultúrnych pamiatok

<p>rozvoja, vzdelávania</p> <ul style="list-style-type: none"> - atraktívne kultúrno-historické pamiatky, bohatstvo folklóru, zachované ľudové tradície a remeslá, rázovitosť obcí - potenciál umelcov 	<ul style="list-style-type: none"> - nedostatočná ochrana kultúrnych pamiatok - nedostatočné využívanie existujúceho kultúrohistorického potenciálu a ponúkaných možností kultúrno- spoločenského vyžitia - prioritizuje sa importovaná kultúra namiesto lokálne
Komunikácia s občanmi a komunitný rozvoj	Komunikácia s občanmi a komunitný rozvoj
<ul style="list-style-type: none"> - komunikácia s občanmi prostredníctvom webových stránok samospráv a obecných novín vydávaných v niektorých obciach a v Ružomberku - aktívni dôchodcovia (Jednota dôchodcov, kluby dôchodcov) - aktívne občianske združenia 	<ul style="list-style-type: none"> - málo využívané moderné formy komunikácie - zastarané miestne obecné rozhlas - málo rozvinutý komunitný život, - chýbajú komunitné centrá na stretávanie sa občanov rôzneho veku a záujmov - priestory, ktoré by sa dali využívať na komunitné aktivity, nie sú prístupné zo strany samospráv - samosprávy nepracujú s ľuďmi v zmysle zapájania ich do verejného rozhodovania a plánovania aktivít, málo priestoru pre občiansky aktivizmus - nedostatočná spolupráca existujúcich občianskych združení a samosprávy - malá účasť verejnosti na rozvoji, chýba motivácia - málo aktívna mládež - chýbajú kamerové systémy na zvýšenie bezpečnosti obyvateľov
Ľudské zdroje	Ľudské zdroje
<ul style="list-style-type: none"> - občianske združenia, aktivisti sú ochotní pracovať a prinášať nápady pre rozvoj územia Dolného Liptova, majú potenciál a entuziasmus - silná skupina ľudí zručných v ľudových remeslách 	<ul style="list-style-type: none"> - občianske združenia, aktivisti sú málo podporovaní, chýba vzájomná spolupráca a informovanosť - slabý dobrovoľnícky potenciál v území dolného Liptova - ľudia zruční v ľudových remeslách nie sú dostatočne viditeľní - zložité vyhľadávanie informácií o možnostiach zapojenia sa občanov do procesov rozhodovania na

	<p>miestnej úrovni</p> <ul style="list-style-type: none"> - nedôvera obyvateľstva voči cudzincom, pasivita, konzervatívnosť a nezáujem obyvateľov o veci verejné - negatívne migračné saldo, záporný prirodzený prírastok, degresívny typ vekovej štruktúry - odliv mladých, vzdelaných ľudí kvôli pracovným príležitostiam do väčších miest a do zahraničia, čím sa znižuje kvalita ľudského potenciálu na vidieku - miestna kúpna sila nedokáže oceniť skutočnú hodnotu ručnej remeselnej, ale aj akejkoľvek inej práce a služieb - nerešpektovanie pripomienok, návrhov z miestnej úrovne na vyšších úrovniach, absencia partnerského dialógu - nedostatok kvalifikovanej pracovnej sily
Vzdelávanie	Vzdelávanie
<ul style="list-style-type: none"> - dostatočná kapacita a sieť základných a materských škôl, väčšinou dobre technicky vybavených - existujúce stredné a vysoké školstvo v Ružomberku, - niekoľko základných umeleckých škôl 	<ul style="list-style-type: none"> - malá škála zamerania stredných škôl v Ružomberku - nedostatok odborných učební v základných školách - málo škôl s alternatívnymi vzdelávacími programami - nerozvinutý systém domáceho vzdelávania - nedostatočné prepojenie škôl s praxou - zlý kredit Katolíckej univerzity v Ružomberku - niektoré MŠ sú zlom technickom stave
Zdravníctvo	Zdravníctvo
<ul style="list-style-type: none"> - dostatočná kapacita a sieť zdravotníckych zariadení - vysoká kvalitatívna úroveň zdravotníckych zariadení v Ružomberku 	<ul style="list-style-type: none"> - zastarané niektoré zdravotnícke zariadenia - zastaraná Liečebňa pre dlhodobo chorých - nedostupná zdravotná starostlivosť v niektorých obciach - nedostatočne fungujúce služby v zdravotníckych

	<p>zariadeniach</p> <ul style="list-style-type: none"> - neochota využívať nové systémy pri objednávkovom systéme (v čakárni, aby pacient vedel, v akom je poradí pomocou obrazovky s číslami) - nekultúrny nesystémový prístup k človeku
Sociálne služby	Sociálne služby
<ul style="list-style-type: none"> - dva obecné domovy sociálnych služieb a ďalšie súkromné - je snaha riešiť otázku sociálnych služieb - existencia Liečebne pre dlhodobo chorých v Štiavničke 	<ul style="list-style-type: none"> - nerozvinuté sociálne služby v komunitách, blízko k občanom, hlavne MRK - obmedzenie prístupu k práci, aktívnemu tráveniu voľného času, aktívnemu starnutiu, k sociálnej a zdravotníckej starostlivosti - nedostatok zariadení sociálnej starostlivosti - malé kapacity domov dôchodcov vzhľadom na trend starnutia obyvateľov - nedostatok terénnych sociálnych služieb - chýba sociálna rehabilitácia pre skupiny so špecifickým postihnutím (napr. zrakovo a i.) - chýba poradenská činnosť v sociálnej oblasti - nedostatok aktivít zameraných na podporu začleňovania niektorých znevýhodnených skupín do spoločnosti, najmä MRK a znižovanie rizík sociálno-patologických javov, - nízka sociálna inklúzia marginalizovaných skupín, hlavne rómskych komunit (MRK) - nedostatočne zabezpečená kontinuita sociálnej a zdravotnej starostlivosti pri dlhodobej odkázanosti na pomoc inej osoby a nedostatok služieb dlhodobej starostlivosti - nedostatočné využívanie viacdrojového

	financovania v sociálnych službách
Rozvoj územia - infraštruktúra	Rozvoj územia – infraštruktúra
<ul style="list-style-type: none"> - bytová výstavba vo viacerých obciach - vybudované ubytovacie, stravovacie a športovorekreačné zariadenia - dobrá dopravná dostupnosť - existencia nevyužitého domového a bytového fondu a voľných pozemkov vhodných na zástavbu - zachovalá tradičná banícka a ľudová architektúra - väčšina obcí má vybudovaný vodovod a rozvodnú sieť plynu - väčšina územia je odkanalizovaná (2 tretiny obcí z celkového počtu) 	<p><u>Dopravná infraštruktúra</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - cesta I. triedy, resp. diaľnica prechádzajúce niektorými obcami - preťažený cestný komunikačný systém v Ružomberku - nedostatočná cestná infraštruktúra, zlý technický stav miestnych komunikácií, nedostatočná sieť chodníkov v obciach, neexistujú cyklochodníky, nedostatok prechodov pre chodcov a parkovacích miest v obciach, niektoré mosty cez rieku Váh sú v zlom stave, - nedostatok finančných prostriedkov na údržbu dopravnej a technickej infraštruktúry, - chýbajúce alebo zastarané autobusové a železničné zastávky - nevyhovujúci stav miestnych komunikácií, nevybudované parkoviská a centrálné priestory, nedostatočná zimná údržba komunikácií - nízka kvalita služieb verejnej dopravy - zlá dopravná dostupnosť obcí pri dochádzaní za prácou - chýba doplnková cyklistická infraštruktúra <p><u>Kanalizácia a ČOV</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - vo viacerých obciach a ich častiach chýba kanalizácia - nedostatočná vybavenosť obcí kanalizáciou, ČOV – 8 obcí (1/3 z celkového počtu) - zapáchajúce ČOV pri vstupe do Ružomberka

	<p>(Černová, Hrboltová)</p> <p><u>Bytová politika a rozvoj</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - nevyriešená bytová otázka marginalizovaného obyvateľstva a sociálne odkázaných rodín a jednotlivcov a MRK - zlé skúsenosti s ubytovaním na súkromí - nepostačujúci, zastaraný, schátraný bytový fond - absencia verejných hygienických zariadení - nízka úroveň občianskej vybavenosti - chýbajúce bezbariérové prístupy - nízke obecné rozpočty vzhľadom na potreby rozvoja - vo viacerých obciach nevysporiadané pozemky bránia stavebnému rozvoju - zastaraná, nedobudovaná základná infraštruktúra - nízka flexibilita územných plánov pre rozvoj
Cestovný ruch	Cestovný ruch
<u>Potenciál, služby CR</u>	<u>Potenciál, služby CR</u>
<ul style="list-style-type: none"> - kultúrne pamiatky - atraktivnosť Bešeňovej ako destinácie cestovného ruchu - atraktivnosť kúpeľov Lúčky - miestna časť Ružomberka - Vlkolínec zapísaná do zoznamu UNESCO - salašníctvo, salaše - kapacity na kongresový cestovný ruch v Ružomberku a Bešeňovej 	<ul style="list-style-type: none"> - celkovo slabá ponuka cestovného ruchu, málo prístupných atraktivít napriek potenciálu - slabá infraštruktúra cestovného ruchu, nedostatočné ubytovacie a stravovacie kapacity, nedostatočná atraktivná a komplexná ponuka pre cestovný ruch, - absencia infraštruktúry pre cykloturistiku - chýbajú cyklotrasy - neudržiavané bežecké trasy - zanikli remeslá

<ul style="list-style-type: none"> - dobrá klíma - veľká variabilita živočíšnych a rastlinných druhov - potenciál na bežecké lyžovanie - lyžiarske strediská - archeológia, história - folklór, nárečia, kroje - kúpeľníctvo - minerálne vody (prameň v každej obci) - drevená architektúra - gastronómia - kompaktnosť územia, veľa atraktivít na malom území, - splavná rieka Váh - rybné hospodárstvo, Biely Potok - dostatok propagačných tlačovín, máp 	<ul style="list-style-type: none"> - schátrané a nefungujúce kúpele Korytnica - ťažké prežívanie malých ubytovateľov v konkurencii veľkých - málo štýlových predajných miest s výrobkami z ovčieho mlieka - nedostatočný spôsob zabezpečenia služieb pre turistov vo Vlkolínci, slabá informovanosť - nemá sa kto starať o drevenice - súčasná architektúra je nekoncepčná - chýbajú balíčky služieb - historické objekty sú v zlom stave a nevyužívajú sa pre potreby cestovného ruchu <p><u>Informovanosť, propagácia, marketing CR</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - celkovo slabý marketing CR - slabá informovanosť - chýba propagácia modernými technológiami (web, aplikácie), chýba centrálny informačný systém - slabé pôsobenie Turistického informačného centra v Ružomberku, nevhodné zaradenie do organizačnej štruktúry samosprávy - nejasná zodpovednosť za rozvoj cestovného ruchu v Meste Ružomberok - cestovný ruch nebol doteraz prioritou samospráv obcí - neexistuje koordinátor cestovného ruchu v území dolného Liptova - turistické trasy nie sú dobre vyznačené a spropagované - pretrvávajúci negatívny imidž Ružomberka ako
---	--

	<p>mesta so znečisteným životným prostredím</p> <ul style="list-style-type: none"> - nízka hrdosť obyvateľov na svoj kraj - nefunguje spolupráca medzi regionálnymi subjektmi v oblasti cestovného ruchu - chýbajú informačné tabule s vyznačením zaujímavých miest a hodnotných objektov a označenie, turistických a cyklistických trás
Poľnohospodárstvo a lesníctvo	Poľnohospodárstvo a lesníctvo
<ul style="list-style-type: none"> - klíma, prírodné prostredie, dostatok vody - existujúce poľnohospodárske družstvá - aktívne urbariáty a obecné lesy poľovnícke združenia - veľa ochranárskych združení - pôvodná fauna a flóra - pracovití ľudia - cestovný ruch vytvoril dopyt po ovčiarskych produktoch - Veľké množstvo urbariátov a lesníckych združení na jednom území - Rozsiahle zalesnené územie - Lesnícka výroba 	<ul style="list-style-type: none"> - poľnohospodárske družstvá majú rozdelenú pôdu, na ktorú čerpajú dotácie, čo bráni malým farmárom dostať sa pôde - dobytok sa nepasie vo vyšších polohách, čo spôsobuje škody (nepsaná tráva atď.) - zlé distribučné siete pre začínajúcich farmárov, ťažký prístup na obsadené trhy, - chýbajú miestne trhy, malé miestne predajne ap. - nezáujem mladých ľudí o poľnohospodárstvo - vytráca sa dedinský ráz, v dedinách sa nepestuje, negazduje, dedina má bližšie k mestu - chýbajúce, resp. nevyhovujúce objekty pre rastlinnú a živočíšnu výrobu a ich spracovanie - zastaraná poľnohospodárska technika a technologické vybavenie - chýbajú objekty na spracovanie poľnohospodárskych výrobkov - stav viacerých lesných a poľných ciest je zlý - nízka úroveň spolupráce medzi malými hospodárskymi subjektmi v odvetví poľnohospodárstva, v sektore lesného hospodárstva a v sektore cestovného ruchu - klesajúca životná úroveň v poľnohospodárstve, nízke príjmy - nízky podiel domácich potravín na trhu - nedostatočné sprístupnenie lesnej dopravnej siete - zlá dopravná infraštruktúra v lesoch - chýbajú miestne produkčno–spotrebiteľské reťazce

	<ul style="list-style-type: none"> - málo štýlových predajných miest s výrobkami z ovčieho mlieka - nedostatočné vybavenie rôznymi lesníckymi technológiami - nedostatočná lesnícka výroba, pričom potenciál regiónu výroby v tejto oblasti je vysoký - nedostatočné uvádzanie lesníckych výrobkov na trh slabá inovácia v oblasti lesníckych technológií
Ekonomické zdroje	Ekonomické zdroje
<ul style="list-style-type: none"> - viaceré prosperujúce poľnohospodárske, lesné, priemyselné podniky a zariadenia CR - dlhoročná tradícia lesníctva, drevárstva salašníctva, pastierstva, roľníctva, chovu hovädzieho dobytku, oviec a včelárstva v území - v území dolného Liptova sú dvaja najväčší zamestnávateľia: Vojenská nemocnica a MONDI - v území pôsobí veľa zamestnávateľov v oblasti cestovného ruchu 	<ul style="list-style-type: none"> - nedostatok finančných prostriedkov najmä na dobudovanie a obnovu infraštruktúry, údržbu a obnovu kultúrnych a historických pamiatok a marketingové aktivity - nevysporiadané vlastnícke vzťahy, ktoré bránia realizácii rozvojových zámerov - nezamestnanosť spôsobená nedostatkom pracovných príležitostí, nevhodnou vzdelanostnou úrovňou, strachom začať podnikat', - nedostatočne ocenená práca - slabá podpora malých a stredných podnikateľov - nízky podiel podnikateľov zameraných na finalizáciu domácich surovín a pretrvávajúca koncentrácia pracovných príležitostí do niekoľkých veľkých podnikov - nedostatočná štruktúra a kvalita služieb v zariadeniach CR a slabá propagácia existujúcich služieb, deficit doplnkových služieb - nízka kúpna sila obyvateľstva - chátrajúci podnik Texicom - nedostatočná štatistika živnostníkov a drobných podnikateľov - chýbajú miestne trhoviská na predaj miestnych

	<p>produktov</p> <ul style="list-style-type: none"> - nízka úroveň spolupráce medzi výrobcami a predajcami - slabý marketing produktov a služieb v regióne - vysoké náklady na štart podnikania - chýbajú miestne produkčno–spotrebiteľské reťazce - vysoké náklady na modernizáciu a rozširovanie výroby - nízka miera využívania biomasy
Príležitosti	Ohrozenia
<ul style="list-style-type: none"> - dobré cestné a železničné spojenia Bratislava – Košice a ČR, - dobrá úroveň dobudovania nadradenej dopravnej infraštruktúry ako súčasť európskej dopravnej infraštruktúry, - EÚ, VÚC, štát, vláda – finančné príležitosti, fondy EÚ, a iné fondy - iné granty, - banky, poisťovne – nízke úroky, výhodné ponuky na poistenie objektov, vytváranie priaznivých finančných ponúk, - vývoj ekonomiky, - Liptov sa v posledných rokoch presadzuje ako značka pre cestovný ruch, pozitívny imidž Liptova ako príťažlivého regiónu, - štátna podpora e-governmentu, - rastúca penetrácia širokopásmového pripojenia, - obnoviteľné zdroje energie – geotermálna energia, energia biomasy, veterná energia, - zlepšovanie právneho a inštitucionálneho rámca sociálnej inklúzie - pozastavenie možnosti predaja pôdy zahraničným osobám - existencia OOCR Liptov 	<ul style="list-style-type: none"> - životný štýl – zmena v hodnotovom systéme mladých ľudí – nezáujem o verejné dianie, konzumné myslenie, - zmena klímy, riziko povodní, - legislatíva – príliš často meniac sa, - nezamestnanosť, - prehľbovanie chudoby u niektorých skupín populácie a reprodukcia chudoby, - zhoršujúce sa podnikateľské prostredie, - zvyšovanie kompetencií pre obce bez zabezpečenia financií, - malá miera podpory miest a obcí zo strany štátu, - zhoršujúci sa stav životného prostredia v dôsledku nadmernej hospodárskej činnosti v ostatných častiach kraja a nadmerného využívania fosílnych palív domácnosťami, - znečistenie ovzdušia veľkými zdrojmi znečistenia, dopady na zdravotný stav obyvateľov, - zníženie biodiverzity, - nedostatok informácií najmä z národnej a regionálnej úrovne o procesoch rozhodovania, možnosti občanov sa do nich zapojiť a o prijatých rozhodnutiach, - nízke platové ohodnotenie hlavne v sociálnych

<ul style="list-style-type: none"> - existencia značky Liptov - rozvoj kongresového cestovného ruchu - nové technológie - rozvoj ubytovacích kapacít na Donovaloch môže zvýšiť záujem o návštevu Dolného Liptova - rozvoj cezhraničnej spolupráce s Poľskom 	<p>službách,</p> <ul style="list-style-type: none"> - neriešenie problematiky sociálnych služieb zo strany štátu, nízke rozpočty obcí na riešenie sociálnych služieb vzhľadom na potrebu, - byrokracia, - korupcia, - diaľnice rozdeľujú pôdu, sú ohrozením pre rozvoj cestovného ruchu (menšia spontánna návštevnosť) aj pre životné prostredie, - záber pôdy na investičné akcie, - budovanie rýchlostnej cesty je prekážkou pre budovanie cyklotrás, - plánovaná výstavba MVE v Bešeňovej, - rozvoj ubytovacích kapacít na Donovaloch môže znížiť záujem o ubytovanie v Dolnom Liptove, - prerušenie tradícií v starostlivosti o pôdu a poľnohospodárstvo, - znevýhodnené poľnohospodárstvo v SR oproti iným krajinám v EÚ, - EÚ nebude podporovať rozvoj ubytovacích kapacít v cestovnom ruchu
--	---

3.2.1 Vyhodnotenie analýzy SWOT - (disparity pre rozvoj územia) - sumarizácia z analýzy zdrojov

Zoznam disparít bol spracovaný ako výstup z analýzy SWOT. Disparity odhaľujú významné nedostatky v území a ich negatívne následky:

- Nevyriešené vzťahy medzi vlastníkmi pôdy a ochranou prírody bránia rozvoju
- Nedobudovaná kanalizácia spôsobuje znečisťovanie životného prostredia
- Významný zdroj znečistenia je priemysel
- Nedostatočná podpora nízkoprahových programov pre ohrozené deti a nerozvinutý streetworking spôsobuje vyčlenenie detí z ohrozených skupín z organizovaného voľného času
- Nedostatočné využívanie viaczdrojového financovania brzdí rozvoj sociálnych služieb, kultúry, športu a ďalších oblastí
- V mnohých obciach sú zastarané kultúrne domy, priestory na kultúrne podujatia sú

nevyhovujúce, nevyužívajú sa na komunitný život

- Nevyhovujúci technický stav kultúrnych pamiatok a nedostatočná ochrana kultúrnych pamiatok spôsobuje in neatraktívnosť pre cestovný ruch a tým aj nižšiu návštevnosť
- Samosprávy nepracujú s ľuďmi v zmysle zapájania ich do verejného rozhodovania a plánovania aktivít, poskytujú málo priestoru pre občiansky aktivizmus, málo využívajú moderné formy komunikácie, čo spôsobuje malú účasť verejnosti na rozvoji územia a slabý dobrovoľnícky potenciál v území dolného Liptova
- Nedostatočná spolupráca existujúcich občianskych združení a samosprávy neumožňuje realizáciu nových nápadov, vzájomnú inšpiráciu a využívanie silných stránok oboch strán
- Nerozvinuté sociálne služby v komunitách, nedostatok zariadení sociálnej starostlivosti, malé kapacity domov dôchodcov vzhľadom na trend starnutia obyvateľov, nedostatok terénnych sociálnych služieb, nedostatok aktivít zameraných na podporu začleňovania niektorých znevýhodnených skupín do spoločnosti spôsobuje vyčleňovanie slabších na okraj spoločnosti, obmedzenie prístupu k práci, aktívnemu tráveniu voľného času, aktívnemu starnutiu, k sociálnej a zdravotníckej starostlivosti
- Zlý technický stav miestnych komunikácií, nedostatočná sieť chodníkov v obciach, neexistencia cyklochodníkov, nedostatok prechodov pre chodcov a parkovacích miest v obciach, niektoré mosty cez rieku Váh sú v zlom stave – to všetko spôsobuje nedostatočnú dostupnosť a nízku bezpečnosť obyvateľov a návštevníkov.
- Nedostatočné vybavenie technikou rôznych výrobných a lesných spolkov.

3.3 Identifikácia potrieb

Zoznam a zdôvodnenie identifikovaných potrieb vyplývajúcich zo SWOT a podporných analýz pre prípravu stratégie MAS Dolný Liptov.

Kľúčové problémy:

1. nedostatočne využívaný potenciál obcí pre rozvoj vidieckeho cestovného ruchu v oblasti služieb
2. nedostatok pracovných príležitostí a vysoká nezamestnanosť vo vidieckych oblastiach
3. nedostatočne vybudovaná infraštruktúra vo vidieckych oblastiach
4. nedostupnosť základných služieb resp. nízka diverzita ponúkaných miestnych služieb
5. horšia veková štruktúra pracovníkov v pôdohospodárstve, kde nedochádza k prirodzenej obnove pracovnej sily,

6. výrazne nižšia životná úroveň pracujúcich v poľnohospodárstve oproti zamestnancom v iných odvetviach hospodárstva,
 7. nedostatočná spolupráca medzi poľnohospodárskymi producentmi a ostatnými aktérmi potravinového reťazca (málo rozvinutá vertikálna spolupráca)
 8. veľmi slabo rozvinuté krátke dodávateľské reťazce (iba 3 % poľ. produkcie sa predáva priamo z farmy)
 9. nedostatočné zavádzanie inovatívnych zariadení a postupov, výskumu, vývoja a marketingu v spracovaní poľnohospodárskej produkcie
 10. slabá finalizácia produkcie
 11. nízky podiel lokálnych potravín na trhu
 12. nedostatočné využívanie drevnej biomasy na produkciu OZE
 13. nedostatočné vybavenie lesníckymi technológiami, slabá mobilizácia lesníckych výrobkov
 14. zlá dostupnosť sociálnych služieb
 15. potreba rozvoja existujúcich a nových nedostatkových komunitných sociálnych služieb pre všetky skupiny obyvateľov
 16. nedostatočne modernizované materiálo-technické vybavenie MŠ
 17. nedostatočné vybavenie technických, jazykových a prírodovedných učební ZŠ
 18. nedostatočné vybavenie na prepojenie teoretického a praktického vzdelávania na podmienky trhu práce ZŠ
 19. stagnujúca miestna ekonomika
 20. neefektívne hospodárenie so zdrojmi
- nedostatočné kapacít a rozvoj občianskej spoločnosti v regiónoch

Tab.A 32 Identifikácia potrieb

Identifikované potreby	Zdôvodnenie
<p>1. Zvýšiť potenciál obcí pre rozvoj vidieckeho cestovného ruchu v oblasti služieb</p> <p>Priorita 2. – zvýšenie kvality a dostupnosti služieb pre obyvateľstvo a návštevníkov regiónu dolný Liptov</p>	<p>Kľúčový problém: nedostatočne využívaný potenciál obcí pre rozvoj vidieckeho cestovného ruchu v oblasti služieb</p> <p>SWOT: celkovo slabá ponuka cestovného ruchu, málo prístupných atraktivít napriek potenciálu, slabá infraštruktúra cestovného ruchu, nedostatočné ubytovacie a stravovacie kapacity, nedostatočná atraktívna a komplexná ponuka pre cestovný ruch, absencia infraštruktúry pre cykloturistiku, chýbajú informačné tabule s vyznačením zaujímavých miest a hodnotných objektov a označenie turistických a cyklistických trás, celkovo slabý marketing CR, slabá informovanosť, nevyhovujúci technický stav kultúrnych pamiatok, nedostatočné využívanie existujúceho kultúrohistorického potenciálu, chýbajú balíčky služieb, historické objekty sú v zlom stave a nevyužívajú sa pre potreby cestovného ruchu, chýba propagácia modernými technológiami (web, aplikácie)</p> <p>Disparity: nevyhovujúci technický stav kultúrnych pamiatok a nedostatočná ochrana kultúrnych pamiatok spôsobuje in neatraktivnosť pre cestovný ruch a tým aj nižšiu návštevnosť</p>
<p>2. Zvýšiť počet pracovných príležitostí a vysoká nezamestnanosť vo vidieckych oblastiach</p> <p>Priorita 1: Zlepšenie podmienok pre diverzifikované podnikanie v regióne dolný Liptov</p>	<p>Kľúčový problém: nedostatok pracovných príležitostí a vysoká nezamestnanosť vo vidieckych oblastiach</p> <p>SWOT: odliv mladých, vzdelaných ľudí kvôli pracovným príležitostiam do väčších miest a do zahraničia, čím sa znižuje kvalita ľudského potenciálu na vidieku</p>

<p>3. Investície do výstavby infraštruktúry vo vidieckych oblastiach</p> <p>Priorita 2. – zvýšenie kvality a dostupnosti služieb pre obyvateľstvo a návštevníkov regiónu dolný Liptov</p>	<p>Kľúčový problém: nedostatočne vybudovaná infraštruktúra vo vidieckych oblastiach, nerozvinutá technická infraštruktúra</p> <p>SWOT: zlá dopravná dostupnosť obcí pri dochádzaní za prácou, chýba doplnková cyklistická infraštruktúra, nedostatok finančných prostriedkov na údržbu dopravnej a technickej infraštruktúry, chýbajúce alebo zastarané autobusové a železničné zastávky, vo viacerých obciach a ich častiach chýba kanalizácia, nedostatočná vybavenosť obcí kanalizáciou, ČOV, zastaraná, nedobudovaná základná infraštruktúra</p> <p>Disparity: zlý technický stav miestnych komunikácií, nedostatočná sieť chodníkov v obciach, neexistencia cyklochodníkov, nedostatok prechodov pre chodcov a parkovacích miest v obciach, niektoré mosty cez rieku Váh sú v zlom stave – to všetko spôsobuje nedostatočnú dostupnosť a nízku bezpečnosť obyvateľov a návštevníkov</p>
<p>4. Zlepšiť dostupnosť základných služieb resp. zvýšiť diverzitu ponúkaných miestnych služieb</p> <p>Priorita 2. – zvýšenie kvality a dostupnosti služieb pre obyvateľstvo a návštevníkov regiónu dolný Liptov</p>	<p>Kľúčový problém: nedostupnosť základných služieb resp. nízka diverzita ponúkaných miestnych služieb</p> <p>SWOT: nízka úroveň občianskej vybavenosti, zastarané alebo chýbajúce športové ihriská v niektorých obciach, nedostatočné podmienky pre rozvoj športového talentu v rôznych druhoch športu po skončení základnej a strednej školy, málo parkov, parčíkov a oddychových zón v obciach, nedostatok ihrísk pre menšie deti a priestorov pre mládež, nízke obecné rozpočty vzhľadom na potreby rozvoja</p>
<p>5. Zlepšená veková štruktúra pracovníkov v pôdohospodárstve, kde nedochádza k prirodzenej obnove pracovnej sily</p> <p>Priorita 1: Zlepšenie podmienok pre diverzifikované podnikanie v regióne dolný Liptov</p>	<p>Kľúčový problém: horšia veková štruktúra pracovníkov v pôdohospodárstve, kde nedochádza k prirodzenej obnove pracovnej sily</p> <p>SWOT: nezáujem mladých ľudí o poľnohospodárstvo, vytráca sa dedinský ráz, v dedinách sa nepestuje, negazduje, dedina má bližšie k mestu</p>
<p>6. Zvýšiť životnú úroveň pracujúcich v</p>	<p>Kľúčový problém: výrazne nižšia životná úroveň pracujúcich v poľnohospodárstve oproti zamestnancom v iných odvetviach</p>

<p>poľnohospodárstve oproti zamestnancom v iných odvetviach hospodárstva,</p> <p>Priorita 1: Zlepšenie podmienok pre diverzifikované podnikanie v regióne dolný Liptov</p>	<p>hospodárstva</p> <p>SWOT: klesajúca životná úroveň v poľnohospodárstve, nízke príjmy</p>
<p>7.Zlepšiť spoluprácu medzi poľnohospodárskymi producentmi a ostatnými aktérmi potravinového reťazca</p> <p>Priorita 1: Zlepšenie podmienok pre diverzifikované podnikanie v regióne dolný Liptov</p>	<p>Kľúčový problém: nedostatočná spolupráca medzi poľnohospodárskymi producentmi a ostatnými aktérmi potravinového reťazca (málo rozvinutá vertikálna spolupráca)</p> <p>SWOT: nízka úroveň spolupráce medzi farmármi, chýbajú objekty na spracovanie poľnohospodárskych výrobkov</p>
<p>8.Rozvinuté krátke dodávateľské reťazce</p> <p>Priorita 1: Zlepšenie podmienok pre diverzifikované podnikanie v regióne dolný Liptov</p>	<p>Kľúčový problém: veľmi slabo rozvinuté krátke dodávateľské reťazce (iba 3 % poľ. produkcie sa predáva priamo z farmy)</p> <p>SWOT: málo štýlových predajných miest s výrobkami z ovčieho mlieka, zlé distribučné siete pre začínajúcich farmárov, chýbajú miestne produkčno–spotrebiteľské reťazce</p>
<p>9.Zavádzanie inovatívnych zariadení a postupov, výskumu, vývoja a marketingu v spracovaní poľnohospodárskej produkcie</p> <p>Priorita 1: Zlepšenie podmienok pre diverzifikované podnikanie v regióne dolný Liptov</p>	<p>Kľúčový problém: nedostatočné zavádzanie inovatívnych zariadení a postupov, výskumu, vývoja a marketingu v spracovaní poľnohospodárskej produkcie</p> <p>SWOT: ťažký prístup na obsadené trhy, chýbajú miestne trhy, malé miestne predajne, slabý marketing produktov v regióne, chýbajúce, resp. nevyhovujúce objekty pre rastlinnú a živočíšnu výrobu a ich spracovanie, zastaraná poľnohospodárska technika a technologické vybavenie</p>
<p>10.Dobrá finalizácia produkcie</p> <p>Priorita 1: Zlepšenie podmienok pre diverzifikované</p>	<p>Kľúčový problém: slabá finalizácia produkcie</p>

podnikanie v regióne dolný Liptov	SWOT: nízky podiel podnikateľov zameraných na finalizáciu domácich surovín
11.Zvýšený podiel lokálnych potravín na trhu Priorita 1: Zlepšenie podmienok pre diverzifikované podnikanie v regióne dolný Liptov	Kľúčový problém: nízky podiel lokálnych potravín na trhu SWOT: nízky podiel domácich potravín na trhu
12.Zvýšená miera využívania drevnej biomasy na produkciu OZE Priorita 1: Zlepšenie podmienok pre diverzifikované podnikanie v regióne dolný Liptov	Kľúčový problém: nedostatočné využívanie drevnej biomasy na produkciu OZE SWOT: Nízka miera využívania biomasy
13.Podporovanie inovatívnych lesníckych technológií a udržateľného manažmentu lesov. Priorita 1: Zlepšenie podmienok pre diverzifikované podnikanie v regióne dolný Liptov	Kľúčový problém: Nedostatočné vybavenie lesníckymi technológiami, slabá mobilizácia lesníckych výrobkov SWOT: nedostatočné vybavenie rôznymi lesníckymi technológiami, nedostatočná lesnícka výroba, pričom potenciál regiónu výroby v tejto oblasti je vysoký, nedostatočné uvádzanie lesníckych výrobkov na trh, slabá inovácia v oblasti lesníckych technológií
14.Dobrá dostupnosť sociálnych služieb Priorita 2. – zvýšenie kvality a dostupnosti služieb pre obyvateľstvo a návštevníkov regiónu dolný Liptov	Kľúčový problém: zlá dostupnosť sociálnych služieb Disparity: nerozvinuté sociálne služby v komunitách, nedostatok zariadení sociálnej starostlivosti, malé kapacity domov dôchodcov vzhľadom na trend starnutia obyvateľov, nedostatok terénnych sociálnych služieb, nedostatok aktivít zameraných na podporu začleňovania niektorých znevýhodnených skupín do spoločnosti spôsobuje vyčleňovanie slabších na okraj spoločnosti, obmedzenie prístupu k práci, aktívnemu tráveniu voľného času, aktívnemu starnutiu, k sociálnej a zdravotníckej starostlivosti

<p>15.Rozvoj existujúcich a vznik nových komunitných sociálnych služieb pre všetky skupiny obyvateľov</p> <p>Priorita 2. – zvýšenie kvality a dostupnosti služieb pre obyvateľstvo a návštevníkov regiónu dolný Liptov</p>	<p>Kľúčový problém: potreba rozvoja existujúcich a nových nedostatkových komunitných sociálnych služieb pre všetky skupiny obyvateľov</p> <p>SWOT: nedostatočné zainteresovanie detí z ohrozených skupín do organizovaného voľného času, nedostatočná podpora nízkoprahových programov pre ohrozené deti a nerozvinutý streetworking</p> <p>Disparity: nedostatočné využívanie viaczdrojového financovania brzdí rozvoj sociálnych služieb</p>
<p>16.Modernizácia materiálno-technické vybavenie MŠ</p>	<p>Kľúčový problém: nedostatočne modernizované materiálno-technické vybavenie MŠ</p> <p>SWOT: niektoré MŠ sú zlom technickom stave</p>
<p>17.Kvalitné vybavenie technických, jazykových a prírodovedných učební ZŠ</p> <p>Priorita 2. – zvýšenie kvality a dostupnosti služieb pre obyvateľstvo a návštevníkov regiónu dolný Liptov</p>	<p>Kľúčový problém: nedostatočné vybavenie technických, jazykových a prírodovedných učební ZŠ</p> <p>SWOT: nedostatok odborných učební v základných školách</p>
<p>18.Kvalitné vybavenie na prepojenie teoretického a praktického vzdelávania na podmienky trhu práce ZŠ</p> <p>Priorita 2. – zvýšenie kvality a dostupnosti služieb pre obyvateľstvo a návštevníkov regiónu dolný Liptov</p>	<p>Kľúčový problém: nedostatočné vybavenie na prepojenie teoretického a praktického vzdelávania na podmienky trhu práce ZŠ</p> <p>SWOT: nedostatočné prepojenie škôl s praxou, nedostatok kvalifikovanej pracovnej sily</p>
<p>19.Rozvíjajúca sa miestna ekonomika</p> <p>Priorita 1: Zlepšenie podmienok pre diverzifikované</p>	<p>Kľúčový problém: stagnujúca miestna ekonomika</p> <p>SWOT: nízka kúpna sila obyvateľstva, nezamestnanosť spôsobená nedostatkom pracovných príležitostí, nevhodnou</p>

podnikanie v regióne dolný Liptov	vzdelanostnou úrovňou, strachom začať podnikat', slabá podpora malých a stredných podnikateľov
20.Efektívne hospodárenie so zdrojmi Priorita 1: Zlepšenie podmienok pre diverzifikované podnikanie v regióne dolný Liptov	Kľúčový problém: neefektívne hospodárenie so zdrojmi SWOT: pretrvávajúca koncentrácia pracovných príležitostí do niekoľkých veľkých podnikov, vysoké náklady na modernizáciu a rozširovanie výroby
21.Posilnenie kapacít a rozvoj občianskej spoločnosti v regiónoch Priorita 2. – zvýšenie kvality a dostupnosti služieb pre obyvateľstvo a návštevníkov regiónu dolný Liptov	Kľúčový problém: nedostatočné kapacít a rozvoj občianskej spoločnosti v regiónoch SWOT: málo rozvinutý komunitný život, chýbajú komunitné centrá na stretávanie sa občanov rôzneho veku a záujmov, priestory, ktoré by sa dali využívať na komunitné aktivity, nie sú prístupné zo strany samospráv, samosprávy nepracujú s ľuďmi v zmysle zapájania ich do verejného rozhodovania a plánovania aktivít, poskytujú málo priestoru pre občiansky aktivizmus, málo využívajú moderné formy komunikácie, čo spôsobuje malú účasť verejnosti na rozvoji územia a slabý dobrovoľnícky potenciál v území Dolného Liptova, nedostatočná spolupráca existujúcich občianskych združení a samosprávy neumožňuje realizáciu nových nápadov, vzájomnú inšpiráciu a využívanie silných stránok oboch strán Disparity: v mnohých obciach sú zastarané kultúrne domy, priestory na kultúrne podujatia sú nevyhovujúce, nevyužívajú sa na komunitný život

Resumé:

Prioritizácia potrieb pri identifikácii potrieb je odôvodnená tabuľke, pričom nadväzuje na SWOT analýzu. Na základe uvedeného je splnené hodnotiace kritérium B.1 Analytická časť, kapitola 3.3

4. Strategický rámec

Stratégia CLLD, v nadväznosti na SWOT analýzu, v plnej miere reaguje na identifikované potreby regiónu dolný Liptov. Intervenčná logika stratégie, zohľadňujúca potreby regiónu, je spracovaná v logickom rámci (príloha č. 10.).

Stratégia CLLD prispieva k cieľom stratégie EU 2020:

- zvýšiť miera zamestnanosti obyvateľov vo veku 20–64 rokov;
- investovať 3 % HDP do výskumu a vývoja;
- zmena klímy a energetika:
 - o znížiť emisie skleníkových plynov;
 - o zvýšiť podiel obnoviteľných zdrojov energie na konečnej spotrebe energie;
- znížiť mieru predčasného ukončenia školskej dochádzky;
- zvýšiť podiel obyvateľov vo veku 30– 34 rokov s ukončeným vysokoškolským vzdelaním;
- znížiť mieru rizika chudoby a sociálneho vylúčenia.

k cieľom PRV SR 2014-2020:

- k opatreniu 4 - Investície do hmotného majetku
 - o podopatrenie 4.1. – Podpora na investície do poľnohospodárskych podnikov
 - o podopatrenie 4.2. – Podpora pre investície na spracovanie/uvádzanie na trh a/alebo vývoj poľnohospodárskych výrobkov
- k opatreniu 7 – Základné služby a obnova dedín vo vidieckych oblastiach
 - o podopatrenie 7.2. – Podpora na investície do vytvárania, zlepšovania alebo rozširovania všetkých druhov infraštruktúr malých rozmerov vrátane investícií do energie z obnoviteľných zdrojov a úspor energie
 - o podopatrenie 7.4. – Podpora na investície do vytvárania, zlepšovania alebo rozširovania miestnych základných služieb pre vidiecke obyvateľstvo vrátane voľného času a kultúry a súvisiacej infraštruktúry
 - o podopatrenie 7.5. – Podpora na investície do rekreačnej infraštruktúry, turistických informácií a do turistickej infraštruktúry malých rozmerov na verejné využitie
- k opatreniu 8 - Investície do rozvoja lesných oblastí a zlepšenia životaschopnosti lesov
 - o Podopatrenie 8.6 - Podpora investícií do lesníckych technológií a spracovania,

do mobilizácie lesníckych výrobkov a ich uvádzania na trh

k opatreniu 16 – Spolupráca

- podopatrenie 16.3. – (Iná) spolupráca medzi malými hospodárskymi subjektmi pri organizácii spoločných pracovných procesov a spoločnom využívaní zariadení a zdrojov a pri rozvoji služieb v oblasti cestovného ruchu/ich uvádzania na trh
- podopatrenie 16.4. – Podpora na horizontálnu a vertikálnu spoluprácu medzi subjektmi dodávateľského reťazca pri zriaďovaní a rozvoji krátkych dodávateľských reťazcov a miestnych trhov a na propagačné činnosti v miestnom kontexte, ktoré súvisia s rozvojom krátkych dodávateľských reťazcov a miestnych trhov
- k opatreniu 19 - LEADER
 - podopatrenie: 19.3 Príprava a vykonávanie činností spolupráce miestnych akčných skupín
 - podopatrenie 19.4: Chod miestnej akčnej skupiny a animácia

k cieľom IROP 2014-2020:

- k tematickému cieľu č. 9 Podpora sociálneho začlenenia, boj proti chudobe a akejkoľvek diskriminácii
- intervencie realizované prostredníctvom stratégie komplementárne prispievajú k tematickým cieľom č. 1, č. 2, č. 3, č. 4, č. 6, č. 7, č. 8 a č. 10.
- k prioritnej osi č. 5: Miestny rozvoj vedený komunitou
 - špecifický cieľ 5.1.1: Zvýšenie zamestnanosti na miestnej úrovni podporou podnikania a inovácií
 - špecifický cieľ 5.1.2: Zlepšenie udržateľných vzťahov medzi vidieckymi rozvojovými centrami a ich zázemím vo verejných službách a vo verejných infraštruktúrach

4.1. Definovanie vízie a strategického cieľa

Vízia:

Želáme si, aby v roku 2025 -

- dolný Liptov bol príjemným miestom pre život obyvateľov a zároveň atraktívnym

pre návštevníkov, so zdravým životným prostredím,

- sa tu rozvíjali rôzne odvetvia, v ktorých bude dostatok pracovných miest,
- sme sa vrátili k tradičným hodnotám najmä v oblasti poľnohospodárstva, lesníctva, kultúry a cestovného ruchu,
- tu bola aktívna občianska spoločnosť, ktorá s podporou samosprávy realizuje aktivity v prospech celého regiónu.

Strategický cieľ:

Zvýšenie konkurencieschopnosti regiónu dolný Liptov a skvalitnenie života v regióne dolný Liptov prostredníctvom zlepšovania služieb pre obyvateľov a podmienok pre podnikanie.

4.2. Stanovenie priorít, špecifických cieľov a opatrení

V nadväznosti na SWOT analýzu a identifikované potreby sme vytvorili nasledovnú štruktúru priorít, špecifických cieľov a opatrení:

Na naplnenie strategického cieľa sme zadefinovali 3 priority:

1. Zlepšenie podmienok pre diverzifikované podnikanie v regióne dolný Liptov
2. Zvýšenie kvality a dostupnosti služieb pre obyvateľstvo a návštevníkov regiónu dolný Liptov
3. Efektívne riadenie MAS Dolný Liptov a posilňovanie partnerskej spolupráce

Jednotlivé priority sa budú napĺňané prostredníctvom nasledovných špecifických cieľov a opatrení:

Tab. S 1 Zoznam priorít

Priorita 1: Zlepšenie podmienok pre diverzifikované podnikanie v regióne dolný Liptov		
Špecifický cieľ:	Opatrenie	Operačný program
1.1 Vytvorenie podmienok pre rozvoj poľnohospodárstva a lesného hospodárstva	Opatrenia: 1.1.1. Podpora investícií do poľnohospodárskych podnikov 1.1.2. Podpora investícií do poľnohospodárskych výrobkov 1.1.3. Podpora investícií do lesníckych technológií a spracovania, do	PRV

	<p>mobilizácie lesníckych výrobkov a ich uvádzania na trh</p> <p>1.1.4. Podpora spolupráce medzi hospodárskymi subjektmi</p> <p>1.1.5. Podpora dodávateľských reťazcov a miestnych trhov</p>	
1.2 Podpora rastu a tvorby pracovných miest rozvojom podnikania a inovácií na miestnej úrovni	1.2.1 Podpora podnikania a inovácií na miestnej úrovni	IROP
Priorita 2: Podpora investícií do verejných služieb a verejnej infraštruktúry		
Špecifický cieľ:	Opatrenie	Operačný program
2.1 Obnova a rozvoj dedín vo vidieckych oblastiach	<p>2.1.1 Podpora investícií do infraštruktúr malých rozmerov</p> <p>2.1.2 Podpora investícií do základných služieb pre vidiecke obyvateľstvo</p> <p>2.1.3 Podpora investícií do rekreačnej a turistickej infraštruktúry malých rozmerov</p>	PRV
2.2 Podpora verejných služieb a verejnej infraštruktúry s dôrazom na podporu udržateľných vidiecko-mestských prepojení	2.2.1 Podpora investícií do verejných služieb a verejnej infraštruktúry	IROP
Priorita 3: Efektívne riadenie MAS Dolný Liptov a posilňovanie partnerskej spolupráce		
Špecifický cieľ:	Opatrenie	Operačný program
3.1 Zabezpečenie prevádzky MAS	3.1.1 Prevádzka MAS	IROP
3.2 Príprava a realizácia animácií	3.2.1 Animácie MAS	PRV
3.3 Príprava a realizácia projektov partnerskej spolupráce	3.3.1 Spolupráca MAS	PRV

Na konkrétne potreby sme prepojili **priamo opatrenia** stratégie a následne špecifické ciele a priority. Prepojenie cieľov na potreby zadané SWOT:

Tab. S 2 Zoznam opatrení

Opatrenie	Zadefinovaná potreba a prepojenie na SWOT analýzu
<p>1.1.1 Podpora investícií do poľnohospodárskych podnikov</p> <p>Špecifický cieľ:</p> <p>1.1 Vytvorenie podmienok pre rozvoj poľnohospodárstva a lesného hospodárstva</p>	<p>Identifikovaná potreba:</p> <p>Zvýšiť počet pracovných príležitostí a vysoká nezamestnanosť vo vidieckych oblastiach;</p> <p>Zlepšená veková štruktúra pracovníkov v pôdohospodárstve, kde nedochádza k prirodzenej obnove pracovnej sily;</p> <p>Zvýšiť životnú úroveň pracujúcich v poľnohospodárstve oproti zamestnancom v iných odvetviach hospodárstva;</p> <p>Zavádzanie inovatívnych zariadení a postupov, výskumu, vývoja a marketingu v spracovaní poľnohospodárskej produkcie;</p> <p>Zvýšená miera využívania drevnej biomasy na produkciu OZE.</p> <p>Prepojenie so SWOT analýzou:</p> <ul style="list-style-type: none"> - odliv mladých, vzdelaných ľudí kvôli pracovným príležitostiam do väčších miest a do zahraničia, čím sa znižuje kvalita ľudského potenciálu na vidieku; - nezáujem mladých ľudí o poľnohospodárstvo, vytráca sa dedinský ráz, v dedinách sa nepestuje, negazduje, dedina má bližšie k mestu; - klesajúca životná úroveň v poľnohospodárstve, nízke príjmy; - ťažký prístup na obsadené trhy, chýbajú miestne trhy, malé miestne predajne, slabý marketing produktov v regióne, chýbajúce, resp. nevyhovujúce objekty pre rastlinnú a živočíšnu výrobu a ich spracovanie, zastaraná poľnohospodárska technika a technologické vybavenie; - nízka miera využívania biomasy
<p>1.1.2 Podpora investícií do poľnohospodárskych výrobkov</p>	<p>Identifikovaná potreba:</p> <p>Dobrá finalizácia produkcie;</p> <p>Zvýšený podiel lokálnych potravín na trhu;</p> <p>Prepojenie so SWOT analýzou:</p> <ul style="list-style-type: none"> - nízky podiel podnikateľov zameraných na finalizáciu

<p>Špecifický cieľ:</p> <p>1 .1 Vytvorenie podmienok pre rozvoj poľnohospodárstva a lesného hospodárstva</p>	<p>domácich surovín;</p> <ul style="list-style-type: none"> - nízky podiel domácich potravín na trhu - zastaraná poľnohospodárska technika a technologické vybavenie - chýbajú objekty na spracovanie - zlé distribučné siete pre začínajúcich farmárov, ťažký prístup na obsadené trhy, - chýbajú miestne trhy, malé miestne predajne ap.
<p>1.1.3 Podpora investícií do lesníckych technológií a spracovania, do mobilizácie lesníckych výrobkov a ich uvádzania na trh</p> <p>Špecifický cieľ:</p> <p>1 .1 Vytvorenie podmienok pre rozvoj poľnohospodárstva a lesného hospodárstva</p>	<p>Identifikovaná potreba:</p> <p>Podporovanie inovatívnych lesníckych technológií a udržateľného manažmentu lesov. Prepojenie so SWOT analýzou:</p> <ul style="list-style-type: none"> - nedostatočné vybavenie rôznymi lesníckymi technológiami, nedostatočná lesnícka výroba, pričom potenciál regiónu výroby v tejto oblasti je vysoký, nedostatočné uvádzanie lesníckych výrobkov na trh, slabá inovácia v oblasti lesníckych technológií
<p>1.1.4 Podpora spolupráce medzi malými hospodárskymi subjektmi</p> <p>Špecifický cieľ:</p> <p>1 .1 Vytvorenie podmienok pre rozvoj poľnohospodárstva a lesného hospodárstva</p>	<p>Identifikovaná potreba:</p> <p>Zlepšiť spoluprácu medzi poľnohospodárskymi producentmi a ostatnými aktérmi potravinového reťazca</p> <p>Prepojenie so SWOT analýzou:</p> <ul style="list-style-type: none"> - nízka úroveň spolupráce medzi malými hospodárskymi subjektmi v odvetví poľnohospodárstva, v sektore lesného hospodárstva a v sektore cestovného ruchu, chýbajú objekty na spracovanie poľnohospodárskych výrobkov
<p>1.1.5 Podpora dodávateľských reťazcov a miestnych trhov</p> <p>Špecifický cieľ:</p> <p>1 .1 Vytvorenie podmienok</p>	<p>Identifikovaná potreba:</p> <p>Rozvinuté krátke dodávateľské reťazce</p> <p>Prepojenie so SWOT analýzou:</p> <ul style="list-style-type: none"> - málo štýlových predajných miest s výrobkami z ovčieho mlieka, zlé distribučné siete pre začínajúcich farmárov, chýbajú miestne produkčno–spotrebiteľské reťazce, zlé

<p>pre rozvoj poľnohospodárstva a lesného hospodárstva</p>	<p>distribučné siete pre začínajúcich farmárov, ťažký prístup na obsadené trhy.</p>
<p>1.2.1 Podpora podnikania a inovácií na miestnej úrovni</p> <p>Špecifický cieľ 1.2: Podpora rastu a tvorby pracovných miest rozvojom podnikania a inovácií na miestnej úrovni</p>	<p>Identifikovaná potreba: Rozvíjajúca sa miestna ekonomika,</p> <p>Prepojenie so SWOT analýzou:</p> <ul style="list-style-type: none"> - nízka kúpna sila obyvateľstva, nezamestnanosť spôsobená nedostatkom pracovných príležitostí, nevhodnou vzdelanosťou úrovňou, strachom začať podnikat', slabá podpora malých a stredných podnikateľov, vysoké náklady na modernizáciu a rozširovanie výroby, vysoké náklady na štart podnikania, nízka miera využívania biomasy, slabá podpora malých a stredných podnikateľov, nízky podiel podnikateľov zameraných na finalizáciu domácich surovín a pretrvávajúca koncentrácia pracovných príležitostí do niekoľkých veľkých podnikov, nízka úroveň spolupráce medzi výrobcami a predajcami
<p>2.1.1 Podpora investícií do infraštruktúr malých rozmerov</p> <p>Špecifický cieľ 2.1.: Obnova a rozvoj dedín vo vidieckych oblastiach</p>	<p>Identifikovaná potreba: Investície do výstavby infraštruktúry vo vidieckych oblastiach</p> <p>Prepojenie so SWOT analýzou:</p> <ul style="list-style-type: none"> - zlá dopravná dostupnosť obcí pri dochádzaní za prácou, chýba doplnková cyklistická infraštruktúra - zastaraná, nedobudovaná základná infraštruktúra, nedostatočná cestná infraštruktúra, zlý technický stav miestnych komunikácií, nedostatočná sieť chodníkov v obciach, neexistujú cyklochodníky, nedostatok prechodov pre chodcov a parkovacích miest v obciach, niektoré mosty cez rieku Váh sú v zlom stave
<p>2.1.2 Podpora investícií do základných služieb pre vidiecke obyvateľstvo</p> <p>Špecifický cieľ 2.1.: Obnova a rozvoj dedín vo vidieckych</p>	<p>Identifikovaná potreba: Zlepšiť dostupnosť základných služieb resp. zvýšiť diverzitu ponúkaných miestnych služieb</p> <p>Prepojenie so SWOT analýzou:</p> <ul style="list-style-type: none"> - nízka úroveň občianskej vybavenosti, zastarané alebo chýbajúce športové ihriská v niektorých obciach, nedostatočné podmienky pre rozvoj športového talentu v

<p>oblastiach</p>	<p>rôznych druhoch športu po skončení základnej a strednej školy, málo parkov, parčíkov a oddychových zón v obciach, nedostatok ihrísk pre menšie deti a priestorov pre mládež, nízke obecné rozpočty vzhľadom na potreby rozvoja</p>
<p>2.1.3 Podpora investícií do rekreačnej a turistickej infraštruktúry malých rozmerov</p> <p>Špecifický cieľ 2.1.: Obnova a rozvoj dedín vo vidieckych oblastiach</p>	<p>Identifikovaná potreba: Zvýšiť potenciál obcí pre rozvoj vidieckeho cestovného ruchu v oblasti služieb</p> <p>Prepojenie so SWOT analýzou:</p> <ul style="list-style-type: none"> - celkovo slabá ponuka cestovného ruchu, málo prístupných atraktivít napriek potenciálu, - slabá infraštruktúra cestovného ruchu, nedostatočné ubytovacie a stravovacie kapacity, nedostatočná atraktívna a komplexná ponuka pre cestovný ruch, absencia infraštruktúry pre cykloturistiku, - chýbajú informačné tabule s vyznačením zaujímavých miest a hodnotných objektov a označenie, turistických a cyklistických trás, celkovo slabý marketing CR, - slabá informovanosť, nevyhovujúci technický stav kultúrnych pamiatok, nedostatočné využívanie existujúceho, kultúrno-historického potenciálu, - chýbajú balíčky služieb, historické objekty sú v zlom stave a nevyužívajú sa pre potreby cestovného ruchu, chýba propagácia modernými technológiami (web, aplikácie)
<p>2.2.1 Podpora investícií do verejných služieb a verejnej infraštruktúry</p> <p>Špecifický cieľ 2.2.: Podpora verejných služieb a verejnej infraštruktúry s dôrazom na podporu</p>	<p>Identifikovaná potreba: Zlepšiť dostupnosť základných služieb resp. zvýšiť diverzitu ponúkaných miestnych služieb; Dobrá dostupnosť sociálnych služieb; Rozvoj existujúcich a vznik nových komunitných sociálnych služieb pre všetky skupiny obyvateľov; Modernizácia materiálno-technické vybavenie MŠ; Kvalitné vybavenie technických, jazykových a prírodovedných učební ZŠ; Kvalitné vybavenie na prepojenie teoretického a praktického</p>

<p>udržateľných vidiecko-mestských prepojení</p>	<p>vzdelávania na podmienky trhu práce ZŠ; Efektívne hospodárenie so zdrojmi; Posilnenie kapacít a rozvoj občianskej spoločnosti v regiónoch.</p> <p>Prepojenie so SWOT analýzou:</p> <ul style="list-style-type: none"> - nízka úroveň občianskej vybavenosti, zastarané alebo chýbajúce športové ihriská v niektorých obciach, nedostatočné podmienky pre rozvoj športového talentu v rôznych druhoch športu po skončení základnej a strednej školy, málo parkov, parčíkov a oddychových zón v obciach, nedostatok ihrísk pre menšie deti a priestorov pre mládež, nízke obecné rozpočty vzhľadom na potreby rozvoja; - nerozvinuté sociálne služby v komunitách, najmä MRK, nedostatok zariadení sociálnej starostlivosti, malé kapacity domov dôchodcov vzhľadom na trend starnutia obyvateľov, nedostatok terénnych sociálnych služieb, nedostatok aktivít zameraných na podporu začleňovania niektorých znevýhodnených skupín do spoločnosti spôsobuje vyčleňovanie slabších na okraj spoločnosti, najmä MRK, obmedzenie prístupu k práci, aktívnemu tráveniu voľného času, aktívnemu starnutiu, k sociálnej a zdravotníckej starostlivosti; - nedostatočné zainteresovanie detí z ohrozených skupín, najmä MRK do organizovaného voľného času, nedostatočná podpora nízkoprahových programov pre ohrozené deti a nerozvinutý streetworking; - nízka sociálna inklúzia marginalizovaných skupín, hlavne rómskych komunit (MRK) - niektoré MŠ sú zlom technickom stave; - nedostatok odborných učební v základných školách; - nedostatočné prepojenie škôl s praxou, nedostatok kvalifikovanej pracovnej sily; - pretrvávajúca koncentrácia pracovných príležitostí do niekoľkých veľkých podnikov, vysoké náklady na modernizáciu a rozširovanie výroby;
--	---

	<ul style="list-style-type: none"> - málo rozvinutý komunitný život, chýbajú komunitné centrá na stretávanie sa občanov rôzneho veku a záujmov, priestory, ktoré by sa dali využívať na komunitné aktivity, nie sú prístupné zo strany samospráv, samosprávy nepracujú s ľuďmi v zmysle zapájania ich do verejného rozhodovania a plánovania aktivít, poskytujú málo priestoru pre občiansky aktivizmus, málo využívajú moderné formy komunikácie, čo spôsobuje malú účasť verejnosti na rozvoji územia a slabý dobrovoľnícky potenciál v území dolného Liptova, nedostatočná spolupráca existujúcich občianskych združení a samosprávy neumožňuje realizáciu nových nápadov, vzájomnú inšpiráciu a využívanie silných stránok oboch strán.
--	--

Tab. S 3 Príslušnosť špecifických cieľov k fokusovým oblastiam PRV a špecifickým cieľom IROP

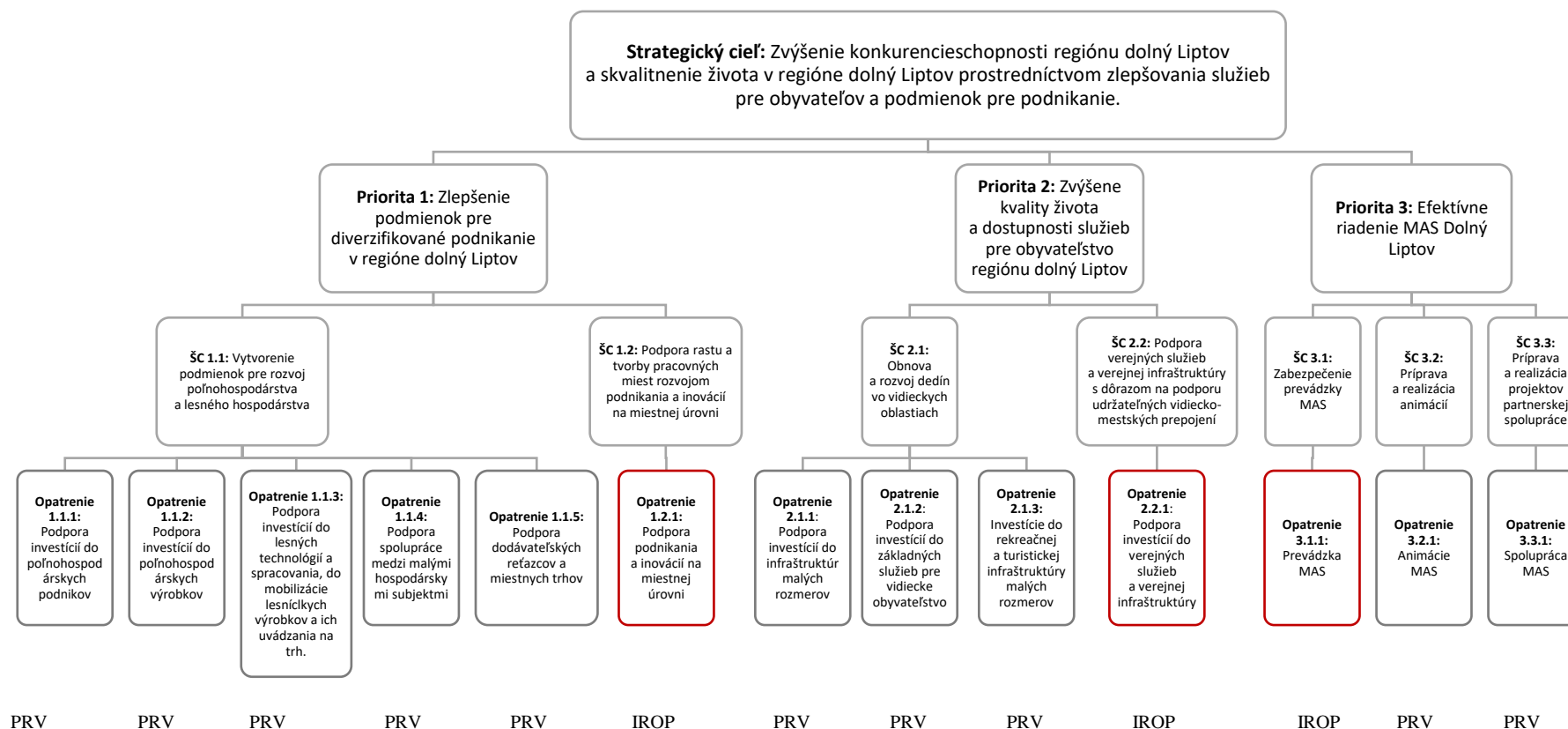
Špecifické ciele:	Príslušnosť k fokusovým oblastiam PRV / špecifickým cieľom IROP
1.1 Vytvorenie podmienok pre rozvoj poľnohospodárstva a lesného hospodárstva	<p>Príslušnosť k fokusovým oblastiam PRV:</p> <p>2A Zlepšenie hospodárskeho výkonu všetkých poľnohospodárskych podnikov a uľahčenie reštrukturalizácie a modernizácie poľnohospodárskych podnikov, najmä na účely zvýšenia ich účasti na trhu, zamerania na trh a poľnohospodárskej diverzifikácie.</p> <p>2B Uľahčenie vstupu poľnohospodárov s primeranými zručnosťami do odvetvia poľnohospodárstva a najmä generačnej výmeny</p> <p>2C: Zlepšenie hospodárskeho výkonu lesného hospodárstva</p> <p>3A Zvýšenie konkurencieschopnosti prvovýrobcov prostredníctvom ich lepšej integrácie do poľnohospodársko-potravinového reťazca pomocou systémov kvality, pridávania</p>

	<p>hodnoty poľnohospodárskym produktom, propagácie na miestnych trhoch a v krátkych dodávateľských reťazcoch, skupín a organizácií výrobcov a medziodvetvových organizácií</p> <p>5C Uľahčenie dodávok a využívania obnoviteľných zdrojov energie, vedľajších produktov, odpadov, zvyškov a iných nepotravinových surovín na účely bioekonomiky</p> <p>6B Podpora miestneho rozvoja vo vidieckych oblastiach</p>
1.2 Podpora rastu a tvorby pracovných miest rozvojom podnikania a inovácií na miestnej úrovni	<p>Príslušnosť k špecifickým cieľom IROP:</p> <p>Špecifický cieľ 5.1.1: Zvýšenie zamestnanosti na miestnej úrovni podporou podnikania a inovácií</p>
2.1 Obnova a rozvoj dedín vo vidieckych oblastiach	<p>Príslušnosť k fokusovým oblastiam PRV:</p> <p>6B: Podpora miestneho rozvoja vo vidieckych oblastiach</p>
2.2 Podpora verejných služieb a verejnej infraštruktúry s dôrazom na podporu udržateľných vidiecko-mestských prepojení	<p>Príslušnosť k špecifickým cieľom IROP:</p> <p>Špecifický cieľ 5.1.2: Zlepšenie udržateľných vzťahov medzi vidieckymi rozvojovými centrami a ich zázemím vo verejných službách a vo verejných infraštruktúrach</p>
3.1 Zabezpečenie prevádzky MAS	<p>Príslušnosť k špecifickým cieľom IROP:</p> <p>Špecifický cieľ 5.1.1: Zvýšenie zamestnanosti na miestnej úrovni podporou podnikania a inovácií</p>
3.2 Príprava a realizácia animácií	<p>Príslušnosť k fokusovým oblastiam PRV:</p> <p>6B: Podpora miestneho rozvoja vo vidieckych oblastiach</p>
3.3 Príprava a realizácia projektov partnerskej spolupráce	<p>Príslušnosť k fokusovým oblastiam PRV:</p> <p>6B: Podpora miestneho rozvoja vo vidieckych oblastiach</p>

Resumé:

Na základe uvedených tabuliek bolo naplnené hodnotiace kritérium B.2, kapitola 4 – strategické a špecifické ciele sú odôvodnené SWOT analýzou a sú k nim priradené potreby, ktoré budú danými cieľmi napĺňané.

Schéma strategického rámca:

4.3. Súhrnná tabuľka strategického rámca

Tabuľka č. 3: Súhrnný prehľad strategického rámca

Vízia		
<p>Želáme si, aby v roku 2025 -</p> <ul style="list-style-type: none"> • dolný Liptov bol príjemným miestom pre život obyvateľov a zároveň atraktívnym pre návštevníkov, so zdravým životným prostredím, • sa tu rozvíjali rôzne odvetvia, v ktorých bude dostatok pracovných miest, • sme sa vrátili k tradičným hodnotám najmä v oblasti poľnohospodárstva, lesníctva, kultúry a cestovného ruchu, • tu bola aktívna občianska spoločnosť, ktorá s podporou samosprávy realizuje aktivity v prospech celého regiónu. 		
Strategický cieľ		
<p>Zvýšenie konkurencieschopnosti regiónu dolný Liptov a skvalitnenie života v regióne dolný Liptov prostredníctvom zlepšovania služieb pre obyvateľov a podmienok pre podnikanie.</p>		
Priorita 1:		
<p>Zlepšenie podmienok pre diverzifikované podnikanie v regióne dolný Liptov</p>		
<p>Špecifický cieľ 1.1: Vytvorenie podmienok pre rozvoj poľnohospodárstva a lesného hospodárstva</p>		
<p>Opatrenia PRV:</p> <p>1.1.1 Podpora investícií do poľnohospodárskych podnikov</p> <p>1.1.2 Podpora investícií do poľnohospodárskych výrobkov</p> <p>1.1.3 Podpora investícií do lesníckych technológií a spracovania, do mobilizácie lesníckych výrobkov a ich uvádzania na trh</p>	<p>Opatrenia IROP:</p> <p>-</p> <p>-</p>	<p>Iné opatrenia:</p> <p>-</p> <p>-</p>

1.1.4	Podpora spolupráce medzi malými hospodárskymi subjektmi		
1.1.5	Podpora dodávateľských reťazcov a miestnych trhov		
Špecifický cieľ 1.2: Podpora rastu a tvorby pracovných miest rozvojom podnikania a inovácií na miestnej úrovni			
Opatrenia PRV:		Opatrenia IROP:	Iné opatrenia:
-		1.2.1 Podpora podnikania a inovácií na miestnej úrovni	-
-			-
Priorita 2:			
Zvýšenie kvality a dostupnosti služieb pre obyvateľstvo a návštevníkov regiónu dolný Liptov			
Špecifický cieľ 2.1: Obnova a rozvoj dedín vo vidieckych oblastiach			
Opatrenia PRV:		Opatrenia IROP:	Iné opatrenia:
2.1.1	Podpora investícií do infraštruktúr malých rozmerov	-	-
2.1.2	Podpora investícií do základných služieb pre vidiecke obyvateľstvo	-	-
2.1.3	Podpora investícií do rekreačnej a turistickej infraštruktúry malých rozmerov		
Špecifický cieľ 2.2: Podpora verejných služieb a verejnej infraštruktúry s dôrazom na podporu udržateľných vidiecko-mestských prepojení			
Opatrenia PRV:		Opatrenia IROP:	Iné opatrenia:
-		2.2.1 Podpora investícií verejných služieb a verejnej infraštruktúry	-
-			-
Priorita 3:			

Efektívne riadenie MAS Dolný Liptov a posilňovanie partnerskej spolupráce		
Špecifický cieľ 3.1: Zabezpečenie prevádzky MAS		
Opatrenia PRV: - -	Opatrenia IROP: 1.1.1 Prevádzka MAS	Iné opatrenia: - -
Špecifický cieľ 3.2: Príprava a realizácia animácií		
Opatrenia PRV: 3.2.2 Animácie MAS	Opatrenia IROP: - -	Iné opatrenia: - -
Špecifický cieľ 3.3: Príprava a realizácia projektov partnerskej spolupráce		
Opatrenia PRV: 2.1.4 Spolupráca MAS	Opatrenia IROP: - -	Iné opatrenia: - -

4.4. Integrované znaky stratégie CLLD

Prvky stratégie boli integrované už do samotného procesu tvorby stratégie CLLD. Princíp širokého partnerstva a otvoreného dialógu medzi sektormi umožnil miestnym ľuďom, ktorí najlepšie poznajú situáciu v území, identifikovať problémy vychádzajúce zo skutočných reálnych potrieb, identifikovať hlavných aktérov zmien a podieľať sa na rozhodovaní o riešení týchto problémov. Už z diskusií počas workshopov a stretnutí bolo zrejmé, že izolované riešenia problémov, bez účasti stakeholderov v procese prípravy a implementácie nie sú efektívne a hlavne udržateľné.

Do stratégie CLLD a jej implementácie sú integrované všetky kľúčové znaky prístupu:

Znak č. 1. Oblastné stratégie miestneho rozvoja

Región dolný Liptov je homogénne územie, ktoré má spoločnú históriu, tradície a v súčasnosti aj záujem spoločného, koordinovaného rozvoja. Obce a mesto Ružomberok spájajú dlhoročne budované ekonomické, sociálne a kultúrne vzťahy. Počas takmer štyroch rokov práce sme zorganizovali viacero podujatí na posilňovanie spolupatričnosti a počas tvorby stratégie CLLD sme spoločne pomenovali miestne silné a slabé stránky, príležitosti a ohrozenia ako vstup do strategického plánovania.

Znak č. 2. Prístup zdola nahor

Stratégiu CLLD pripravili spoločne miestni aktéri rozvoja územia. Iniciátormi

koordinovaného postupu a založenia občianskeho združenia sú reprezentanti súkromného, občianskeho aj verejného sektora. Títo počas takmer 4 rokov realizovali množstvo individuálnych osobných stretnutí, seminárov, workshopov i spoločenských podujatí na prípravu miestneho obyvateľstva a miestnych aktérov na spoločné plánovanie budúcnosti. Na základe vytvorenia kontaktov a budovania medzisektorových vzťahov bolo možné realizovať plánovacie podujatia a workshopy na prípravu stratégie CLLD.

V roku 2014 a 2015 bolo realizovaných cca 25 podujatí na budovanie kapacít a v roku 2015 bolo realizovaných 9 plánovacích workshopov, počas ktorých boli identifikované silné a slabé stránky, príležitosti a ohrozenia, hlavné problémy územia, konkurenčné výhody, vplyvní aktéri v území, vízie a priority rozvoja. To všetko preto, aby plánovanie nebolo robené „od stola“, ale s ľuďmi, ktorí tu žijú a pracujú, a ktorí sú najväčšími odborníkmi na svoje územie. Plánovacích stretnutí sa zúčastňovali predstavitelia samospráv, rôznych inštitúcií z oblasti školstva, športu, kultúry, cestovného ruchu, občianskych združení, podnikatelia, poľnohospodári, lesníci.

Znak č. 3. Verejno-súkromné partnerstvá: MAS

Občianske združenie „Partnerstvo pre MAS Dolný Liptov“ bolo registrované dňa 29.5. 2014. Vzniklo s cieľom rozvíjať celistvé územie dolného Liptova, a preto boli za členov oslovené všetky obce okresu Ružomberok a mesto Ružomberok, ako aj zástupcovia súkromno-občianskeho sektora na tomto území. Do marca 2015 sa stali členmi partnerstva všetky obce okresu Ružomberok s výnimkou jednej a mesto Ružomberok. Členská základňa súkromno-občianskeho sektora sa vytvárala paralelne s formovaním verejného sektora OZ a sú tu pomerovo vyrovnané zastúpené sektory miestnych podnikateľov, živnostníkov, poľnohospodárske družstvo, urbáre, ale aj fyzické osoby, konkrétne sú tu zastúpené tieto záujmové skupiny:

- profesionálne a stavovské organizácie a zväzy (zastupujúce farmárov, odborníkov z iných oblastí a mikropodniky),
- obchodné združenia,
- občania, obyvatelia a ich miestne organizácie,
- miestni politickí predstavitelia,
- poskytovatelia kultúrnych, zdravotníckych a obecných služieb,
- združenia zamerané na mladých ľudí, ženy, dôchodcov a iné ohrozené skupiny obyvateľstva,

- mladí ľudia.

Miestna akčná skupina má k 13. Júnu 2017 nasledovné pomerné zastúpenie sektorov z členskej základne: verejný sektor 24 členov, čo je 41,38% (a 24 hlasovacích práv), záujmová skupina občianskeho sektora je zastúpená v počte 16 subjektov, čo je 27,59 % a 16 hlasovacích práv a záujmová skupina podnikateľského sektora je zastúpená 18 subjektmi, čo predstavuje 31,03 % a 18 hlasovacích práv. Vo svojich aktivitách spája samostatné sektorové prístupy do spoločného pôsobenia a ovplyvňovania rozvoj územia.

Vo svojich projektoch spája a plánuje spájať rôzne záujmové skupiny v regióne. Povzbudzuje kreatívny pohľad na miestne zdroje, ktoré chce využívať na zvýšenie konkurencieschopnosti územia na princípe spájania tradičných hodnôt s potrebami dneška.

Partnerstvo pripravilo stratégiu miestneho rozvoja, rozhoduje o pridelovaní svojich finančných prostriedkov a riadi ich, rozhoduje o smerovaní a obsahu stratégie miestneho rozvoja vidieka a o rôznych projektoch, ktoré sa budú financovať.

Znak č. 4. Uľahčovanie inovácie

Na rozdiel od verejnej správy je občianske združenie – MAS - v rozhodovaní o akciách, ktoré chce podporiť, slobodné a flexibilné. Stratégia CLLD bola pripravená so zámerom uľahčiť miestnym aktérom realizovanie aktivít, ktoré by inak nebolo možné realizovať kvôli nedostatku kapitálu, ale aj kapacít. MAS tým, že spája rôzne sektory, využíva silné stránky každého z nich. Už zavedenie prístupu LEADER do prípravy stratégie CLLD bolo v našom regióne inováciou v tvorbe politiky rozvoja územia. Práve prístup zdola nahor, ktorý sme uplatnili, podnietil vznik nových nápadov na projekty, ktoré môže potom podporiť MAS. Nápady na projekty vznikli aj počas spoločných workshopov, kde sa stretli rôzne záujmové skupiny z rôznych sektorov. Konkrétne plánované projekty sme následne zistili pomocou dotazníkových prieskumov, ktoré boli realizované elektronickou aj tlačenu formou, aby boli prístupné rôznym cieľovým skupinám.

Znak č. 5. Integrované a viacsektorové akcie

Stratégia CLLD bola spracovaná na základe integrácie miestnych potrieb, projektových zámerov tak, aby akcie a projekty boli prepojené a koordinované ako súdržný celok. Na začiatku plánovania bola spoločná vízia, ktorá bola odsúhlasená na 4 plánovacích

workshopoch, ktorých účastníkmi boli rôzne záujmové skupiny a sektory – samospráva, podnikatelia, poľnohospodári, lesníci, občianske združenie, inštitúcie.

Znak č. 6. Vytváranie sietí

OZ „Partnerstvo pre MAS Dolný Liptov“ sa svojimi aktivitami zameriava na vytváranie sietí, ktorých prínosom je výmena dosiahnutých výsledkov, skúseností a know-how tak vnútri územia, ako aj navonok s inými MAS na Slovensku a v Českej republike. MAS Dolný Liptov má v pláne rozšíriť výmenu skúseností so skupinami LEADER aj s inými krajinami EÚ v rámci projektov spolupráce.

V stratégii CLLD sme sa zamerali zvlášť na vytvorenie sietí pre poľnohospodárov v podobe vytvárania dodávateľských reťazcov, ktoré im majú pomôcť pri predaji produktov založených na miestnych tradíciách.

OZ je členom Národnej siete slovenských miestnych akčných skupín (NSS MAS), kde je dokonca v predsedníctve a tiež Národnej siete rozvoja vidieka (NSRV).

Znak č. 7. Spolupráca

Naše partnerstvo spolupracuje s MAS Terchovská dolina a s MAS Horný Liptov na rôznych podujatiach, projektoch a počas neformálnych stretnutí na výmene skúseností.

Spolupracovať sme začali s MAS Opavsko v Českej republike.

Spolupráca, ako znak stratégie, tvorí súčasť celého implementačného procesu.

Vďaka prepojeniu jednotlivých znakov stratégie sa podarilo identifikovať súbor integračných opatrení a prepojiť ho so strategickým rámcom stratégie.

Pri tvorbe stratégie boli zadané hlavné potreby, ktorých efektívne riešenie vyžaduje integráciu:

1. nedostatočne využívaný potenciál obcí pre rozvoj vidieckeho cestovného ruchu v oblasti služieb,
2. nedostatočná spolupráca medzi poľnohospodárskymi producentmi a ostatnými aktérmi potravinového reťazca (málo rozvinutá vertikálna spolupráca),
3. veľmi slabo rozvinuté krátke dodávateľské reťazce (iba 3 % poľ. produkcie sa predáva priamo z farmy),
4. nedostatočné zavádzanie inovatívnych zariadení a postupov, výskumu, vývoja

- a marketingu v spracovaní poľnohospodárskej produkcie,
5. slabá finalizácia produkcie,
 6. nízky podiel lokálnych potravín na trhu,
 7. zlá dostupnosť sociálnych služieb,
 8. potreba rozvoja existujúcich a nových nedostatkových komunitných sociálnych služieb pre všetky skupiny obyvateľov,
 9. stagnujúca miestna ekonomika,
 10. nedostatočné kapacít a rozvoj občianskej spoločnosti v regiónoch.

Základné integračné opatrenia a ich aplikácia na úrovni územia dolný Liptov:

Sociálna oblasť:

- integrácia z hľadiska sociálnych a pracovných väzieb osôb odkázaných na pomoc spoločnosti, predovšetkým detí a mladých dospelých, rodiny, zdravotne postihnutých, seniorov a ich rodiny,
- príprava prostredia (komunity) na prijatie a integráciu osôb, ktorým sú poskytované sociálne služby,
- integrácia na trh práce hendikepovaných a sociálne vylúčených skupín, ktoré sú väčšinou najviac zastúpené na vidieku.

Mladí ľudia:

- integrácia mladých ľudí na trh práce,

Podpora trhu práce:

- posilnenie integrácie prvovýroby do potravinového reťazca, zlepšovať kvalitu spracovania, podporiť odbyt vlastných poľnohospodárskych výrobkov a potravín a rozvíjať potenciál malých poľnohospodárskych podnikov,
- posilnenie horizontálnu a vertikálnu spoluprácu medzi subjektmi dodávateľského reťazca,

Cestovný ruch:

- posilnenie spolupráce medzi malými hospodárskymi subjektmi (mikropodnikmi) v sektore cestovného ruchu,

Infraštruktúra:

- integrácia v oblasti infraštruktúrálnej zaostalosti.

Prepojenie medzi navrhovanými integračnými opatreniami a prioritami, špecifickými cieľmi a opatreniami stratégie

Tabuľka č. 4: Opatrenia Stratégie CLLD, prehľad

Integračné opatrenie	Priority, špecifické ciele, opatrenia	Možnosti spolupráce*
Sociálna oblasť	<p>Priorita 2: Zvýšenie kvality a dostupnosti služieb pre obyvateľstvo a návštevníkov regiónu dolný Liptov</p> <p>ŠC 2.2: Podpora verejných služieb a verejnej infraštruktúry s dôrazom na podporu udržateľných vidiecko-mestských prepojení</p> <p>Opatrenie 2.2.1: Podpora investícií do základných služieb pre vidiecke obyvateľstvo</p>	<p>Projekty / Vertikálna spolupráca – VS</p> <p>Aktivity MAS / Horizontálna spolupráca – VS / SS / NS</p>
Mladí ľudia	<p>Priorita 1: Zlepšenie podmienok pre diverzifikované podnikanie v regióne dolný Liptov</p> <p>ŠC 1.1: Vytvorenie podmienok pre rozvoj poľnohospodárstva a lesného hospodárstva</p> <p>Opatrenie 1.1.1: Podpora investícií do poľnohospodárskych podnikov</p>	<p>Projekty / Vertikálna spolupráca - SS</p> <p>Aktivity MAS / Horizontálna spolupráca – VS / SS / NS</p>
	<p>Priorita 1: Zlepšenie podmienok pre diverzifikované podnikanie v regióne dolný Liptov</p> <p>ŠC 1.1: Vytvorenie podmienok pre rozvoj poľnohospodárstva a lesného hospodárstva</p> <p>Opatrenie 1.1.4: Podpora spolupráce medzi malými hospodárskymi subjektmi</p>	<p>Projekty / Vertikálna a horizontálna spolupráca, rozvoj klastrov – SS / VS / NS</p>
Podpora trhu práce	<p>Priorita 1: Zlepšenie podmienok pre diverzifikované podnikanie v regióne dolný Liptov</p> <p>ŠC 1.1: Vytvorenie podmienok pre rozvoj poľnohospodárstva a lesného hospodárstva</p> <p>Opatrenie 1.1.1: Podpora investícií do poľnohospodárskych podnikov</p> <p>Opatrenie 1.1.2: Podpora investícií do poľnohospodárskych výrobkov</p>	<p>Projekty / Vertikálna spolupráca - SS</p> <p>Aktivity MAS / Horizontálna spolupráca – VS / SS / NS</p>

	<p>Priorita 1: Zlepšenie podmienok pre diverzifikované podnikanie v regióne dolný Liptov</p> <p>ŠC 1.1: Vytvorenie podmienok pre rozvoj poľnohospodárstva a lesného hospodárstva</p> <p>Opatrenie 1.1.4: Podpora spolupráce medzi malými hospodárskymi subjektmi</p> <p>Opatrenie 1.1.5: Podpora dodávateľských reťazcov a miestnych trhov</p>	Projekty / Vertikálna a horizontálna spolupráca, reťazce – SS / VS / NS
	<p>Priorita 1: Zlepšenie podmienok pre diverzifikované podnikanie v regióne dolný Liptov</p> <p>ŠC 1.2: Podpora podnikania a inovácií na miestnej úrovni</p> <p>Opatrenie 1.2.1: Podpora podnikania a inovácií na miestnej úrovni</p>	Projekty / Vertikálna spolupráca - SS Aktivity MAS / Horizontálna spolupráca – VS / SS / NS
Cestovný ruch	<p>Priorita 1: Zlepšenie podmienok pre diverzifikované podnikanie v regióne dolný Liptov</p> <p>ŠC 1.1: Vytvorenie podmienok pre rozvoj poľnohospodárstva a lesného hospodárstva</p> <p>Opatrenie 1.1.4: Podpora spolupráce medzi malými hospodárskymi subjektmi</p>	Projekty / Vertikálna a horizontálna spolupráca, rozvoj klastrov – SS / VS / NS
	<p>Priorita 2: Zvýšenie kvality a dostupnosti služieb pre obyvateľstvo a návštevníkov regiónu dolný Liptov</p> <p>ŠC 2.1: Obnova a rozvoj dedín vo vidieckych oblastiach</p> <p>Opatrenie 2.1.3 Podpora investícií do rekreačnej a turistickej infraštruktúry malých rozmerov</p>	Projekty / Vertikálna spolupráca – VS Aktivity MAS / Horizontálna spolupráca – VS / SS / NS
Infraštruktúra	<p>Priorita 2: Zvýšenie kvality a dostupnosti služieb pre obyvateľstvo a návštevníkov regiónu dolný Liptov</p> <p>ŠC 2.1: Obnova a rozvoj dedín vo vidieckych oblastiach</p>	Projekty / Vertikálna spolupráca – VS Aktivity MAS / Horizontálna spolupráca –

	Opatrenie 2.1.1: Podpora investícií do infraštruktúr malých rozmerov	VS / SS / NS
	Priorita 2: Zvýšenie kvality a dostupnosti služieb pre obyvateľstvo a návštevníkov regiónu dolný Liptov ŠC 2.2: Podpora verejných služieb a verejnej infraštruktúry s dôrazom na podporu udržateľných vidiecko-mestských prepojení Opatrenie 2.2.1: Podpora investícií do verejných služieb a verejnej infraštruktúry	Projekty / Vertikálna a horizontálna spolupráca – SS / VS Aktivity MAS / Horizontálna spolupráca – VS / SS / NS

**Podpora a možnosti spolupráce:*

Projekty - priamo financované aktivity v rámci výziev stratégie MAS

Aktivity MAS – animácie, stretnutia a podporné aktivity na MAS na území dolného Liptova

4.5. Inovatívne znaky stratégie CLLD

Pre región dolný Liptov, v ktorom dosiaľ nebola vytvorená MAS, považujeme za inovatívne všetky kľúčové znaky prístupu LEADER – oblasťné stratégie miestneho rozvoja, prístup zdola nahor, verejno-súkromné partnerstvá: MAS, uľahčovanie inovácie, integrované a viacsektorové akcie, vytváranie sietí, spolupráca.

Už v procese budovania partnerstva a prípravy stratégie sme využívali znaky, ako sú tvorba oblastnej stratégie miestneho rozvoja, využitie prístupu zdola nahor, kreovanie verejno – súkromného partnerstva. Ich využitie pri implementácii stratégie bude pre naše partnerstvo nové. Pre MAS Dolný Liptov bude implementácia stratégie MAS nástrojom na zvýšenie aktivizácie a participácie miestnych ľudí, organizácií a inštitúcií na rozvoji života v obciach regiónu.

V rámci implementácie stratégie MAS budeme preferovať projekty, ktoré budú do praxe zavádzať inovatívne znaky, ako sú uľahčovanie inovácie, integrované a viac sektorové akcie, vytváranie sietí a spolupráca.

Tab. S 4 Inovatívne aktivity na úrovni projektov

P. č.	Inovatívne znaky v projektových aktivitách	Cieľová skupina	Príspevok k naplneniu cieľov stratégie
1	zavádzanie inovatívnych postupov a inovatívnych technológií do výroby	- fyzické a právnické osoby podnikajúce v poľnohospodárskej	1. Zlepšenie podmienok pre diverzifikované podnikanie v regióne dolný Liptov

		prvovýrobe; - SZČO; - mikro a malé podniky s počtom do 49 zamestnancov;	
2	originalita a výnimočnosť projektu - postup, riešenie alebo prvky, aké sa v regióne či danom odvetví doteraz nerealizovali	- všetky cieľové skupiny stratégie MAS	1. Zlepšenie podmienok pre diverzifikované podnikanie v regióne dolný Liptov 2. Zvýšenie kvality a dostupnosti služieb pre obyvateľstvo a návštevníkov regiónu dolný Liptov
3	využitie miestnych zdrojov pri realizácii projektu - materiál, kultúrne a prírodné zdroje a pod.	- všetky cieľové skupiny stratégie MAS	1. Zlepšenie podmienok pre diverzifikované podnikanie v regióne dolný Liptov 2. Zvýšenie kvality a dostupnosti služieb pre obyvateľstvo a návštevníkov regiónu dolný Liptov
4	komplexnosť projektov - súčinnosť projektu s inými projektmi pripravovanými alebo realizovanými v obci alebo regióne	- všetky cieľové skupiny stratégie MAS	1. Zlepšenie podmienok pre diverzifikované podnikanie v regióne dolný Liptov 2. Zvýšenie kvality a dostupnosti služieb pre obyvateľstvo a návštevníkov regiónu dolný Liptov
5	zavádzanie nových výrobkov pre firmy	- SZČO; - mikro a malé podniky s počtom do 49 zamestnancov;	1. Zlepšenie podmienok pre diverzifikované podnikanie v regióne dolný Liptov

Resumé:

Na základe uvedenej podkapitoly 4.5 je naplnené hodnotiace kritérium B.2 – Inovatívne znaky vo vzťahu k riešeniu miestnych problémov a ich príspevok k naplneniu cieľov stratégie CLLD, resp. opatrení, cieľových skupín, atď.

5. Implementačný rámec

5.1. Popis riadiaceho a implementačného procesu

5.1.1 Riadiaci proces - organizačná štruktúra MAS

OZ „Partnerstvo pre MAS Dolný Liptov“ má právnu formu občianskeho združenia v zmysle zákona SR č. 83/1990 Zb. O združovaní občanov v znení neskorších predpisov. Občianske združenie pod názvom: **OZ „Partnerstvo pre MAS Dolný Liptov“** má sídlo: Mostová 17, 03401 Ružomberok, Slovenská republika a bolo zaregistrované dňa 29.5.2014 Ministerstvom vnútra Slovenskej republiky, číslo sp. VVS/1-900/90-43924, aktuálne platné stanovy boli schválené dňa 13.06. 2017 (v súčasnosti je podaná ďalšia aktualizácia stanov na schválenie). Štatistický úrad SR, pracovisko v Žiline pridelo „OZ Partnerstvo pre MAS Dolný Liptov“ IČO: 42432430 dňa 23.3.2015.

Úlohy a zodpovednosť jednotlivých subjektov a organizačných zložiek verejno – súkromného partnerstva (MAS) pri realizácii stratégie CLLD.

Jednotlivé úlohy, právomoci a zadefinovanie organizačných zložiek partnerstva sú pevne stanovené v stanovách združenia a bližšie špecifikované v organizačnom poriadku OZ „Partnerstvo pre MAS Dolný Liptov“. **Úlohy a zodpovednosti orgánov MAS vychádzajú zo Systému riadenia CLLD v platnom znení.** Stanovy združenia neodporujú zadefinovaným požiadavkám na štandardy fungujúceho partnerstva na princípe LEADER/CLLD. Združenie má v článku 3 Stanov – o poslaní, cieľoch a činnostiach okrem iného zadefinované poslanie - podporu a koordináciu spoločného postupu všetkých sektorov spoločnosti v oblasti prípravy regiónu na prístup LEADER a jeho využitie pre koordinovaný rozvoj územia mikroregiónu dolný Liptov a medzi definovanými realizovanými činnosťami okrem iného aj vypracovanie a implementáciu integrovanej stratégie rozvoja územia, ktorá je totožná so stratégiou CLLD.

Organizačná štruktúra občianskeho združenia bola vytvorená tak, aby jej jednotlivé orgány plnili funkciu koordinačnú, iniciačnú, výkonnú a kontrolnú.

Orgány združenia sú :

1. Najvyšší orgán (Valné zhromaždenie),
2. Výkonný orgán (Rada združenia),
3. Výberová komisia,
4. Odborný hodnotiteľ (Patriaci pod Radu Združenia),,
5. Štatutárny orgán (Predseda),

6. Kontrolná orgán (Kontrolná a revízna komisia),

7. Monitorovací výbor

Výkonný orgán zriaďuje na zabezpečenie činnosti MAS **Kanceláriu.**

Valné zhromaždenie - Najvyšším orgánom Združenia je Valné zhromaždenie, ktoré tvoria všetci členovia Združenia, pričom pomer hlasovacích práv každej záujmovej skupiny nesmie byť vyšší ako 49%. Valné zhromaždenie zvoláva Predseda/Predsedička pozvánkou zaslanou všetkým členom/členkám Združenia minimálne 7 dní vopred minimálne raz do roka. Pri naliehavých rozhodnutiach je možné hlasovať per rollam. Valné zhromaždenie je schopné uznávať sa, ak sú prítomní členovia Združenia, ktorí majú nadpolovičnú väčšinu všetkých hlasov Združenia; t.j. viac ako 50 % všetkých hlasov (bez ohľadu na príslušnosť k záujmovým skupinám). Na prijatie rozhodnutia je potrebná nadpolovičná väčšina hlasov prítomných členov MAS (bez ohľadu na príslušnosť k záujmovým skupinám). Ak nie je prítomná nadpolovičná väčšina členov do 30 minút po stanovenom termíne začiatku zasadnutia, rozhodne Rada o zvolaní náhradného Valného zhromaždenia.

- Pri hlasovaní na zasadnutí Valného zhromaždenia má každý člen váhu jedného hlasu, t.j. 1 člen = 1 hlas.

Úlohy a zodpovednosti Valného zhromaždenia sú v súlade so systémom riadenia CLLD v platnom znení.

Rada združenia – je výkonným orgánom združenia, ktorý zodpovedá za svoju činnosť valnému zhromaždeniu. Rada združenia riadi činnosť združenia v období medzi zasadnutiami valného zhromaždenia. Rada združenia **je tvorená z deviatich členov**, rešpektujúc podmienku že je zastúpená každá záujmová skupina a žiadna nemá viac ako 49% hlasovacích práv. Úlohy a zodpovednosti Rady združenia sú v súlade so systémom riadenia CLLD v platnom znení. Všetky úlohy a zodpovednosti ako aj stanovenie ich práv a povinností, spôsobu voľby a výberu jednotlivých zástupcov sú uvedené v stanovách OZ „Partnerstvo pre MAS Dolný Liptov“ v bode 5.2 ako aj v Organizačnom poriadku OZ „Partnerstvo pre MAS Dolný Liptov“ v paragrafe 8.

Výberová komisia – hodnotí a vyberá projekty žiadateľov o nenávratný finančný príspevok, ktoré tvoria nosnú časť samotnej implementácie stratégie CLLD. Výberová komisia pri každom hlasovaní o výbere projektov musí dodržiavať podmienku v zmysle všeobecného nariadenia, čl. 34, ods. 3, písm b) t.j. minimálne 50 % hlasov rozhodnutí o výbere projektov patrí partnerom, ktorí nie sú orgánmi verejnej správy. Výberová komisia je v rámci IROP

menovaná iba v prípade rovnakého počtu bodov predmetnej výzvy. Výberová komisia má minimálne troch členov, pričom počet členov musí byť vždy nepárny.

Úlohy a zodpovednosti Výberovej komisie sú v súlade so systémom riadenia CLLD v platnom znení. Všetky úlohy a zodpovednosti, ako aj stanovenie ich práv a povinností, spôsobu voľby a výberu jednotlivých zástupcov, sú uvedené v Stanovách MAS, v Organizačnom poriadku OZ „Partnerstvo pre MAS Dolný Liptov“ v paragrafe 9.

Odborný hodnotiteľ - Cieľom procesu posúdenia projektového zámeru a odborného hodnotenia ŽoNFP/ŽoPr je vykonať odborné, objektívne, nezávislé a transparentné posúdenie súladu projektového zámeru/ ŽoNFP/ŽoPr s kritériami odborného hodnotenia. MAS zabezpečí pridelovanie /ŽoPr odborným hodnotiteľom (napr. náhodné pridelovanie žrebovaním, náhodný výber, využitie výpočtovej techniky a pod.) pričom platí pravidlo, že jedna ŽoPr je pridelená dvom odborným hodnotiteľom v rámci hodnotenia projektov pre opatrenia PRV. Odborní hodnotitelia projektový zámer/ŽoNFP/ŽoPr posudzujú/hodnotia samostatne a ako celok vrátane povinných príloh. Ostatné náležitosti odborného hodnotiteľa sú uvedené v Systéme riadenia CLLD v platnom znení.

Štatutárny orgán (Predseda)- je štatutárnym orgánom združenia, ktorý vystupuje v mene MAS navonok a podpisuje zmluvy. Úlohy a zodpovednosť predsedu rady združenia sú súčasťou Stanov OZ, článok 5.3 ako aj Organizačného poriadku paragraf 11.

Kontrolná a revízna komisia- je najvyšším kontrolným orgánom združenia a za svoju činnosť zodpovedá Valnému zhromaždeniu. Je päťčlenná, tvorí ju predseda kontrolnej a revíznej komisie a štyria členovia rešpektujúc podmienku, že žiadna záujmová skupina nemá viac ako 49% hlasovacích práv. Predseda revíznej komisie, ako aj členovia revíznej komisie sú členmi Valného zhromaždenia (členstvo v iných orgánoch združenia je nezlučiteľné s členstvom v kontrolnej a revíznej komisii - v kontrolnom orgáne). Úlohy a zodpovednosti Kontrolnej a revíznej komisie sú v súlade so systémom riadenia CLLD v platnom znení. Všetky úlohy a zodpovednosti, ako aj stanovenie ich práv a povinností, spôsobu voľby a výberu jednotlivých zástupcov, sú uvedené v stanovách OZ „Partnerstvo pre MAS Dolný Liptov“ v bode 5.5 ako aj v Organizačnom poriadku OZ „Partnerstvo pre MAS Dolný Liptov“ v paragrafe 12.

Monitorovací výbor- je osobitým kontrolným orgánom združenia, je trojčlenný, pričom je tu zastúpená každá záujmová skupina jedným hlasom. Úlohy a zodpovednosti Monitorovacieho výboru sú v súlade so systémom riadenia CLLD v platnom znení. Všetky úlohy

a zodpovednosti, ako aj stanovenie ich práv a povinností, spôsobu voľby a výberu jednotlivých zástupcov, sú uvedené v Organizačnom poriadku OZ „Partnerstvo pre MAS Dolný Liptov“ v paragrafe 10.

Kancelária – je zriadená Radou združenia a jej hlavnou činnosťou je zabezpečenie spravovania verejných prostriedkov, ako aj manažovanie činnosti a realizácia úloh združenia. Na čele kancelárie je manažér menovaný Radou združenia. Kancelária pracuje na základe organizačného poriadku schváleného Radou. Administratívu a realizáciu úloh zabezpečujú všetci pracovníci kancelárie. Úlohy a zodpovednosti Kancelárie sú v súlade so systémom riadenia CLLD v platnom znení. Všetky úlohy a zodpovednosti ako aj stanovenie ich práv a povinností, spôsobu voľby a výberu jednotlivých zástupcov sú uvedené v v Organizačnom poriadku OZ „Partnerstvo pre MAS Dolný Liptov“ v paragrafe 14, 15, 16. Pri personálnom obsadzovaní je braná do úvahy podmienka profesionality, ale tiež sa zohľadňuje obmedzenie, že zamestnanec môže byť iba členom Valného zhromaždenia združenia.

Spôsob propagácie činnosti verejno-súkromného partnerstva

Činnosť verejno – súkromného partnerstva bola v priebehu vypracovávania integrovanej stratégie propagovaná prostredníctvom internetovej stránky www.masdolnyliptov.sk, a tiež prostredníctvom regionálnych tlačovín (Príloha č. 5.1). O aktivitách vykonávaných v tomto období boli obyvatelia mikroregiónu informovaní aj prostredníctvom vývesiek na verejných tabuliach obcí, prostredníctvom obecného rozhlasu, v reportážach v regionálnej televízii a na webových sídlach členov a partnerov OZ „Partnerstvo pre MAS Dolný Liptov“.

5.1.2 Implementačný proces

PROCES VÝBERU, HODNOTENIA A SCHVAĽOVANIA ŽIADOSTÍ V RÁMCI PRV SR 2014 - 2020

Všeobecné podmienky poskytnutia príspevku určuje o.i. PRV kapitola 8.1.3, a Systém riadenia CLLD v platnom znení, ako aj hodnotiace a výberové kritériá OZ „Partnerstvo pre MAS Dolný Liptov“ (Kritériá pre výber projektov v rámci implementácie stratégie CLLD).

Postup vyhlásenia výzvy MAS na predkladanie žiadostí o NFP

Výzvu na predkladanie Žiadostí o NFP žiadateľ podáva MAS na základe výzvy na predkladanie Žiadostí o nenávratný finančný príspevok (ŽoNFP), ktorú MAS vyhlási prostredníctvom systému ITMS 2014+. **MAS bude zabezpečovať výber projektov prostredníctvom jedného kola.** MAS bude vyhlasovať výzvy v súlade s indikatívnym harmonogramom výziev schváleným štatutárnym zástupcom MAS. MAS zostaví harmonogram výziev na obdobie minimálne jedného kalendárneho roka a zverejní ho na

svojom webovom sídle (musí sa pravidelne aktualizovať). MAS pri príprave výziev a súvisiacich dokumentov spolupracuje s RO a gestormi horizontálnych princípov. MAS je povinná počas každého kalendárneho roka s výnimkou ods. 2, kapitoly 8.2.2.1, resp. ods. 1 kapitoly 8.2.2.2 vyhlásiť minimálne dve výzvy na predkladanie ŽoNFP v rámci implementácie stratégie CLLD. MAS je povinná vyhlásiť prvé dve výzvy na predkladanie ŽoNFP do 2 mesiacov od aktivovania harmonogramu výziev v rámci implementácie stratégie CLLD zo strany PPA v ITMS2014+ Výzva môže mať formu:

a) uzavretej výzvy

b) otvorenej výzvy. (Schvaľovací proces prebieha systémom hodnotiacich kôl. Termíny uzavretia hodnotiacich kôl sú minimálne v intervale 2 mesiacov.)

Výzva musí obligatórne obsahovať formálne náležitosti a podmienky poskytnutia príspevku tak ako sú uvedené v Systéme riadenia CLLD v platnom znení, kapitole 9.1, bode 10 a môže obsahovať fakultatívne podmienky v zmysle kapitoly 9.1 bodu 11.

Ďalšie konkrétne podmienky a pravidlá tohto procesu tu nezadefinované sú obsahom Systému riadenia CLLD v platnom znení.kap. 9.1.

Postup hodnotenia ŽoNFP v rámci PRV

Hodnotiace kritériá Žiadostí o NFP (bodovacie kritériá) - MAS definuje hodnotiace a rozlišovacie kritériá pre ŽoNFP v závislosti od charakteru podporovaných projektov v nadväznosti na schválenú stratégiu CLLD.. Rozlišovacie kritériá slúžia na určenie poradia v prípade rovnakého počtu bodov dosiahnutého viacerými ŽoNFP v odbornom hodnotení.

V rámci hodnotiacich kritérií pre výber projektov (bodovacie kritéria) musí byť definovaný pre každý stupeň (rozsah) hodnotiaceho (bodovacieho) kritéria jasný popis, kedy projekt získa konkrétny počet bodov, resp. kedy spĺňa dané kritérium. Zároveň MAS stanoví minimálnu prahovú hodnotu, ktorú musí projekt dosiahnuť aby bol oprávnený, prípadne stanoví podmienku, že ak niektoré z definovaných kritérií projekt nespĺňa, nemôže byť schválený (aspekt kvality). Súbor kritérií MAS je definovaný v osobitnej prílohe hodnotiacimi a výberovými kritériami OZ „Partnerstvo pre MAS Dolný Liptov“ – „Kritériá pre výber projektov v rámci implementácie stratégie CLLD“.

Hodnotenie projektov zabezpečujú odborní hodnotitelia. Za ich výber odborných na základe transparentných kritérií zodpovedá Výberová komisia MAS. Odborný hodnotiteľ nemusí pôsobiť (mať trvalé, prípadne prechodné bydlisko, sídlo alebo prevádzku) v území MAS.

Jednotlivé ŽoNFP sú pridelované hodnotiteľom na základe automatického priradovania ŽoNFP hodnotiteľom v systéme ITMS2014+. V procese hodnotenia je zabezpečené

Uplatnenie hodnotiacich kritérií: ak počas odborného hodnotenia hodnotiteľa zistia, že na posúdenie splnenia odborného hodnotenia je potrebné poskytnúť zo strany žiadateľa doplňujúce informácie, MAS vyzve žiadateľa na objasnenie resp. doplnenie chýbajúcich údajov. MAS určí v prípade takéhoto postupu lehotu na doplnenie údajov – lehota nemôže byť kratšia ako 5 pracovných dní. MAS je oprávnená poslať žiadateľovi výzvu na doplnenie ŽoNFP maximálne dvakrát.

Postup výberu ŽoNFP v rámci PRV

Výberová komisia MAS z bodového hodnotenia tretieho hodnotiteľa urobí aritmetický priemer s bodovým hodnotením jedného z dvojice odborných hodnotiteľov, ku ktorému je hodnotenie tretieho odborného hodnotiteľa bližšie. Toto výsledné bodové hodnotenie sa považuje za záväzné hodnotenie ŽoNFP. Výberová komisia MAS zaznamená vyššie uvedený proces v písomnej podobe, napr.: záznam, zápis, zápisnica a pod.

V prípade nutnosti výberová komisia aplikuje rozlišovacie kritériá a po ukončení hodnotenia vypracuje záverečnú správu (protokol o výbere), v ktorej navrhne PPA vydanie príslušných rozhodnutí. Záverečnú správu podpisuje štatutár MAS a MAS je povinná odoslať ju do 45 pracovných dní odo dňa ukončenia výzvy. PPA overí splnenie podmienok na poskytnutie príspevku stanovených vo výzve a v prípade nejasností vyzve žiadateľa o doplnenie ŽoNFP.

PPA vydá rozhodnutie do 35 dní od predloženia záverečnej správy z výzvy a uzatvorí so žiadateľom v rámci implementácie stratégie CLLD zmluvu o poskytnutí NFP. PPA do 5 pracovných dní po podpise zmluvy o poskytnutí NFP zasiela Žilinskému samosprávnemu kraju zoznam ŽoNFP, ktorým bolo vydané Rozhodnutie kvôli zamedzeniu dvojitého financovania.

Výber Žiadosti o NFP - MAS bude používať jednokolový proces výberu. Aplikáciou výberových kritérií, ktorých súčasťou sú rozlišovacie kritériá, výberová komisia stanoví poradie ŽoNFP, ktoré je vytvorené od najvyššie umiestnenej ŽoNFP spĺňajúcu všetky podmienky pre poskytnutie príspevku po najnižšie umiestnenú ŽoNFP spĺňajúcu všetky podmienky pre poskytnutie príspevku.

Ďalšie konkrétne podmienky a pravidlá tohto procesu tu nezadefinované sú obsahom Systému riadenia CLLD v platnom znení, kap. 9.5, 9.6, 9.7

Procesné úkony žiadosti o NFP

Zmena a zrušenie výzvy, konanie o žiadosti o NFP, príjem a registrácia Žiadosti o NFP na PPA, kontrola formálnej správnosti Žiadosti o NFP, kontrola vecnej správnosti Žiadosti o NFP, kontrola oprávnenosti výdavkov, výška oprávnenosti výdavku projektu, kontrola obstarávania tovarov, služieb, stavebných prác a súvisiacich postupov, priradenie k prioritnej/fokusovej oblasti, uplatnenie hodnotiacich kritérií, výber Žiadosti o NFP, odborné hodnotenie Žiadosti o NFP, zmluva o poskytnutí NFP, ukončenie Zmluvy o poskytnutí NFP - konkrétne podmienky a pravidlá týchto procesov sú obsahom Systému riadenia CLLD, kapitola 9.

PROCES VÝBERU, HODNOTENIA A SCHVAĽOVANIA ŽIADOSTÍ V RÁMCI IROP 2014 - 2020

MAS po uzavretí zmluvy o poskytnutí NFP s RO pre IROP zameranej na realizáciu stratégie MAS (na základe predloženej a schválenej ŽoNFP v rámci výzvy podľa ods. 1 písm. b)) vyhlasuje výzvy na výber realizátorov svojej stratégie (ďalej len „ReS“), teda na predkladanie žiadostí ReS o príspevok (ďalej len „ŽoPr“). Proces od vyhlásenia výzvy na predkladanie ŽoPr až po výber ŽoPr a podpis zmluvy medzi MAS a ReS sa neriadi ustanoveniami zákona o EŠIF ani SyR EŠIF.

Výber ŽoPr je plne v kompetencii MAS, pričom musí prebehnúť objektívne a transparentne. Projekt ReS musí mať pozitívny vplyv na realizáciu stratégie CLLD príslušnej MAS.

MAS uzatvorí s ReS, ktorý bol vybraný potom ako RO pre IROP vydal súhlasné stanovisko pre MAS so zapojením užívateľa do realizácie stratégie CLLD, osobitnú zmluvu (zmluva s užívateľom).. Pre jednoznačnosť sa pod pojmom ReS označuje subjekt, ktorý predkladá ŽoPr na základe výzvy vyhlásenej MAS.

Od momentu nadobudnutia účinnosti zmluvy s užívateľom sa ReS stáva tzv. užívateľom v zmysle definície § 3 ods. 2 písm. d) zákona o EŠIF. Od tohto momentu platia pre užívateľa primerane ustanovenia zákona o EŠIF. Konkrétne podmienky a pravidlá týchto procesov sú obsahom Systému riadenia CLLD, kapitola 11.1. v platnom znení.

Výzva na predkladanie Žiadosti o príspevok (ďalej len „ŽoPr“) / postup vyhlásenia výzvy MAS

Základným metodickým podkladom na predloženie ŽoPr je výzva na predkladanie ŽoPr. MAS bude vyhlasovať výzvy v súlade s indikatívnym harmonogramom výziev. MAS pri príprave harmonogramu výziev a dokumentov, ktoré sú relevantné vo vzťahu k výzve, spolupracuje s RO pre IROP. Harmonogram podlieha schváleniu zo strany RO pre IROP. MAS vyhlási výzvu jej zverejnením na svojom webovom sídle až po odsúhlasení výzvy zo

strany RO pre IROP. RO pre IROP zabezpečí zverejnenie informácie o zverejnení výzvy MAS na svojom webovom sídle s aktívnym odkazom na webovú stránku MAS. MAS je oprávnená informáciu o zverejnenej výzve za účelom lepšej informovanosti šíriť následne aj inými masovo komunikačnými prostriedkami (tlač, médiá a pod.), pričom záväzné znenie je vždy to, ktoré je zverejnené na webovom sídle MAS. Výzva bude mať formu otvorenej výzvy, ktorej dĺžka trvania bude závislá na disponibilných finančných prostriedkoch, ktorých vyčerpanie je dôvodom na ukončenie tohto druhu výzvy. Výber ŽoPr predložených na základe otvorenej výzvy bude prebiehať v termínoch (kolách) stanovených vo výzve. Jednotný formulár výzvy bude použitý podľa vzoru, ktorý vydáva RO pre IROP. Konkrétne podmienky a pravidlá týchto procesov sú obsahom Systému riadenia CLLD v platnom znení, kapitola 11.2.

Zmena a zrušenie výzvy - V nevyhnutných prípadoch, kedy nie je možné postupovať v procese schvaľovania ŽoPr predložených na základe pôvodne vyhlásenej výzvy, alebo je zmena potrebná za účelom jej optimalizácie, resp. vhodnejšieho nastavenia, je MAS oprávnená za podmienok stanovených v Systéme riadenia CLLD v platnom znení, kapitola 11.3 výzvu zmeniť alebo zrušiť.

Hodnotiace kritériá žiadostí o príspevok – ŽoPr / postupy hodnotenia ŽoPr

MAS vypracuje hodnotiace kritériá v súlade s požiadavkami RO pre IROP.. MAS definuje hodnotiace kritériá ŽoPr, v závislosti od charakteru podporovaných projektov v nadväznosti na hodnotiace princípy uvedené pri jednotlivých opatreniach IROP vo výzve na predkladanie ŽoPr, pričom zadanými hodnotiacimi kritériami musia byť overené minimálne nasledujúce oblasti:

a. Príspevok navrhovaného projektu k cieľom a výsledkom IROP a príslušnej PO; b. Navrhovaný spôsob realizácie projektu c. Administratívna a prevádzková kapacita ReS, d. Finančná a ekonomická stránka projektu.

MAS je povinná spolu s hodnotiacimi kritériami definovať aj rozlišovacie kritériá. Rozlišovacie kritériá slúžia na určenie poradia v prípade rovnakého počtu bodov dosiahnutého viacerými ŽoPr (t.j. ak dve alebo viac ŽoPr dosiahli rovnaké bodové hodnotenie a alokácia určená vo výzve nepostačuje na schválenie všetkých takýchto ŽoPr). Konkrétne podmienky a pravidlá týchto procesov sú obsahom Systému riadenia CLLD v platnom znení, kapitola 11.4 a Príručky pre realizátora stratégie a Príručky pre užívateľa.

Realizátor stratégie je povinný predložiť ŽoPr riadne, včas a vo forme určenej vo výzve.

Následne je ŽoPr posudzovaná administratívnym overením a odborným hodnotením. V prípade pochybnosti, pravdivosti alebo úplnosti ŽoPr, vyzve MAS ReS o vysvetlenie, resp. doplnenie ŽoPr s minimálnou lehotou na doplnenie 5 pracovných dní. ŽoPr, ktoré splnili podmienky administratívneho hodnotenia sú ďalej hodnotené v rámci odborného hodnotenia. MAS je v rámci tohto hodnotenia oprávnená vyzvať ReS o vysvetlenie, resp. doplnenie žoPr v lehote min. 5 pracovných dní.

Procesné úkony žiadosti o príspevok /postup výberu žoPr

MAS vypracuje výsledky administratívnej kontroly a odborného hodnotenia a za každé kolo hodnotenia predloží Protokol o výbere ŽoPr, v ktorom navrhne jednotlivé žoPr na schválenie. Podľa počtu pridelených bodov sa vytvorí poradie ŽoPr, na základe ktorého sa pridelujú disponibilné finančné prostriedky určené na výzvu. RO pre IROP posúdi splnenie podmienok administratívneho overenia, odborného hodnotenia a výberu ŽoPr na základe protokolu. RO pre IROP vykoná overenie postupov MAS na náhodne vybraných ŽoPr s cieľom primerane sa uistiť o skutočnosti, že MAS dodržala všetky postupy. V prípade, ak RO pre IROP nezistí žiadne závažné nedostatky, zašle MAS písomný súhlas so zaslaním oznámenia o schválení ŽoPr príslušným ReS. MAS je pri vydávaní oznámenia o schválení ŽoPr viazaná poradím ŽoPr uvedených v Protokole o výbere ŽoPr po zohľadnení stanoviska RO pre IROP. MAS zverejní na svojom webovom sídle pre každú výzvu zoznam schválených a neschválených ŽoPr.

Schvaľovací proces žiadosti o príspevok, administratívne overenie Žiadosti o príspevok, Odborné hodnotenie Žiadosti o príspevok, kontrola oprávnenosti výdavkov CLLD/IROP, výber Žiadosti o príspevok, overenie výberu ŽoPr vykonanej MAS, zmluva s užívateľom -. konkrétne podmienky a pravidlá týchto procesných úkonov určuje Systém riadenia CLLD v platnom znení, kapitola 11 a Príručka pre realizátora stratégie a Príručka pre užívateľa.

PROCES VÝBERU, HODNOTENIA A SCHVAĽOVANIA ŽIADOSTÍ FINANCOVANÝCH Z VLASTNÝCH ZDROJOV

OZ „Partnerstvo pre MAS Dolný Liptov“ nebude rozhodovať o pridelení finančných prostriedkov z iných podporných programov EÚ a SR. Vlastný grantový systém momentálne nie je schválený, avšak v budúcnosti sa jeho implementácia nevyklučuje. V prípade jeho zavedenia bude táto časť rozpracovaná v samostatnom usmernení pre žiadateľov o grant z vlastných zdrojov MAS.

Resumé:

Implementačné procesy sú popísané v súlade s riadiacimi dokumentmi PRV SR 2014 – 2020 čím je naplnené hodnotiace kritérium B.3 –Riadiaci a implementačný proces.

5.2 Akčný plán

Rozdelenie opatrení podľa financovania z rozpočtu EFRR a EPFRV

Opatrenie stratégie CLLD (operácie)	Fond
1.1.1. Podpora investícií do poľnohospodárskych podnikov (PRV 4.1)	EPFRV/ŠR
1.1.2. Podpora investícií do poľnohospodárskych výrobkov (PRV 4.2)	EPFRV/ŠR
1.1.3. Podpora investícií do lesníckych technológií a spracovania, do mobilizácie lesníckych výrobkov a ich uvádzania na trh (PRV 8.6)	EPFRV/ŠR
1.1.4. Podpora spolupráce medzi malými hospodárskymi subjektmi (PRV 16.3)	EPFRV/ŠR
1.1.5. Podpora dodávateľských reťazcov a miestnych trhov (PRV 16.4)	EPFRV/ŠR
1.2.1 Podpora podnikania a inovácií (IROP 5.1.1)	EFRR
2.1.1 Podpora investícií do infraštruktúr malých rozmerov (PRV 7.2)	EPFRV/ŠR
2.1.2 Podpora investícií do základných služieb pre vidiecke obyvateľstvo (PRV 7.4)	EPFRV/ŠR
2.1.3 Podpora investícií do rekreačnej a turistickej infraštruktúry malých rozmerov (PRV 7.5)	EPFRV/ŠR
2.2.1 Rozvoj základnej infraštruktúry (IROP 5.1.2)	EFRR

5.2.1 Časť A) Akčný plán pre základnú alokáciu MAS

Kedže je povinná tabuľková časť akčného plánu pre základnú alokáciu pomerne rozsiahla a výrazne by sme ňou presiahli stanovený limit pre túto kapitolu, zaradili sme všetky tabuľky vzťahujúce sa k opatreniam pre základnú alokáciu do príloh na strane 149.

5.2.2 Časť B) Akčný plán pre dodatočnú výkonnostnú alokáciu MAS

V tejto časti sú definované opatrenia, ktoré budú realizované v prípade, ak bude poskytnutá dodatočná výkonnostná alokácia v zmysle kapitoly 6.4 Systému riadenia CLLD. Dodatočná výkonnostná alokácia vychádza z predpokladu navýšenia základnej alokácie o 0,9 násobok. V rámci tejto stratégie CLLD ide o nasledovné hodnoty:

- Výška základnej alokácie: 1,887.000 EUR
- Výška dodatočnej výkonnostnej alokácie: 1,698.300 EUR.

Rozdelenie dodatočnej výkonnostnej alokácie v závislosti od toho, z ktorého fondu (EPFRV/PRV a EFRR/IROP) budú výdavky oprávnené bude nasledovné:

Tabuľka č. 4 Y: Opatrenia PRV – akčný plán pre dodatočnú výkonnostnú alokáciu

Názov opatrenia	1.1.1. Podpora investícií do poľnohospodárskych podnikov			
Priradenie k fokusovej oblasti PRV	Vid'. Tabuľka 4.A: Opatrenia stratégie CLLD			
Rozsah a oprávnené činnosti	Vid'. Tabuľka 4.A: Opatrenia stratégie CLLD			
Finančný plán	Región	Spolu	EÚ a ŠR	VZ
	MR	244 929,83	122 464,91	122 464,91
	VR	-	-	-
	Spolu	244 929,83	122 464,91	122 464,91
Názov opatrenia	1.1.2. Podpora investícií do poľnohospodárskych výrobkov			
Priradenie k fokusovej oblasti PRV	Vid'. Tabuľka 4.B: Opatrenia stratégie CLLD			
Rozsah a oprávnené činnosti	Vid'. Tabuľka 4.B: Opatrenia stratégie CLLD			
Finančný plán	Región	Spolu	EÚ a ŠR	VZ
	MR	195 949,86	97 971,93	97 971,93
	VR	-	-	-
	Spolu	195 949,86	97 971,93	97 971,93
Názov opatrenia	1.1.3. Podpora investícií do lesníckych technológií a spracovania, do mobilizácie lesníckych výrobkov a ich uvádzania na trh			
Priradenie k fokusovej oblasti PRV	Vid'. Tabuľka 4.C: Opatrenia stratégie CLLD			
Rozsah a oprávnené činnosti	Vid'. Tabuľka 4.C: Opatrenia stratégie CLLD			
Finančný plán	Región	Spolu	EÚ a ŠR	VZ
	MR	301 452,09	195 943,86	105 508,23
	VR	.	.	.
	Spolu	301 452,09	195 943,86	105 508,23
Názov opatrenia	1.1.4. Podpora spolupráce medzi malými hospodárskymi subjektmi			
Priradenie k fokusovej oblasti PRV	Vid'. Tabuľka 4.D: Opatrenia stratégie CLLD			
Rozsah a oprávnené činnosti	Vid'. Tabuľka 4.D: Opatrenia stratégie CLLD			
Finančný plán	Región	Spolu	EÚ a ŠR	VZ
	MR	92 111,22	92 111,22	-

	VR	-	-	-
	Spolu	92 111,22	92 111,22	-
Názov opatrenia				
1.1.5. Podpora dodávateľských reťazcov a miestnych trhov				
Priradenie k fokusovej oblasti PRV				
Vid'. Tabuľka 4.E: Opatrenia stratégie CLLD				
Rozsah a oprávnené činnosti				
Vid'. Tabuľka 4.E: Opatrenia stratégie CLLD				
Finančný plán	Región	Spolu	EÚ a ŠR	VZ
	MR	48 985,97	48 985,97	-
	VR	-	-	-
	Spolu	48 985,97	48 985,97	-
Názov opatrenia				
2.1.1 Podpora investícií do infraštruktúr malých rozmerov				
Priradenie k fokusovej oblasti PRV				
Vid'. Tabuľka 4.G: Opatrenia stratégie CLLD				
Rozsah a oprávnené činnosti				
Vid'. Tabuľka 4.G: Opatrenia stratégie CLLD				
Finančný plán	Región	Spolu	EÚ a ŠR	VZ
	MR	92 815,51	88 174,74	4 640,78
	VR	-	-	-
	Spolu	92 815,51	88 174,74	4 640,78
Názov opatrenia				
2.1.2 Podpora investícií do základných služieb pre vidiecke obyvateľstvo				
Priradenie k fokusovej oblasti PRV				
Vid'. Tabuľka 4.H: Opatrenia stratégie CLLD				
Rozsah a oprávnené činnosti				
Vid'. Tabuľka 4.H: Opatrenia stratégie CLLD				
Finančný plán	Región	Spolu	EÚ a ŠR	VZ
	MR	87 659,10	83 276,14	4 382,95
	VR	-	-	-
	Spolu	87 659,10	83 276,14	4 382,95
Názov opatrenia				
2.1.3 Podpora investícií do rekreačnej a turistickej infraštruktúry malých rozmerov				
Priradenie k fokusovej oblasti PRV				
Vid'. Tabuľka 4.I: Opatrenia stratégie CLLD				
Rozsah a oprávnené činnosti				
Vid'. Tabuľka 4.I: Opatrenia stratégie CLLD				
Finančný plán	Región	Spolu	EÚ a ŠR	VZ
	MR	108 076,14	102 672,34	5 403,81
	VR	-	-	-
	Spolu	108 076,14	102 672,34	5 403,81

Názov opatrenia	3.2.1 Animácie MAS			
Priradenie k fokusovej oblasti PRV	Vid'. Tabuľka 4.L: Opatrenia stratégie CLLD			
Rozsah a oprávnené činnosti	Vid'. Tabuľka 4.L: Opatrenia stratégie CLLD			
Finančný plán	Región	Spolu	EÚ a ŠR	VZ
	MR	35 000,00	35 000,00	-
	VR	-	-	-
	Spolu	35 000,00	35 000,00	-
Názov opatrenia	3.3.1 Spolupráca MAS			
Priradenie k fokusovej oblasti PRV	Vid'. Tabuľka 4.M: Opatrenia stratégie CLLD			
Rozsah a oprávnené činnosti	Vid'. Tabuľka 4.M: Opatrenia stratégie CLLD			
Finančný plán	Región	Spolu	EÚ a ŠR	VZ
	MR	-	-	-
	VR	-	-	-
	Spolu	-	-	-

Tabuľka č. 4 Z: Opatrenia IROP – akčný plán pre dodatočnú výkonnostnú alokáciu

Názov opatrenia	1.2.1 Podpora podnikania a inovácií na miestnej úrovni			
Priradenie k fokusovej oblasti PRV	Vid'. Tabuľka 4.F: Opatrenia stratégie CLLD			
Rozsah a oprávnené činnosti	Vid'. Tabuľka 4.F: Opatrenia stratégie CLLD			
Finančný plán	Región	Spolu	EÚ a ŠR	VZ
	MR	797 761,95	438 769,07	358 992,88
	VR	-	-	-
	Spolu	797 761,95	438 769,07	358 992,88
Názov opatrenia	2.2.1 Podpora investícií do verejných služieb a verejnej infraštruktúry			
Priradenie k ŠC IROP	Vid'. Tabuľka 4.J: Opatrenia stratégie CLLD			
Rozsah a oprávnené činnosti	Vid'. Tabuľka 4.J: Opatrenia stratégie CLLD			
Finančný plán	Región	Spolu	EÚ a ŠR	VZ
	MR	257 820,57	244 929,83	12 891,04
	VR	-	-	-
	Spolu	257 820,57	244 929,83	12 891,04
Názov opatrenia	3.1.1 Prevádzka MAS			
Priradenie k ŠC IROP	Vid'. Tabuľka 4.K: Opatrenia stratégie CLLD			
Rozsah a oprávnené činnosti	Vid'. Tabuľka 4.K: Opatrenia stratégie CLLD			

	Región	Spolu	EÚ a ŠR	VZ
Finančný plán	MR	155 789,47	148 000,00	7 789,47
	VR	-	-	-
	Spolu	155 789,47	148 000,00	7 789,47

Resumé:

Akčný plán obsahuje požadované minimálne údaje v zmysle Prílohy č. 1 k príručke_ Metodický pokyn na spracovanie stratégie CLLD a vybrané podopatrenia nadväzujú na ciele stratégie CLLD a identifikované potreby čím je naplnené hodnotiace kritérium B.3 – Riadiaci a implementačný proces.

5.3 Monitorovanie a hodnotenie stratégie CLLD

5.3.1 Opis monitorovania a hodnotenia stratégie CLLD

Monitoring výstupov a výsledkov projektov počas implementácie stratégie bude vykonávať pravidelných intervaloch Monitorovací výbor MAS na základe vopred stanovených merateľných ukazovateľov:

- povinné ukazovatele stanovené RO na úrovni programu – PRV SR 2014-2020 (úroveň programu a fokusových oblastí),
- povinné ukazovatele stanovené RO na úrovni IROP 2014-2020 (úroveň programu a špecifických cieľov)
- celkové verejné výdavky – PRV SR 2014-2020,
- dodatočné ukazovatele výstupov a výsledkov – PRV SR 2014 – 2020,
- vlastné ukazovatele výstupov.

Postup monitorovania (popis spôsobov overovania monitorovacích ukazovateľov)

Postup monitorovania a hodnotenia stratégie sa bude vykonávať systematicky a priebežne počas celého trvania projektov, minimálne 1krát ročne, až po ukončenie platnosti a účinnosti grantových zmlúv. Objektom monitorovania budú všetky projekty prijímateľov financovaných z oboch fondov.

Predmetom monitorovania je:

- a) zbieranie monitorovacích údajov a informácií,
- b) dodržiavanie časového plánu aktivít v porovnaní s grantovou zmluvou,
- c) overovanie priebehu realizácie projektu a metodická pomoc prijímateľom počas realizácie projektu,
- d) identifikovanie možných problémov v procese realizácie projektu,
- e) podávanie presných a štatisticky dôveryhodných informácií pre hodnotenie,
- f) sledovanie toho, či plánované výstupy a výsledky sú dosahované a následne, či vykonávané aktivity sú v súlade so schválenými,
- g) včasný zber dát o dosahovaní merateľných ukazovateľov - výstupov a výsledkov, prispievanie k spoločným ukazovateľom, spolu s ich východiskovými a cieľovými hodnotami a predkladanie údajov RO a PP – v súlade s metodickými pokynmi.

Metodiku monitorovania a hodnotenia tvorí sledovanie a vyhodnocovanie informácií z:

- a) výročných a záverečných monitorovacích správ projektov,
- b) monitorovacích návštev na mieste realizácie projektu.

Plán a spôsob monitoringu realizácie projektov:

- a) Hodnoty sledovaných merateľných ukazovateľov bude MAS čerpať z:
 - i. výročných a záverečných monitorovacích správ projektov prijímateľov pomoci,
 - ii. doplňujúcich monitorovacích údajov k žiadosti o platbu a
 - iii. monitorovacích návštev na mieste realizácie projektu.
- b) Monitorovacia správa každého projektu bude vypracovaná podľa záväznej osnovy.
- c) Monitorovacia správa projektu bude obsahovať hodnoty sledovaných ukazovateľov, priebeh realizácie projektu, problémy pri realizácii projektu, odporúčania a ďalšie náležitosti, ktoré sú obsahom správy.
- d) Hodnoty merateľných ukazovateľov bude MAS získavať aj prostredníctvom monitorovacích návštev na mieste, ktorý bude vykonávať Monitorovací výbor MAS v rámci monitoringu projektov na mieste min. 1-krát ročne počas realizácie projektov.
- e) Predmetom monitoringu projektov na mieste bude sledovanie pokroku realizácie projektov.
- f) Dosiahnuté hodnoty jednotlivých monitorovacích ukazovateľov bude MAS uvádzať v správach o implementácii stratégie a správach o monitoringu za príslušné ročné obdobie, podľa záväznej osnovy a príslušných metodických usmernení.
- g) Monitoring projektov – frekvencia a spôsob zberu dát bude prebiehať súlade s intervenčnou logikou stratégie (viď logický rámec) a akčným plánom

Tab. I 1 Identifikácia rizík stratégie a ich eliminácia:

Intervenčná logika	Riziko	Návrh na elimináciu rizík
Na úrovni strategického cieľa boli identifikované nasledovné riziká:	Klesajúci záujem členov OZ o ďalšiu spoluprácu; (riziko z hľadiska ľudských zdrojov)	Priebežné prieskumy spokojnosti verejnosti a členov MAS; Oživovanie stratégie; Informovanie verejnosti; Práca s verejnosťou Zodpovedný orgán: Rada, Kancelária
Na úrovni priority 1 / relevantných špecifických cieľov boli identifikované nasledovné riziká:	Malé podniky nemajú profesionálny manažment; (riziko z hľadiska procesného, ľudských zdrojov) Neefektívny marketing podporených podnikov;	Spolupráca s regionálnymi vzdelávacími a poradenskými centrami pre MSP; Informácie o ďalšej projektovej podpore; Cielené informovanie žiadateľov o podmienkach trvalej udržateľnosti projektov; Zodpovedný orgán: Rada, Kancelária

	(riziko z hľadiska procesného)	
	Chýbajúce zdroje na zabezpečenie prevádzky novovytvorených investícií; (riziko z hľadiska finančného)	
	Chýbajú zdroje na údržbu a prevádzku vytvorenej infraštruktúry; (riziko z hľadiska finančného)	
Na úrovni priority 2 / relevantných špecifických cieľov boli identifikované nasledovné riziká:	Novovytvorené služby nemajú potrebné zdroje na prevádzku; (riziko z hľadiska finančného, procesného)	Spolupráca s relevantnými regionálnymi vzdelávacími a poradenskými centrami; Informácie o ďalšej projektovej podpore; Cielené informovanie žiadateľov o podmienkach trvalej udržateľnosti projektov; Zodpovedný orgán: Rada, Kancelária
	Poskytované služby v novovytvorených zariadeniach sú neprofesionálne a nekvalitné; (riziko z hľadiska ľudských zdrojov)	
	Neefektívny marketing obcí; (riziko z hľadiska procesného, finančného)	
	Chýbajú zdroje na údržbu a prevádzku vytvorenej infraštruktúry; (riziko z hľadiska finančného)	
	Poskytovatelia služieb v cestovnom ruchu nespolupracujú; (riziko z hľadiska procesného, ľudských zdrojov)	
		Pravidelné podujatia MAS pre poskytovateľov služieb v CR; Dobrý marketing a informovanosť verejnosti v oblasti CR; Zodpovedný orgán: Rada, Kancelária, obce
Na úrovni priority 3 / relevantných špecifických cieľov boli identifikované nasledovné riziká:	Fluktuácia zamestnancov; (riziko z hľadiska finančného, procesného, ľudských zdrojov)	Pravidelná komunikácia so zamestnancami kancelárie, hodnotenie spokojnosti, včasné riešenie problémov; Zodpovedný orgán: Rada
	Neakceptovanie komunitou; (riziko z hľadiska procesného, ľudských zdrojov)	Pravidelné monitorovanie a hodnotenie spokojnosti žiadateľov a prijímateľov; Konzultácie s verejnosťou Informovanie verejnosti

		Práca s verejnosťou Zodpovedný orgán: Rada, Kancelária
Na úrovni opatrení boli identifikované nasledovné riziká:	Málo skúseností s prípravou, implementáciou a hlavne administráciou projektov; (riziko z hľadiska procesného, ľudských zdrojov)	Podpora z Kancelárie MAS, u prijímateľov bez predchádzajúcich skúseností zvýšiť frekvenciu monitorovacích návštev podľa potreby;
	Nízka administratívna kapacita na strane žiadateľov na implementáciu projektov; (riziko z hľadiska procesného, ľudských zdrojov)	Zavedenie zjednodušení pri implementácii a vykazovaní výdavkov; Zodpovedný orgán: Rada, Kancelária
	Nedostatočné finančné náklady žiadateľov na prípravu technickej dokumentácie pre investičné projekty; (riziko z hľadiska finančného)	Zavedenie 2-kolového procesu vyhlasovania výziev, čím sa zníži riziko investícií do technickej dokumentácie pre nevhodné projektové zámery; Zodpovedný orgán: Rada, Kancelária

Resumé:

Na základe horeuvedenej tabuľky rizík z rôznych hľadísk a opatrení na ich elimináciu splňame voliteľné hodnotiace kritérium B.4 – Monitorovanie a hodnotenie stratégie.

Hodnotiaci rámec

Hodnotenie stratégie bude zabezpečovať Monitorovací výbor v spolupráci s Radou a pracovníkmi Kancelárie na základe stanovených ukazovateľov:

- povinné ukazovatele v súvislosti s IROP a PRV – úroveň programu,
- povinné ukazovatele v súvislosti s IROP a PRV – úroveň špecifických cieľov IROP a fokusových oblastí PRV,
- vlastné ukazovatele,

Plán a postup hodnotenia stratégie

- Cieľom hodnotenia je zabezpečiť dostatočné a vhodné hodnotiace činnosti tak, aby bolo možné včas a efektívne hodnotiť stratégiu a poskytnúť RO a PPA potrebné informácie potrebné na prípravu výročných správ o vykonávaní v roku 2018 a 2020, na hodnotenie ex post a hodnotenie programu rozvoja vidieka;
- Hodnoty povinných ukazovateľov bude Monitorovací výbor MAS každý rok spracúvať do správy o monitoringu, ktorú spolu s vyhodnotením jednotlivých výziev

predloží Valnému zhromaždeniu;

- Rada v spolupráci s Monitorovacím výborom budú na základe uvedených hodnotení a ukazovateľov pre hodnotenie výsledkov stratégie každý rok vyhodnocovať, ako výstupy jednotlivých projektov prispievajú k naplneniu špecifických cieľov a následne k naplneniu strategického cieľa stratégie;
- Výsledky monitoringu a hodnotenia stratégie budú spracované v Správe o činnosti MAS a prezentované na verejnom zasadnutí Valného zhromaždenia členov MAS;
- Výsledky hodnotenia budú v súlade s riadiacou dokumentáciou a metodickými pokynmi zapracované v procese aktualizácie stratégie.

7 kľúčových znakov LEADER a monitoring a hodnotenie:

a/ Znak č. 1. Oblastné stratégie miestneho rozvoja – monitorovací výbor bude každoročne sledovať, akým spôsobom sú napĺňané iné plány rozvoja samospráv a synergických dokumentov v súvislosti so stratégiou CLLD. Výsledky budú zapracované v hodnotiacej správe. Priebežné hodnotenie.

b/ Znak č. 2. Prístup zdola nahor – každoročne sa bude usporadúvať hodnotenie na náhodnej vzorke obyvateľov a na vzorke obyvateľov, ktorí dávali pri formovaní stratégie CLLD námety pre ďalší rozvoj územia, ako a či sú spokojní s činnosťou združenia a rozvojom územia. Anketa, dotazník, prieskum sa vyhodnotí v podobe monitorovacej správy. Priebežné hodnotenie.

c/ Znak č. 3. Verejno-súkromné partnerstvá: MAS – Združenie bude pravidelne podávať informácie o zložení členskej základne (minimálne raz ročne na Valnom zhromaždení), kde sa bude sledovať jej zloženie a rovnako sa bude sledovať zloženie záujmových skupín. Priebežné hodnotenie.

d/ Znak č. 4. Uľahčovanie inovácie – Združenie bude hodnotiť minimálne raz ročne, aké inovácie boli v danom území uskutočnené. Bude pri tom hodnotiť inovácie uvedené v stratégii CLLD a zároveň hodnotiť vlastný spôsob spolupráce so všetkými záujmovými skupinami. Po naplnení stanovených inovácií, budeme hľadať ďalšie, ktoré by sme uviedli do stratégie CLLD. Priebežné hodnotenie, ex-post hodnotenie.

e/ Znak č. 5. Integrované a viacsektorové akcie – Monitorovacia komisia, kancelária, Rada bude sledovať, ako sú prepájané akcie a projekty, či sú koordinované ako jeden súdržný celok. Bude porovnávať, aké projekty boli zrealizované na území VSP, porovnávať ich spoločný rozvojový potenciál. V budúcnosti bude stratégia rozvíjať myšlienky projektov,

ktoré majú potenciál rozvíjať sa na základe uvedených kritérií. Priebežné hodnotenie.

f/ **Znak č. 6. Vytváranie sietí** – zhodnotenie koordinácie a vytváranie partnerstiev so samosprávami, inými miestnymi akčnými skupinami, porovnávanie uskutočnených projektov, porovnávanie know-how, rizík a nástrojov na ich elimináciu. Priebežné hodnotenie.

g/ **Znak č. 7. Spolupráca** – Priebežné hodnotenie, na akých a koľkých projektoch spolupracovala MAS s inými MAS v zmysle LEADER, propagovali túto myšlienku. OZ „Partnerstvo pre MAS Dolný Liptov“ má vytvorené vzťahy s MAS Terchovská dolina, MAS Horný Liptov, MAS Opavsko, ale aj s mnohými v rámci Národnej siete slovenských miestnych akčných skupín. Pri hodnotení sa bude sledovať počet projektov rozvíjajúcich myšlienku LEADER a do stratégie budú zapracované ďalšie idey, ako túto myšlienku rozvíjať ďalej.

Druhy hodnotenia:

1. Priebežné hodnotenie – vykonávané minimálne raz ročne Monitorovacím výborom, kanceláriou alebo Radou Združenia.

2. strednodobé hodnotenie (mid-term) – v polovici implementácie stratégie CLLD (v roku 2020, najneskôr do 30.06. 2020) s cieľom posúdiť výstupy a výsledky intervencie. Posudzuje sa celá stratégia CLLD, pričom výsledok má vplyv aj na jej aktualizáciu. Strednodobé hodnotenie predkladá MAS spolu so „Správou o implementácii stratégie CLLD.“

3. Záverečné hodnotenie (ex-post) - na základe vyhodnotenia monitorovacích ukazovateľov s ohľadom na ich prínos pre naplnenie cieľov stratégie CLLD a prínos pre územie MAS. Hodnotenie je zamerané na celkovú účinnosť a efektívnosť vynaloženia finančných prostriedkov EPFRV a EFRR.

Hodnotenie v zmysle bodu 2. a 3. vykonáva nezávislý hodnotiteľ (vybraný Radou), pričom by mali byť zohľadnené špecifiká v jednotlivých oblastiach sebahodnotenia a taktiež vyhodnotenie kľúčových znakov LEADER – prínos pre územie MAS v oblasti siedmych kľúčových znakov LEADER.

V rámci implementácie projektov z IROP a PRV SR 2014 – 2020 monitorovanie na úrovni projektu pozostáva z monitorovania:

- počas realizácie projektu,
- pri ukončení projektu,
- po ukončení projektu,

- počas udržateľnosti projektu

MAS v rámci opatrenia 19.2 predkladá vždy k 31.3 roka n+1 „Správu o implementácii stratégie CLLD“ v zmysle vypracovaného vzoru, ktorý zverejní gestor CLLD.

Prijímateľ projektov v rámci implementácie stratégie CLLD je povinný predkladať kópiu monitorovacích správ a kópiu záverečnej ŽoP na príslušnú MAS.

Začlenenie monitoringu a hodnotenia do štruktúry MAS

Do procesu riadenia a koordinácie monitoringu a hodnotenia stratégie MAS Dolný Liptov vstupujú nasledovné orgány združenia:

- Valné zhromaždenie, Rada, Monitorovací výbor.

Valné zhromaždenie združenia, ako najvyšším orgánom združenia:

- prerokúva a schvaľuje výročné správy o implementácii stratégie CLLD a hodnotiace správy.

Rada, ako výkonný orgán združenia, koordinuje a zabezpečuje proces monitorovania a hodnotenia stratégie:

- zodpovedá za vypracovanie, implementáciu, riadenie, monitorovanie a hodnotenie integrovanej stratégie rozvoja územia, plánu činnosti alebo iných strategických dokumentov a predkladá ich na schválenie Valnému zhromaždeniu,
- spracováva výročné správy implementácie integrovanej stratégie rozvoja územia a komunikuje s Monitorovacím výborom,
- pripravuje ročnú správu o činnosti Združenia, návrh rozpočtu a správu o hospodárení Združenia, ktorú predkladá na schválenie Valnému zhromaždeniu

Rada prostredníctvom svojej **Kancelárie**:

- komunikuje s PPA a zabezpečuje monitoring implementácie stratégie zo strany Združenia;
- zabezpečuje zber a spracovanie údajov potrebných pre monitorovanie projektov.

Monitorovací výbor, ako osobitný kontrolný orgánom MAS, vykonáva:

- najmä hodnotenie a kontrolu realizácie projektov v rámci stratégie,
- pripravuje a vypracováva správy o implementácii stratégie, správy o monitoringu za ročné obdobie, ktoré sa predkladajú na RO a PPA,
- vykonáva monitoring priebehu vecného a finančného plnenia projektov za ročné obdobie a vyhodnotenie jednotlivých výziev.

Monitorovací výbor má 3 členov. Monitorovací výbor sa stretáva minimálne 2x ročne.

Resumé:

Na základe vyššie uvedených informácií je uvedený hodnotiaci rámec vypracovaný vrátane siedmich kľúčových znakov LEADER v zmysle kapitoly 10. Systému riadenia CLLD a je splnené hodnotiace kritérium B.4 – Monitorovanie a hodnotenie stratégie.

Sebahodnotenie orgánov MAS a činnosti MAS

Postupy sebahodnotenia jednotlivých orgánov a činnosti MAS

Pri sebahodnotení činnosti a orgánov MAS sa budeme zameriavať na:

- výsledky činnosti orgánov a MAS vo vzťahu k realizácii stratégie;
- výsledky činnosti MAS vo vzťahu k verejnosti;
- výsledky činnosti orgánov vo vzťahu k členom MAS.

V procese sebahodnotenia budeme využívať viaceré nástroje zberu dát, spôsoby overovania:

- plány činnosti a Správy o činnosti MAS (porovnávanie, hodnotenie implementácie stratégie, napĺňanie merateľných ukazovateľov a pod.);
- dotazníkový prieskum pre verejnosť, žiadateľov a prijímateľov (hodnotenie úrovne informovanosti zo strany MAS, hodnotenie spokojnosti s konzultáciami a poradenstvom, získavanie podnetov na zlepšenie, prípadne rozšírenie činnosti MAS a pod.);
- dotazníkový prieskum pre členov MAS (hodnotenie úrovne informovanosti, hodnotenie procesu riadenia a prevádzky MAS, hodnotenie animácií, projektov spolupráce, získavanie podnetov na zlepšenie a pod.).

Sebahodnotenie pomocou uvedených nástrojov bude prebiehať v nasledovných krokoch:

určenie zodpovedných/pracovnej skupiny – zber údajov – vyhodnotenie – spätná väzba – zapracovanie a realizácia zmien.

Pravidelná realizácia procesu sebahodnotenia bude využívaná ako prostriedok zlepšovania činnosti orgánov MAS (minimálne 2krát ročne). Výsledky sebahodnotenia budú zverejňované pre členov MAS i verejnosť a budú podkladom pre identifikovanie a realizáciu krokov na zlepšenie, prípadne odstránenie zistených nedostatkov.

Implementácia stratégie CLLD vrátane 7 kľúčových znakov LEADER: Pravidelné hodnotenie minimálne 2krát ročne dotazníkovým prieskumom, porovnávaním plánu činnosti, vyhodnocovaním zrealizovaných projektov a pod. Sebahodnotenie bude priebežné, strednodobé, ex-post. Sebahodnotením sa sleduje nielen napĺňanie všetkých 7 kľúčových

znakov LEADER, ale aj to, ako efektívne kancelária a jednotlivé orgány združenia pracujú, prípadne, čo by mali vylepšiť.

Kľúčové znaky	Popis spôsobov overovania	Frekvencia
1. Oblasťné stratégie miestneho rozvoja	Zisťovanie formou dotazníkov, prieskumov, ako sa rozvíja homogénne, spoločensky súdržné územie, ako spolupracujú miestne samosprávy a pod. (Merateľný ukazovateľ je napr.: počet stretnutí rôznych záujmových skupín)	Priebežne
2. Prístup zdola-nahor	Pravidelné rozhovory s miestnymi aktérmi, zástupcami všetkých záujmových skupín. Aj formou dotazníkov. (Merateľný ukazovateľ je napr.: počet workshopov so zástupcami záujmových skupín, počet formálnych aj neformálnych stretnutí)	Priebežne
3. Verejno-súkromné partnerstvá: MAS	Formou individuálnych stretnutí, dotazníkov, porovnávaním a sledovaním členskej základne MAS. (Merateľný ukazovateľ je napr.: počet členov a pomerové zastúpenie členov MAS)	Priebežne
4. Uľahčovanie inovácie	Porovnávanie prijatých ŽoNFP/ŽoPr a vyhodnocovanie spolupráce so žiadateľmi. MAS musí byť slobodná a flexibilná, bude podporovať rôzne akcie, ktoré majú inovatívny charakter a bude sa dopytovať, prípadne položí anketu, dotazník, čo by sa v budúcnosti dalo spraviť inak a aké postupy treba zachovať. Sledovanie, akým spôsobom je zavádzaný samotný LEADER na území MAS. (Merateľný ukazovateľ je napr.: počet inovácií v území)	Priebežne, strednodobo, ex-post
5. Integrované a viacsektorové akcie	Sledovanie, akým spôsobom sú v rámci územia prepojené akcie a projekty. Pravidelné prezisťovanie formou dotazníka, aké akcie sa plánujú robiť, v akom časovom období. (Merateľný ukazovateľ je napr.: počet akcií)	Priebežne, strednodobo, ex-post
6. Vytváranie sietí	Výmena skúseností a know-how s inými skupinami v rámci LEADER. (Merateľný ukazovateľ je napr.: počet stretnutí s inými skupinami v rámci LEADER)	Priebežne, strednodobo, ex-post
7. Spolupráca	Vyhodnocovanie procesu spolupráce, aké projekty sa podarilo MAS zrealizovať s inou skupinou v rámci prístupu LEADER. (Merateľný ukazovateľ je napr.:	Priebežne, strednodobo, ex-post

	počet projektov spolupráce)	
--	-----------------------------	--

Implementačný proces a sebahodnotenie: implementačný proces je vyhodnocovaný priebežne, strednodobo a ex-post, pričom, každé z hodnotení má svoju opodstatnenosť. Priebežné hodnotenie upozorňuje na nedostatky, ktoré sa dajú v procese implementácie odstrániť, strednodobé hodnotenie posudzuje výstupy intervencie a ex-post hodnotenie vyhodnocuje prínos naplnenia cieľov. Budú tu zapracované správy o činnosti MAS, plány, dotazníky, výstupy analýz. Budú sa hodnotiť najmä monitorovacie ukazovatele uvedené v kapitole 5.3.2. Dodatku č. 2.

Riadiaci proces a sebahodnotenie: na základe stanov združenia bude min. 1x ročne zasadať najvyšší orgán združenia, t.j. valné zhromaždenie, ktoré bude prerokúvať a schvaľovať výročné správy o implementácii stratégie CLLD a hodnotiace správy. Rada spracováva výročné správy implementácie integrovanej stratégie rozvoja územia a komunikuje s Monitorovacím výborom. Hodnotenie informovanosti zo strany MAS, bude priebežne vykonávané formou dotazníkov, hodnotenia s konzultáciami, prípadne získavaním podnetov na zlepšenie.

Propagácia a vzdelávanie členov MAS:

Propagácia bude zabezpečená:

- formou lokálnych médií, plošných krajských a celoslovenských médií, vlastnej webovej stránky, sociálnych sietí, prostredníctvom podporovaných podujatí, vlastných podujatí, animácií MAS, informačné semináre, printové médiá.

Pri propagácii sa bude pravidelne priebežne hodnotiť (Kancelária, monitorovací výbor), či je verejnosť dostatočne informovaná o aktivitách MAS, či sú informácie o každej novej výzve a animáciách (prípadne inej činnosti MAS) MAS uverejnené na web stránke. V printových médiách aj lokálnej televízii. Monitoring bude prebiehať analýzou dosiahnutých výsledkov a bude prebiehať priebežne. Monitorovací ukazovateľ bude napr.: počet článkov v printových médiách, počet správ v televízii, počet správ na webe.

Vzdelávanie členov:

- vzdelávacie semináre, prostredníctvom web stránky a sociálnych sietí, vydávanie publikácií.

Pri vzdelávaní členov MAS sa bude pravidelne priebežne hodnotiť (Kancelária, monitorovací výbor, Rada), či sú členovia MAS dostatočne vzdelávaní, bude sa sledovať a analyzovať počet kvalita rôznych workshopov a vzdelávacích seminárov (podľa potreby),

úroveň dosiahnutých poznatkov. Monitoring bude prebiehať analýzou dosiahnutých výsledkov, dotazníkmi, anketami, meraním dosiahnutých informácií. Monitorovací ukazovateľ bude napr.: počet seminárov, workshopov, počet zapojených členov.

Procesy súvisiace s vykonávaním zmien, napr. zmeny vykonávané MAS počas implementácie stratégie CLLD a zmeny vykonávané prijímateľom projektov PRV SR 2014 – 2020 v rámci implementácie stratégie CLLD, resp. konkrétne podmienky a pravidlá týchto procesov sú obsahom Systému riadenia CLLD, kapitola 10.1.

Monitoring a hodnotenie multiplikačných efektov je uvedené v kapitole 7.5.

Resumé:

Horeuvedené sú popísané postupy sebahodnotenia MAS, čím je naplnené hodnotiace kritérium B.4 – Monitorovanie a hodnotenie stratégie.

5.3.2 Monitorovacie ukazovatele

Tabuľka č. 5: Povinné ukazovatele na úrovni programu – PRV

Názov cieľového ukazovateľa	Cieľová hodnota v roku 2023
Počet obyvateľov, ktorí majú prospech zo zlepšenia služieb/infraštruktúry (IT alebo iných)	12 000
Počet obyvateľov podporenej MAS	53 630
Počet novovytvorených pracovných miest projektom prepočítaný na ekvivalent plného pracovného úväzku celkom	4

Frekvencia monitoringu a zdroj dát sú zadané v logickom rámci.

Tabuľka č. 6: Celkové verejné výdavky – PRV

Názov ukazovateľa výstupu	Cieľová hodnota v roku 2023
Celkové verejné výdavky	870 401,48
Celkové verejné výdavky (v EUR) – podpora pri prevádzkových nákladoch a oživení - (len časť z PRV)	49 000,00

Frekvencia monitoringu a zdroj dát sú zadané v logickom rámci.

Tabuľka č. 7: Povinné ukazovatele na úrovni IROP

Názov ukazovateľa výstupu	Merná jednotka	Cieľová hodnota v
---------------------------	----------------	-------------------

		roku 2023
Počet podporených podnikov	podnik	10
Zamestnanosť v podporených podnikoch	FTE	10
Počet podnikov, ktoré dostávajú podporu s cieľom predstaviť výrobky, ktoré sú pre firmu nové	podnik	8
Počet podnikov, ktoré dostávajú podporu s cieľom predstaviť výrobky, ktoré sú pre trh nové	podnik	2
Počet nových služieb a prvkov verejnej infraštruktúry	počet	5

Frekvencia monitoringu a zdroj dát sú zadefinované v logickom rámci.

Tab. I 2 Dodatočné ukazovatele výstupov sledovaných MAS dolný Liptov – PRV SR 2014 - 2020

Kód	Ukazovateľ	Merná jednotka	Cieľová hodnota (2023)	Zdroj dát	Frekvencia sledovania
4.1	Počet podporených činností/operácií	počet	3	Informácie MAS – primárny zber, Zmluvy o NFP, Monitorovacie správy, podnikateľské zámery, kolaudačné rozhodnutia, fotodokumentácia	Priebežne po vyhodnotení relevantnej výzvy / Minimálne 1 x ročne
4.2	Počet podporených činností/operácií	počet	2	Informácie MAS – primárny zber, Zmluvy o NFP, Monitorovacie správy, podnikateľské zámery, kolaudačné rozhodnutia, fotodokumentácia	Priebežne po vyhodnotení relevantnej výzvy / Minimálne 1 x ročne
8.6	Počet podporených projektov	počet	5	Informácie MAS – primárny zber, Zmluvy o NFP, Monitorovacie správy, podnikateľské zámery, kolaudačné rozhodnutia, fotodokumentácia	Priebežne po vyhodnotení relevantnej výzvy / Minimálne 1 x ročne
7.2	Počet podporených činností/operácií	počet	3	Informácie MAS – primárny zber, Zmluvy o NFP, Monitorovacie správy, kolaudačné rozhodnutia, dodacie listy, fotodokumentácia	Priebežne po vyhodnotení relevantnej výzvy / Minimálne 1 x ročne
7.4	Počet podporených činností/operácií	počet	3	Informácie MAS – primárny zber, Zmluvy o NFP, Monitorovacie správy, podnikateľské zámery, kolaudačné rozhodnutia, fotodokumentácia	Priebežne po vyhodnotení relevantnej výzvy / Minimálne 1 x ročne
7.5	Počet podporených činností/operácií	počet	3	Informácie MAS – primárny zber, Zmluvy o NFP, Monitorovacie správy, podnikateľské zámery, kolaudačné rozhodnutia, fotodokumentácia	Priebežne po vyhodnotení relevantnej výzvy / Minimálne 1 x ročne
16.3	Celkové verejné výdavky	€	96 408,90	Informácie MAS – primárny zber, finančné ukazovatele	Priebežne po vyhodnotení relevantnej výzvy / Minimálne 1 x ročne

16.4	Celkové verejné výdavky	€	51 271,52		Priebežne po vyhodnotení relevantnej výzvy / Minimálne 1 x ročne
------	-------------------------	---	-----------	--	--

Tab. I 3: Vlastné ukazovatele výstupov sledovaných MAS Dolný Liptov

Ukazovateľ	Merná jednotka	Fond	Cieľová hodnota (2023)	Zdroj dát	Frekvencia sledovania
Počet pracovníkov MAS	počet	EPFRV	2	Informácie MAS – primárny zber, pracovné zmluvy	Ročne
Počet animácií	počet	EPFRV	7	Informácie MAS, prezenčné listiny, fotodokumentácia	Ročne
Počet projektov spolupráce	počet	EPFRV	2	Informácie MAS, Zmluvy o NFP, fotodokumentácia	Ročne

Resumé:

Všetky povinné monitorovacie ukazovatele PRV 2014-2020 a IROP sú stanovené v zmysle Metodického pokynu na spracovanie stratégie CLLD, čím je naplnené hodnotiace kritérium B.4 – Monitorovanie a hodnotenie stratégie.

6. Finančný rámec

6.1. Financovanie stratégie CLLD

Pre účely lepšie prehľadu o financovaní stratégie, t.j. o výpočte variabilnej zložky a následne celkovej výšky žiadaného príspevku na operácie MAS, ako aj o výpočte výdavkov na chod MAS a animácie a zároveň celkových zdrojoch generovaných v rámci implementácie Stratégie CLLD našim VSP sme pripravili nasledujúci prehľad:

Vzorec pre výpočet variabilnej zložky:					Suma v EUR
	OZ "Partnerstv o pre MAS Dolný Liptov"	Kritérium	Počet jednotiek pre variab. zložku	Jednotková alokácia pre variab. zložku	
Počet obyvateľov územia*	53 630			9,66	518 065,80
Rozloha územia	627,22			1 150,61	721 681,67
Počet obcí v území	24			12 395,25	297 486,00
Nezamestnanosť	11,87%	13,90%	<i>neuplatnené</i>	110 413,32	
Variabilná zložka					1 537 233,47

Výška žiadaného príspevku v rámci Stratégie CLLD	Suma v EUR
Variabilná zložka	1 537 000,00
Fixná zložka	350 000,00
Žiadaný NFP (grant)	1 887 000,00

Operácie v rámci Stratégie CLLD	Suma v EUR
Zdroje MAS (PRV a IROP)	1 586 000,00
Vlastné zdroje (spolufinancovanie)	745 488,59

)	
Celkové zdroje	2 331 488,59

Chod MAS a animácie	Suma v EUR
Prevádzka MAS (95% z IROP)	252 000,00
Animácie (100% z PRV) *	49 000,00
Prevádzkové náklady a oživenie **	301 000,00

* Náklady súvisiace s oživovaním stratégie (animácie) sú v intervale min. 15 % a max 25 % z celkových výdavkov v rámci operácie Chod miestnej akčnej skupiny a animácia.

** Celkové predpokladané náklady na chod MAS a animácie (náklady na oživenie) nepresiahnu 20 % celkových nákladov, ktoré vzniknú v rámci implementácie stratégie CLLD

Celkové zdroje MAS vplyvom Stratégie CLLD (grant + spolufinancovanie)	Suma v EUR
NFP (grant)	1 887 000,00
Vlastné zdroje (spolufinancovanie)	758 751,75
Celkové zdroje	2 645 751,75

Tabuľka č. 8: Celkové zdroje pre MAS z PRV a IROP

	SPOLU (EUR)
Celkové zdroje z PRV (EPFRV) a IROP (EFRR) (základná alokácia podľa vzorca pre MAS v súlade s kapitolou 6.4 Systému riadenia CLLD), z toho:	1 887 000,00
Operácie v rámci implementácie stratégie CLLD	1 586 000,00
Chod MAS a animácie	301 000,00

Tabuľka č. 9: Celkové zdroje pre MAS z PRV a IROP rozdelené podľa fondov

	Fond	Región	SPOLU (EUR)
Celkové zdroje z PRV (EPFRV) a IROP (EFRR) (základná alokácia podľa vzorca pre MAS v súlade s kapitolou 6.4 Systému riadenia CLLD), z toho:	EPFRV/EFRR/ŠR	MR	1 887 000,00

			-
	-	VR	
Operácie v rámci implementácie stratégie CLLD	EPFRV/EFRR/ŠR	MR	1 586 000,00
		VR	-
Chod MAS	EFRR	VR	252 000,00
	-	VR	-
Animácie	EPFRV/ŠR	MR	49 000,00
	-	VR	-

Pozn.: Financovanie chodu MAS vrátane animácií musí byť v súlade s kapitolou 6.2 Systému riadenia CLLD.

Tabuľka č. 10: Rozdelenie zdrojov na jednotlivé typy výdavkov v rámci príslušných programov

	región	PRV				IROP				SPOLU			
		EPFRV	ŠR	VZ	spolu	EFRR	ŠR	VZ	spolu	fondy	ŠR	VZ	spolu
operácie v rámci stratégie CLLD	MR	652 801,11	217 600,37	356 253,52	1 226 655,00	715 598,53	-	389 235,07	1 104 833,60	1 368 399,64	217 600,37	745 488,59	2 331 488,59
	VR	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
chod MAS	MR	-	-	-	-	252 000,00	-	13 263,16	265 263,16	252 000,00	-	13 263,16	265 263,16
	VR	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
animácie	MR	36 750,00	12 250,00	-	49 000,00	-	-	-	-	36 750,00	12 250,00	-	49 000,00
	VR	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
SPOLU	MR	689 551,11	229 850,37	356 253,52	1 275 655,00	967 598,53	-	402 498,22	1 370 096,75	1 657 149,64	229 850,37	758 751,75	2 645 751,75
	VR	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	spolu	689 551,11	229 850,37	356 253,52	1 275 655,00	967 598,53	-	402 498,22	1 370 096,75	1 657 149,64	229 850,37	758 751,75	2 645 751,75

6.2. Finančný plán pre opatrenia

V tabuľke č. 11 uvádzame prehľad podľa opatrení Stratégie CLLD OZ „Partnerstvo pre MAS Dolný Liptov“, v členení podľa fondu (EPFRV/ŠR,EFRR), kategórii regiónu a podľa zdrojov financovania v nadväznosti na vyvážený pomer medzi fondmi vyplývajúci z indikatívnej výšky finančnej alokácie na stratégiu CLLD, ktorá je 55:45.

Tabuľka č. 11: Sumárna tabuľka finančného plánu

Opatrenie stratégie CLLD (operácie)	Fond	Región	Spolu	EÚ	ŠR	VZ	iné
1.1.1. Podpora investícií do poľnohospodárskych podnikov (PRV 4.1)	EPFRV/ŠR	MR	256 357,62	96 134,11	32 044,70	128 178,81	-
		VR	-	-	-	-	-
1.1.2. Podpora investícií do poľnohospodárskych výrobkov (PRV 4.2)	EPFRV/ŠR	MR	205 086,10	76 907,29	25 635,76	102 543,05	-
		VR	-	-	-	-	-
1.1.3. Podpora investícií do lesníckych technológií a spracovania, do mobilizácie lesníckych výrobkov a ich uvádzania na trh (PRV 8.6)	EPFRV/ŠR	MR	315 517,07	153 814,57	51 271,52	110 430,98	-
		VR	-	-	-	-	-
1.1.4. Podpora spolupráce medzi malými hospodárskymi subjektmi (PRV 16.3)	EPFRV/ŠR	MR	96 408,90	72 306,67	24 102,22	-	-
		VR	-	-	-	-	-
1.1.5. Podpora dodávateľských reťazcov a miestnych trhov (PRV 16.4)	EPFRV/ŠR	MR	51 271,52	38 453,64	12 817,88	-	-
		VR	-	-	-	-	-
1.2.1 Podpora podnikania a inovácií na miestnej úrovni (IROP 5.1.1)	EFRR	MR	834 983,47	459 240,91	-	375 742,56	-
		VR	-	-	-	-	-
2.1.1 Podpora investícií do infraštruktúr malých rozmerov (PRV 7.2)	EPFRV/ŠR	MR	97 146,05	69 216,56	23 072,19	4 857,30	-
		VR	-	-	-	-	-

2.1.2 Podpora investícií do základných služieb pre vidiecke obyvateľstvo (PRV 7.4)	EPFRV/ŠR	MR	91 749,04	65 371,19	21 790,40	4 587,45	-
		VR	-	-	-	-	-
2.1.3 Podpora investícií do rekreačnej a turistickej infraštruktúry malých rozmerov (PRV 7.5)	EPFRV/ŠR	MR	113 118,70	80 597,07	26 865,69	5 655,93	-
		VR	-	-	-	-	-
2.2.1 Podpora investícií do verejných služieb a verejnej infraštruktúry (IROP 5.1.2)	EFRR	MR	269 850,13	256 357,62	-	13 492,51	-
		VR	-	-	-	-	-
Spolu		MR	2 331 488,59	1 368 399,64	217 600,37	745 488,59	-
		VR	-	-	-	-	-

OZ „Partnerstvo pre MAS Dolný Liptov“ sa bude uchádzať o finančné prostriedky z PRV aj na projekty národnej a nadnárodnej spolupráce v rámci podopatrenia 19.3 - Príprava a vykonávanie činností spolupráce miestnej akčnej skupiny, kde už teraz má nadviazanú spoluprácu s MAS Náchod z ČR. Ďalšie projekty, budú financované z Programov cezhraničnej spolupráce SR-ČR a SR-PL. OZ „Partnerstvo pre MAS Dolný Liptov“ sa chce zapojiť aj do komunitárnych projektov financovaných predovšetkým v rámci programu ERASMUS +. Finančné vyjadrenie zdrojov, resp. príspevkov v rámci spomenutých aktivít je však veľmi predčasné.

Tabuľka č. 12: Celkový pomer medzi fondmi na stratégiu

	PRV (EPFRV) : IROP (EFRR)
Stratégia CLLD mimo BSK (menej rozvinutý región):	55 : 45
Stratégia CLLD v rámci BSK (viac rozvinutý región):	-

Tabuľka č. 13.1: Zameranie stratégie podľa sektorov (rozpočet zo zdrojov PRV a IROP - bez spolufinancovania)

Názov opatrenia stratégie CLLD	Rozpočet na opatrenie	Oprávnený prijímateľ – verejný sektor	Oprávnený prijímateľ – neverejný sektor
		(označiť „X“)	(označiť „X“)
1.1.1. Podpora investícií do poľnohospodárskych podnikov (PRV 4.1)	128 178,81		X
1.1.2. Podpora investícií do poľnohospodárskych výrobkov (PRV 4.2)	102 543,05		X
1.1.3. Podpora investícií do lesníckych technológií a spracovania, do mobilizácie lesníckych výrobkov a ich uvádzania na trh (PRV 8.6)	205 086,10		X
1.1.4. Podpora spolupráce medzi malými hospodárskymi subjektmi (PRV 16.3)	96 408,90		X
1.1.5. Podpora dodávateľských reťazcov a miestnych trhov (PRV 16.4)	51 271,52		X
1.2.1 Podpora podnikania a inovácií na miestnej úrovni (IROP 5.1.1)	459 240,91		X
2.1.1 Podpora investícií do infraštruktúr malých rozmerov (PRV 7.2)	92 288,74	X	
2.1.2 Podpora investícií do základných služieb pre vidiecke obyvateľstvo (PRV 7.4)	87 161,59	X	
2.1.3 Podpora investícií do rekreačnej a turistickej infraštruktúry malých rozmerov (PRV 7.5)	107 462,76	X	
2.2.1 Podpora investícií do verejných služieb a verejnej infraštruktúry (IROP 5.1.2)	256 357,62	X	
Celkový rozpočet podľa sektorov	1 586 000,00	543 270,72	1 042 729,28
Percentuálny pomer zamerania stratégie	----- -----	34%	66%

Tabuľka č. 13.2: Zameranie stratégie podľa sektorov (rozpočet zo zdrojov PRV, IROP a vlastných zdrojov/spolufinancovania)

Názov opatrenia stratégie CLLD	Rozpočet na opatrenie	Oprávnený prijímateľ – verejný sektor	Oprávnený prijímateľ – neverejný sektor
		(označiť „X“)	(označiť „X“)
1.1.1. Podpora investícií do poľnohospodárskych podnikov (PRV 4.1)	256 357,62		X
1.1.2. Podpora investícií do poľnohospodárskych výrobkov (PRV 4.2)	205 086,10		X
1.1.3. Podpora investícií do lesníckych technológií a spracovania, do mobilizácie lesníckych výrobkov a ich uvádzania na trh (PRV 8.6)	315 517,07		X
1.1.4. Podpora spolupráce medzi malými hospodárskymi subjektmi (PRV 16.3)	96 408,90		X
1.1.5. Podpora dodávateľských reťazcov a miestnych trhov (PRV 16.4)	51 271,52		X
1.2.1 Podpora podnikania a inovácií na miestnej úrovni (IROP 5.1.1)	834 983,47		X
2.1.1 Podpora investícií do infraštruktúr malých rozmerov (PRV 7.2)	97 146,05	X	
2.1.2 Podpora investícií do základných služieb pre vidiecke obyvateľstvo (PRV 7.4)	91 749,04	X	
2.1.3 Podpora investícií do rekreačnej a turistickej infraštruktúry malých rozmerov (PRV 7.5)	113 118,70	X	
2.2.1 Podpora investícií do verejných služieb a verejnej infraštruktúry (IROP 5.1.2)	269 850,13	X	
Celkový rozpočet podľa sektorov	2 331 488,59	571 863,92	1 759 624,68
Percentuálny pomer zamerania stratégie	----- -----	29%	71%

Resumé:

Všetky vyššie uvedené tabuľky sú spracované v súlade s Metodickým pokynom na spracovanie stratégie CLLD, na aktivity neverejného sektora v rámci Finančného plánu je vyčlenených 66%, t.j. viac ako 50% z rozpočtu na stratégiu CLLD. Stratégia CLLD je vyvážená nakoľko pomer PRV:IROP je cca. 55:45, čím je naplnené hodnotiace kritérium B.5 – Finančný rámec.

7 Zhodnotenie prínosov stratégie CLLD, jej synergie a doplnkovosť

7.1. Prínosy k zlepšovaniu ekonomického rozvoja územia

7.1.1 Prínosy k podpore zamestnanosti

Nezamestnanosť je v regióne dolný Liptov problém, na ktorý chceme reflektovať realizáciou stratégie dvomi spôsobmi:

- priamo, tj. vytvorením pracovných miest na základe priamej podpory,
- nepriamo, posilnením konkurenčného prostredia a podporných podmienok na lepšie podnikanie v regióne (napríklad podporou miestnych trhov, dodávateľských reťazcov apod.)

Realizáciou stratégie plánujeme vytvoriť spolu 14 pracovných miest, a to 4 v podporovaných projektoch (LEADER/PRV) a 10 v rámci opatrení IROP. Jedná sa o pracovné miesta definované ako celý úväzok, t.j. minimálne 40 hodinový pracovný týždeň s udržateľnosťou minimálne 2 roky.

Resumé:

Žiadaná základná alokácia pre MAS: 1 887 000,00 € / 135 000 € = 13,97 ≈ 14 pracovných miest. Stratégia CLLD spĺňa podmienku podielu rozpočtu stratégie CLLD k počtu predpokladaných novo vytvorených pracovných miest max. 135 tis. €.

7.1.2 Podpora podnikania

V rámci opatrení IROP plánujeme podporiť cca. 10 podnikov, z toho 8 podnikov, ktoré dostávajú podporu s cieľom predstaviť výrobky, ktoré sú pre firmu nové, 2 podniky, ktoré dostávajú podporu s cieľom predstaviť výrobky, ktoré sú pre trh nové a v rámci opatrení PRV min. 20 podnikov, z toho 3 podniky s investíciami v poľnohospodárskych podnikoch (podpora podnikateľských plánov mladých farmárov).

Nepriamo podporíme rozvoj podnikania zlepšovaním miestnej verejnej infraštruktúry a zlepšovaním podmienok na podnikanie.

7.1.3 Podpora cestovného ruchu

Cestovný ruch je jedným z kľúčových odvetví v regióne dolného Liptova. Počas analýzy sme však zistili, že rekreačná infraštruktúra, marketing cestovného ruchu

a informačný systém sú slabými stránkami. Cestovný ruch sa rozvíja v niekoľko málo väčších strediskách, avšak málo využitý potenciál je v každej obci. Prínosom stratégie bude podpora infraštruktúry a marketingu cestovného ruchu, pričom dôraz budeme klásť na spoluprácu ako podmienku udržateľnosti rozvoja tohto odvetvia. Plánujeme podporiť min. 3 projekty investujúce do rekreačnej infraštruktúry a rozvoja cestovného ruchu v rámci opatrení PRV a časť podnikov v cestovnom ruchu môže byť podporená aj v rámci opatrenia IROP Podpora podnikania a inovácií na miestnej úrovni.

7.1.4 Zameranie na miestne špecifiká

Za miestne špecifiká môžeme považovať históriu ovčiarstva, ktoré pretrvalo do súčasnosti, včelárstvo, poľnohospodárstvo všeobecne, cestovný ruch, kultúru, kultúrny život a kultúrne pamiatky, lesné hospodárstvo. To sú oblasti, na ktoré je do veľkej miery zameraná stratégia CLLD a ktoré budú podporované tak z opatrení PRV, ako opatrení IROP.

7.1.5 Konkurenčné výhody územia

Konkurenčnými výhodami územia v súčasnosti je výhodná poloha, dobrá dostupnosť, pozitívny imidž územia. Zvýšenie konkurencieschopnosti územia je strategickým cieľom stratégie CLLD. Konkurencieschopnosť by sa mala odraziť:

- vo vzťahu k vyššiemu počtu návštevníkov, ktorí budú priťahovaní lepšou rekreačnou infraštruktúrou, lepšou dostupnosťou atraktívnej ponuky pre cestovný ruch a lepšou propagáciou a informovanosťou,
- vo vzťahu k lepším podmienkam života obyvateľov, čo môže spôsobiť zastavenie poklesu počtu obyvateľov v území,
- vo vzťahu k rastu počtu podnikov, podnikateľov, farmárov.

7.2. Prínosy k napĺňaniu cieľov PRV

Stratégia CLLD je zameraná aj na podporu konkurencieschopnosti poľnohospodárstva, lesníctva a potravinárstva, a to prostredníctvom 5 podopatrení v rámci PRV. Sú to odvetvia, ktoré v posledných desaťročiach zaznamenali úpadok, kde sa ťažko podniká menším subjektom, kde chýba celá jedna generácia a tým boli prerušené aj tradície, prenos poznatkov a skúseností medzi generáciami. Napriek tomu sú v území poľnohospodári a lesníci, ktorí majú ambície a chcú sa venovať rozvoju. Stratégia CLLD im k tomu pomôže najmä prostredníctvom možností investovania, vývoja nových výrobkov a rozvoja dodávateľských reťazcov a spolupráce. Aktivity budú zamerané na udržateľné využívanie prírodných zdrojov a zlepšenie prístupu k lesnej pôde. Podpora orientovaná na podporu

živočíšnej aj špecializovanej rastlinnej výroby.

Prínosy stratégie CLLD na podporu znevýhodnených/marginalizovaných skupín pri rozvoji ekonomického potenciálu územia

Začleňovanie zraniteľných skupín obyvateľstva bude realizované najmä prostredníctvom opatrení, ktoré budú realizovať obce, ktoré sú zodpovedné za realizáciu sociálnych služieb v ich pôsobnosti a súkromné subjekty. Práve poskytovanie sociálnych služieb sa ukázalo v súčasnosti ako veľmi slabá stránka najmä v obciach. Tým dochádza k vylúčeniu ohrozených skupín, ktorým sa tak výrazne znižuje dostupnosť k potrebným službám a kvalita života. Rozvoj sociálnych služieb predpokladáme prostredníctvom opatrenia podpora investícií verejných služieb a verejnej infraštruktúry. Cieľovými skupinami budú seniori, deti, mladé matky, telesne a zdravotne postihnutí, inak sociálne znevýhodnené skupiny, marginalizované rómske komunity.

Začlenenie telesne/zdravotne postihnutých predpokladáme v opatreniach spolupráce v rámci PRV, kde budú zapojené občianske združenia pôsobiace v tejto oblasti, takže budú priamo môcť realizovať aktivity na základe potrieb, ktoré dôverne poznajú.

Zraniteľnou skupinou z hľadiska pôsobenia trhových podmienok sú aj mladí poľnohospodári, ktorí môžu reagovať na podopatrenia v rámci PRV, obsiahnuté v stratégii.

Princípy ochrany a zlepšenia životného prostredia a aspekty environmentálnej účinnosti

Prostredníctvom opatrení PRV aj IROP v našej stratégii očakávame prínosy k ochrane a zlepšovaniu stavu životnému prostrediu a k zmierňovaniu klimatických zmien a adaptácie na nich.

Konkrétne - prínosy k životnému prostrediu plánujeme realizovať v rámci PRV prostredníctvom fokusovej oblasti 5C Uľahčenie dodávok a využívania obnoviteľných zdrojov energie, vedľajších produktov, odpadov, zvyškov a iných nepotravinových surovín na účely bioekonomiky.

V podopatrení 4.1 . očakávame zníženie záťaže na životné prostredie vrátane technológií na znižovanie emisií skleníkových plynov v spojitosti s rastom produkcie alebo rastom kvality produkcie. Budeme podporovať investície do nových technológií na znižovanie emisií skleníkových plynov v ustajnení hospodárskych zvierat v súvislosti s rastom produkcie alebo rastom kvality produkcie, investície do objektov a technológií na

bezpečné uskladnenie a nakladanie s hospodárskymi hnojivami a inými vedľajšími produktmi vlastnej živočíšnej výroby (výstavba hnojísk, uskladňovacích nádrží alebo žúmp) v súvislosti s rastom produkcie alebo rastom kvality produkcie a investície do uskladnenia hnojív a chemických prípravkov v rastlinnej výrobe a do objektov, technológií a zariadení na bezpečné uskladnenie senáže a siláže v súvislosti s rastom produkcie alebo rastom kvality produkcie.

V rámci podopatrenia 7.4 (fokusová oblasť 6B) budeme podporovať investície súvisiace so zvyšovaním kvality života obyvateľov - spojené s odstraňovaním malých tzv. divokých skládok odpadov resp. opusteného odpadu a investície do využívania OZE vrátane investícií spojenými s úsporou energie – len ako súčasť investícií do miestnych služieb.

Resumé:

Konkrétne podopatrenia, ktoré sú zamerané na riešenie konkurencieschopnosti v určitých oblastiach, prínosy stratégie CLLD na podporu marginalizovaných znevýhodnených skupín a princípy ochrany a zlepšenia životného prostredia uvedené vyššie v tejto kapitole naplňajú podstatu hodnotiaceho kritéria B6.

7.3 Prínosy k naplňaniu cieľov IROP

Prínosy k naplňaniu cieľov IROP budú realizované prostredníctvom dvoch špecifických cieľov Prioritnej osi 5. Naším zámerom je v súlade s cieľmi IROP prispieť k zlepšeniu kvality života obyvateľov dolného Liptova a zabezpečiť udržateľné poskytovanie verejných služieb s dopadom na vyvážený a udržateľný územný rozvoj, hospodársku, územnú a sociálnu súdržnosť regiónu. V rámci opatrení IROP budeme na jednej strane podporovať infraštruktúru verejných služieb ako podmienku konkurencieschopnosti regiónu voči obyvateľom a udržať ich v území. Počet plánovaných nových služieb a prvkov verejnej infraštruktúry je 9. Druhou a nevyhnutnou podmienkou k tomu je však rozvoj zamestnanosti, tzn. rozvoj podnikania, ktoré zamestnanosť vytvára. Preto chceme podporiť podniky, ktorých výrobky sú nové pre ne samotné (8), alebo pre trh (2). V súčinnosti s ostatnými opatreniami predpokladáme dosiahnutie celkového rozvoja regiónu na základe efektívneho využitia jeho vnútorných zdrojov.

7.4 Synergie a doplnkovosť stratégie CLLD

7.4.1 Popis iných stratégií, ktoré sa na danom území realizujú, resp. plánujú realizovať

Naše partnerstvo spolupracuje so susediacimi verejno-súkromnými partnerstvami ako sú MAS Terchovská dolina a MAS Horný Liptov pri výmene skúseností, návšteve podujatí a

pri projektoch cezhraničnej spolupráce.

Stratégia na lokálnej úrovni je v súlade s *programami hospodárskeho a sociálneho rozvoja všetkých členských obcí* a vytvárajú vzájomnú doplnkovosť a synergický efekt nielen pri SWOT analýze, ale aj pri jednotlivých opatreniach. Táto pozitívna doplnkovosť bola v praxi premietnutá pri vypracovaní 21 PHSR obcí regiónu dolný Liptov, pre ktoré spracovávame programy hospodárskeho a sociálneho rozvoja participatívnou metódou, tj. s ich aktívnou účasťou.

Na regionálnej úrovni je stratégia v synergii s *PHSR Žilinského samosprávneho kraja*, v rámci ktorej sa naše OZ aktívne podieľalo pre roky 2014 – 2020 prostredníctvom predsedu OZ Ing. Rastislava Horváta, ktorý bol členom expertnej skupiny „Ľudia“, napr. podpora vytvárania nových pracovných miest, podpora regionálneho miestneho rozvoja.

Vid'.: http://www.razsk.sk/cms/sites/default/files/PHSR_ZaSK_2014_2020_brozurka.pdf

Ďalším prepojením na regionálnej úrovni je synergia našej stratégie s *Rámcovou stratégiou Žilinského regiónu pre oblasť inovačného rozvoja* predovšetkým v oblastiach inšpirácie sa zahraničnými projektmi a vytváraním interaktívnych technologických “ihrísk”.

Stratégia rozvoja cestovného ruchu ŽK sa prelína s našou stratégiou v oblastiach možných investícií, ktoré súvisia s vytvorením, udržiavaním, obnovou a skvalitňovaním turisticky zaujímavých objektov, bodov a miest vrátane príslušnej infraštruktúry – miestne kultúrne, historické, prírodné a iné objekty a zaujímavosti, zriadenie múzejných a galerijných zariadení, investícií do rekreačnej infraštruktúry, turistických informácií a informačných tabúl v turistických lokalitách na verejné využitie, budovanie drobných obslužných zariadení pre turistov, informačné body, smerové tabule, KIOSKY a pod.

V neposlednom rade vzájomná doplnkovosť našej stratégie a *Cyklostratégie: Budovanie cyklotrás na území Žilinského kraja* sa odráža v budovaní a rekonštrukcie náučných chodníkov, cykloturistických chodníkov, ich napojenie na náučné chodníky, budovanie doplnkovej infraštruktúry (odpočinkové miesta, prístrešky, stojany na bicykle a pod.).

Máme v pláne spoluprácu s MAS z Českej republiky, kde už tzv. prípravná skupina navštívila podujatie LEADERFEST v Českej Republike v meste Náchod, kde sme nadviazali kontakty s MAS Opavsko.

7.4.2 Synergie a komplementarity

Stratégia CLLD je doplnkovým dokumentom voči nasledovným strategickým dokumentom na národnej úrovni:

- Partnerská dohoda SR na roky 2014 – 2020;
- Integrovaný rozvojový operačný program;
- Program rozvoja vidieka;
- Operačný program Ľudské zdroje;
- Operačný program Výskum a inovácie;
- Operačný program Kvalita životného prostredia;

Doplnkovosť k OP Ľudské zdroje je kľúčová, z pohľadu prepojenia investičných a neinvestičných aktivít pri riešení sociálnych služieb, sociálnej inklúzie, vzdelávania a boja proti chudobe. Pre udržateľnosť investičných aktivít financovaných zo stratégie CLLD (Priorita 2), je nevyhnuté zamerať sa na zvýšenie kvality a dostupnosti samotných služieb (OP EZ).

Naša stratégia sa zameriava na horizontálne priority a je s nimi v synergii – trvalo udržateľný rozvoj, sociálna inklúzia – rovnosť príležitostí, marginalizované rómske komunity a informatizácia spoločnosti.

Nadnárodná stratégia Európa 2020 má v záujme vybudovať inteligentné, udržateľné a inkluzívne hospodárstvo. Tieto tri vzájomne sa dopĺňajúce priority by mali pomôcť EÚ a jej členským štátom dosiahnuť vyššiu mieru zamestnanosti, produktivity a sociálnej súdržnosti. Pre Slovenskú republiku sú odporúčané priority na zvýšenie ekonomickej výkonnosti v oblastiach: daní, pracovného trhu, vzdelávania a investícií do infraštruktúry. Naša stratégia sa prioritne zameriava na zvýšenie počtu pracovných miest na lokálnej úrovni, zefektívnenia investícií do infraštruktúry.

Synergia uvedených stratégií prináša prepájanie ľudí, organizácií a firiem, vytváranie priestoru pre dialóg a otvorenú komunikáciu, priestor pre tvorbu hodnôt.

Resumé:

Stratégia CLLD uvádza viaceré relevantné stratégie na lokálnej, regionálnej a národnej úrovni je definuje doplnkovosť a synergický efekt čím je naplnené hodnotiace kritérium B8 – Synergie a doplnkovosť stratégie CLLD.

7.5 Popis multiplikačných efektov

Stratégia bude mať dlhodobé multiplikačné efekty v oblasti výroby, vzdelávania,

zamestnanosti, inovácií, spolupráce rôznych subjektov. Realizovanými projektami, ako aj následnými výstupmi, bude posilnená spolupráca medzi verejným, súkromným podnikateľským a občianskym sektorom.

Realizáciou aktivít stratégie CLLD v danom území dôjde k vzniku multiplikačných efektov vychádzajúc zo zadaných priorit k naplneniu strategického cieľa:

1. Priorita: Zlepšenie podmienok pre diverzifikované podnikanie v regióne dolný Liptov

Multiplikačný efekt: Nárast zamestnanosti, tvorba nových podnikov, zvýšenie konkurencieschopnosti podnikov.

2. Priorita: Zvýšenie kvality a dostupnosti služieb pre obyvateľstvo a návštevníkov regiónu dolný Liptov

Multiplikačný efekt: zvýšenie počtu ubytovacích kapacít, zvýšený počet turistov v regióne, vyššia návštevnosť regiónu.

3. Priorita: Efektívne riadenie MAS Dolný Liptov a posilňovanie partnerskej spolupráce

Multiplikačný efekt: zvýšený počet projektov spolupráce a siet'ovania v území MAS, priaznivý prístup obyvateľov k dobrovoľníckej práci aj ľudí zo znevýhodnených skupín.

Diseminácia (šírenie efektov)

Šírenie horeuvedených výsledkov a výstupov implementácie stratégie CLLD a projektov bude mať významný vplyv a dopad na socio-ekonomický rozvoj územia pôsobnosti OZ „Partnerstvo pre MAS Dolný Liptov“. Vplyv výsledkov sa bude šíriť všetkými záujmovými skupinami a bude znamenať pozitívne zmeny na území VSP.

Spôsob hodnotenia multiplikačných efektov:

- Analýzou a následným vyhodnotením sa spracujú závery z prijatých projektových zámerov ŽoNFP/ŽoPr a dosiahnutých výsledkov a porovnajú sa s plánovanými multiplikačnými efektami.
- Dotazníková metóda na získanie informácií od žiadateľov, zástupcov záujmových skupín, obyvateľov na území VSP.
- Zber informácií zo štatistického úradu
- Spôsoby hodnotenia: Priebežné a ex-post (bližšie popísané v kapitole 5.3.1)

Pri hodnotení sa budú sledovať ukazovatele:

1. Rast zamestnanosti, počet novovytvorených podnikov. (Napri.: zdroj informácií môže byť aj

štatistický úrad, analýza a pod.)

2. Počet turistov, návštevníkov regiónu, počet ubytovacích kapacít. (Napri.: Zdrojom informácií môžu byť aj štatistiky vedené štatistickým úradom, dotazníky, analýza a pod.)

3. Počet dobrovoľníkov, občanov zapojených do projektov spolupráce, sieťovania. (Napri. Dotazníkmi, anketami a pod.)

Resumé: _

Kapitola 7.5 popisuje multiplikačné efekty a aj voliteľné kritérium spôsob hodnotenia multiplikačných efektov, čím sú splnené hodnotiace kritériá B.11 – Multiplikačný efekt stratégie CLLD.

8. Prílohy k Stratégii CLLD (k Dodatku č. 2)

Príloha k stratégii CLLD : Povinné tabuľky základnej alokácie MAS

Časť A) Akčný plán pre základnú alokáciu MAS

Rozdelenie opatrení podľa strategického rámca

Tabuľka 4.A: Opatrenia stratégie CLLD

Názov opatrenia	1.1.1. Podpora investícií do poľnohospodárskych podnikov
Priradenie kódu opatrenia (platí v prípade opatrení z PRV, priradí sa kód opatrenia/podopatrenia v zmysle nariadenia (EÚ) č. 808/2014)	Opatrenie 4: Investície do hmotného majetku Podopatrenie 4.1 Podpora investícií do poľnohospodárskych podnikov
Priradenie k fokusovej oblasti PRV	Predominantné FO: 2A, 2B, 5C Doplňkové FO: 3A, 6A
Ciele opatrenia	Identifikovaná lokálna potreba: <ul style="list-style-type: none"> - Zvýšiť počet pracovných príležitostí a vysoká nezamestnanosť vo vidieckych oblastiach; - Zlepšená veková štruktúra pracovníkov v pôdohospodárstve, kde nedochádza k prirodzenej obnove pracovnej sily; - Zvýšiť životnú úroveň pracujúcich v poľnohospodárstve oproti zamestnancom v iných odvetviach hospodárstva; - Zavádzanie inovatívnych zariadení a postupov, výskumu, vývoja a marketingu v spracovaní poľnohospodárskej produkcie; - Zvýšená miera využívania drevnej biomasy na produkciu OZE. Lokálna potreba v prepojení na potrebu zadefinovanú PRV: <ul style="list-style-type: none"> - Zvýšiť efektivitu všetkých výrobných faktorov a dosiahnuť nárast pridanej hodnoty poľnohospodárskych podnikov vrátane diverzifikácie činnosti; - Podporiť investičné aktivity malých podnikov s výrazne obmedzeným prístupom k zdrojom financovania; - Zvýšiť podiel využívania a spracovania odpadovej biomasy, rastlinných zvyškov, exkrementov živočíšnej výroby a iných OZE na produkciu energie;
Zdôvodnenie výberu	Prepojenie zo SWOT analýzou: <ul style="list-style-type: none"> - Odliv mladých, vzdelaných ľudí kvôli pracovným príležitostiam do väčších miest a do zahraničia, čím sa znižuje kvalita ľudského potenciálu na vidieku; - Nezáujem mladých ľudí o poľnohospodárstvo, vytráca sa dedinský ráz, v dedinách sa nepestuje, negazduje, dedina má bližšie k mestu; - Klesajúca životná úroveň v poľnohospodárstve, nízke príjmy; - Ťažký prístup na obsadené trhy, chýbajú miestne trhy, malé miestne

	<p>predajne, slabý marketing produktov v regióne, chýbajúce, resp. nevyhovujúce objekty pre rastlinnú a živočíšnu výrobu a ich spracovanie, zastaraná poľnohospodárska technika a technologické vybavenie;</p> <ul style="list-style-type: none"> - Nízka miera využívania biomasy <p>Prepojenie s cieľmi stratégie: Priorita 1:Zlepšenie podmienok pre diverzifikované podnikanie v regióne dolný Liptov Špecifický cieľ 1.1: Vytvorenie podmienok pre rozvoj poľnohospodárstva a lesného hospodárstva Navrhovaná operácia: Investície do hmotného majetku, ktoré prispievajú k zvýšeniu konkurencieschopnosti poľnohospodárskych podnikov najmä v kritických odvetviach (živočíšna výroba, špecializovaná rastlinná výroba) a to v súvislosti s tvorbou vyššej pridanej hodnoty a zvyšovaním príjmov v jednotlivých oblastiach prvovýroby pri zabezpečení efektívneho a udržateľného využívania zdrojov a stimuláciou inovácií s ohľadom na potrebu udržania a zvyšovania zamestnanosti.</p>
Rozsah a oprávnené činnosti	<p>Opis operácie: A) U všetkých veľkostných druhov fariem, pre mladých a malých farmárov a pre začínajúce farmy:</p> <ul style="list-style-type: none"> - investície do zvýšenia produkcie alebo jej kvality v živočíšnej výrobe a špeciálnej rastlinnej výrobe a s tým súvisiacich investícií a vrátane investícií do obstarania technického a technologického vybavenia živočíšnej výroby a špeciálnej rastlinnej výroby vrátane strojov a náradia, - investície do výstavby, rekonštrukcie a modernizácie skladovacích kapacít a pozberovej úpravy vrátane sušiarň s energetickým využitím biomasy na výrobu tepla s max. tepelným výkonom do 2 MWt, - investície do zlepšenia odbytu; - investície do zníženia záťaže na životné prostredie vrátane technológií v súvislosti s rastom produkcie alebo rastom kvality produkcie; <p>B) U fariem, kde ekonomická veľkosť meraná štandardnou produkciou je od 15 000 do 249 999:</p> <ul style="list-style-type: none"> - investície do reštrukturalizácie poľnohospodárskej výroby v podniku s cieľom zvýšenia produktivity alebo zamestnanosti, - investície do diverzifikácie poľnohospodárskej výroby smerom k výrobe produktov, ktoré prinášajú vyššiu pridanú hodnotu, - investície do výstavby, rekonštrukcie a modernizácie skladovacích kapacít a pozberovej úpravy vrátane sušiarň s energetickým využitím biomasy na výrobu tepla s max. tepelným výkonom do 2 MWt v súvislosti s reštrukturalizáciou výroby v podniku alebo diverzifikáciou výroby. <p>Rozsah činnosti: Pre kategóriu A) :</p> <p>1. Špeciálna rastlinná výroba:</p> <ul style="list-style-type: none"> - investície do výstavby, rekonštrukcie a modernizácie objektov špeciálnej rastlinnej výroby vrátane prípravy staveniska; - investície do obstarania technického a technologického vybavenia špeciálnej rastlinnej výroby vrátane strojov a náradia slúžiacich na pestovanie, aplikáciu prípravkov na ochranu rastlín, priemyselných a hospodárskych hnojív, zber a pozberovú úpravu;

2. Živočišna výroba:

- investície do výstavby, rekonštrukcie a modernizácie objektov živočišnej výroby vrátane prípravy staveniska;
- investície do obstarania technického a technologického vybavenia živočišnej výroby vrátane strojov a náradia slúžiacich aj na zber objemových krmív, uskladnenie a manipuláciu s krmivami a stelivami;
- investície do zavádzania technológií na výrobu energie energetickou transformáciou biomasy vyprodukovanej primárne v rámci živočišnej výroby s doplnkovou funkciou biomasy vyprodukovanej na ostatnej poľnohospodárskej pôde (nevyužitej ornej i TTP) a odpadových druhov biomasy z poľnohospodárstva, vlastnej výroby potravinárskych výrobkov;

3. Zlepšenie odbytu

- investície do výstavby, rekonštrukcie a modernizácie objektov a do jeho vnútorného vybavenia: na priamy predaj výhradne vlastných výrobkov v rámci areálu daného podniku;

4. Zníženie záťaže na životné prostredie vrátane technológií na znižovanie emisií skleníkových plynov v spojitosti s rastom produkcie alebo rastom kvality produkcie:

- investície do nových technológií na znižovanie emisií skleníkových plynov v ustajnení hospodárskych zvierat v súvislosti s rastom produkcie alebo rastom kvality produkcie;
- investície do objektov a technológií na bezpečné uskladnenie a nakladanie s hospodárskymi hnojivami a inými vedľajšími produktmi vlastnej živočišnej výroby (výstavba hnojísk, uskladňovacích nádrží alebo žump) v súvislosti s rastom produkcie alebo rastom kvality produkcie;
- investície do uskladnenia hnojív a chemických prípravkov v rastlinnej výrobe a do objektov, technológií a zariadení na bezpečné uskladnenie senáže a siláže v súvislosti s rastom produkcie alebo rastom kvality produkcie.

5. Skladovacie kapacity a pozberová úprava

- investície do výstavby, rekonštrukcie a modernizácie skladovacích kapacít a pozberovej úpravy vrátane sušiarň s energetickým využitím biomasy na výrobu tepla s max. tepelným výkonom do 2 MWt;

Pre kategóriu B)

investície realizované len v súvislosti s vypracovaným plánom reštrukturalizácie výroby v podniku resp. s plánom diverzifikácie výroby v podniku zameranými na zvýšenie produktivity podniku, zvýšenie zamestnanosti podniku alebo na diverzifikáciu poľnohospodárskej výroby s cieľom výroby produktov s vyššou pridanou hodnotou. (vrátane spracovania poľnohospodárskych produktov, kde vstup aj výstup spracovania sa nachádza na prílohe I Zmluvy o fungovaní EÚ). V rámci uvedeného nebudú podporované investície do špeciálnych strojov a náradia s výnimkou pokiaľ má investícia priamy súvis s reštrukturalizáciou podniku resp. diverzifikáciou výroby.

Oprávnené činnosti:

Oprávnené sú činnosti, ktoré zvyšujú celkovú výkonnosť a udržateľnosť poľnohospodárskeho podniku:

- zvýšením produkcie alebo jej kvality v kritických odvetviach ŽV a ŠRV;
- zvýšením odbytu;
- znížením záťaže na ŽP vrátane technológií;

	<ul style="list-style-type: none"> - zvýšením skladovacích kapacít a pozberovej úpravy; - reštrukturalizáciou výroby podniku alebo diverzifikáciou výroby; <p>Pre projekty vyhodnocované v rámci FO 2B je podmienkou schválený podnikateľský plán</p> <p>Činnosti sú popísané:</p> <ul style="list-style-type: none"> - V zmysle PRV 2014-2020 v platnom znení. - V súlade s nariadením EÚ č. 1305/2013. <p>Podrobná špecifikácia činností bude stanovená v jednotlivých výzvach na predkladanie ŽoNFP.</p>																								
Oprávnení prijímatelia	Prijímateľom pomoci sú fyzické a právnické osoby podnikajúce v poľnohospodárskej prvovýrobe. V spojitosti s opatrením Spolupráca aj iný verejný alebo súkromný subjekt.																								
Intenzita pomoci ³	Verejné zdroje: 50% (z toho EÚ: 75%, ŠR: 25%), Vlast. zdroje: 50,0%																								
Oprávnené výdavky ⁴	Oprávnené výdavky sú v súlade s PRV, kapitola 8.1.3 Všeobecné podmienky oprávnenosti pre projektové opatrenia. Výdavky pre žiadateľa/prijímateľa projektov v rámci implementácie stratégie CLLD sú považované za oprávnené, ak vznikli a boli zaplatené v čase od podania ŽoNFP, na základe výzvy na predkladanie ŽoNFP v rámci implementácie stratégie CLLD, ktorá je vyhlásená MAS, s výnimkou všeobecných nákladov súvisiacich s investíciou vymedzených v článku 45 ods. 2 písm. c) nariadenia EP a Rady (EÚ) č. 1305/2013, kde sa za oprávnené budú považovať vzniknuté a zaplatené - výdavky v čase pred podaním ŽoNFP na základe výzvy na predkladanie ŽoNFP v rámci implementácie stratégie CLLD, ktorá je vyhlásená príslušnou MAS, a to od 1. januára 2016. Oprávnené výdavky sú výdavky vzniknuté pri uskutočnení VO/O ktoré sa začalo najskôr dňa 19. apríla 2016. Uvedené sa vzťahuje aj na všeobecné náklady súvisiace s investíciou vymedzené v článku 45 ods. 2 písm. c) nariadenia EPFRV.																								
Výška príspevku (minimálna a maximálna)	Minimálna - 20 000,00 EUR Maximálna – 60 000,00 EUR																								
Finančný plán	<table border="1"> <thead> <tr> <th></th> <th>Spolu</th> <th>EÚ</th> <th>ŠR</th> <th>VZ</th> <th>iné</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>menej rozvinutý región</td> <td>256 357,62</td> <td>96 134,11</td> <td>32 044,70</td> <td>128 178,81</td> <td>-</td> </tr> <tr> <td>viac rozvinutý región</td> <td>-</td> <td>-</td> <td>-</td> <td>-</td> <td>-</td> </tr> <tr> <td>Spolu</td> <td>256 357,62</td> <td>96 134,11</td> <td>32 044,70</td> <td>128 178,81</td> <td>-</td> </tr> </tbody> </table>		Spolu	EÚ	ŠR	VZ	iné	menej rozvinutý región	256 357,62	96 134,11	32 044,70	128 178,81	-	viac rozvinutý región	-	-	-	-	-	Spolu	256 357,62	96 134,11	32 044,70	128 178,81	-
	Spolu	EÚ	ŠR	VZ	iné																				
menej rozvinutý región	256 357,62	96 134,11	32 044,70	128 178,81	-																				
viac rozvinutý región	-	-	-	-	-																				
Spolu	256 357,62	96 134,11	32 044,70	128 178,81	-																				
Princípy pre stanovenie výberových a hodnotiacich kritérií / Hlavné zásady výberu operácií ⁵	V súlade s hodnotiacimi a výberovými kritériami OZ „Partnerstvo pre MAS Dolný Liptov“ (Kritériá pre výber projektov v rámci implementácie stratégie CLLD).																								
Povinné prílohy stanovené MAS	Nie sú definované.																								

³ Intenzita pomoci je percentuálny pomer medzi financovaním zo strany žiadateľa a príspevkom v fondov a rozpočtu.

⁴ v prípade identického textu postačuje odvolávka na text PRV/IROP

⁵ v prípade identického textu postačuje odvolávka na text PRV/IROP

Merateľné ukazovatele projektu	Kód/ID	Názov/Ukazovateľ	Merná jednotka	Počiatočná hodnota	Celková cieľová hodnota
	4.1	Počet podporených činností/operácií	počet	0	3
	4.1	Celkové verejné výdavky	EUR	0	128 178,81
	4.1	Počet novovytvorených pracovných miest projektom prepočítaný na ekvivalent plného pracovného úväzku celkom	Počet + číselník	0	2
Indikatívny harmonogram výziev	4.Q/2019, resp. podľa schváleného aktualizovaného harmonogramu výziev zo strany riadiaceho orgánu				

Tabuľka 4.B: Opatrenia stratégie CLLD

Názov opatrenia	1.1.2. Podpora investícií do poľnohospodárskych výrobkov
Priradenie kódu opatrenia (platí v prípade opatrení z PRV, priradí sa kód opatrenia/podopatrenia v zmysle nariadenia (EÚ) č. 808/2014)	Opatrenie 4: Investície do hmotného majetku Podopatrenie: 4.2 Podpora pre investície na spracovanie/uvádzanie na trh a/alebo vývoj poľnohospodárskych výrobkov
Priradenie k fokusovej oblasti PRV	Predominantné FO: 3A Doplňkové FO: 2A, 6A
Ciele opatrenia	Identifikovaná lokálna potreba: - Zlepšenie finalizácie produkcie; - Zvýšenie podielu lokálnych potravín na trhu; Lokálna potreba v prepojení na potrebu zadanú PRV: - Podporiť predaj domácej produkcie a zvýšiť kvalitu, rozvoj krátkych dodávateľských reťazcov vrátane investícií v oblasti spracovania a odbytu/ marketingu poľnohospodárskej produkcie -
Zdôvodnenie výberu	Prepojenie zo SWOT analýzou: - Nízky podiel podnikateľov zameraných na finalizáciu domácich surovín; - Nízky podiel domácich potravín na trhu. Prepojenie s cieľmi stratégie: Priorita 1: Zlepšenie podmienok pre diverzifikované podnikanie v regióne dolný Liptov Špecifický cieľ 1.1: Vytvorenie podmienok pre rozvoj poľnohospodárstva a lesného hospodárstva Navrhovaná operácia: Investície, ktoré sa týkajú spracovania, uvádzania na trh a/alebo vývoja poľnohospodárskych výrobkov alebo potravinárskych výrobkov, pričom výstupom výrobného procesu môže byť výrobok, na ktorý sa vzťahuje príloha I ZFEÚ, aj výrobok, na ktorý sa príloha I ZFEÚ nevzťahuje.

<p>Rozsah a oprávnené činnosti</p>	<p>Opis operácie: Oprávnené sú investície do hmotného majetku, ktoré sa týkajú spracovania, skladovania, uvádzania na trh a/alebo vývoja poľnohospodárskych a potravinárskych výrobkov, na ktoré sa vzťahuje príloha I ZFEÚ alebo výroby, spracovania, skladovania, uvádzania na trh a/alebo vývoja potravinárskych výrobkov, pričom výstupom výrobného procesu môže byť aj výrobok, na ktorý sa príloha I ZFEÚ nevzťahuje a na investície, ktoré zároveň prispievajú k úsporám spotreby energie. Investícia sa týka výlučne vlastnej činnosti podniku.</p> <p>Rozsah a oprávnené činnosti:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. výstavba vrátane prípravy staveniska, rekonštrukcia a modernizácia objektov súvisiacich so spracovaním, skladovaním, uvádzaním na trh a/alebo vývojom poľnohospodárskych a potravinárskych výrobkov, vrátane kancelárií (sklady obalových materiálov, čistiacich a dezinfekčných prostriedkov a pomôcok); 2. obstaranie, rekonštrukcia a modernizácia zariadení, strojov, prístrojov a technológií, spracovateľských a výrobných kapacít, vrátane laboratórneho vybavenia a detektorov kovov v rámci procesu spracovania, skladovania, uvádzania na trh produktov a /alebo vývoja poľnohospodárskych a potravinárskych výrobkov, vrátane produktov s chráneným označením pôvodu, chráneným zemepisným označením a zaručených tradičných špecialít podľa osobitného predpisu (nariadenie EÚ č. 1151/2012, nariadenie (EÚ) č. 1308/2013); 3. stavebné alebo technologické investície na vytvorenie alebo modernizáciu miestnej zbernej siete - príjem, skladovanie, úprava, triedenie a balenie; 4. nákup chladiarenských, mraziarenských alebo termoizolačných nákladných, osobných alebo špeciálnych automobilov, prívesov a návěsov, nákladných automobilov a prívesov (návěsov) špecializovaných na prepravu zvierat (aj nad 3,5 t), manipulačných vozíkov v súvislosti so spracovaním, resp. uvádzaním na trh 5. zavedenie technológií a postupov s cieľom vytvoriť nové alebo kvalitnejšie výrobky a otvorenie nových trhov, najmä v súvislosti s krátkym dodávateľským reťazcom vrátane podpory uvádzania výrobkov na trh alebo vypracovania programov správnej výrobnéj praxe; 6. investície na vybudovanie a zariadenie vlastných podnikových predajní; 7. investície do zlepšenia pracovného prostredia pre zamestnancov (hygienické zariadenia, jedálne, odpočívárne, klimatizácia). <p>Činnosti sú popísané: - V zmysle PRV 2014-2020 v platnom znení. - V súlade s nariadením EÚ č. 1305/2013.</p> <p>Podrobná špecifikácia činností bude stanovená v jednotlivých výzvach na predkladanie ŽoNFP.</p>

Oprávnení prijímateľa	<ul style="list-style-type: none"> - Fyzické a právnické osoby podnikajúce v oblasti spracovania produktov poľnohospodárskej prvovýroby a/alebo potravinárskej výroby (s výnimkou rybných produktov) v rámci celého rozsahu činností. - Fyzické a právnické osoby podnikajúce v oblasti poľnohospodárskej prvovýroby ako aj spracovania vlastnej produkcie. V tomto prípade prijímateľ podpory bude môcť predávať výhradne výrobky, na ktoré sa ako vstup vzťahuje príloha I ZFEÚ. 																								
Intenzita pomoci ⁶	Verejné zdroje: 50% (z toho EÚ: 75%, ŠR: 25%), Vlast.zdroje: 50,0%																								
Oprávnené výdavky ⁷	Oprávnené výdavky sú v súlade s PRV, kapitola 8.1.3 Všeobecné podmienky oprávnenosti pre projektové opatrenia. Výdavky pre žiadateľa/prijímateľa projektov v rámci implementácie stratégie CLLD sú považované za oprávnené, ak vznikli a boli zaplatené v čase od podania ŽoNFP, na základe výzvy na predkladanie ŽoNFP v rámci implementácie stratégie CLLD, ktorá je vyhlásená MAS, s výnimkou všeobecných nákladov súvisiacich s investíciou vymedzených v článku 45 ods. 2 písm. c) nariadenia EP a Rady (EÚ) č. 1305/2013, kde sa za oprávnené budú považovať vzniknuté a zaplatené - výdavky v čase pred podaním ŽoNFP na základe výzvy na predkladanie ŽoNFP v rámci implementácie stratégie CLLD, ktorá je vyhlásená príslušnou MAS, a to od 1. januára 2016. Oprávnené výdavky sú výdavky vzniknuté pri uskutočnení VO/O ktoré sa začalo najskôr dňa 19. apríla 2016. Uvedené sa vzťahuje aj na všeobecné náklady súvisiace s investíciou vymedzené v článku 45 ods. 2 písm. c) nariadenia EPFRV.																								
Výška príspevku (minimálna a maximálna)	Minimálna - 10 000,00 EUR Maximálna – 50 000,00 EUR																								
Finančný plán	<table border="1"> <thead> <tr> <th></th> <th>Spolu</th> <th>EÚ</th> <th>ŠR</th> <th>VZ</th> <th>iné</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>menej rozvinutý región</td> <td>205 086,10</td> <td>76 907,29</td> <td>25 635,76</td> <td>102 543,05</td> <td>-</td> </tr> <tr> <td>viac rozvinutý región</td> <td>-</td> <td>-</td> <td>-</td> <td>-</td> <td>-</td> </tr> <tr> <td>Spolu</td> <td>205 086,10</td> <td>76 907,29</td> <td>25 635,76</td> <td>102 543,05</td> <td>-</td> </tr> </tbody> </table>		Spolu	EÚ	ŠR	VZ	iné	menej rozvinutý región	205 086,10	76 907,29	25 635,76	102 543,05	-	viac rozvinutý región	-	-	-	-	-	Spolu	205 086,10	76 907,29	25 635,76	102 543,05	-
	Spolu	EÚ	ŠR	VZ	iné																				
menej rozvinutý región	205 086,10	76 907,29	25 635,76	102 543,05	-																				
viac rozvinutý región	-	-	-	-	-																				
Spolu	205 086,10	76 907,29	25 635,76	102 543,05	-																				
Princípy pre stanovenie výberových a hodnotiacich kritérií / Hlavné zásady výberu operácií ⁸	V súlade s hodnotiacimi a výberovými kritériami OZ „Partnerstvo pre MAS Dolný Liptov“ - Kritériá pre výber projektov v rámci implementácie stratégie CLLD.																								
Povinné prílohy stanovené MAS	Nie sú definované.																								
Merateľné ukazovatele projektu	<table border="1"> <thead> <tr> <th>Kód/ID</th> <th>Názov/Ukazovateľ</th> <th>Merná jednotka</th> <th>Počiatočná hodnota</th> <th>Celková cieľová hodnota</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>4.2</td> <td>Počet novovytvorených pracovných miest projektom prepočítaný</td> <td>počet</td> <td>0</td> <td>2</td> </tr> </tbody> </table>	Kód/ID	Názov/Ukazovateľ	Merná jednotka	Počiatočná hodnota	Celková cieľová hodnota	4.2	Počet novovytvorených pracovných miest projektom prepočítaný	počet	0	2														
Kód/ID	Názov/Ukazovateľ	Merná jednotka	Počiatočná hodnota	Celková cieľová hodnota																					
4.2	Počet novovytvorených pracovných miest projektom prepočítaný	počet	0	2																					

⁶ Intenzita pomoci je percentuálny pomer medzi financovaním zo strany žiadateľa a príspevkom z fondov a rozpočtu.

⁷ v prípade identického textu postačuje odvolávka na text PRV/IROP

⁸ v prípade identického textu postačuje odvolávka na text PRV/IROP

		na ekvivalent plného pracovného úväzku celkom			
	4.2	Počet podporených činností / operácií,	počet	0	2
	4.2	Celkové verejné výdavky	EUR	0	102 543,05
Indikatívny harmonogram výziev	2.Q/2020, resp. podľa schváleného aktualizovaného harmonogramu výziev zo strany riadiaceho orgánu				

Tabuľka 4.C: Opatrenia stratégie CLLD

Názov opatrenia	1.1.3. Podpora investícií do lesníckych technológií a spracovania, do mobilizácie lesníckych výrobkov a ich uvádzania na trh
Priradenie kódu opatrenia (platí v prípade opatrení z PRV, priradí sa kód opatrenia/podopatrenia v zmysle nariadenia (EÚ) č. 808/2014)	Opatrenie 8: Investície do rozvoja lesných oblastí a zlepšenia životaschopnosti lesov Podopatrenie: 8.6 Podpora investícií do lesníckych technológií a spracovania, do mobilizácie lesníckych výrobkov a ich uvádzania na trh .
Priradenie k fokusovej oblasti PRV	Predominantné FO: 2C Doplňkové FO: P4 – pôda, P4 - les
Ciele opatrenia	Identifikovaná lokálna potreba: - Podporovanie inovatívnych lesníckych technológií a udržateľného manažmentu lesov. Lokálna potreba v prepojení na potrebu zadanú PRV: - Zvýšiť efektívnosť všetkých výrobných faktorov a dosiahnuť nárast pridanej hodnoty podnikov v poľnohospodárstve, potravinárstve a lesníctve Podpora udržateľného obhospodarovania lesov.
Zdôvodnenie výberu	Prepojenie zo SWOT analýzou: - slabá inovácia v oblasti lesníckych technológií - nedostatočné vybavenie rôznymi lesníckymi technológiami - nedostatočná lesnícka výroba, pričom potenciál regiónu výroby v tejto oblasti je vysoký - nedostatočné uvádzanie lesníckych výrobkov na trh Prepojenie s cieľmi stratégie: Priorita 1: Zlepšenie podmienok pre diverzifikované podnikanie v regióne dolný Liptov Špecifický cieľ 1.1: Vytvorenie podmienok pre rozvoj poľnohospodárstva a lesného hospodárstva Navrhovaná operácia: Podpora investícií do lesníckych technológií a spracovania, do mobilizácie

	lesníckych výrobkov a ich uvádzania na trh
Rozsah a oprávnené činnosti	<p>Opis operácie a rozsah činností: V rámci danej operácie budú podporované nasledovné aktivity:</p> <ul style="list-style-type: none"> • zvýšenie ekonomickej hodnoty lesa prostredníctvom lepších postupov obhospodarovania lesov, ktoré sú odôvodnené z hľadiska očakávaného zlepšenia lesa jedného alebo viacerých podnikov, ktoré sa musia realizovať na úrovni majiteľa resp. obhospodarovateľa lesa; • spracovanie lesných produktov, ktoré takýmto spôsobom získavajú pridanú hodnotu a tiež ich uvádzanie na trh; <p>Činnosti sú popísané: - V zmysle PRV 2014-2020 v platnom znení. - V súlade s nariadením EÚ č. 1305/2013. Podrobná špecifikácia činností bude stanovená v jednotlivých výzvach na predkladanie ŽoNFP.</p>
Oprávnení prijímatelia	<ol style="list-style-type: none"> 1. Fyzické a právnické osoby[1] (malé a stredné podniky v zmysle odporúčania Komisie 2003/361/ES) obhospodarujúce lesy vo vlastníctve: <ul style="list-style-type: none"> ○ súkromných vlastníkov a ich združení; ○ obcí a ich združení; ○ Cirkvi, ktorej majetok možno podľa právneho poriadku SR považovať za súkromný, pokiaľ ide o jeho správu a nakladanie s ním. 2. Fyzické a právnické osoby (malé a stredné podniky v zmysle odporúčania Komisie 2003/361/ES) poskytujúce služby v lesníctve za predpokladu poskytnutia týchto služieb subjektom uvedeným v bode 1).
Intenzita pomoci ⁹	Verejné zdroje: 65% (z toho EÚ: 75%, ŠR: 25%), Vlast.zdroje: 35,0%
Oprávnené výdavky ¹⁰	Oprávnené výdavky sú v súlade s PRV, kapitola 8.1.3 Všeobecné podmienky oprávnenosti pre projektové opatrenia. Výdavky pre žiadateľa/prijímateľa projektov v rámci implementácie stratégie CLLD sú považované za oprávnené, ak vznikli a boli zaplatené v čase od podania ŽoNFP, na základe výzvy na predkladanie ŽoNFP v rámci implementácie stratégie CLLD, ktorá je vyhlásená MAS, s výnimkou všeobecných nákladov súvisiacich s investíciou vymedzených v článku 45 ods. 2 písm. c) nariadenia EP a Rady (EÚ) č. 1305/2013, kde sa za oprávnené budú považovať vzniknuté a zaplatené - výdavky v čase pred podaním ŽoNFP na základe výzvy na predkladanie ŽoNFP v rámci implementácie stratégie CLLD, ktorá je vyhlásená príslušnou MAS, a to od 1. januára 2016. Oprávnené výdavky sú výdavky vzniknuté pri uskutočnení VO/O ktoré sa začalo najskôr dňa 19. apríla 2016. Uvedené sa vzťahuje aj na všeobecné náklady súvisiace s investíciou vymedzené v článku 45 ods. 2 písm. c) nariadenia EPFRV.
Výška príspevku (minimálna a maximálna)	Minimálna - 20 000,00 EUR Maximálna – 50 000,00 EUR
Finančný plán	

⁹ Intenzita pomoci je percentuálny pomer medzi financovaním zo strany žiadateľa a príspevkom v fondov a rozpočtu.

¹⁰ v prípade identického textu postačuje odvolávka na text PRV/IRP

		Spolu	EÚ	ŠR	VZ	iné															
	menej rozvinutý región	315 517,07	153 814,57	51 271,52	110 430,98	-															
	viac rozvinutý región	-	-	-	-	-															
	Spolu	315 517,07	153 814,57	51 271,52	110 430,98	-															
Princípy pre stanovenie výberových a hodnotiacich kritérií / Hlavné zásady výberu operácií ¹¹	V súlade s hodnotiacimi a výberovými kritériami OZ „Partnerstvo pre MAS Dolný Liptov“ (Kritériá pre výber projektov v rámci implementácie stratégie CLLD).																				
Povinné prílohy stanovené MAS	Nie sú definované.																				
Merateľné ukazovatele projektu	<table border="1"> <thead> <tr> <th>Kód/ID</th> <th>Názov/Ukazovateľ</th> <th>Merná jednotka</th> <th>Počiatková hodnota</th> <th>Celková cieľová hodnota</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>8.6</td> <td>Celkové verejné výdavky</td> <td>EUR</td> <td>0</td> <td>205 086,10</td> </tr> <tr> <td>8.6</td> <td>Počet podporených projektov</td> <td>počet</td> <td>0</td> <td>5</td> </tr> </tbody> </table>						Kód/ID	Názov/Ukazovateľ	Merná jednotka	Počiatková hodnota	Celková cieľová hodnota	8.6	Celkové verejné výdavky	EUR	0	205 086,10	8.6	Počet podporených projektov	počet	0	5
Kód/ID	Názov/Ukazovateľ	Merná jednotka	Počiatková hodnota	Celková cieľová hodnota																	
8.6	Celkové verejné výdavky	EUR	0	205 086,10																	
8.6	Počet podporených projektov	počet	0	5																	
Indikatívny harmonogram výziev	4.Q/2019, resp. podľa schváleného aktualizovaného harmonogramu výziev zo strany riadiaceho orgánu																				

Tabuľka 4.D: Opatrenia stratégie CLLD

Názov opatrenia	1.1.4 Podpora spolupráce medzi malými hospodárskymi subjektmi
Priradenie kódu opatrenia (platí v prípade opatrení z PRV, priradí sa kód opatrenia/podopatrenia v zmysle nariadenia (EÚ) č. 808/2014)	Opatrenie 16 Spolupráca Podopatrenie: 16.3 (Iná) spolupráca medzi malými hospodárskymi subjektmi pri organizácii spoločných pracovných procesov a spoločnom využívaní zariadení a zdrojov a pri rozvoji služieb v oblasti cestovného ruchu/ich uvádzania na trh
Priradenie k fokusovej oblasti PRV	Predominantné FO: 2A Doplnkové FO: 1A, 3A
Ciele opatrenia	Identifikovaná lokálna potreba: - Zlepšiť spoluprácu medzi poľnohospodárskymi producentmi a ostatnými aktérmi potravinového reťazca Lokálna potreba v prepojení na potrebu zadefinovanú PRV: - Zvýšenie pridanej hodnoty v poľnohospodárstve; - Posilnenie životaschopnosti poľnohospodárskych podnikov; - Zvýšenie energetickej efektívnosti a úspory energie v pôdohospodárstve a spracovateľskom priemysle, zvýšenie podielu využívania a spracovania odpadovej biomasy, rastlinných zvyškov a exkrementov živočíšnej výroby a iných OZE na produkciu energie; - Podpora diverzifikácie poľnohospodárskych činností a zvýšenie podpory

¹¹ v prípade identického textu postačuje odvolávka na text PRV/IRP

	<p>vidieckeho cestovného ruchu;</p> <ul style="list-style-type: none"> - Optimalizácia hospodárenia s ohľadom na priority ochrany prírody. -
Zdôvodnenie výberu	<p>Prepojenie zo SWOT analýzou:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Nízka úroveň spolupráce medzi farmármi, chýbajú objekty na spracovanie poľnohospodárskych výrobkov <p>Prepojenie s cieľmi stratégie:</p> <p>Priorita 1:Zlepšenie podmienok pre diverzifikované podnikanie v regióne dolný Liptov</p> <p>Špecifický cieľ 1.1: Vytvorenie podmienok pre rozvoj poľnohospodárstva a lesného hospodárstva</p> <p>Navrhovaná operácia:</p> <p>Podpora novovzniknutých klastrov / Podpora spolupráce medzi malými hospodárskymi subjektmi</p>
Rozsah a oprávnené činnosti	<p>Opis operácie:</p> <p>Podporená bude spolupráca medzi malými hospodárskymi subjektmi (mikropodnikmi) v odvetví poľnohospodárstva, potravinovom reťazci, sektore lesného hospodárstva a v sektore cestovného ruchu pri organizácii spoločných pracovných procesov, spoločnom využívaní zariadení a zdrojov a pri rozvoji služieb a marketingu v oblasti cestovného ruchu. Cieľom je prostredníctvom spolupráce zvýšiť efektivitu vykonávaných činností..</p> <p>Rozsah činností</p> <p>podpora spolupráce medzi malými hospodárskymi subjektmi (mikropodnikmi) v odvetví poľnohospodárstva, potravinovom reťazci, sektore lesného hospodárstva a v sektore cestovného ruchu pri organizácii spoločných pracovných procesov, spoločnom využívaní zariadení a zdrojov a pri rozvoji služieb a marketingu v oblasti cestovného ruchu</p> <p>Činnosti sú popísané:</p> <ul style="list-style-type: none"> - V zmysle PRV 2014-2020 v platnom znení. - V súlade s nariadením EÚ č. 1305/2013. <p>Podrobná špecifikácia činností bude stanovená v jednotlivých výzvach na predkladanie ŽoNFP.</p>
Oprávnení prijímatelia	<p>Najmenej 5 subjektov, ktorých spolupráca je :</p> <p>medzi rôznymi aktérmi v poľnohospodárstve, potravinovom reťazci , v lesnom hospodárstve, alebo v sektore cestovného ruchu a rozvoji vidieka na území EÚ a medzi inými aktérmi, ktorí prispievajú k splneniu cieľov a priorít politiky rozvoja vidieka vrátane medziodvetvových organizácií, mimovládnych neziskových organizácií a výskumných organizácií.</p>
Intenzita pomoci ¹²	<p>Verejné zdroje: 100% (z toho EÚ: 75%, ŠR: 25%), Vlast. zdroje: 0,0%</p>
Oprávnené výdavky ¹³	<p>Oprávnené výdavky sú v súlade s PRV, kapitola 8.1.3 Všeobecné podmienky oprávnenosti pre projektové opatrenia. Výdavky pre žiadateľa/prijímateľa projektov v rámci implementácie stratégie CLLD sú považované za oprávnené, ak vznikli a boli zaplatené v čase od podania ŽoNFP, na základe výzvy na predkladanie ŽoNFP v rámci implementácie stratégie CLLD, ktorá je vyhlásená MAS, s výnimkou všeobecných nákladov súvisiacich s investíciou vymedzených v článku 45 ods. 2 písm. c) nariadenia EP a Rady (EÚ) č. 1305/2013, kde sa za</p>

¹² Intenzita pomoci je percentuálny pomer medzi financovaním zo strany žiadateľa a príspevkom v fondov a rozpočtu.

¹³ v prípade identického textu postačuje odvolávka na text PRV/IRP

	oprávnené budú považovať vzniknuté a zaplatené - výdavky v čase pred podaním ŽoNFP na základe výzvy na predkladanie ŽoNFP v rámci implementácie stratégie CLLD, ktorá je vyhlásená príslušnou MAS, a to od 1. januára 2016. Oprávnené výdavky sú výdavky vzniknuté pri uskutočnení VO/O ktoré sa začalo najskôr dňa 19. apríla 2016. Uvedené sa vzťahuje aj na všeobecné náklady súvisiace s investíciou vymedzené v článku 45 ods. 2 písm. c) nariadenia EPFRV.																								
Výška príspevku (minimálna a maximálna)	Minimálna - 20 000,00 EUR Maximálna – 50 000,00 EUR																								
Finančný plán	<table border="1"> <thead> <tr> <th></th> <th>Spolu</th> <th>EÚ</th> <th>ŠR</th> <th>VZ</th> <th>iné</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>menej rozvinutý región</td> <td>96 408,90</td> <td>72 306,67</td> <td>24 102,22</td> <td>-</td> <td>-</td> </tr> <tr> <td>viac rozvinutý región</td> <td>-</td> <td>-</td> <td>-</td> <td>-</td> <td>-</td> </tr> <tr> <td>Spolu</td> <td>96 408,90</td> <td>72 306,67</td> <td>24 102,22</td> <td>-</td> <td>-</td> </tr> </tbody> </table>		Spolu	EÚ	ŠR	VZ	iné	menej rozvinutý región	96 408,90	72 306,67	24 102,22	-	-	viac rozvinutý región	-	-	-	-	-	Spolu	96 408,90	72 306,67	24 102,22	-	-
	Spolu	EÚ	ŠR	VZ	iné																				
menej rozvinutý región	96 408,90	72 306,67	24 102,22	-	-																				
viac rozvinutý región	-	-	-	-	-																				
Spolu	96 408,90	72 306,67	24 102,22	-	-																				
Princípy pre stanovenie výberových a hodnotiacich kritérií / Hlavné zásady výberu operácií ¹⁴	V súlade s hodnotiacimi a výberovými kritériami OZ „Partnerstvo pre MAS Dolný Liptov“ (Kritériá pre výber projektov v rámci implementácie stratégie CLLD).																								
Povinné prílohy stanovené MAS	Nie sú definované.																								
Merateľné ukazovatele projektu	<table border="1"> <thead> <tr> <th>Kód/ID</th> <th>Názov/Ukazovateľ</th> <th>Merná jednotka</th> <th>Počiatková hodnota</th> <th>Celková cieľová hodnota</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>16.3</td> <td>Celkové verejné výdavky</td> <td>EUR</td> <td>0,00</td> <td>96 408,90</td> </tr> </tbody> </table>	Kód/ID	Názov/Ukazovateľ	Merná jednotka	Počiatková hodnota	Celková cieľová hodnota	16.3	Celkové verejné výdavky	EUR	0,00	96 408,90														
Kód/ID	Názov/Ukazovateľ	Merná jednotka	Počiatková hodnota	Celková cieľová hodnota																					
16.3	Celkové verejné výdavky	EUR	0,00	96 408,90																					
Indikatívny harmonogram výziev	4.Q/2020, resp. podľa schváleného aktualizovaného harmonogramu výziev zo strany riadiaceho orgánu																								

Tabuľka 4.E: Opatrenia stratégie CLLD

Názov opatrenia	1.1.5 Podpora dodávateľských reťazcov a miestnych trhov
Priradenie kódu opatrenia (platí v prípade opatrení z PRV, priradí sa kód opatrenia/podopatrenia v zmysle nariadenia (EÚ) č. 808/2014)	Opatrenie 16 Spolupráca Podopatrenie: 16.4 Podpora na horizontálnu a vertikálnu spoluprácu medzi subjektmi dodávateľského reťazca pri zriaďovaní a rozvoji krátkych dodávateľských reťazcov a miestnych trhov a na propagačné činnosti v miestnom kontexte, ktoré súvisia s rozvojom krátkych dodávateľských reťazcov a miestnych trhov
Priradenie k fokusovej oblasti PRV	Predominantné FO: 2A, 3A Doplňkové FO: 1A, 6A
Ciele opatrenia	Identifikovaná lokálna potreba: - Rozvinuté krátke dodávateľské reťazce Lokálna potreba v prepojení na potrebu zadefinovaných PRV: - Zvýšenie pridanej hodnoty v poľnohospodárstve;

¹⁴ v prípade identického textu postačuje odvolávka na text PRV/IRP

	<ul style="list-style-type: none"> - Posilnenie životaschopnosti poľnohospodárskych podnikov; - Zlepšenie štruktúry a kvality spracovania domácich poľnohospodárskych surovín, marketingu a predaja/odbytu týchto produktov , posilnenie vertikálneho a horizontálneho prepojenia v potravinovom reťazci , posilnenie zastúpenia regionálnych produktov na trhu, podpora zvyšovania kvality produktov živočíšnej výroby; - Optimalizácia hospodárenia s ohľadom na priority ochrany prírody. -
Zdôvodnenie výberu	<p>Prepojenie zo SWOT analýzou:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Málo štýlových predajných miest s výrobkami z ovčieho mlieka, zlé distribučné siete pre začínajúcich farmárov, chýbajú miestne produkčno–spotrebiteľské reťazce. <p>Prepojenie s cieľmi stratégie:</p> <p>Priorita 1:Zlepšenie podmienok pre diverzifikované podnikanie v regióne dolný Liptov</p> <p>Špecifický cieľ 1.1: Vytvorenie podmienok pre rozvoj poľnohospodárstva a lesného hospodárstva</p> <p>Navrhovaná operácia:</p> <p>Podpora horizontálnej a vertikálnej spolupráce medzi aktérmi krátko dodávateľského reťazca pri zriaďovaní logistických platforiem na podporu krátkych dodávateľských reťazcov alebo miestnych trhov.</p>
Rozsah a oprávnené činnosti	<p>Opis operácie:</p> <p>Podpora pri zriaďovaní a prevádzkovaní logistických platforiem, ktoré umožnia prístup aktérom dodávateľského reťazca a zintenzívnia činnosti horizontálnej a vertikálnej spolupráce, ktoré pokrývajú všetko od výroby, dopravy, logistiky produktu cez informačné systémy potrebné pre koordináciu týchto činností až k predaju produktu a jeho marketing, pričom podpora sa nevzťahuje na vývoj nových produktov.</p> <p>Rozsah činností:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozvoj krátkych dodávateľských reťazcov - rozvoj miestnych trhov <p>Rozsah činností:</p> <p>V súlade s PRV 2014-2020 v platnom znení. V súlade s nariadením EÚ č. 1305/2013. Podrobná špecifikácia činností bude stanovená v jednotlivých výzvach na predkladanie ŽoNFP.</p>
Oprávnení prijímatelia	Najmenej 3 subjekty, ktorých spolupráca je medzi rôznymi aktérmi v poľnohospodárstve, potravinovom reťazci a rozvoji vidieka na území EÚ a medzi inými aktérmi, ktorí prispievajú k splneniu cieľov a priorít politiky rozvoja vidieka.
Intenzita pomoci ¹⁵	Verejné zdroje: 100% (z toho EÚ: 75%, ŠR: 25%), Vlast. zdroje: 0,0%
Oprávnené výdavky ¹⁶	Oprávnené výdavky sú v súlade s PRV, kapitola 8.1.3 Všeobecné podmienky oprávnenosti pre projektové opatrenia. Výdavky pre žiadateľa/prijímateľa projektov v rámci implementácie stratégie CLLD sú považované za oprávnené, ak vznikli a boli zaplatené v čase od podania ŽoNFP, na základe výzvy na predkladanie ŽoNFP v rámci implementácie stratégie CLLD, ktorá

¹⁵ Intenzita pomoci je percentuálny pomer medzi financovaním zo strany žiadateľa a príspevkom v fondov a rozpočtu.

¹⁶ v prípade identického textu postačuje odvolávka na text PRV/IRP

	je vyhlásená MAS, s výnimkou všeobecných nákladov súvisiacich s investíciou vymedzených v článku 45 ods. 2 písm. c) nariadenia EP a Rady (EÚ) č. 1305/2013, kde sa za oprávnené budú považovať vzniknuté a zaplatené - výdavky v čase pred podaním ŽoNFP na základe výzvy na predkladanie ŽoNFP v rámci implementácie stratégie CLLD, ktorá je vyhlásená príslušnou MAS, a to od 1. januára 2016. Oprávnené výdavky sú výdavky vzniknuté pri uskutočnení VO/O ktoré sa začalo najskôr dňa 19. apríla 2016. Uvedené sa vzťahuje aj na všeobecné náklady súvisiace s investíciou vymedzené v článku 45 ods. 2 písm. c) nariadenia EPFRV.																								
Výška príspevku (minimálna a maximálna)	Minimálna - 20 000,00 EUR Maximálna – 50 000,00 EUR																								
Finančný plán	<table border="1"> <thead> <tr> <th></th> <th>Spolu</th> <th>EÚ</th> <th>ŠR</th> <th>VZ</th> <th>iné</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>menej rozvinutý región</td> <td>51 271,52</td> <td>38 453,64</td> <td>12 817,88</td> <td>-</td> <td>-</td> </tr> <tr> <td>viac rozvinutý región</td> <td>-</td> <td>-</td> <td>-</td> <td>-</td> <td>-</td> </tr> <tr> <td>Spolu</td> <td>51 271,52</td> <td>38 453,64</td> <td>12 817,88</td> <td>-</td> <td>-</td> </tr> </tbody> </table>		Spolu	EÚ	ŠR	VZ	iné	menej rozvinutý región	51 271,52	38 453,64	12 817,88	-	-	viac rozvinutý región	-	-	-	-	-	Spolu	51 271,52	38 453,64	12 817,88	-	-
	Spolu	EÚ	ŠR	VZ	iné																				
menej rozvinutý región	51 271,52	38 453,64	12 817,88	-	-																				
viac rozvinutý región	-	-	-	-	-																				
Spolu	51 271,52	38 453,64	12 817,88	-	-																				
Princípy pre stanovenie výberových a hodnotiacich kritérií / Hlavné zásady výberu operácií ¹⁷	V súlade s hodnotiacimi a výberovými kritériami OZ „Partnerstvo pre MAS Dolný Liptov“ (Kritériá pre výber projektov v rámci implementácie stratégie CLLD).																								
Povinné prílohy stanovené MAS	Nie sú definované.																								
Merateľné ukazovatele projektu	<table border="1"> <thead> <tr> <th>Kód/ID</th> <th>Názov/Ukazovateľ</th> <th>Merná jednotka</th> <th>Počiatková hodnota</th> <th>Celková cieľová hodnota</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>16.4</td> <td>Celkové verejné výdavky</td> <td>EUR</td> <td>0,00</td> <td>51 271,52</td> </tr> </tbody> </table>	Kód/ID	Názov/Ukazovateľ	Merná jednotka	Počiatková hodnota	Celková cieľová hodnota	16.4	Celkové verejné výdavky	EUR	0,00	51 271,52														
Kód/ID	Názov/Ukazovateľ	Merná jednotka	Počiatková hodnota	Celková cieľová hodnota																					
16.4	Celkové verejné výdavky	EUR	0,00	51 271,52																					
Indikatívny harmonogram výziev	4.Q/2020, resp. podľa schváleného aktualizovaného harmonogramu výziev zo strany riadiaceho orgánu																								

Tabuľka 4.F: Opatrenia stratégie CLLD

Názov opatrenia	1.2.1 Podpora podnikania a inovácií
Priradenie kódu opatrenia	- 5.1.1.
Priradenie k špecifickému cieľu IROP	Špecifický cieľ 5.1.1: Zvýšenie zamestnanosti na miestnej úrovni podporou podnikania a inovácií
Ciele opatrenia	<p>Cieľom opatrenia je prostredníctvom oprávnených aktivít naplniť ŠC č. 1.2: Podpora podnikania a inovácií na miestnej úrovni. ŠC súvisí s prioritou č. 1: Zlepšenie podmienok pre diverzifikované podnikanie v regióne dolný Liptov</p> <p>Ciele tak reagujú na potreby:</p> <p>Identifikovaná lokálna potreba:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Rozvoj miestnej ekonomiky <p>Lokálna potreba v prepojení na potrebu zadanú IROP:</p>

¹⁷ v prípade identického textu postačuje odvolávka na text PRV/IROP

	<ul style="list-style-type: none"> - Zlepšenie väzieb medzi malými a strednými mestami ako vidieckymi rozvojovými centrami a okolitým zázemím obcí. <p>Opatrenie je orientované na projekty súvisiace s podnikaním a inováciami.</p>																								
Zdôvodnenie výberu	<p>Prepojenie zo SWOT analýzou:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Nízka kúpna sila obyvateľstva, nezamestnanosť spôsobená nedostatkom pracovných príležitostí, nevhodnou vzdelanosťou úrovňou, strachom začať podnikat', slabá podpora malých a stredných podnikateľov <p>Prepojenie s cieľmi stratégie:</p> <p>Priorita 1:Zlepšenie podmienok pre diverzifikované podnikanie v regióne dolný Liptov</p> <p>Špecifický cieľ 1.2: Podpora podnikania a inovácií na miestnej úrovni</p>																								
Rozsah a oprávnené činnosti	<p>A1 Podpora podnikania a inovácií</p> <ul style="list-style-type: none"> - obstaranie hmotného majetku pre účely tvorby pracovných miest, - nutné stavebnotechnické úpravy budov spojené s umiestnením obstaranej technológie a/alebo s poskytovaním nových služieb, - podpora marketingových aktivít, - podpora miestnych produkčno-spotrebiteľských reťazcov, sieťovanie na úrovni miestnej ekonomiky a výmena skúseností <p>Na plnenie špecifického cieľa č. 5.1.1 bude využitá schéma štátnej pomoci, resp. schéma pomoci deminimis v zmysle príslušných ustanovených pravidiel plne zodpovedajúcich legislatíve Európskej únie, ako aj ďalším dokumentom Európskej komisie v oblasti štátnej pomoci.</p>																								
Oprávnení prijímatelia	<ul style="list-style-type: none"> - samostatne zárobkovo činné osoby, okrem tých, ktoré sú oprávnenými prijímateľmi z PRV v opatrení LEADER a oprávnenými prijímateľmi z OP RH, - mikro a malé podniky s počtom do 49 zamestnancov, okrem tých, ktoré sú oprávnenými prijímateľmi z PRV v opatrení LEADER a oprávnenými prijímateľmi z OP RH, 																								
Intenzita pomoci ¹⁸	Verejné zdroje: 55% (z toho EÚ: 100%, ŠR: 0%), Vlast. zdroje: 45,0%																								
Oprávnené výdavky ¹⁹	Oprávnené náklady, ako aj stanovenie podmienok oprávnenosti sú v súlade s IROP, so Systémom riadenia EŠIF																								
Výška príspevku (minimálna a maximálna)	Minimálna - 20 000,00 EUR Maximálna – 50 000,00 EUR																								
Finančný plán	<table border="1"> <thead> <tr> <th></th> <th>Spolu</th> <th>EÚ</th> <th>ŠR</th> <th>VZ</th> <th>iné</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>menej rozvinutý región</td> <td>834 983,47</td> <td>459 240,91</td> <td>-</td> <td>375 742,56</td> <td>-</td> </tr> <tr> <td>viac rozvinutý región</td> <td>-</td> <td>-</td> <td>-</td> <td>-</td> <td>-</td> </tr> <tr> <td>Spolu</td> <td>834 983,47</td> <td>459 240,91</td> <td>-</td> <td>375 742,56</td> <td>-</td> </tr> </tbody> </table>		Spolu	EÚ	ŠR	VZ	iné	menej rozvinutý región	834 983,47	459 240,91	-	375 742,56	-	viac rozvinutý región	-	-	-	-	-	Spolu	834 983,47	459 240,91	-	375 742,56	-
	Spolu	EÚ	ŠR	VZ	iné																				
menej rozvinutý región	834 983,47	459 240,91	-	375 742,56	-																				
viac rozvinutý región	-	-	-	-	-																				
Spolu	834 983,47	459 240,91	-	375 742,56	-																				
Princípy pre stanovenie	Princípy pre stanovenie výberových a hodnotiacich kritérií sú v súlade s IROP,																								

¹⁸ Intenzita pomoci je percentuálny pomer medzi financovaním zo strany žiadateľa a príspevkom v fondov a rozpočtu.

¹⁹ v prípade identického textu postačuje odvolávka na text PRV/IROP

výberových a hodnotiacich kritérií / Hlavné zásady výberu operácií ²⁰	Systémom riadenia EŠIF.				
Povinné prílohy stanovené MAS	Nie sú definované.				
Merateľné ukazovatele projektu	Kód/ID	Názov/Ukazovateľ	Merná jednotka	Počiatková hodnota	Celková cieľová hodnota
	CO01	Počet podporených podnikov	počet	0	10
	CO08	Zamestnanosť v podporených podnikoch	FTE	0	10
	CO29	Počet podnikov, ktoré dostávajú podporu s cieľom predstaviť výrobky, ktoré sú pre firmu nové	podnik	0	8
	CO28	Počet podnikov, ktoré dostávajú podporu s cieľom predstaviť výrobky, ktoré sú pre trh nové	podnik	0	2
Indikatívny harmonogram výziev	01/2020				

Tabuľka 4.G: Opatrenia stratégie CLLD

Názov opatrenia	2.1.1 Podpora investícií do infraštruktúr malých rozmerov
Priradenie kódu opatrenia (platí v prípade opatrení z PRV, priradí sa kód opatrenia/podopatrenia v zmysle nariadenia (EÚ) č. 808/2014)	Opatrenie 7: Základné služby a obnova dedín vo vidieckych oblastiach Podopatrenie: 7.2 Podpora na investície do vytvárania, zlepšovania alebo rozširovania všetkých druhov infraštruktúr malých rozmerov vrátane investícií do energie z obnoviteľných zdrojov a úspor energie
Priradenie k fokusovej oblasti PRV	Predominantné FO: 6B Doplňkové FO: 6A
Ciele a opis opatrenia	Identifikovaná lokálna potreba: - Zlepšenie infraštruktúry vo vidieckych oblastiach Lokálna potreba v prepojení na potrebu zadanú PRV: - Zlepšenie kvality života a podpora ekonomického rozvoja vrátane formovania vidieckych komunít s dôrazom na využitie miestneho kultúrno-historického potenciálu.
Zdôvodnenie výberu	Prepojenie zo SWOT analýzou: - Zlá dopravná dostupnosť obcí pri dochádzaní za prácou, chýba doplnková cyklistická infraštruktúra zastaraná, nedobudovaná základná infraštruktúra Prepojenie s cieľmi stratégie: Priorita 2: Zvýšenie kvality a dostupnosti služieb pre obyvateľstvo a návštevníkov regiónu dolný Liptov

²⁰ v prípade identického textu postačuje odvolávka na text PRV/IRP

	<p>Špecifický cieľ 2.1: Obnova a rozvoj dedín vo vidieckych oblastiach</p> <p>Navrhovaná operácia: Investície do vytvárania, zlepšovania alebo rozširovania všetkých druhov infraštruktúr malých rozmerov</p>																		
Rozsah a oprávnené činnosti	<p>Opis operácie a rozsah činností:</p> <ul style="list-style-type: none"> - výstavba a rekonštrukcia miestnych komunikácií, lávok, mostov, chodníkov a záchytných parkovísk, autobusových zastávok, výstavba, rekonštrukcia a údržba odvodňovacích kanálov, prehĺbovanie existujúcich obecných studní. V prípade investícií do miestnych komunikácií, tie budú umožnené len v malom rozsahu a za predpokladu, že prispievajú k oživeniu znevýhodnenej vidieckej oblasti, kde môže zlepšiť prepojenie medzi vidieckymi oblasťami a širšou dopravnou sieťou, príp. budú prispievať k miestnemu ekonomickému rozvoju (napr. k rozvoju vidieckeho cestovného ruchu a pod.); <p>zlepšenie vzhľadu obcí – úprava a tvorba verejných priestranstiev, námestí, parkov a pod.</p> <p>V súlade s PRV 2014-2020 v platnom znení. V súlade s nariadením EÚ č. 1305/2013. Podrobní špecifikácia činností bude stanovená v jednotlivých výzvach na predkladanie ŽoNFP.</p>																		
Oprávnení prijímatelia	<ul style="list-style-type: none"> - obce vo vidieckych oblastiach s počtom obyvateľov do 20 000 (vrátane), - združenia obcí s právnou subjektivitou (s priemerným počtom obyvateľov do 20 000 vrátane). 																		
Intenzita pomoci ²¹	Verejné zdroje: 95% (z toho EÚ: 75%, ŠR: 25%), Vlast. zdroje: 5,0%																		
Oprávnené výdavky ²²	Oprávnené výdavky sú v súlade s PRV, kapitola 8.1.3 Všeobecné podmienky oprávnenosti pre projektové opatrenia. Výdavky pre žiadateľa/prijímateľa projektov v rámci implementácie stratégie CLLD sú považované za oprávnené, ak vznikli a boli zaplatené v čase od podania ŽoNFP, na základe výzvy na predkladanie ŽoNFP v rámci implementácie stratégie CLLD, ktorá je vyhlásená MAS, s výnimkou všeobecných nákladov súvisiacich s investíciou vymedzených v článku 45 ods. 2 písm. c) nariadenia EP a Rady (EÚ) č. 1305/2013, kde sa za oprávnené budú považovať vzniknuté a zaplatené - výdavky v čase pred podaním ŽoNFP na základe výzvy na predkladanie ŽoNFP v rámci implementácie stratégie CLLD, ktorá je vyhlásená príslušnou MAS, a to od 1. januára 2016. Oprávnené výdavky sú výdavky vzniknuté pri uskutočnení VO/O ktoré sa začalo najskôr dňa 19. apríla 2016. Uvedené sa vzťahuje aj na všeobecné náklady súvisiace s investíciou vymedzené v článku 45 ods. 2 písm. c) nariadenia EPFRV.																		
Výška príspevku (minimálna a maximálna)	Minimálna - 10 000,00 EUR Maximálna – 35 000,00 EUR																		
Finančný plán	<table border="1"> <thead> <tr> <th></th> <th>Spolu</th> <th>EÚ</th> <th>ŠR</th> <th>VZ</th> <th>iné</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>menej rozvinutý región</td> <td>97</td> <td>69</td> <td>23</td> <td>4</td> <td>-</td> </tr> <tr> <td>viac</td> <td>-</td> <td>-</td> <td>-</td> <td>-</td> <td>-</td> </tr> </tbody> </table>		Spolu	EÚ	ŠR	VZ	iné	menej rozvinutý región	97	69	23	4	-	viac	-	-	-	-	-
	Spolu	EÚ	ŠR	VZ	iné														
menej rozvinutý región	97	69	23	4	-														
viac	-	-	-	-	-														

²¹ Intenzita pomoci je percentuálny pomer medzi financovaním zo strany žiadateľa a príspevkom v fondov a rozpočtu.

²² v prípade identického textu postačuje odvolávka na text PRV/IRP

	rozvinutý región						
	Spolu	97 146,05	69 216,56	23 072,19	4 857,30		
Princípy pre stanovenie výberových a hodnotiacich kritérií / Hlavné zásady výberu operácií ²³	V súlade s hodnotiacimi a výberovými kritériami OZ „Partnerstvo pre MAS Dolný Liptov“ (Kritériá pre výber projektov v rámci implementácie stratégie CLLD).						
Povinné prílohy stanovené MAS	Nie sú definované.						
Merateľné ukazovatele projektu	Kód/ID	Názov/Ukazovateľ	Merná jednotka	Počiatočná hodnota	Celková cieľová hodnota		
	7.2	Počet podporených činností/operácií	počet	0	3		
	7.2	Počet obyvateľov, ktorí majú prospech zo zlepšenia služieb/infraštruktúry (IT alebo iných)	počet	0	4 000		
	7	Celkové verejné výdavky	EUR	0	92 288,74		
Indikatívny harmonogram výziev	1.Q/2019, resp. podľa schváleného aktualizovaného harmonogramu výziev zo strany riadiaceho orgánu						

Tabuľka 4.H: Opatrenia stratégie CLLD

Názov opatrenia	2.1.2 Podpora investícií do základných služieb pre vidiecke obyvateľstvo
Priradenie kódu opatrenia (platí v prípade opatrení z PRV, priradí sa kód opatrenia/podopatrenia v zmysle nariadenia (EÚ) č. 808/2014)	Opatrenie 7: Základné služby a obnova dedín vo vidieckych oblastiach Podopatrenie: 7.4 Podpora na investície do vytvárania, zlepšovania alebo rozširovania miestnych základných služieb pre vidiecke obyvateľstvo vrátane voľného času a kultúry a súvisiacej infraštruktúry
Priradenie k fokusovej oblasti PRV	Predominantné FO: 6B Doplňkové FO: 6A, 5C, 4A – 4C, 3A
Ciele a opis opatrenia	- Identifikovaná lokálna potreba: - Zlepšiť dostupnosť základných služieb resp. zvýšiť diverzitu ponúkaných miestnych služieb Lokálna potreba v prepojení na potrebu zadanú PRV: - Zlepšenie kvality života vrátane formovania vidieckych komunít s dôrazom na využitie miestneho kultúrno-historického potenciálu a zvýšenie podielu využívania a spracovania odpadovej biomasy, rastlinných zvyškov a exkrementov živočíšnej výroby a iných OZE na produkciu energie.
Zdôvodnenie výberu	Prepojenie zo SWOT analýzou: Nízka úroveň občianskej vybavenosti, zastarané alebo chýbajúce športové

²³ v prípade identického textu postačuje odvolávka na text PRV/IROP

	<p>ihriská v niektorých obciach, nedostatočné podmienky pre rozvoj športového talentu v rôznych druhoch športu po skončení základnej a strednej školy, málo parkov, parčíkov a oddychových zón v obciach, nedostatok ihrísk pre menšie deti a priestorov pre mládež, nízke obecné rozpočty vzhľadom na potreby rozvoja</p> <p>Prepojenie s cieľmi stratégie: Priorita 2: Zvýšenie kvality a dostupnosti služieb pre obyvateľstvo a návštevníkov regiónu dolný Liptov Špecifický cieľ 2.1: Obnova a rozvoj dedín vo vidieckych oblastiach Navrhovaná operácia: Vytváranie, zlepšovanie alebo rozširovanie miestnych služieb vrátane voľného času a kultúry a súvisiacej infraštruktúry</p>
Rozsah a oprávnené činnosti	<p>Opis operácie a rozsah činností:</p> <ul style="list-style-type: none"> - investície súvisiace s vytváraním podmienok pre trávenie voľného času vrátane príslušnej infraštruktúry – napr. výstavba/rekonštrukcia/modernizácia športovísk a detských ihrísk, amfiteátrův, investície do rekonštrukcie nevyužívaných objektův v obci pre komunitnú/spolkovú činnosť vrátane rekonštrukcie existujúcich kultúrnych domov; - zriadenie nových, prístavba, prestavba, rekonštrukcia a modernizácia existujúcich domov smútku vrátane ich okolia; - investície súvisiace so zvyšovaním kvality života obyvateľov – investície spojené s odstraňovaním malých tzv. divokých skládok odpadov resp. opusteného odpadu; - investície súvisiace so zvýšením bezpečnosti a prevencie proti vandalizmu na verejných priestoroch (montáž kamerových systémův a iných bezpečnostných prvkův); - investície súvisiace s vytváraním podmienok pre rozvoj podnikania – rekonštrukcie nevyužívaných objektův v obci pre podnikateľskú činnosť, výstavba/rekonštrukcia tržníc pre podporu predaja miestnych produktův a pod. - investície do využívania OZE vrátane investícií spojenými s úsporou energie – len ako súčasť investícií do miestnych služieb. <p>V súlade s PRV 2014-2020 v platnom znení. V súlade s nariadením EÚ č. 1305/2013. Podrobní špecifikácia činností bude stanovená v jednotlivých výzvach na predkladanie ŽoNFP.</p>
Oprávnení prijímatelia	<ul style="list-style-type: none"> - obce vo vidieckych oblastiach s počtom obyvateľov do 20 000 (vrátane), - združenia obcí s právnou subjektivitou (s priemerným počtom obyvateľov do 20 000 vrátane).
Intenzita pomoci ²⁴	Verejné zdroje: 95% (z toho EÚ: 75%, ŠR: 25%), Vlast. zdroje: 5,0%
Oprávnené výdavky ²⁵	Oprávnené výdavky sú v súlade s PRV, kapitola 8.1.3 Všeobecné podmienky oprávnenosti pre projektové opatrenia. Výdavky pre žiadateľa/prijímateľa projektův v rámci implementácie stratégie CLLD sú považované za oprávnené, ak vznikli a boli zaplatené v čase od podania ŽoNFP, na základe výzvy na predkladanie ŽoNFP v rámci implementácie stratégie CLLD, ktorá je vyhlásená MAS, s výnimkou všeobecných nákladův súvisiacich s

²⁴ Intenzita pomoci je percentuálny pomer medzi financovaním zo strany žiadateľa a príspevkom v fondov a rozpočtu.

²⁵ v prípade identického textu postačuje odvolávka na text PRV/IROP

	investíciou vymedzených v článku 45 ods. 2 písm. c) nariadenia EP a Rady (EÚ) č. 1305/2013, kde sa za oprávnené budú považovať vzniknuté a zaplatené - výdavky v čase pred podaním ŽoNFP na základe výzvy na predkladanie ŽoNFP v rámci implementácie stratégie CLLD, ktorá je vyhlásená príslušnou MAS, a to od 1. januára 2016. Oprávnené výdavky sú výdavky vzniknuté pri uskutočnení VO/O ktoré sa začalo najskôr dňa 19. apríla 2016. Uvedené sa vzťahuje aj na všeobecné náklady súvisiace s investíciou vymedzené v článku 45 ods. 2 písm. c) nariadenia EPFRV.																								
Výška príspevku (minimálna a maximálna)	Minimálna - 10 000,00 EUR Maximálna – 30 000,00 EUR																								
Finančný plán	<table border="1"> <thead> <tr> <th></th> <th>Spolu</th> <th>EÚ</th> <th>ŠR</th> <th>VZ</th> <th>iné</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>menej rozvinutý región</td> <td>91 749,04</td> <td>65 371,19</td> <td>21 790,40</td> <td>4 587,45</td> <td>-</td> </tr> <tr> <td>viac rozvinutý región</td> <td>-</td> <td>-</td> <td>-</td> <td>-</td> <td>-</td> </tr> <tr> <td>Spolu</td> <td>91 749,04</td> <td>65 371,19</td> <td>21 790,40</td> <td>4 587,45</td> <td>-</td> </tr> </tbody> </table>		Spolu	EÚ	ŠR	VZ	iné	menej rozvinutý región	91 749,04	65 371,19	21 790,40	4 587,45	-	viac rozvinutý región	-	-	-	-	-	Spolu	91 749,04	65 371,19	21 790,40	4 587,45	-
	Spolu	EÚ	ŠR	VZ	iné																				
menej rozvinutý región	91 749,04	65 371,19	21 790,40	4 587,45	-																				
viac rozvinutý región	-	-	-	-	-																				
Spolu	91 749,04	65 371,19	21 790,40	4 587,45	-																				
Princípy pre stanovenie výberových a hodnotiacich kritérií / Hlavné zásady výberu operácií ²⁶	V súlade s hodnotiacimi a výberovými kritériami OZ „Partnerstvo pre MAS Dolný Liptov“ (Kritériá pre výber projektov v rámci implementácie stratégie CLLD).																								
Povinné prílohy stanovené MAS	Nie sú definované.																								
Merateľné ukazovatele projektu	<table border="1"> <thead> <tr> <th>Kód/ID</th> <th>Názov/Ukazovateľ</th> <th>Merná jednotka</th> <th>Počiatková hodnota</th> <th>Celková cieľová hodnota</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>7.4</td> <td>Počet podporených činností/operácií</td> <td>počet</td> <td>0</td> <td>3</td> </tr> <tr> <td>7.4</td> <td>Počet obyvateľov, ktorí majú prospech zo zlepšenia služieb/infraštruktúry (IT alebo iných)</td> <td>počet</td> <td>0</td> <td>4 000</td> </tr> <tr> <td>7</td> <td>Celkové verejné výdavky</td> <td>EUR</td> <td>0</td> <td>87 161,59</td> </tr> </tbody> </table>	Kód/ID	Názov/Ukazovateľ	Merná jednotka	Počiatková hodnota	Celková cieľová hodnota	7.4	Počet podporených činností/operácií	počet	0	3	7.4	Počet obyvateľov, ktorí majú prospech zo zlepšenia služieb/infraštruktúry (IT alebo iných)	počet	0	4 000	7	Celkové verejné výdavky	EUR	0	87 161,59				
Kód/ID	Názov/Ukazovateľ	Merná jednotka	Počiatková hodnota	Celková cieľová hodnota																					
7.4	Počet podporených činností/operácií	počet	0	3																					
7.4	Počet obyvateľov, ktorí majú prospech zo zlepšenia služieb/infraštruktúry (IT alebo iných)	počet	0	4 000																					
7	Celkové verejné výdavky	EUR	0	87 161,59																					
Indikatívny harmonogram výziev	3.Q/2020, resp. podľa schváleného aktualizovaného harmonogramu výziev zo strany riadiaceho orgánu																								

Tabuľka 4.I: Opatrenia stratégie CLLD

Názov opatrenia	2.1.3 Podpora investícií do rekreačnej a turistickej infraštruktúry malých rozmerov
Priradenie kódu opatrenia (platí v prípade opatrení z PRV, priradí sa kód opatrenia/podopatrenia v zmysle nariadenia (EÚ) č.	Opatrenie 7: Základné služby a obnova dedín vo vidieckych oblastiach Podopatrenie 7.5 Podpora na investície do rekreačnej infraštruktúry, turistických informácií a do turistickej infraštruktúry malých rozmerov na verejné využitie

²⁶ v prípade identického textu postačuje odvolávka na text PRV/IROP

808/2014)	
Priradenie k fokusovej oblasti PRV	Predominantné FO: 6B Doplnkové FO: 6A
Ciele a opis opatrenia	- Identifikovaná lokálna potreba: - Zvýšiť potenciál obcí pre rozvoj vidieckeho cestovného ruchu v oblasti služieb Lokálna potreba v prepojení na potrebu zadanú PRV: - Zlepšenie kvality života a podpora ekonomického rozvoja vrátane formovania vidieckych komunít s dôrazom na využitie miestneho kultúrno-historického potenciálu, rozvoj IKT vo vidieckych obciach. -
Zdôvodnenie výberu	Prepojenie zo SWOT analýzou: - Celkovo slabá ponuka cestovného ruchu, málo prístupných atraktivít napriek potenciálu, - Slabá infraštruktúra cestovného ruchu, nedostatočné ubytovacie a stravovacie kapacity, nedostatočná atraktívna a komplexná ponuka pre cestovný ruch, absencia infraštruktúry pre cykloturistiku, - Chýbajú informačné tabule s vyznačením zaujímavých miest a hodnotných objektov a označenie, turistických a cyklistických trás, celkovo slabý marketing CR, - Slabá informovanosť, nevyhovujúci technický stav kultúrnych pamiatok, nedostatočné využívanie existujúceho, kultúrnohistorického potenciálu, Chýbajú balíčky služieb, historické objekty sú v zlom stave a nevyužívajú sa pre potreby cestovného ruchu, chýba propagácia modernými technológiami (web, aplikácie) Prepojenie s cieľmi stratégie: Priorita 2: Zvýšenie kvality a dostupnosti služieb pre obyvateľstvo a návštevníkov regiónu dolný Liptov Špecifický cieľ 2.1: Obnova a rozvoj dedín vo vidieckych oblastiach Navrhovaná operácia: Rozvoj a marketing vidieckeho cestovného ruchu
Rozsah a oprávnené činnosti	Opis operácie a rozsah činností: - investície, ktoré súvisia s vytvorením, udržiavaním, obnovou a skvalitňovaním turisticky zaujímavých objektov, bodov a miest vrátane príslušnej infraštruktúry – miestne kultúrne, historické, prírodné a iné objekty a zaujímavosti, zriadenie múzejných a galerijných zariadení a pod.; - investície do rekreačnej infraštruktúry, turistických informácií a informačných tabúl v turistických lokalitách na verejné využitie, budovanie drobných obslužných zariadení pre turistov, informačné body, smerové tabule, KIOSKY a pod.; - budovanie, rekonštrukcia náučných chodníkov, cykloturistických chodníkov, ich napojenie na náučné chodníky, budovanie doplnkovej infraštruktúry (odpočinkové miesta, prístrešky, stojany na bicykle a pod.), výstavba vyhladkových veží, budovanie, údržba a obnova cykloturistického značenia na existujúcich cykloturistických trasách a pod. V súlade s PRV 2014-2020 v platnom znení. V súlade s nariadením EÚ č. 1305/2013.

	Podrobní špecifikácia činností bude stanovená v jednotlivých výzvach na predkladanie ŽoNFP.																								
Oprávnení prijímateľa	<ul style="list-style-type: none"> - obce vo vidieckych oblastiach s počtom obyvateľov do 20 000 (vrátane), - združenia obcí s právnou subjektivitou (s priemerným počtom obyvateľov do 20 000 vrátane). 																								
Intenzita pomoci ²⁷	Verejné zdroje: 95% (z toho EÚ: 75%, ŠR: 25%), Vlast. zdroje: 5,0%																								
Oprávnené výdavky ²⁸	Oprávnené výdavky sú v súlade s PRV, kapitola 8.1.3 Všeobecné podmienky oprávnenosti pre projektové opatrenia. Výdavky pre žiadateľa/prijímateľa projektov v rámci implementácie stratégie CLLD sú považované za oprávnené, ak vznikli a boli zaplatené v čase od podania ŽoNFP, na základe výzvy na predkladanie ŽoNFP v rámci implementácie stratégie CLLD, ktorá je vyhlásená MAS, s výnimkou všeobecných nákladov súvisiacich s investíciou vymedzených v článku 45 ods. 2 písm. c) nariadenia EP a Rady (EÚ) č. 1305/2013, kde sa za oprávnené budú považovať vzniknuté a zaplatené - výdavky v čase pred podaním ŽoNFP na základe výzvy na predkladanie ŽoNFP v rámci implementácie stratégie CLLD, ktorá je vyhlásená príslušnou MAS, a to od 1. januára 2016. Oprávnené výdavky sú výdavky vzniknuté pri uskutočnení VO/O ktoré sa začalo najskôr dňa 19. apríla 2016. Uvedené sa vzťahuje aj na všeobecné náklady súvisiace s investíciou vymedzené v článku 45 ods. 2 písm. c) nariadenia EPFRV.																								
Výška príspevku (minimálna a maximálna)	Minimálna - 10 000,00 EUR Maximálna – 40 000,00 EUR																								
Finančný plán	<table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <thead> <tr> <th></th> <th>Spolu</th> <th>EÚ</th> <th>ŠR</th> <th>VZ</th> <th>iné</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>menej rozvinutý región</td> <td>113 118,70</td> <td>80 597,07</td> <td>26 865,69</td> <td>5 655,93</td> <td>-</td> </tr> <tr> <td>viac rozvinutý región</td> <td>-</td> <td>-</td> <td>-</td> <td>-</td> <td>-</td> </tr> <tr> <td>Spolu</td> <td>113 118,70</td> <td>80 597,07</td> <td>26 865,69</td> <td>5 655,93</td> <td>-</td> </tr> </tbody> </table>		Spolu	EÚ	ŠR	VZ	iné	menej rozvinutý región	113 118,70	80 597,07	26 865,69	5 655,93	-	viac rozvinutý región	-	-	-	-	-	Spolu	113 118,70	80 597,07	26 865,69	5 655,93	-
	Spolu	EÚ	ŠR	VZ	iné																				
menej rozvinutý región	113 118,70	80 597,07	26 865,69	5 655,93	-																				
viac rozvinutý región	-	-	-	-	-																				
Spolu	113 118,70	80 597,07	26 865,69	5 655,93	-																				
Princípy pre stanovenie výberových a hodnotiacich kritérií / Hlavné zásady výberu operácií ²⁹	V súlade s hodnotiacimi a výberovými kritériami OZ „Partnerstvo pre MAS Dolný Liptov“ (Kritériá pre výber projektov v rámci implementácie stratégie CLLD).																								
Povinné prílohy stanovené MAS	Nie sú definované.																								
Merateľné ukazovatele projektu	<table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <thead> <tr> <th>Kód/ID</th> <th>Názov/Ukazovateľ</th> <th>Merná jednotka</th> <th>Počiatočná hodnota</th> <th>Celková cieľová hodnota</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>7.5</td> <td>Počet podporených činností/operácií</td> <td>počet</td> <td>0</td> <td>3</td> </tr> <tr> <td>7.5</td> <td>Počet obyvateľov, ktorí majú prospech zo zlepšenia služieb/infraštruktúry</td> <td>počet</td> <td>0</td> <td>4 000</td> </tr> </tbody> </table>	Kód/ID	Názov/Ukazovateľ	Merná jednotka	Počiatočná hodnota	Celková cieľová hodnota	7.5	Počet podporených činností/operácií	počet	0	3	7.5	Počet obyvateľov, ktorí majú prospech zo zlepšenia služieb/infraštruktúry	počet	0	4 000									
Kód/ID	Názov/Ukazovateľ	Merná jednotka	Počiatočná hodnota	Celková cieľová hodnota																					
7.5	Počet podporených činností/operácií	počet	0	3																					
7.5	Počet obyvateľov, ktorí majú prospech zo zlepšenia služieb/infraštruktúry	počet	0	4 000																					

²⁷ Intenzita pomoci je percentuálny pomer medzi financovaním zo strany žiadateľa a príspevkom v fondov a rozpočtu.

²⁸ v prípade identického textu postačuje odvolávka na text PRV/IRP

²⁹ v prípade identického textu postačuje odvolávka na text PRV/IRP

		(IT alebo iných)			
	7	Celkové verejné výdavky	EUR	0	107 462,76
Indikatívny harmonogram výziev	3.Q/2020, resp. podľa schváleného aktualizovaného harmonogramu výziev zo strany riadiaceho orgánu				

Tabuľka 4.J: Opatrenia stratégie CLLD

Názov opatrenia	2.2.1 Rozvoj základnej infraštruktúry
Priradenie kódu opatrenia	5.1.2
Priradenie k špecifickému cieľu IROP	Špecifický cieľ 5.1.2 : Zlepšenie udržateľných vzťahov medzi vidieckymi rozvojovými centrami a ich zázemím vo verejných službách a vo verejných infraštruktúrach
Ciele opatrenia	<p>Cieľom opatrenia je prostredníctvom oprávnených aktivít zabezpečiť naplnenie ŠC 2.2: Podpora verejných služieb a verejnej infraštruktúry s dôrazom na podporu udržateľných vidiecko-mestských prepojení. ŠC súvisí s prioritou 2 Zvýšenie kvality a dostupnosti služieb pre obyvateľstvo a návštevníkov regiónu dolný Liptov.</p> <p>Špecifické ciele a priority reagujú na identifikované potreby územia MAS:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Zlepšiť dostupnosť základných služieb resp. zvýšiť diverzitu ponúkaných miestnych služieb; - Zlepšiť dostupnosť sociálnych služieb; - Rozvoj existujúcich a vznik nových komunitných sociálnych služieb pre všetky skupiny obyvateľov; - Zefektívnenie hospodárenia so zdrojmi; <p>Lokálna potreba v prepojení na potrebu zadefinovanú IROP:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Zlepšenie väzieb medzi malými a strednými mestami ako vidieckymi rozvojovými centrami a okolitým zázemím obcí. <p>Opatrenie je orientované na aktivity:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Rekonštrukcia miestnych komunikácií, chodníkov a príslušnej infraštruktúry - Rozvoj komunitných sociálnych služieb
Zdôvodnenie výberu	<p>Prepojenie zo SWOT analýzou:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Nízka úroveň občianskej vybavenosti, zastarané alebo chýbajúce športové ihriská v niektorých obciach, nedostatočné podmienky pre rozvoj športového talentu v rôznych druhoch športu po skončení základnej a strednej školy, málo parkov, parčíkov a oddychových zón v obciach, nedostatok ihrísk pre menšie deti a priestorov pre mládež, nízke obecné rozpočty vzhľadom na potreby rozvoja; - Nerozvinuté sociálne služby v komunitách, nedostatok zariadení sociálnej starostlivosti, malé kapacity domov dôchodcov vzhľadom na trend starnutia obyvateľov, nedostatok terénnych sociálnych služieb, nedostatok aktivít zameraných na podporu začleňovania niektorých znevýhodnených skupín do spoločnosti spôsobuje vyčleňovanie slabších na okraj

	<p>spoločnosti, obmedzenie prístupu k práci, aktívnemu tráveniu voľného času, aktívnemu starnutiu, k sociálnej a zdravotníckej starostlivosti;</p> <ul style="list-style-type: none"> - Nedostatočné zainteresovanie detí z ohrozených skupín do organizovaného voľného času, nedostatočná podpora nízkoprahových programov pre ohrozené deti a nerozvinutý streetworking; - Niektoré MŠ sú zlom technickom stave; - Nedostatok odborných učební v základných školách; - Nedostatočné prepojenie škôl s praxou, nedostatok kvalifikovanej pracovnej sily; - Pretrvávajúca koncentrácia pracovných príležitostí do niekoľkých veľkých podnikov, vysoké náklady na modernizáciu a rozširovanie výroby; - Málo rozvinutý komunitný život, chýbajú komunitné centrá na stretávanie sa občanov rôzneho veku a záujmov, priestory, ktoré by sa dali využívať na komunitné aktivity, nie sú prístupné zo strany samospráv, samosprávy nepracujú s ľuďmi v zmysle zapájania ich do verejného rozhodovania a plánovania aktivít, poskytujú málo priestoru pre občiansky aktivizmus, málo využívajú moderné formy komunikácie, čo spôsobuje malú účasť verejnosti na rozvoji územia a slabý dobrovoľnícky potenciál v území Dolného Liptova, nedostatočná spolupráca existujúcich občianskych združení a samosprávy neumožňuje realizáciu nových nápadov, vzájomnú inšpiráciu a využívanie silných stránok oboch strán. <p>Prepojenie s cieľmi stratégie: Priorita 2: Zvýšenie kvality a dostupnosti služieb pre obyvateľstvo a návštevníkov regiónu dolný Liptov Špecifický cieľ 2.2: Podpora verejných služieb a verejnej infraštruktúry s dôrazom na podporu udržateľných vidiecko-mestských prepojení</p>
Rozsah a oprávnené činnosti	<p>B2 Zvyšovanie bezpečnosti a dostupnosti sídiel: Výstavba, modernizácia, rekonštrukcia zastávok, staníc, parkovísk, na linkách prepájajúcich obec s mestom, budovanie prvkov a podpora opatrení na zvyšovanie bezpečnosti dopravy v mestách.</p> <p>C1 Sociálne komunitné služby: zriaďovanie nových alebo rekonštrukcia a modernizácia existujúcich zariadení pre poskytovanie komunitných sociálnych služieb vrátane materiálno-technického vybavenia, zvyšovanie kvality a kapacity komunitných sociálnych služieb, infraštruktúra komunitných centier.</p> <p>-</p>
Oprávnení prijímatelia	<ul style="list-style-type: none"> - mestá/samostatné mestské časti a obce, - združenia miest a obcí, - mikroregionálne združenia
Intenzita pomoci ³⁰	Verejné zdroje: 95% (z toho EÚ: 100%, ŠR: 0%), Vlast. zdroje: 5,0%
Oprávnené výdavky ³¹	Oprávnené náklady, ako aj stanovenie podmienok oprávnenosti sú v súlade s IROP, so Systémom riadenia EŠIF
Výška príspevku (minimálna)	Minimálna - 20 000,00 EUR

³⁰ Intenzita pomoci je percentuálny pomer medzi financovaním zo strany žiadateľa a príspevkom v fondov a rozpočtu.

³¹ v prípade identického textu postačuje odvolávka na text PRV/IROP

a maximálna)	Maximálna – 60 000,00 EUR																								
Finančný plán	<table border="1"> <tr> <td></td> <td>Spolu</td> <td>EÚ</td> <td>ŠR</td> <td>VZ</td> <td>iné</td> </tr> <tr> <td>menej rozvinutý región</td> <td>269 850,13</td> <td>256 357,62</td> <td>-</td> <td>13 492,51</td> <td>-</td> </tr> <tr> <td>viac rozvinutý región</td> <td>-</td> <td>-</td> <td>-</td> <td>-</td> <td>-</td> </tr> <tr> <td>Spolu</td> <td>269 850,13</td> <td>256 357,62</td> <td>-</td> <td>13 492,51</td> <td>-</td> </tr> </table>		Spolu	EÚ	ŠR	VZ	iné	menej rozvinutý región	269 850,13	256 357,62	-	13 492,51	-	viac rozvinutý región	-	-	-	-	-	Spolu	269 850,13	256 357,62	-	13 492,51	-
	Spolu	EÚ	ŠR	VZ	iné																				
menej rozvinutý región	269 850,13	256 357,62	-	13 492,51	-																				
viac rozvinutý región	-	-	-	-	-																				
Spolu	269 850,13	256 357,62	-	13 492,51	-																				
Princípy pre stanovenie výberových a hodnotiacich kritérií / Hlavné zásady výberu operácií ³²	Princípy pre stanovenie výberových a hodnotiacich kritérií sú v súlade s IROP, Systémom riadenia EŠIF.																								
Povinné prílohy stanovené MAS	Nie sú definované.																								
Merateľné ukazovatele projektu	<table border="1"> <thead> <tr> <th>Kód/ID</th> <th>Názov/Ukazovateľ</th> <th>Merná jednotka</th> <th>Počiatková hodnota</th> <th>Celková cieľová hodnota</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>O0158</td> <td>Počet nových služieb a prvkov verejnej infraštruktúry</td> <td>počet</td> <td>0</td> <td>5</td> </tr> </tbody> </table>	Kód/ID	Názov/Ukazovateľ	Merná jednotka	Počiatková hodnota	Celková cieľová hodnota	O0158	Počet nových služieb a prvkov verejnej infraštruktúry	počet	0	5														
Kód/ID	Názov/Ukazovateľ	Merná jednotka	Počiatková hodnota	Celková cieľová hodnota																					
O0158	Počet nových služieb a prvkov verejnej infraštruktúry	počet	0	5																					
Indikatívny harmonogram výziev	<p>Prioritizácia výziev:</p> <p>B2 Zvyšovanie bezpečnosti a dostupnosti sídiel</p> <p>C1 Sociálne komunitné služby</p> <p>B2 12/2019</p> <p>C1 12/2019</p>																								

Tabuľka 4.K: Opatrenia stratégie CLLD

Názov opatrenia	3.1.1Prevádzka MAS
Priradenie kódu opatrenia (platí v prípade opatrení z PRV, priradí sa kód opatrenia/podopatrenia v zmysle nariadenia (EÚ) č. 808/2014)	-
Priradenie k fokusovej oblasti PRV / špecifickému cieľu IROP	Špecifický cieľ 5.1.1: Zvýšenie zamestnanosti na miestnej úrovni podporou podnikania a inovácií
Ciele a opis opatrenia	Financovanie prevádzkových nákladov MAS spojených s riadením uskutočňovania stratégií CLLD -
Zdôvodnenie:	<p>Prepojenie zo SWOT analýzou:</p> <ul style="list-style-type: none"> - málo rozvinutý komunitný život, chýbajú komunitné centrá na stretávanie sa občanov rôzneho veku a záujmov, priestory, ktoré by sa dali využívať na komunitné aktivity, nie sú prístupné zo strany samospráv, samosprávy nepracujú s ľuďmi v zmysle zapájania ich do

³² v prípade identického textu postačuje odvolávka na text PRV/IROP

	<p>verejného rozhodovania a plánovania aktivít, poskytujú málo priestoru pre občiansky aktivizmus, málo využívajú moderné formy komunikácie, čo spôsobuje malú účasť verejnosti na rozvoji územia a slabý dobrovoľnícky potenciál v území Dolného Liptova,</p> <ul style="list-style-type: none"> - nedostatočná spolupráca existujúcich občianskych združení a samosprávy neumožňuje realizáciu nových nápadov, vzájomnú inšpiráciu a využívanie silných stránok oboch strán <p>Prepojenie s cieľmi stratégie: Priorita 3: Efektívne riadenie MAS Dolný Liptov a posilňovanie partnerskej spolupráce Špecifický cieľ 3.1: Zabezpečenie prevádzky MAS</p>																								
Rozsah a oprávnené činnosti:	<p>Rozsah a oprávnené činnosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> - personálne a administratívne náklady MAS (prevádzkové, osobné, poistenie), - vzdelávanie zamestnancov a členov MAS (školenia, konferencie, semináre, workshopy a pod., okrem školení pre predkladateľov projektov), ktorí sa podieľajú na príprave a vykonávaní stratégie CLLD. - náklady na publicitu a sieťovanie: účasť zamestnancov a členov MAS na stretnutiach s inými MAS, vrátane zasadaní národných a európskych sietí, ako aj poplatky za členstvo v regionálnych, národných alebo európskych sieťach MAS, - finančné náklady (napr. bankové poplatky), - náklady vynaložené na monitorovanie, hodnotenie a aktualizáciu stratégií CLLD (na úrovni MAS), 																								
Oprávnení prijímatelia	miestna akčná skupina																								
Intenzita pomoci ³³	Verejné zdroje: 95% (z toho EÚ: 100%, ŠR: 0%), Vlast. zdroje: 5,0%																								
Oprávnené výdavky ³⁴	Oprávnené náklady, ako aj stanovenie podmienok oprávnenosti sú v súlade s IROP, so Systémom riadenia EŠIF																								
Výška príspevku (minimálna a maximálna)	-																								
Finančný plán	<table border="1"> <thead> <tr> <th></th> <th>Spolu</th> <th>EÚ</th> <th>ŠR</th> <th>VZ</th> <th>iné</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>menej rozvinutý región</td> <td>265 263,16 473,68</td> <td>252 000,00</td> <td>-</td> <td>13 263,16</td> <td>-</td> </tr> <tr> <td>viac rozvinutý región</td> <td>-</td> <td>-</td> <td>-</td> <td>-</td> <td>-</td> </tr> <tr> <td>Spolu</td> <td>265 263,16 473,68</td> <td>252 000,00</td> <td>-</td> <td>13 263,16</td> <td>-</td> </tr> </tbody> </table>		Spolu	EÚ	ŠR	VZ	iné	menej rozvinutý región	265 263,16 473,68	252 000,00	-	13 263,16	-	viac rozvinutý región	-	-	-	-	-	Spolu	265 263,16 473,68	252 000,00	-	13 263,16	-
	Spolu	EÚ	ŠR	VZ	iné																				
menej rozvinutý región	265 263,16 473,68	252 000,00	-	13 263,16	-																				
viac rozvinutý región	-	-	-	-	-																				
Spolu	265 263,16 473,68	252 000,00	-	13 263,16	-																				
Princípy pre stanovenie	Princípy pre stanovenie výberových a hodnotiacich kritérií sú v súlade s IROP																								

³³ Intenzita pomoci je percentuálny pomer medzi financovaním zo strany žiadateľa a príspevkom v fondov a rozpočtu.

³⁴ v prípade identického textu postačuje odvolávka na text PRV/IROP

výberových a hodnotiacich kritérií / Hlavné zásady výberu operácií ³⁵																
Povinné prílohy stanovené MAS	Nie sú definované.															
Merateľné ukazovatele projektu	<table border="1"> <thead> <tr> <th>Kód/ID</th> <th>Názov/Ukazovateľ</th> <th>Merná jednotka</th> <th>Počiatočná hodnota</th> <th>Celková cieľová hodnota</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>-</td> <td>Počet pracovníkov MAS</td> <td>počet</td> <td>0</td> <td>2</td> </tr> <tr> <td></td> <td>Počet obyvateľov podporenej MAS</td> <td>počet</td> <td>0</td> <td>53 630</td> </tr> </tbody> </table>	Kód/ID	Názov/Ukazovateľ	Merná jednotka	Počiatočná hodnota	Celková cieľová hodnota	-	Počet pracovníkov MAS	počet	0	2		Počet obyvateľov podporenej MAS	počet	0	53 630
Kód/ID	Názov/Ukazovateľ	Merná jednotka	Počiatočná hodnota	Celková cieľová hodnota												
-	Počet pracovníkov MAS	počet	0	2												
	Počet obyvateľov podporenej MAS	počet	0	53 630												
Indikatívny harmonogram výziev	-															

Tabuľka 4.L: Opatrenia stratégie CLLD

Názov opatrenia	3.2.1 Animácie MAS
Priradenie kódu opatrenia (platí v prípade opatrení z PRV, priradí sa kód opatrenia/podopatrenia v zmysle nariadenia (EÚ) č. 808/2014)	Opatrenie 19: LEADER Podopatrenie: 19.4 Podpora na prevádzkové náklady a oživenie
Priradenie k fokusovej oblasti PRV / špecifickému cieľu IROP	6B Podpora miestneho rozvoja vo vidieckych oblastiach
Ciele a opis opatrenia	Operácia: Chod miestnej akčnej skupiny a animácia Opis operácie: Podpora v rámci operácie bude poskytovaná na náklady v súvislosti s oživovaním stratégie miestneho rozvoja, t.j. propagácia stratégie a informovanosť o dotknutom území. -
Zdôvodnenie výberu:	Prepojenie zo SWOT analýzou: <ul style="list-style-type: none"> - málo rozvinutý komunitný život, chýbajú komunitné centrá na stretávanie sa občanov rôzneho veku a záujmov, priestory, ktoré by sa dali využívať na komunitné aktivity, nie sú prístupné zo strany samospráv, samosprávy nepracujú s ľuďmi v zmysle zapájania ich do verejného rozhodovania a plánovania aktivít, poskytujú málo priestoru pre občiansky aktivizmus, málo využívajú moderné formy komunikácie, čo spôsobuje malú účasť verejnosti na rozvoji územia a slabý dobrovoľnícky potenciál v území Dolného Liptova, - nedostatočná spolupráca existujúcich občianskych združení a samosprávy neumožňuje realizáciu nových nápadov, vzájomnú inšpiráciu a využívanie silných stránok oboch strán Prepojenie s cieľmi stratégie: Priorita 3: Efektívne riadenie MAS Dolný Liptov a posilňovanie partnerskej spolupráce Špecifický cieľ 3.2:

³⁵ v prípade identického textu postačuje odvolávka na text PRV/IROP

	Príprava a realizácia animácií																								
Rozsah a oprávnené činnosti:	Rozsah činností: <ul style="list-style-type: none"> - animácie v súvislosti s oživovaním stratégie CLLD; - propagácia a informovanie o dotknutej oblasti a výsledkoch stratégie CLLD; - výmena informácií medzi miestnymi aktérmi - semináre, konferencie, workshopy pre členov MAS, ďalších aktérov ako aj, zamerané na ich rozširovanie vedomostí a zručností pri vykonávaní stratégie CLLD a s tým spojených prác; - vzdelávanie potenciálnych prijímateľov zamerané na rozširovanie vedomostí a zručností pri príprave projektov. 																								
Oprávnení prijímatelia	miestna akčná skupina																								
Intenzita pomoci ³⁶	Verejné zdroje: 100% (z toho EÚ: 75%, ŠR: 25%), Vlast. zdroje: 0,0%																								
Oprávnené výdavky ³⁷	Oprávnené náklady, ako aj stanovenie podmienok oprávnenosti sú v súlade s PRV, kapitola 8.1.3 Všeobecné podmienky oprávnenosti pre projektové opatrenia																								
Výška príspevku (minimálna a maximálna)	-																								
Finančný plán	<table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse; text-align: center;"> <thead> <tr> <th></th> <th>Spolu</th> <th>EÚ</th> <th>ŠR</th> <th>VZ</th> <th>iné</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>menej rozvinutý región</td> <td>49 000,00</td> <td>36 750,00</td> <td>12 250,00</td> <td>-</td> <td>-</td> </tr> <tr> <td>viac rozvinutý región</td> <td>-</td> <td>-</td> <td>-</td> <td>-</td> <td>-</td> </tr> <tr> <td>Spolu</td> <td>49 000,00</td> <td>36 750,00</td> <td>12 250,00</td> <td>-</td> <td>-</td> </tr> </tbody> </table>		Spolu	EÚ	ŠR	VZ	iné	menej rozvinutý región	49 000,00	36 750,00	12 250,00	-	-	viac rozvinutý región	-	-	-	-	-	Spolu	49 000,00	36 750,00	12 250,00	-	-
	Spolu	EÚ	ŠR	VZ	iné																				
menej rozvinutý región	49 000,00	36 750,00	12 250,00	-	-																				
viac rozvinutý región	-	-	-	-	-																				
Spolu	49 000,00	36 750,00	12 250,00	-	-																				
Princípy pre stanovenie výberových a hodnotiacich kritérií / Hlavné zásady výberu operácií ³⁸	Princípy pre stanovenie výberových a hodnotiacich kritérií sú v súlade s PRV																								
Povinné prílohy stanovené MAS	Nie sú definované.																								
Merateľné ukazovatele projektu	<table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse; text-align: center;"> <thead> <tr> <th>Kód/ID</th> <th>Názov/Ukazovateľ</th> <th>Merná jednotka</th> <th>Počiatočná hodnota</th> <th>Celková cieľová hodnota</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>-</td> <td>Celkové verejné výdavky (v EUR) – podpora pri prevádzkových nákladoch a oživení - (len časť z PRV)</td> <td>EUR</td> <td>0</td> <td>49 000,00</td> </tr> <tr> <td>-</td> <td>Počet animácií</td> <td>počet</td> <td>0</td> <td>7</td> </tr> </tbody> </table>	Kód/ID	Názov/Ukazovateľ	Merná jednotka	Počiatočná hodnota	Celková cieľová hodnota	-	Celkové verejné výdavky (v EUR) – podpora pri prevádzkových nákladoch a oživení - (len časť z PRV)	EUR	0	49 000,00	-	Počet animácií	počet	0	7									
Kód/ID	Názov/Ukazovateľ	Merná jednotka	Počiatočná hodnota	Celková cieľová hodnota																					
-	Celkové verejné výdavky (v EUR) – podpora pri prevádzkových nákladoch a oživení - (len časť z PRV)	EUR	0	49 000,00																					
-	Počet animácií	počet	0	7																					
Indikatívny harmonogram výziev	-																								

Tabuľka 4.M: Opatrenia stratégie CLLD

³⁶ Intenzita pomoci je percentuálny pomer medzi financovaním zo strany žiadateľa a príspevkom v fondov a rozpočtu.

³⁷ v prípade identického textu postačuje odvolávka na text PRV/IRP

³⁸ v prípade identického textu postačuje odvolávka na text PRV/IRP

Názov opatrenia	3.3.1 Spolupráca MAS
Priradenie kódu opatrenia (platí v prípade opatrení z PRV, priradí sa kód opatrenia/podopatrenia v zmysle nariadenia (EÚ) č. 808/2014)	Opatrenie 19: LEADER Podopatrenie: 19.3: Príprava a vykonávanie činností spolupráce miestnej akčnej skupiny
Priradenie k fokusovej oblasti PRV / špecifickému cieľu IROP	6B: Podpora miestneho rozvoja vo vidieckych oblastiach
Ciele a opis opatrenia	Opis typu operácie Spolupráca medzi partnerstvami CLLD na vnútroštátnej a aj na nadnárodnej úrovni je podstatným prostriedkom na výmenu a prenos osvedčených postupov a na pomoc rozšírenia úspešných projektových nápadov. Projekty spolupráce v rámci iniciatívy LEADER sú menšieho charakteru vychádzajúce z lokálnych potrieb územia. Projekty sú zamerané najmä na hľadanie spoločného potenciálu, budovanie spoločných tradícií, zvyšovanie turistického potenciálu spolupracujúcich území, ale aj výmenu skúseností, informačné a propagačné aktivity a pod.
Zdôvodnenie výberu	Prepojenie zo SWOT analýzou: <ul style="list-style-type: none"> - málo rozvinutý komunitný život, chýbajú komunitné centrá na stretávanie sa občanov rôzneho veku a záujmov, priestory, ktoré by sa dali využívať na komunitné aktivity, nie sú prístupné zo strany samospráv, samosprávy nepracujú s ľuďmi v zmysle zapájania ich do verejného rozhodovania a plánovania aktivít, poskytujú málo priestoru pre občiansky aktivizmus, málo využívajú moderné formy komunikácie, čo spôsobuje malú účasť verejnosti na rozvoji územia a slabý dobrovoľnícky potenciál v území Dolného Liptova, - nedostatočná spolupráca existujúcich občianskych združení a samosprávy neumožňuje realizáciu nových nápadov, vzájomnú inšpiráciu a využívanie silných stránok oboch strán Prepojenie s cieľmi stratégie: Priorita 3: Efektívne riadenie MAS Dolný Liptov a posilňovanie partnerskej spolupráce Špecifický cieľ 3.3: Príprava a realizácia projektov partnerskej spolupráce
Rozsah a oprávnené činnosti	Oprávnené sú výdavky na hmotné a nehmotné investície, ktoré sú v súlade s podporovanými činnosťami v rámci tohto podopatrenia a špecifikáciou výdavkov v podkapitole 8.1.3 Oprávnené budú náklady v súlade s čl. 44/1 nariadenia č. 1305/2013 na: <ul style="list-style-type: none"> • predbežnú technickú podporu národného alebo nadnárodného projektu spolupráce <ul style="list-style-type: none"> ○ náklady oprávnené v rámci predbežnej technickej podpory môžu byť: <ul style="list-style-type: none"> ▪ náklady v súvislosti s výmenou skúseností (napr. organizovanie stretnutí potenciálnych partnerov,

	<p>cestovné, ubytovanie, poplatky na tlmočníkov a pod.);</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ náklady na vývoj projektu (napr. štúdie uskutočniteľnosti projektu, konzultácie špecifických problémov, náklady na preklady, ďalšie náklady na zamestnancov a pod.); • realizáciu národného alebo nadnárodného projektu spolupráce <ul style="list-style-type: none"> ○ náklady súvisiace s realizovaním konkrétnej aktivity s jasne identifikovanými výstupmi, ktoré budú mať dopad na príslušné územia; ○ náklady súvisiace s budovaním kapacít, a výmenou skúseností v oblasti miestneho rozvoja – napr. spoločné publikácie, semináre, twinningové opatrenia (výmenné pobyty manažérov, zamestnancov a pod.) vedúce k prijatiu spoločnej metodológie a pracovných postupov alebo k vypracovaniu spoločných alebo koordinovaných rozvojových dokumentov; ○ spoločné náklady partnerov spolupráce – náklady, ktoré zdieľajú viacerí partneri projektu spolupráce (napr. náklady na vytvorenie webového sídla, spoločných brožúr a pod.). <p>Podrobnejší zoznam oprávnených, resp., neoprávnených nákladov bude uvedený v metodologickej príručke, týkajúcej sa projektov spolupráce, ktorá bude zverejnená v súlade čl. 44 (3) nariadenia (EÚ) č. 1305/2013.</p>																								
Oprávnení prijímatelia	miestna akčná skupina																								
Intenzita pomoci ³⁹	Verejné zdroje: 100% (z toho EÚ: 75%, ŠR: 25%), Vlast. zdroje: 0,0%																								
Oprávnené výdavky ⁴⁰	Oprávnené náklady, ako aj stanovenie podmienok oprávnenosti sú v súlade s PRV, kapitola 8.1.3 Všeobecné podmienky oprávnenosti pre projektové opatrenia																								
Výška príspevku (minimálna a maximálna)	-																								
Finančný plán	<table border="1"> <thead> <tr> <th></th> <th>Spolu</th> <th>EÚ</th> <th>ŠR</th> <th>VZ</th> <th>iné</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>menej rozvinutý región</td> <td>*_</td> <td>*_</td> <td>*_</td> <td>*_</td> <td>*_</td> </tr> <tr> <td>viac rozvinutý región</td> <td>-</td> <td>-</td> <td>-</td> <td>-</td> <td>-</td> </tr> <tr> <td>Spolu</td> <td>-</td> <td>-</td> <td>-</td> <td>-</td> <td>-</td> </tr> </tbody> </table>		Spolu	EÚ	ŠR	VZ	iné	menej rozvinutý región	*_	*_	*_	*_	*_	viac rozvinutý región	-	-	-	-	-	Spolu	-	-	-	-	-
	Spolu	EÚ	ŠR	VZ	iné																				
menej rozvinutý región	*_	*_	*_	*_	*_																				
viac rozvinutý región	-	-	-	-	-																				
Spolu	-	-	-	-	-																				
Princípy pre stanovenie výberových a hodnotiacich kritérií / Hlavné zásady výberu operácií ⁴¹	Princípy pre stanovenie výberových a hodnotiacich kritérií sú v súlade s IROP																								
Povinné prílohy stanovené MAS	Nie sú definované.																								
Merateľné ukazovatele projektu	<table border="1"> <thead> <tr> <th>Kód/ID</th> <th>Názov/Ukazovateľ</th> <th>Merná</th> <th>Počiatková</th> <th>Celková</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> </tbody> </table>	Kód/ID	Názov/Ukazovateľ	Merná	Počiatková	Celková																			
Kód/ID	Názov/Ukazovateľ	Merná	Počiatková	Celková																					

³⁹ Intenzita pomoci je percentuálny pomer medzi financovaním zo strany žiadateľa a príspevkom v fondov a rozpočtu.

⁴⁰ v prípade identického textu postačuje odvolávka na text PRV/IROP

⁴¹ v prípade identického textu postačuje odvolávka na text PRV/IROP

			jednotka	hodnota	cieľová hodnota
	-	Počet projektov	počet	0	2
Indikatívny harmonogram výziev	-				

** OZ „Partnerstvo pre MAS Dolný Liptov“ sa bude uchádzať o finančné prostriedky z PRV aj na projekty národnej a nadnárodnej spolupráce v rámci podopatrenia 19.3 - Príprava a vykonávanie činností spolupráce miestnej akčnej skupiny, kde už teraz má nadviazanú spoluprácu s MAS Náchod z ČR. Ďalšie projekty, budú financované z Programov cezhraničnej spolupráce SR-ČR a SR-PL. OZ „Partnerstvo pre MAS Dolný Liptov“ sa chce zapojiť aj do komunitárnych projektov financovaných predovšetkým v rámci programu ERASMUS +. Finančné vyjadrenie zdrojov, resp. príspevkov v rámci spomenutých aktivít je však veľmi predčasné.*